

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาภูมิทัศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชน
พื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

The Natural Landscape Development through The Knowledge
Management Process with The Community at
Thung Salaeng Luang area, Phitsanulok Province

โดย

พระครูรัตนสุตาภรณ์ (ธีรเดช โพธิ์ทอง) และคณะ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766037

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาภูมิทัศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชน
พื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

The Natural Landscape Development through The Knowledge
Management Process with The Community at
Thung Salaeng Luang area, Phitsanulok Province

โดย

พระครูรัตนสุตาภรณ์ (ธีรเดช โพธิ์ทอง) และคณะ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766037

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Final Drafted Research Report

Research Program

The Natural Landscape Development through The Knowledge
Management Process with The Community at
Thung Salaeng Luang area, Phitsanulok Province

BY

Phrakrurattanasutaphorn (Teeradet Photong) et al
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Buddhachinaraj Buddhist College
B.E. 2566

Research Project Funded
By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800766037

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก
ผู้วิจัย:	พระครูรัตนสุตาภรณ์ (ธีรเดช โพธิ์ทอง) และคณะ
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศทุ่งแสลงหลวง ๒) เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นตัวแทนชุมชน หน่วยงานภาครัฐ พระสงฆ์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเนินมะปราง จำนวน ๓๘ ท่าน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เกี่ยวข้อง จำนวน ๑๐ ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศทุ่งแสลงหลวง พบว่า แนวทางในการกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เกิดจากการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำไปสู่การยกระดับทุนทั้งที่อยู่ในตัวคน และกระจายอยู่ในสถานที่ต่างๆ ให้รวบรวมเป็นหมวดหมู่ และง่ายต่อการบริหารจัดการของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถนำมาจัดทำเป็นกลยุทธ์หรือองค์ประกอบที่สำคัญๆ ได้ ๗ ด้าน ได้แก่ ๑) การบ่งชี้ความรู้ ๒) การสร้างและแสวงหาความรู้ ๓.) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ ๔) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ๕) การเข้าถึงความรู้ ๖) การเข้าถึงความรู้ และ ๗) การเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้

๒. การพัฒนาระบบภูมินิเวศด้วยการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน พบว่า การจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชน ได้มุ่งเน้นในมิติการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในพื้นที่ภูมินิเวศธรรมชาติที่มีบทบาทในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยว ตอบโจทย์ เสริมความจำเป็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย ตามผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) โดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาการจัดการในพื้นที่ต้นแบบ ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดองค์ประกอบที่ควรมีการปรับปรุงพัฒนาในระยะต่อไป ๕ ประเด็น ตามกรอบการจัดการความรู้ ที่มีความจำเป็นจากประเด็นการจัดประชุมสรุปผลกิจกรรมเชิงปฏิบัติการจัดการความรู้ เพื่อสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างชัดเจนได้ในขั้นตอนสุดท้าย โดยสามารถกำหนดองค์ประกอบ ดังนี้ ๑) KI - Knowledge Identification คือกระบวนการบ่งชี้ความรู้ ๒) KCA -

Knowledge Creation and Acquisition การสร้างและแสวงหาความรู้ ๓) KO - Knowledge Organization การจัดความรู้ให้เป็นระบบ ๔) KA - Knowledge Access การเข้าถึงความรู้ และ ๕) KS - Knowledge Sharing แบ่งปันความรู้

คำสำคัญ : การพัฒนา, ภูมิโนเวศน์, การจัดการความรู้

Research Title: The Natural Landscape Development through The Knowledge Management Process with The Community at Thung Salaeng Luang area, Phitsanulok Province.

Researchers: Phrakrurattanasutaphorn (Teeradet Photong) et al

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Buddhachinaraj Buddhist College

Fiscal Year: 2023/2566

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The research on " The Natural Landscape Development through The Knowledge Management Process with The Community at Thung Salaeng Luang area, Phitsanulok Province. Have a purpose 1) To study the guidelines for developing the Thung Salaeng Luang landscape. And 2) To study the development of the ecological system through participatory knowledge management with the community. It is a research that combines 3 types of research. IS documentary research, qualitative Research and action research. Key Informants which represents the community Government agencies, monks and 38 people involved with tourist attractions in Noen Maprang District and focus group discussion with 10 related parties.

The results of research

1. Guidelines for developing the Thung Salaeng Luang landscape. Found that: Guidelines for determining important elements. To manage the development of the natural landscape through knowledge management processes in collaboration with the Thung Salaeng Luang area community Phitsanulok Province. Caused by problem analysis Obstacles to the development of natural landscapes through knowledge management processes with communities in the Thung Salaeng Luang area Phitsanulok Province. To lead to raising the level of capital both within people and distributed in various places Gather them into categories. And easy to manage by the government sector local government organization can be used to create a strategy or important elements in 7 aspects namely: 1) Identification of knowledge, 2) Creating and seeking knowledge, 3) Organizing knowledge into a system, 4) Compiling and filtering knowledge, 5) Access to knowledge, 6) Access to knowledge and 7) learning and applying knowledge

2. Developing the ecological system through participatory knowledge management with the community. Found that : Holistic knowledge management with the community. Has focused on the dimension of tourism promotion. In natural ecological areas that play a role as a tourist attraction. Answer the questions and reinforce the needs according to the research objectives. According to the results of action research. In the form of research and development. It focuses on developing management in the prototype area. The researcher has determined 5 elements that should be improved and developed in the next phase. According to the knowledge management framework. That is necessary from the issue of organizing a meeting to summarize the results of knowledge organizing workshops. In order to be able to clearly answer the research objectives in the final step. You can define the elements. As follows: 1) KI - Knowledge Identification, 2) KCA - Knowledge Creation and Acquisition, 3) KO - Knowledge Organization, 4) KA - Knowledge Access, 5) KS - Knowledge Sharing

Keywords : Development, Landscape, Knowledge Management

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์เรื่อง “การพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก “The Natural Landscape Development through The Knowledge Management Process with The Community at Thung Salaeng Luang area, Phitsanulok Province.” นี้ สำเร็จเสร็จสิ้นได้ด้วยความร่วมมือของบุคคลหลายฝ่ายดังนี้

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ให้โอกาสแก่ผู้วิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชได้ทำวิจัยศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมและเป็นผลงานทางวิชาการ

ขอขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณอาจารย์ พระสุธีรัตนบัณฑิต รองศาสตราจารย์ ดร. พระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และบุคลากรทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีเมตตาตรวจงานวิจัยคอยเสนอแนะแก้ไขเพื่อให้งานออกมาสมบูรณ์ที่สุด ตลอดจนอำนวยความสะดวกทุกอย่างแก่คณะผู้วิจัย

ขอบพระคุณคณะกรรมการผู้ตรวจงานวิจัยทุกท่านที่เมตตาเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยให้แก่คณะผู้วิจัย ซึ่งจะทำให้ผลงานออกมาสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และได้นำมาปรับปรุงแก้ไข

ส่วนดีที่เกิดจากงานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยขอถวายบูชาพระรัตนตรัย คุณครูอุปัชฌาย์อาจารย์ มารดาบิดา และผู้มีพระคุณทุกท่าน ตลอดจนทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

พระครูรัตนสุตาภรณ์, ผศ.ดร. และคณะ

๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภาพ.....	ฌ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	๖
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๙
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา.....	๙
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	๒๘
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับภูนิเวศ.....	๔๔
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	๔๗
๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	๕๐
๒.๖ แนวคิดการจัดการความรู้.....	๕๖
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖๑
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย.....	๗๐
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๗๐
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๗๒
๓.๓ เครื่องมือการวิจัย.....	๗๓
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๗๔
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๗๔
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๗๖
๔.๑ ลักษณะทั่วไปในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก.....	๗๖
๔.๒ กระบวนการพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติในพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก.....	๙๑

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
๔.๓ แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก.....	๑๓๓
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๓๑
บทที่ ๕ สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	๑๓๖
๕.๑ สรุปผลการศึกษา.....	๑๓๖
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๔๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๔๗
บรรณานุกรม	๑๔๙
ภาคผนวก	๑๕๕
ผนวก ก หนังสือแนะนำ.....	๑๕๖
ผนวก ข แบบสัมภาษณ์.....	๑๖๑
ผนวก ค ภาพประกอบ.....	๑๖๗
ผนวก ง รายชื่อผู้ให้ข้อมูล.....	๑๗๓
ผนวก จ ประวัติผู้วิจัย.....	๑๗๗

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๔.๑ สรุป ผลการสังเคราะห์ แนวทางการจัดการความรู้ที่เหมาะสมในพื้นที่ต้นแบบ การพัฒนาาระบบภูมินิเวศธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับ ชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก.....	๑๐๔

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๗
๒.๑ องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	๒๓
๒.๒ การวิเคราะห์แบบ TOWS.....	๒๖
๒.๓ แสดงแผนภูมิแสดงองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	๓๕
๒.๔ แสดงแผนภูมิแสดงแนวคิดการจัดการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	๔๓
๒.๕ แสดงประเภทขององค์ความรู้.....	๕๘
๒.๖ ขั้นตอนการจัดการความรู้.....	๖๐
๔.๑ แสดงแผนที่แนบท้ายกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑๖๗ (พ.ศ. ๒๕๐๙) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗.....	๗๘
๔.๒ แสดงแผนที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง แนบท้าย พระราชกฤษฎีกา พ.ศ. ๒๕๑๘ ออกตามความในมาตรา ๖ และ ๗ แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔.....	๗๙
๔.๓ แผนที่แสดงเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง.....	๘๓
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๓๑

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๔.๑ คณะผู้วิจัย ลงพื้นที่สำรวจองค์ความรู้ที่เหมาะสมในพื้นที่ต้นแบบ ตามผลการวิจัย ณ วัดบ้านมุง.....	๑๐๗
๔.๒ คณะผู้วิจัย ลงพื้นที่ติดต่อกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อสร้างความร่วมมือ ในการเตรียมการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ณ โรงเรียนบ้านมุง.....	๑๐๘
๔.๓ คณะผู้วิจัย ลงพื้นที่ติดต่อกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อสร้างความร่วมมือ ในการเตรียมการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๒ ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก.....	๑๐๘
๔.๔ ป้ายแสดงแผนที่ท่องเที่ยว วัดบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก.....	๑๐๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ร่ำรวยด้วยประเพณีวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติมาช้านานและด้วยกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ที่ขับเคลื่อนให้ผู้คนสามารถเดินทางด้วยความสะดวกรวดเร็ว ส่งผลต่อการเป็นจุดมุ่งหมายในการท่องเที่ยวของประชาคมโลกมานับกว่า ๕๐ ปีโดยในปีพ.ศ. ๒๕๖๒ ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวต่างชาติรวมทั้งหมด ๓.๐๖ ล้านล้านบาท โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในไทย ๓๙.๗๗ ล้านคนคิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ ๑๒ ของ GDP ปฏิเสธไม่ได้ว่าการดำรงอยู่ของกระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลต่อความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศมาอย่างยาวนาน

ในด้านการส่งเสริมศักยภาพเศรษฐกิจการท่องเที่ยวในระดับฐานรากนั้นยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ปี (พ.ศ.๒๕๖๑-๒๕๘๐) ได้กำหนดกรอบด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาคการผลิตและบริการให้สามารถแข่งขันได้เกิดความยั่งยืน ประชาชนมีคุณภาพชีวิตและมีรายได้ที่ดีขึ้นรวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔) ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืนมีแนวทางเสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจของภาคบริการเพื่อตอบสนองต่อโจทย์การพัฒนารองรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ^๑

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในช่วงที่ผ่านมา มีการ ดำเนินการ ร่วมกันจากหลากหลายหน่วยงานเพื่อ อำนวยความสะดวก สร้างความเชื่อมโยง และกระจาย การท่องเที่ยวออกสู่เมืองรองมากขึ้น รวมถึงมีการ ก่อสร้างเครือข่ายถนนเชื่อมโยงจุดผ่านแดนของ ประเทศเพื่อนบ้านเพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวใน ภูมิภาค โดยในปี ๒๕๖๓ มีการดำเนินงานที่สำคัญที่ สนับสนุนการบรรลุเป้าหมาย อาทิ การจัดทำ แผนแม่บทการพัฒนาโครงข่ายทางรถไฟ สนับสนุน เขตเศรษฐกิจพิเศษ การท่องเที่ยว และการพัฒนาพื้นที่ ของสำนักงานนโยบายและแผนการ ขนส่งและจราจร โครงการพัฒนาเมืองการค้าและการท่องเที่ยวชายแดน ของกรมท่าอากาศยาน และ โครงการส่งเสริมและ พัฒนาการท่องเที่ยวธรรมชาติเพื่อนำเทคโนโลยีดิจิทัล มาช่วยในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้ เกิดประสิทธิภาพของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจ และสังคม^๒

องค์กรภาครัฐได้มีแนวทางในหลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยได้ยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานของการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรมโดยกำหนดเป้าหมายทั้งในด้าน รายได้ความเป็นธรรมการลดความเหลื่อมล้ำที่มุ่งเน้นสร้างรายได้และความเจริญความเข้มแข็งทาง

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔), กรุงเทพฯ, ๒๕๖๐.

^๒ การท่องเที่ยว แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ < http://nscr.nesdb.go.th/wp-content/uploads/๒๐๒๑/๐๑/๐๖_NS_๐๕.pdf> หน้า ๒๗๒.

เศรษฐกิจโดยให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกับภาครัฐเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เพื่อสนับสนุนส่งเสริมยกระดับผลิตภัณฑ์และพัฒนาช่องทางการตลาดที่หลากหลายเพื่อให้สามารถจำหน่ายได้และมุ่งปรับตัวสู่การค้าแบบสากล

หนึ่งในแนวคิดดังกล่าวของภาครัฐเพื่อสนองโจทย์ดังกล่าวนั้นพบว่ากรมการพัฒนาชุมชนได้ริเริ่มแนวคิดนวัตกรรมวิถีในการจัดการชุมชนเพื่อให้มีศักยภาพพร้อมรองรับการเป็นเจ้าบ้านที่ดีชวนกันคิดชวนกันทำผลิตสินค้าและบริการรวมทั้งมีการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวระดับชุมชนที่มีเสน่ห์ดึงดูดและมีคุณค่าเพียงพอให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนเพื่อกระจายรายได้ให้คนในชุมชนอันเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากมาตั้งแต่ปี.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งเป็นแนวคิดที่น่าสนใจและประสบความสำเร็จในบางพื้นที่มาโดยลำดับ

สำหรับประเทศไทย แนวความคิดในการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติได้ริเริ่มขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทั้งนี้เนื่องมาจากอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ความต้องการพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ผลที่ตามมาคือการหักล้างทางพงเปลี่ยนสภาพป่าเป็นไร่ นา ประกอบกับความเจริญทางด้านวัตถุและเทคโนโลยี มีการใช้อาวุธที่ทันสมัยล่าสัตว์อย่างล้างผลาญ ทำให้สัตว์ป่าลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว สัตว์ป่าบางชนิดสูญพันธุ์ไปเลยก็มี จนในที่สุดรัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของการคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะด้านป่าไม้และสัตว์ป่า จึงดำริให้มีการจัดตั้งสวนรุกขชาติ วนอุทยาน และอุทยานแห่งชาติ การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ให้เป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วนและสามารถเอื้อประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาประเทศ ในการพัฒนากระบวนการจัดการการท่องเที่ยวให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด อันจะเกิดประโยชน์กับประเทศ และประชาคมโลกด้วยในเวลาเดียวกันทั้ง ๓ กลไก ขับเคลื่อน อุทยานแห่งชาติตามแนวคิดประเทศไทย ๔.๐ ถือเป็นกรปฏิรูปประเทศไทยไปสู่ความมั่นคงอย่าง มั่นคงและยั่งยืน เพื่อให้หลุดพ้นจากกับดักอุทยานแห่งชาติที่ไม่ทันสมัย ต้องมีการลงทุนการวิจัยและ พัฒนาตัวเองมากขึ้น โดยมุ่งเน้นการพัฒนาการศึกษาของเจ้าหน้าที่ สร้างการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม ในอุทยานแห่งชาติเพื่อตอบสนองโครงสร้างเศรษฐกิจของชาติให้อุทยานแห่งชาติไทยสามารถอยู่ได้อย่าง ยั่งยืน ในศตวรรษที่ ๒๑ จะเพิ่มโอกาสแก่ประชาชนให้ได้รับความสุข และความเพลิดเพลิน กับทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่' ภายใต้การดูแลของอุทยานแห่งชาติและเป็นสิ่งท้าทาย สำหรับผู้นำของประเทศที่จะทำงานด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติให้บรรลุความสำเร็จมากยิ่งขึ้น เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติจะทำงานร่วมกับพันธมิตรในแหล่งชุมชน เพื่อเข้าถึงเยาวชนและผู้ที่ยังมีโอกาสเพื่อจะเติมเต็มให้กับชีวิตของเขาเหล่านั้น ขณะเดียวกันก็สามารถจะปกป้องรักษาทรัพยากรอย่างเต็มกำลัง เพื่อคนในรุ่นต่อไป

ปัจจุบันประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติ ๑๓๑ แห่งตามที่มีราชกิจจานุเบกษาแล้ว และพื้นที่เตรียมการอีก ๒๓ แห่ง รวม ๑๕๔ แห่ง ซึ่งจังหวัดพิษณุโลกมีอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง มีพื้นที่ครอบคลุมอยู่ในท้องที่อำเภอวังทอง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก และอำเภอหล่มสัก อำเภอเมือง อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ มีสภาพธรรมชาติ ทิวทัศน์ และเอกลักษณ์ทางธรรมชาติที่สวยงามหลายแหล่ง เช่น ถ้ำ น้ำตก ทุ่งหญ้าโล่งใหญ่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยพันธุ์ไม้และสัตว์ป่านานาชนิด อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงเป็นทุ่งหญ้าแบบสวันนาสลับกับป่าสนสองใบอีก ๒ แห่ง คือ ทุ่งหญ้าเมืองเลน และทุ่งโนนสน ตามเส้นทางเดียวกับทางเข้าทุ่งแสลงหลวง อยู่ห่างจากที่ท่า

การอุทยานแห่งชาติประมาณ ๖๐ กม. สภาพพื้นที่เป็นทุ่งหญ้าโล่งใหญ่มีเนื้อที่ประมาณ ๑๐ ตารางกิโลเมตร ตามเส้นทางจะตัดผ่านป่าเบญจพรรณ จะพบสัตว์ป่าออกมาหากินตามข้างทางเป็นประจำ และพันธุ์ไม้ดอกมากมาย ยังมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ คือ ถ้ำระบ้าน วังแดง และถ้ำบ้านมุงซึ่งเป็นถ้ำหินปูน ซึ่งกำลังดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่ง น้ำตกแก่งโสภาน้ำตกซอนโสม ถ้ำเดือน-ดาว ถ้ำพระวังแดง และถ้ำค้างคาว ซึ่งพื้นที่เหล่านี้เป็นสถานที่ที่มีความงดงามทางธรรมชาติ และมีการพบจระเข้ น้ำจืดสายพันธุ์ไทย หรือ จระเข้สยาม (*Crocodylus Siamensis*) บริเวณคลองชมพู

นับจากการเกิดวิกฤตการระบาดทั่วของไวรัสโคโรนา พ.ศ. ๒๕๖๒-๒๕๖๓ ที่เกิดการระบาดทั่วโลกที่กำลังดำเนินไปของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-๑๙; โควิด-๑๙) โดยมีสาเหตุมาจากไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ เริ่มต้นขึ้นในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ และประเทศไทยเริ่มในเดือนกุมภาพันธ์ อันนำมาสู่การประกาศงดรับนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ และจำกัดการเดินทางท่องเที่ยวของผู้คนเป็นเวลาหลายเดือน ในกลางปี พ.ศ. ๒๕๖๓ และต่อเนื่องถึงต้นปี พ.ศ. ๒๕๖๔ เพื่อสนองต่อการป้องกันการดำเนินของโรคดังกล่าว ทำให้ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยในฐานะการเป็นจุดหมายในการท่องเที่ยวของประชาคมโลก ทำให้ประเทศไทยสูญเสียรายได้จากการท่องเที่ยวรวมนับล้านล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ ๑๒ ของ GDP ปฏิเสธไม่ได้ว่าการถูกจำกัดของกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลกระทบต่อความชะงักงันทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในห้วงปีที่ผ่านมา และส่งกระทบไปถึงฐานราก ที่ประสบกับวิกฤตภาคบริการและทำให้ขาดรายได้ไปจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจโดยมุ่งเน้นการท่องเที่ยวในรูปแบบเดิมไม่ประสบผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควรภายใต้วิกฤตที่มีการจำกัดการเคลื่อนย้ายของผู้คน

จากการรายงานผลการแพร่ระบาดของโรคในประเทศไทยดังกล่าว ในกลางปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ประเทศไทยอยู่ในจุดที่ได้รับการยอมรับเรื่องการป้องกันโรคระบาดจากนานาชาติ และพื้นที่อนุรักษ์ทางธรรมชาติที่ได้รับการปกป้องโดยการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งของชุมชน เป็นส่วนหนึ่งที่โอบอุ้มรากฐานของการดำเนินไปของเศรษฐกิจในฐานรากภายใต้วิกฤต ทำให้พบว่าจุดแข็งของชุมชน บนฐานของการมีส่วนร่วม ในการระดมความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนในชนบทไทย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทั้งในด้านวัฒนธรรม ประเพณี การสร้างอัตลักษณ์ ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม ที่แสดงให้เห็นถึงการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ สามารถปรับตัวเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการอยู่รอดทั้งของบุคคล ชุมชน และสังคม จึงแสดงได้ประจักษ์ชัดว่า ภายใต้วิกฤตทั้งทางเศรษฐกิจหรือสาธารณสุข การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงและอยู่รอดของชุมชนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มรดกธรรมชาติที่มีอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศไทย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญของการนำกระบวนการมีส่วนร่วมมาศึกษาเพื่อหารูปแบบการจัดการมรดกธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวหึ่งแสงหลงแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เคยมีกรณีการลักลอบทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ และมีความจำเป็นที่จะต้องค้นหาแนวทางการจัดการมรดกธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้ชุมชนที่มีพื้นที่ติดเขตป่าและชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยการใช้ประโยชน์จากป่า เช่น การพึ่งพิงป่าเป็นแหล่งอาหาร สมุนไพรรักษาโรค มี

การอยู่ร่วมกับอย่างเกื้อกูลกันอย่างยั่งยืน จึงมีความจำเป็นต้องทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาภูมิ
 นิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก
 ให้สามารถบริหารจัดการแก้ไขปัญหาได้ภายใต้วิกฤตดังกล่าว โดยผู้นำท้องถิ่น ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง
 จัดการทรัพยากรร่วม และเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่สะสมมานานหลายทศวรรษ
 เกี่ยวกับขอบเขตที่ดินทำกินและที่เขตป่าอนุรักษ์ ปัญหาการบุกรุกทำลาย ป่าเพื่อขยายพื้นที่ทาง
 การเกษตร เพื่อการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างยั่งยืนต่อไป วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้
 มุ่งศึกษาการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าในเขตพื้นที่ป่า อนุรักษ์ และศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการ
 อยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่า ศึกษาและวิเคราะห์ ปัญหาการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าในเขตพื้นที่ป่า
 อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือตอนบน ที่มีปัญหา ความขัดแย้งกันระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ และ
 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชนมีขบวนการ เคลื่อนไหวต่อสู้เรียกร้องสิทธิต่างๆ อีกทั้งบริบทพื้นที่ยังมีความ
 หลากหลาย มีทั้งอุทยานแห่งชาติ แหล่งท่องเที่ยว และจุดแข็งด้านภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม ที่
 สำคัญอำเภอหนึ่งของจังหวัดพิษณุโลก เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านวิชาการ ค้นหาศักยภาพ
 และส่งเสริมสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่จำเป็นต้องได้รับ
 การปกป้องและพร้อมที่จะฟื้นฟูต้อนรับนักท่องเที่ยว ภายหลังจากวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙
 (COVID-๑๙; โควิด-๑๙)ที่กำลังจะสิ้นสุดลงในอนาคตอันใกล้นี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่มรดกทาง
 ธรรมชาติและประชาชนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศทุ่งแสลงหลวง
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ แนวทางการพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวม
 ร่วมกับชุมชน เป็นอย่างไร เนื่องจากการลักลอบทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่
- ๑.๓.๒ การเสริมสร้างการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง เป็นอย่างไร
 เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่สะสมมานานหลายทศวรรษ เกี่ยวกับขอบเขตที่ดินทำกินและที่
 เขตป่าอนุรักษ์ ปัญหาการบุกรุกทำลาย ป่าเพื่อขยายพื้นที่ทางการเกษตร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่าน
 กระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เป็นการวิจัยแบบ
 ผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิง
 คุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในด้านการวิจัย
 เชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นศึกษาทำการศึกษาระวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง
 หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึง

แนวทางการพัฒนาภูมิภาคทุ่งแสลงหลวง เพื่อนำไปสู่การยกระดับทุนทั้งที่อยู่ในตัวคน และกระจายอยู่ในสถานที่ต่างๆ ให้รวบรวมเป็นหมวดหมู่ และง่ายต่อการบริหารจัดการของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การศึกษาของเยาวชนในสถานศึกษา ประชาชนทั่วไป เพื่อสร้างความรักและหวงแหนวัฒนธรรมชาติพันธุ์วรรณนาในท้องถิ่นของตน ผลักดันให้ภาครัฐขับเคลื่อนเป็นนโยบายสาธารณะ และบูรณาการท่องเที่ยวชุมชนเชื่อมโยงอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนอย่างทั่วถึง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศึกษา เรื่อง “การพัฒนาภูมิภาควัฒนธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก” ดังนี้

๑.๔.๒.๑ พื้นที่เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภูมิภาคทุ่งแสลงหลวง ประกอบด้วย อำเภอวังทอง อำเภอนครไทย อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๑.๔.๒.๒ เพื่อพัฒนาระบบภูมิเวศด้วยการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ประกอบด้วย

๑) ชุมชนในตำบลวังนกนางแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดจังหวัดพิษณุโลก

๒) ชุมชนในตำบลชมพู อำเภอวังทอง จังหวัดจังหวัดพิษณุโลก

๓) ชุมชนในตำบลบ้านม่วง อำเภอวังทอง จังหวัดจังหวัดพิษณุโลก

๔) ในตำบลหนองกระเทียม อำเภอนครไทย จังหวัดจังหวัดพิษณุโลก

พิษณุโลก

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังนี้

๑.๔.๓.๑ ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าคือ

๑) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยว และการกีฬาประจำจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และบริษัทท่องเที่ยว/ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จำนวน ๓๐ ราย

๒) ประชาชนท้องถิ่น ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จำนวน ๓๐ ราย

๓) กลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่พื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จำนวน ๓๐ ราย

๑.๔.๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) กลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่พื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง เพื่อร่วมเรียนรู้ในทางการพัฒนาภูมิภาคทุ่งแสลงหลวง จำนวน ๓๐ ราย

๒) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและประชาชนในพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จำนวน ๓๐ ราย

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา การดำเนินการวิจัยโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนา
ภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก
ใช้ระยะเวลา ๑ ปี ในกรอบงบประมาณ ๒๕๖๕ (โดยเริ่มตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๕- ๓๐ กันยายน
๒๕๖๖)

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

ภูมินิเวศน์ หมายถึง การศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ที่สำคัญต่อการ
จัดการความรู้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ สภาพระบบความสัมพันธ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ประโยชน์
จากความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่เป้าหมายและพื้นที่ข้างเคียง ซึ่งเป็นภูมินิเวศสิ่งแวดล้อม
ตามธรรมชาติ ในมุมมองของ ภาคเอกชนในชุมชน ภาคส่วนผู้นำชุมชน และภาครัฐ ในพื้นที่ชุมชนทุ่ง
แสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

การจัดการความรู้ หมายถึง การจัดการความรู้ ที่ชุมชนมีอยู่เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ ซึ่ง
การจัดการความรู้จะทำงานร่วมกันระหว่างคนในและคนนอกชุมชน ที่จะต้องร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้
ระหว่างกัน เกิดการเรียนรู้และเกิดปัญญาร่วมกันทั้งกลุ่ม นำมาแก้ปัญหา และพัฒนาเรื่องยากๆ ได้
สำเร็จ ทั้งนี้ ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด มีความรู้
ความสามารถในการกระทำและมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วม
ของกลุ่ม โดยมีขั้นตอนดังนี้

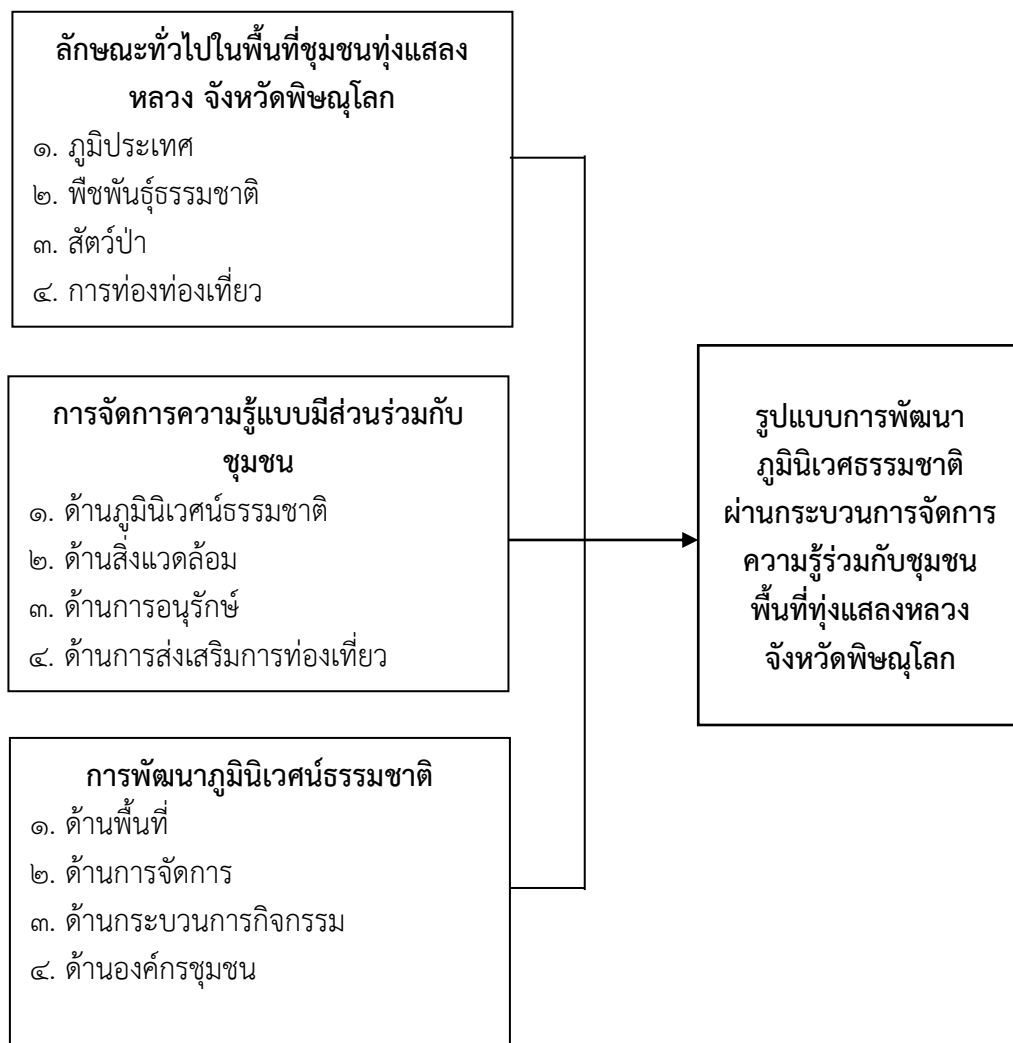
- ขั้นตอนที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนา
- ขั้นตอนที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการวางแผนในการพัฒนา
- ขั้นตอนที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา
- ขั้นตอนที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากกิจกรรมการพัฒนา
- ขั้นตอนที่ ๕ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา
- ขั้นตอนที่ ๖ การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค

ทุ่งแสลงหลวง หมายถึง ตามที่มีราชกิจจานุเบกษา จังหวัดพิษณุโลกมีอุทยานแห่งชาติทุ่ง
แสลงหลวง มีพื้นที่ครอบคลุมอยู่ในท้องที่อำเภอวังทอง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก และอำเภอ
หล่มสัก อำเภอเมือง อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ มีสภาพธรรมชาติ ทิวทัศน์ และเอกลักษณ์ทาง
ธรรมชาติที่สวยงามหลายแหล่ง เช่น ถ้ำ น้ำตก ทุ่งหญ้าโล่งใหญ่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยพันธุ์ไม้และ
สัตว์ป่านานาชนิด อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงเป็นทุ่งหญ้าแบบสวันนาสลับกับป่าสนสองใบอีก ๒
แห่ง คือ ทุ่งหญ้าเมืองเลน และทุ่งโนนสน ตามเส้นทางเดียวกับทางเข้าทุ่งแสลงหลวง อยู่ห่างจากที่ทำ
การอุทยานแห่งชาติประมาณ ๖๐ กม . สภาพพื้นที่เป็นทุ่งหญ้าโล่งใหญ่มีเนื้อที่ประมาณ ๑๐ ตาราง
กิโลเมตร ตามเส้นทางจะตัดผ่านป่าเบญจพรรณ จะพบสัตว์ป่าออกมาหากินตามข้างทางเป็นประจำ
และพันธุ์ไม้ดอกมากมาย ยังมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ คือ ถ้ำระบ้าน วังแดง และถ้ำบ้านมุงซึ่งเป็น
ถ้ำหินปูน

การพัฒนา หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ที่ได้มาจากการศึกษาวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค สภาพทางกายภาพ ของการจัดการความรู้ฯ รวมถึงการวิเคราะห์และประเมินองค์ประกอบ ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ในการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการความรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับแผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ภายใต้กรอบแนวคิดการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชน โดยการดึงภาคีชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องก่อให้เกิดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจสำหรับผู้นิยมบรรยากาศท่ามกลางธรรมชาติ เป็นแนวทางประการหนึ่ง ที่จะสร้างความเจริญแก่ชุมชนให้สามารถยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้มีการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดแนวคิด สร้างสรรค์ในการพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติด้วยการจัดความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชน

๑.๗.๒ ได้มีการสังเคราะห์เพื่อจัดทำชุดข้อมูลการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งผู้นำท้องถิ่น ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แนวทางการจัดการทรัพยากรร่วม และเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านพื้นที่ทำกิน

๑.๗.๓ ได้มีการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำไปสู่การยกระดับทุนทั้งที่อยู่ในตัวคน และกระจายอยู่ในสถานที่ต่างๆ ให้รวบรวมเป็นหมวดหมู่ และง่ายต่อการบริหารจัดการของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๑.๗.๔ ได้ศึกษาและวิเคราะห์ บริบทพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ด้านแหล่งท่องเที่ยวสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่จำเป็นต้องได้รับการปกป้องและพร้อมที่จะฟื้นฟูต้อนรับนักท่องเที่ยว

บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยศึกษาเอกสารตำราแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องการพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ตามขอบเขตเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับภูมินิเวศ
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- ๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน
- ๒.๖ แนวคิดการจัดการความรู้
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา โดยเริ่มจากการพัฒนาที่มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ และวิวัฒนาการมาเป็นการพัฒนาที่มนุษย์พยายามเอาชนะธรรมชาติ จากนั้นจึงเป็นการพัฒนาที่มนุษย์เอาชนะธรรมชาติได้ และนำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (Better change) ช่วยเพิ่มอัตราเร่งในการทำกิจกรรมหรือการผลิตให้รวดเร็วขึ้น (Better speed) และทำให้สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้น (Better life) กว่าเดิมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนา

การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดีการกระทำที่เป็นเหตุให้บางสิ่งบางอย่างเจริญเติบโตขึ้น หรือขยายออกเพื่อให้ดีขึ้นกว่าที่มีอยู่เดิม และการพัฒนานั้นอาจจะเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม หรือมนุษย์ก็ได้^๑

สุมิตร สุวรรณ ให้ความหมายว่า การพัฒนา (Development) คือ การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น^๒

สนธยา พลศรี กล่าวว่า การพัฒนาถูกกำหนดความหมายจากหลายแหล่งและหลายสาขาวิชาทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการแต่ลักษณะที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗๘.

^๒ สุมิตร สุวรรณ, รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา, (นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐.

๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เช่นด้านสุขภาพปริมาณและสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น หรือให้มีความเหมาะสมอันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้นหรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

๒. มีลักษณะเป็นกระบวนการคือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกันโดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับไม่สามารถข้ามขั้นตอนหนึ่งได้

๓. มีลักษณะเป็นพลวัตคือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้าๆ ปริมาณมากหรือน้อยก็ได้

๔. เป็นแผนและโครงการ คือเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลง ใรด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้นไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มี การเตรียมการไว้ล่วงหน้า

๕. เป็นวิธีการการพัฒนาเป็นมรรควิธี หรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจการพัฒนาชุมชนต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

๖. เป็นปฏิบัติการ คือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียงแนวคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

๗. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่างๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช่การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่นๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

๘. ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุขเพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

๙. มีกฎเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการพัฒนาหรือไม่ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธีเช่นเปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพสามารถเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนาจึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ^๓

Constantino, Renato ให้ความหมายว่า การพัฒนา (Development) คือขบวนการที่ต่อเนื่อง ซึ่งแสดงความสามารถของมนุษย์ในการควบคุมการดำรงชีพของเขาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเขาได้รวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาว่าต้องมุ่งเน้นไปยัง

^๓ สนธยา พลศรี, กระบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๖.

๑. ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในอนาคต
๒. ความสามารถของตัวบุคคลในการช่วยเหลือตนเอง
๓. ความสามารถในการควบคุมตัวเอง^๔

Misra R.P. and Jonjo, M. ให้ความหมาย การพัฒนาว่า เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์ต้องการทำให้ดีขึ้นตามความคิดของตน กระบวนการนั้นจะไม่ใช่สภาวะการณ์ใดสภาวะการณ์หนึ่งกระบวนการจะอ้างอิงถึงค่านิยมต่างๆ เป็นพื้นฐาน และค่านิยมต่างๆ นั้น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา^๕

Roger Everette M. and Burdgerabel J ให้ความหมาย การพัฒนา คือ รูปแบบหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งแนวการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้จะช่วยปรับปรุงโครงสร้างองค์กรทางสังคมดีขึ้น^๖

Freire ให้ความหมายว่า การพัฒนา เป็นการมีเป้าหมายที่ถูกต้อง ซึ่งมีความสำคัญมาก และเป็นสิ่งจำเป็นจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนทางเพิ่มขึ้นที่มีค่า^๗

สรุปได้ว่า การพัฒนา เป็นการเจริญขึ้นของระดับองค์กรทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการทำลายรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมแบบเก่า และการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มจากการจัดระบบในส่วนบนขององค์กรแล้วแผ่ขยายซึ่มลงสู่ส่วนล่าง และดำเนินเรื่อยไปจนครอบคลุมองค์กรอย่างกลมกลืน

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

แนวคิดและกระบวนทัศน์ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนา (New Development Paradigm) กระบวนทัศน์ (Paradigm) หมายถึง “ทฤษฎีพื้นฐานอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างอันกำหนดแบบแผนการคิดและการปฏิบัติในประชาคมหนึ่งๆ เมื่อใดทฤษฎีพื้นฐานดังกล่าวเปลี่ยนแปลงจะทำให้แบบแผนการคิดและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย (Paradigm shift)” เรื่องราวเกี่ยวกับการพัฒนาและความหมายของการพัฒนา มีการเปลี่ยนแปลงของกระบวนทัศน์ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและเกิดวิวาทะในการช่วงชิงอำนาจในการนิยามความหมายมาตั้งแต่การเริ่มก่อกำเนิดของทฤษฎีแรกแห่งการพัฒนา (The First Theory of Development) ในสมัยของประธานาธิบดี Harry Truman ของจักรวรรดินิยมอเมริกาภายหลังจากการยุติลงของสงครามโลกครั้งที่สอง ตามมาด้วยการต่อสู้ระหว่างสองลัทธิคือ เสรีนิยมและสังคมนิยม รวมทั้งนโยบายสี่เป้าหมาย (Point Four Programmed) เพื่อถ่วงดุลอำนาจ ช่วงชิงและครอบงำประเทศอ่อนแอให้เป็นฐานกำลังในการต่อสู้กับปฏิปักษ์สงครามระหว่างลัทธิได้ดำเนินติดต่อกันมาจนกระทั่งเกิดการล่ม

^๔ Constantino, Renato, *The Challenge of the Churches*, (Paper presented during the First Gregorio Aplanay Lecture on Nationalism, Manila, Philippines, May 18, 1984), p. 112.

^๕ Misra, R.P. and Jonjo, M. (ed.), *The Changing Perspective of Development Problems In Misra*, (Hong Kong: Maruzen Investment Hong Kong), 1981), p. 111.

^๖ Roger, Everette M. and Burdgerabel J, *Social Change In Rural Societies*, (New Jersey : Prentice – Hall, 1972), p. 23.

^๗ Freire, P., *Education : The Practice of Freedom*, (London : Writers and Readers Publishing Cooperative, 1972), p. 110.

สลายของลัทธิสังคมนิยมโซเวียต รวมทั้งการเปลี่ยนท่าทีแนวทาง และนโยบายทางการเมืองของพันธมิตรหลายๆ ประเทศ การล่มสลายของลัทธิเศรษฐกิจการเมืองของประเทศที่เป็นปฏิปักษ์ทำให้เกิดการแพร่กระจายและขยายตัวของแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (Main Stream Economy) ประเทศบริเวณและกึ่งบริวารซึ่งเปรียบเสมือนประเทศอาณานิคมยุคใหม่ (New Colony) ของจักรวรรดินิยมอเมริกา ได้นำเอาแนวคิดแบบเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก รวมทั้งแนวคิดแบบ ปฏิญญานิยมไปกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศจนประจักษ์ต่อมาว่า แนวคิดดังกล่าวหาได้สอดคล้องกับวัฒนธรรม รวมทั้งวิถีการดำรงชีวิต (Mode of Living) ของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมของตนแม้แต่น้อย โดยแนวคิดดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนบุคคลอย่างไร้ขอบเขต รวมทั้งเป็นสาเหตุให้เกิดการทำลายล้างระบบนิเวศ ระบบศีลธรรม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไม่ยั้งคิด จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ใหม่ รวมทั้งการก่อกำเนิดของกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาขึ้น

ซีราร์ด เจริยูลินโอพาร์ กล่าวว่า การพัฒนาเป็นวาทกรรมอย่างหนึ่ง (a discourse) ซึ่งได้รับความสนใจจากนักวิชาการอย่างกว้างขวาง โดยมีการศึกษา วิจัย วิเคราะห์ และวิพากษ์วิจารณ์ในหลาย ขณะเดียวกันการพัฒนาเป็นกระบวนการ (process) ที่ได้รับ การตีค่าในระดับสูงส่งผลให้สิ่งที่ตรงกันข้ามกับกระบวนการ การนี้ไม่ได้รับการตีค่ากลายเป็น “ความด้อยพัฒนา” สิ่งที่ตรงกันข้ามกับแนวคิด “การพัฒนา” ที่อาจมีคุณค่าสูงยิ่งยากที่จะประเมินคุณค่า หลายอย่าง เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น แต่เพราะการพัฒนาเป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กับค่านิยมสมัยใหม่ สิ่งที่ตรงกันข้ามกับความสมัยใหม่จึงได้รับการประเมินค่าในระดับต่ำหรืออาจจะไม่มีค่าควรแก่การศึกษาและใช้ประโยชน์เลยก็ได้ ซึ่งการพัฒนาไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม มีแนวคิดที่สำคัญ ๕ ประการ คือ

๑. การพัฒนาเป็นกระบวนการ (Process) การพัฒนาเป็นกระบวนการศึกษาวิเคราะห์ ปัญหา และความต้องการของมนุษย์ รวมทั้งศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหา และความต้องการของมนุษย์ทุกด้านอย่างเป็นบูรณาการและอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะเริ่มต้นตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และระดับประเทศชาติในที่สุด

๒. การพัฒนาเป็นวิธีการ (Method) การพัฒนาประกอบด้วยวิธีการในการจัดการระบบ ทรัพยากรต่างๆ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการ เพื่อให้การพัฒนามีความต่อเนื่องวิธีการพัฒนานี้รวมเอาการสร้างองค์การพัฒนา และเสริมสร้างทักษะและความรู้ของประชาชนในสังคมโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในแต่ละท้องถิ่น

๓. การพัฒนาคือการเคลื่อนไหว (Movement) การพัฒนามีลักษณะเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง อยู่กับที่การพัฒนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับการระดมความร่วมมือทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระดมความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลด้อยโอกาสในการแสดงความคิดเห็น สะท้อนปัญหาความต้องการรวมตัวและตระหนักรู้ถึงปัญหาความต้องการพื้นฐานร่วมกัน รวมทั้งร่วมกันคิดและแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านั้น ขณะเดียวกันการพัฒนามีความจำเป็นที่จะให้กลุ่มบุคคลภายใต้โครงการพัฒนาต่างๆ เข้าใจบริบททางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของตน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน กลุ่มบุคคลจะต้องมีการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงความคิดเห็นและทัศนคติไปในทางก้าวหน้าและสร้างสรรค์และพัฒนาทักษะความรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาด้วย

๔. การพัฒนาคือการจัดทำโครงการหรือโปรแกรม (Project or Program) โครงการหรือโปรแกรม เป็นการปฏิบัติการอย่างหนึ่งของการพัฒนาสังคมโครงการพัฒนาต่างๆ ทำให้วัตถุประสงค์ของการพัฒนาเป็นจริงได้ โครงการพัฒนาที่ได้รับผลสำเร็จจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนา ประกอบด้วย บุคคลทุกระดับชั้น นับตั้งแต่กลุ่มผู้นำ กลุ่มผู้ปฏิบัติงานด้านต่างๆ จนถึงกลุ่มรักษาความสะอาดและรักษาความสงบเรียบร้อยในองค์กร

๕. การพัฒนาคือการให้โอกาส (Opportunity) การให้โอกาสแก่บุคคลในการพัฒนาชีวิตสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่จำเป็น คนที่จะได้รับโอกาสมากยิ่งขึ้น คือคนยากจน หรือคนด้อยโอกาส ยิ่งด้อยโอกาสมากที่สุดยิ่งควรได้รับโอกาสมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะช่วยให้ได้รับสิทธิมากขึ้นในเรื่องความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) และการพัฒนาคุณภาพของคน^๔

กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) หมายถึง “กระบวนความคิดและการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันโดยการทำงานด้วยกัน ใช้ความพยายามร่วมกัน และไม่มาเป็นปกป้องต่อกัน” วิธีการส่งเสริมให้คนมีความรักกันและมีความรู้ร่วมกัน มีการค้นคว้าวิจัยจนได้เครื่องมือที่เรียกว่า (AIC) ซึ่งเป็นวิธีการและเทคนิคในการเอาคนที่ทำงานร่วมกันทั้งหมดในระบบเข้ามาประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ซึ่งจะดำเนินการใน ๓ ชั้น คือ

ขั้นที่ ๑ คือ A : Appreciation ขั้นที่ ๒ คือ I : Influence ขั้นที่ ๓ คือ C : Control ขั้นที่ ๑ คือ A : Appreciation คือ “การทำให้ทุกคนเกิดการยอมรับและชื่นชมคนอื่นโดยไม่รู้สึกรู้สึหรือแสดงการต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์” ในกระบวนการขั้นนี้ ทุกคนจะมีโอกาสแสดงออกอย่างทัดเทียมกันด้วยภาพ ข้อเขียนและคำพูด ว่าเขาเห็นสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร และเขาอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ทุกคนมีโอกาสใช้ข้อเท็จจริง เหตุผล และความรู้สึกตลอดจนการแสดงออกในลักษณะต่างๆ ตามข้อเท็จจริง เมื่อทุกคนได้แสดงออกโดยได้รับการยอมรับจากคนอื่น ๆ จะทำให้คนมีความรู้สึกที่ดีมีความสุข มีความอบอุ่น และเกิด “พลังร่วม” ขึ้นในระหว่างคนที่มาประชุมด้วยกันในช่วงของการแสดงออกว่าแต่ละคนอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไรเป็นการใช้จินตนาการที่ไม่ถูกจำกัดด้วยปัจจัยและสถานการณ์ต่างๆ ในปัจจุบัน จึงทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การมองการณ์ไกล การมองภาพกว้างและการคิดสิ่งแปลกใหม่ได้ดีกว่าการคิดจากสภาพปัญหาหรือข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน นั่นคือ การใช้ “จินตนาการ” (Imagination) ซึ่งจะมีพลังมากขึ้นกลายเป็น “วิสัยทัศน์ร่วม” (Shared Vision) หรือ “อุดมการณ์ร่วม” (Shared Ideal) ซึ่งได้แก่ “สิ่งที่มุ่งมาดปรารถนาพร้อมกันหรือเป้าหมาย” นั่นเอง

ขั้นที่ ๒ คือ I : Influence คือ การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่มาช่วยกันกำหนดวิธีการสำคัญหรือยุทธศาสตร์ (Strategy) ที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมของกลุ่มได้อย่างดีที่สุดในขั้นนี้ทุกคนมีโอกาสทัดเทียมกันที่จะให้ข้อคิดเห็นว่า วิธีการสำคัญที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมนั้นประกอบด้วยอะไรบ้างเมื่อทุกคนแสดงความคิดเห็นแล้ว จะนำ “วิธีการ” ที่เสนอแนะทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่แยกแยะ และพิจารณาร่วมกัน จนกระทั่งได้ “วิธีการ

^๔ ชัยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, วาทกรรมการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : วิชาษา, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

สำคัญ” ที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่า จะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่กลุ่มต้องการ ซึ่งในการพิจารณาเลือกวิธีการสำคัญนั้น สมาชิกกลุ่มจะมี “ปฏิสัมพันธ์” (Influence หรือ Interaction) ซึ่งกันและกันสูง รวมถึงการถกเถียงโต้แย้งกันด้วยทั้งนี้เพื่อให้ได้วิธีการที่กลุ่มเห็นร่วมกันว่าดีที่สุด เนื่องจากการถกเถียงโต้แย้งในระดับวิธีการดังกล่าว มี “เป้าหมาย” หรือ “อุดมการณ์” ร่วมกัน ฉะนั้น กลุ่มยังมีแนวโน้มที่จะรักษาความสามัคคีไว้ได้โดยไม่ยากนัก

ขั้นที่ ๓ คือ C : Control คือ การนำ “วิธีการสำคัญ” มากำหนดเป็น “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) อย่างละเอียดว่า ทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีกำหนดเวลาอย่างไรใครรับผิดชอบเป็นหลัก ใครต้องให้ความร่วมมือ จะต้องใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายเท่าไร จากแหล่งใดจะมีรายได้จากการดำเนินงานดังกล่าวหรือไม่ถ้ามีประมาณเท่าไร และรายละเอียดอื่นๆ ตามที่เห็นว่าควรระบุไว้ในขั้นนี้สมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะเลือกเองว่า สมัครงจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักในเรื่องใดจะเป็นผู้ให้ความร่วมมือในเรื่องใด จะเป็นผู้ร่วมคิดแผนปฏิบัติการข้อใด เป็นการกำหนด “ข้อผูกพัน” (Commitment) ให้ตนเองเพื่อ “ควบคุม” (Control) ให้เกิดการกระทำอันจะนำไปสู่การบรรลุผลที่เป็นเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกันของกลุ่มในที่สุดนอกจากการเข้ารับผิดชอบหรือไม่ความร่วมมือตาม “แผนปฏิบัติการ” ที่กลุ่มร่วมกันกำหนดขึ้นแล้ว สมาชิกกลุ่มในแต่ละคนยังอาจกำหนด “ข้อผูกพันเฉพาะตัว” (Personal Commitment) ได้อีกด้วย เพื่อเป็นการใช้พลังในส่วนของตัวเองแต่ละคนให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์มากที่สุด

กระบวนการ AIC จะสร้างพลังสร้างสรรค์ขึ้น เมื่อฝ่ายต่างๆ เข้ามาทำ กิจกรรมร่วมกันด้วยความรักความเมตตา ตัว A (Appreciation) คือ ธรรมะอย่างสูง ได้แก่ ความรักและความเมตตา คนอื่น ต้องรับฟัง อุดหนุน และยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ซึ่งตรงกับหลักของพระพุทธศาสนา ฉะนั้น “A” ทำให้เกิดพลังความดีเข้ามา อาจเรียกว่าเป็น “การพัฒนาทางจิตวิญญาณ” (Spiritual Development) พอคนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมมีความรักความเมตตาต่อกัน ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากการท างานด้วยกัน ที่เรียกว่า “Interactive learning through action” จึงให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ เพราะทำให้เกิด “การเรียนรู้” ที่แท้จริง ซึ่งมีพลังมาก ปกติแล้วคนมักจะเรียนรู้กันยากเพราะฉะนั้น “การพัฒนา” ต้องการ “การเรียนรู้” อย่างมากของทุกฝ่าย นั่นคือ ต้องมี “I” (Influence) ได้แก่ การเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดพลัง และต้องมี “C” (Control) ซึ่งได้แก่ “การจัดการ” (Management) และ “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) ที่กำหนดว่าใคร จะทำอะไรอย่างไร เมื่อใดมีค่าใช้จ่ายเท่าไร จะได้เงินจากไหน ถ้าไม่พอจะทำอย่างไร เป็นต้น

การที่จะผลักดันกระบวนการที่ศันใหม่ในด้านการพัฒนาให้มีบทบาทในทางปฏิบัตินั้นจะต้องใช้กระบวนการให้ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันทำงานและเรียนรู้ร่วมกันด้วยความรัก ทุกฝ่ายในนี้หมายถึงเบญจภาคี คือ

๑. ชุมชน ได้แก่ องค์กรประชาชน สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา อาสาสมัคร และประชาชนทั่วไป

๒. รัฐ ได้แก่ รัฐบาล และหน่วยงานของทางราชการ

๓. นักวิชาการ ได้แก่ สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญ และผู้ชำนาญการต่างๆ

๔. องค์กรเอกชน ได้แก่ มูลนิธิสมาคม องค์กรสาธารณประโยชน์องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรการกุศล สื่อมวลชน ตลอดจนชมรม และกลุ่มต่างๆ

๕. องค์กรธุรกิจ ได้แก่ บริษัท ห้างร้าน และนักธุรกิจ

ปัจจุบันสังคมไทยเกิดปัญหาสังคมขึ้นมากมาย เช่น อาชญากรรม โสเภณีความยากจนซึ่งเชื่อมโยงไปกับเรื่องความเสื่อมเสียทางศีลธรรม สรุปแล้วเรียกว่า เป็นวิกฤตการณ์ทางสังคม (Social Crisis) มีสาเหตุทั้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเอง และสาเหตุจากกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไปกรณีดังกล่าวเป็นปัญหาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก การที่จะแก้ไขได้ต้องเปลี่ยนกระบวนความคิดหรือวิถีคิดใหม่ โดยให้ชนิกกำลังกันทุกส่วนเข้ามาเชื่อมโยงกันทำงาน เพราะเราจะแก้ปัญหาละเรื่องไม่ได้ต้องทำพร้อมกันทุกเรื่อง โดยมีครอบครัวและชุมชนเป็นหลักและอาศัยเครื่องมือ วิธีการท างานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) เพื่อก่อให้เกิดแนวทางใหม่แห่งความร่วมมือในการพัฒนาของทุกฝ่าย ทั้งทางราชการ ชุมชน องค์กรเอกชน สาธารณะประโยชน์หรือองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันวิชาการ สถาบันทางศาสนา และภาคธุรกิจ ในอันที่จะพัฒนาทางเศรษฐกิจ จิตใจ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมไปพร้อมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยระดมทรัพยากรกำลังและทรัพยากรทั้งหมดมาเชื่อมโยงกันในการดำเนินงานสร้างสรรค์สังคม

Coralie Bryant and Louise G. White ได้ศึกษาการพัฒนาที่มีมาตั้งแต่สมัยศตวรรษที่ ๑๘ แต่ว่ายุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองประเทศต่างๆ ได้รับเอกราชและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจมาก สังคมจึงถกเถียงกันถึงเรื่องการพัฒนา เป็นอย่างมาก ประเด็นที่ถกเถียงคือ จุดกำเนิดลักษณะและการนำการพัฒนาไปปฏิบัติส่วนใหญ่ หาทางเพิ่มและกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลง ซึ่ง เป็นราก ฐานของการกำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนา นอกจากนี้ยังมีการประเมินขอบเขตของการเปลี่ยนแปลงตามทิศทางที่เกิดขึ้นจริงหรือควรเกิดขึ้น ในบรรดาปัญหาเหล่านี้ มีประเด็นหลักอันหนึ่ง คือ ใครควรเป็นผู้ตัดสินใจกำหนดทิศทางและกำหนดลักษณะของการเปลี่ยนแปลง ประวัติของแนวคิดในการพัฒนาอาจจำแนกได้เป็น ๒ ยุค คือ ยุคแรกที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและยุคหลังจากนั้น

๑. ยุคแรกที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ หลังสงครามโลกครั้งที่สองประเทศในเอเชียและแอฟริกาเริ่มได้เอกราช เริ่มจากอินเดียซึ่งต่อสู้ เพื่อเอกราชจนสำเร็จทำให้ประเทศที่เกิด ใหม่เริ่มมองหาแนวทางพัฒนา ใหม่ๆ แต่ช่วงทศวรรษ ๑๙๕๐-๑๙๖๐ นั้น นักเศรษฐศาสตร์ ครอบงำกรรมการพัฒนาการพัฒนาช่วงนี้ถือว่าการพัฒนาเป็นสิ่งเดียวกันกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมและประสิทธิภาพการผลิตการวางแผนพัฒนา จึงเน้นการ พัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งมีอยู่ ๒ แนวแนวแรกซึ่งเป็นแนวทางที่นิยมทำมากที่สุดคือกระตุ้นให้เกิด ภาคอุตสาหกรรม ใหม่ โดยนำเข้าสินค้า อุตสาหกรรมก่อน ขณะที่การผลิตแบบดั้งเดิมก็ยังยินยอม ให้คงอยู่เป็นคู่แข่ง ส่วนแนวที่สองนิยมน้อยกว่าคือ การเปลี่ยนจากการผลิตแบบดั้งเดิม มาเป็นอุตสาหกรรม ทั้งนี้เพราะต้องการใช้แรงงานจากภาคการผลิตดั้งเดิมมากกว่าการนำเข้าเทคโนโลยี เศรษฐศาสตร์มีอิทธิพล แม้ไปยังสาขาอื่นที่เกี่ยวข้องด้วยเพราะในบรรดาสังคมศาสตร์ด้วยกันนั้น เศรษฐศาสตร์ มีการศึกษาดารงและตัวเลขที่ชัดเจนที่สุดดังนั้นจึงมีวิธีการวัดและการศึกษาเชิงปริมาณที่แน่นอนซึ่งสาขาอื่นไม่มีนักวิชาการในสาขาอื่น เช่น มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ สังคมวิทยาและ รัฐประศาสนศาสตร์ ก็พยายามแทรกปัจจัยอื่นๆ เพิ่มเข้าไป กับการพัฒนาด้วยเช่น เห็นว่ารูปแบบของการพัฒนาบางอย่าง จะทำให้เกิดการพัฒนาได้ดีกว่ารูปแบบอื่น แต่ก็ไม่มี หลักฐานยืนยันได้ ชัดเจนเท่ากับเศรษฐศาสตร์ แนวคิด

ของ เศรษฐศาสตร์ จึงเป็นที่ยอมรับมากกว่า ซึ่งขณะนั้นเศรษฐศาสตร์ เน้นที่การพัฒนาอุตสาหกรรม

๒. ยุคหลังจากการเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ หลังจากที่เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำจากการพัฒนาตามแนวทางของนักเศรษฐศาสตร์แล้ว นักเศรษฐศาสตร์ก็ออกมาแก้ต่างว่าความร่ำรวยใหม่ที่เป็นผลมาจากการพัฒนานั้น จะแผ่กระจายผล (Trickle down) ไปยังคนจนเอง พร้อมกันนั้นยังตั้งสมมติฐานขึ้นมาใหม่ว่าความเหลื่อมล้ำเป็นรูปตัวยูคว่ำ (Inverted U) นั่นคือเมื่อมีความเจริญเติบโตเกิดขึ้น ความเหลื่อมล้ำ จะเพิ่มใน ตอนต้น แต่เมื่อถึงระยะหนึ่งแล้วจะลดลง สาเหตุที่เพิ่ม ตอนต้นก็เพราะคนบางกลุ่มมี โอกาสจากการพัฒนา ดีกว่าคนกลุ่มอื่นแต่ พอผ่านไป คนกลุ่มอื่น จะเข้ามา มีรายได้จากนั้นความเหลื่อม ล้ำจะค่อยๆ ลด ลงแต่อย่างไร ก็ตาม ประเด็นความ สัมพันธ์ระหว่างความเจริญเติบโตกับความ เป็นธรรมยังเป็นไปอย่าง สับสน การศึกษาในทศวรรษ ๑๙๖๐ และ๑๙๗๐ แน่ใจว่าความ เจริญเติบโตกระจายผลไปยังคนจนจริงหรือไม่ ในทศวรรษ ๑๙๘๐นักเศรษฐศาสตร์หลายคน เช่น วิลเลียมโลเออร์ (William Loehr) และจอห์น พาวเวลสัน (John Powelson) ก็ถือว่าความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของบางประเทศก่อให้เกิดประโยชน์ ในวงกว้าง ขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ทำมาในทศวรรษ ๑๙๕๐ นักเศรษฐศาสตร์ สองคนนี้ ยังตั้งข้อสงสัยต่อสมมติฐานรูปตัวยูคว่ำ เพราะไม่พบว่าความ เจริญเติบโตกับความไม่ เป็นธรรม มีความ สัมพันธ์กัน เหตุผลที่พบผลกลับกันนี้อาจ เป็นเพราะ ไม่ได้ ศึกษาอย่างต่อเนื่อง หรือความไม่ เป็นธรรม อาจมีมาก่อนแล้ว ทั้งยังยกการศึกษาอีกหลายชิ้นมา ยืนยันว่าความเหลื่อมล้ำเกิด จากปัญหา ทางการเมืองและประเด็นทางโครงสร้าง รวมทั้งโอกาสที่คนจนจะได้รับประโยชน์ จากการพัฒนาขนาดของการใช้จ่ายของนโยบายการคลังและผลของนโยบายเฉพาะด้านต่างๆ^๙

ไมเคิลโตดาโร (Michael Todaro) สรุปเอาไว้ว่าหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมา ทฤษฎีการพัฒนาที่สำคัญมีอยู่ ๔ ทฤษฎี แต่ขณะเดียวกันเมื่อไม่นานมานี้ก็มีความพยายามเสนอทฤษฎีที่เข้ามารวมทั้งหมดแล้วจึงเป็น ๕ ทฤษฎี^{๑๐} ดังนี้

๑. ทฤษฎีการพัฒนาตามขั้นตอน (Linear-stages theory) ทฤษฎีนี้ยึดประเทศอุตสาหกรรมเป็นแม่แบบ วิเคราะห์ว่าประเทศเกษตรกรรมส่วนใหญ่ ยังไม่ พัฒนาเศรษฐกิจจึงพยายามวางแผนให้พัฒนาไปสู่อุตสาหกรรม โดยกำหนดเป็นขั้นตอนเช่น ทฤษฎีความเจริญเติบโตของ รอสทาว (Rostow's Stages of Growth) หรือตัวแบบการออมและการลงทุนเพื่อ สร้าง ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของฮาร์ รอดและโดมาร์ (Harrod-Domar Growth Model) เป็นต้น

๒. ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง (Structural-change models) ทฤษฎี นี้ต้องการให้ เปลี่ยนโครงสร้างจากภาคเกษตรไปเป็นภาคอุตสาหกรรมซึ่งสามารถผลิตได้มูลค่ามากกว่า อาจต้อง มีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรไปยังภาคอุตสาหกรรม เพื่อดูดซับ แรงงานส่วน เกินและพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตเช่น ทฤษฎีการพัฒนาของลูอิส (Lewis Theory of Development) เป็นต้น

^๙ Coralie Bryant and Louise G. White, *Managing development in the third world*, (Colorado: Westview Press, 1982), pp. 4-14.

^{๑๐} Michael P. Todaro, *Economic development*, 5th ed, (New York : Longman, 1994), pp. 66-89.

๓. ทฤษฎีพึ่งพา ระหว่าง ประเทศ (International-Dependence Revolution) นักทฤษฎีในประเทศกำลังพัฒนาหรือมองจากจุดยืนของประเทศ กำลังพัฒนาโดยเฉพาะละตินอเมริกา นั้นไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยของตะวันตกเพราะ มองว่าเป็นการครอบงำซึ่งจะทำให้เกิดการพึ่งพาโดย เฉพาะอย่างยิ่งการพึ่งพาทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีจนมีสภาพเหมือนเป็นอาณานิคมสมัยใหม่ และยิ่งพัฒนาไปจะมีคนรวยเพียงกลุ่มน้อยที่ได้รับผลประโยชน์ ปัญหาความเป็นธรรมและการกระจายรายได้ จะยิ่งรุนแรงยิ่งขึ้น รวมไปถึงการสร้างค่านิยมในการพัฒนาในทางที่ผิดที่ต้องพึ่งภายนอกอยู่ตลอด

๔. ทฤษฎีเสรีนิยม ใหม่ (Neoclassical Counterrevolution) ทฤษฎีนี้เกิด ในช่วงทศวรรษ ๑๙๘๐ เมื่อรัฐบาลอนุรักษ์นิยมของตะวันตกได้แก่ สหรัฐอเมริกาอังกฤษแคนาดาและเยอรมนีตะวันตกพร้อมใจกันรับเอาแนวคิดเสรีนิยม ใหม่มาเป็นหลักการกำหนดนโยบายแนวคิดนี้ จะเน้นเศรษฐศาสตร์มหภาคทางด้านอุปาทาน (Supply-side macroeconomics) หมายความว่าสนใจการปรับปรุงทางการผลิต มากกว่า การบริโภคขณะเดียวกันก็เน้นการแปรรูป ลดขนาดของรัฐลดการวางแผน จากส่วนกลางลดการควบคุมและลดกฎระเบียบแนวคิดนี้มี อิทธิพลต่อองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญ คือธนาคารโลกและกองทุนการเงิน ระหว่างประเทศ หรือ IMF ตลอดจนองค์การระหว่างประเทศอื่นๆ จึงทำให้สามารถเผยแพร่ แนวคิดของการเปิดเสรีไปอย่างรวดเร็ว

๕. ทฤษฎีความเจริญเติบโตแนวใหม่ (New Growth Theory) ทฤษฎีนี้ เห็นว่าการเปิดเสรีมีปัญหา เพราะความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่พึ่งพิงภายนอกขณะที่สถานการณ์ ภายนอกผันผวนยากจะคาดการณ์ ได้นอกจากนี้การเติบโตที่เกิดขึ้นยังมีภาวะไม่ แน่นนอนขึ้นอยู่กับเปลี่ยนแปลงของภายนอก เช่น การเคลื่อนย้ายทุนและการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีดังนั้น การเพิ่มของผลผลิตมวลรวมจึงเป็นการ ปรับตัวระยะสั้นและอาจไม่ยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ทฤษฎีนี้จึงหันมาสนใจความเจริญเติบโตแนวใหม่ ที่เน้นการ เติบโตจากภายใน (Endogenous growth theory) และเน้นการ เติบโตที่ยั่งยืน (Sustainable growth) ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างทุนกับแรงงานไม่ใช่เป็นเพียงการเคลื่อนย้ายทุน

ทฤษฎีความเจริญเติบโตแนวใหม่จึงเน้นการใช้ทรัพยากรภายใน และเน้นการ พัฒนาทุนมนุษย์ (Human capital) โดยเฉพาะลงทุนทางด้าน การศึกษาการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) และการวิจัยและการพัฒนา (R&D) ซึ่งเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งของการลงทุนในปัจจุบัน ทฤษฎีความเจริญเติบโตจากภายในนี้เริ่มเข้ามาทดแทนทฤษฎีรุ่นเก่าที่เน้นความเจริญเติบโตจากภายนอก (Exogenous growth theory) นอกจากนี้ทฤษฎีความเจริญเติบโตจากภายในยัง มองว่าความเจริญเติบโตขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมเริ่มต้น (Initial conditions) เช่นระดับ การศึกษาระดับการพัฒนาของตลาดทุน และที่สำคัญ คือแบบแผนการกระจายรายได้ก็มีผลต่อความเจริญเติบโตเช่นกัน เนื่องจากการกระจายรายได้มีผลทำให้คนมีทุนต่างกัน และมีการลงทุนต่างกัน ระบบเศรษฐกิจที่มีการกระจายรายได้ดีนั้นคนลงทุนก็มากและสามารถลงทุนพร้อมๆ กันได้จึงชักนพให้เศรษฐกิจเติบโตเข้าสู่จุดดุลยภาพที่สูงกว่าได้

สรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นแนวคิดที่น่าสนใจเป็นการกระตุ้นให้คิดถึงลักษณะของสังคมที่ดี แต่ก็ยังเป็นแนวคิดที่กว้างที่ยากจะหาข้อสรุป อาจกล่าวในเบื้องต้นได้ว่าคำว่า “การพัฒนา” เป็นคำที่มีความหมาย ในทางดี เป็นคำที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการเปลี่ยนแปลงความทันสมัย หรือความ

เจริญเติบโต การพัฒนาเป็นรูปแบบอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่วนความทันสมัยก็เป็นกรณีเฉพาะอันหนึ่งของการพัฒนา สำหรับทางด้านการพัฒนาอุตสาหกรรม เป็นมิติหนึ่งของการพัฒนาโดยหลักทั่วไปแล้วการพัฒนาเป็นลักษณะทางสังคมที่กำลังเปลี่ยนจากสิ่งที่เคยเป็นในอดีตไปสู่สิ่งที่ต้องการจะเป็นซึ่งขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการพัฒนาของแต่ละสังคม

การพัฒนา (Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตของงานและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่นๆ นักพัฒนาบริหารศาสตร์ได้ให้ความหมายของการพัฒนาเป็น ๒ ระดับ คือ ความหมายอย่างแคบและความหมายอย่างกว้าง ความหมายอย่างแคบ การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำให้ดีขึ้นอันเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพเพียงด้านเดียวส่วนความหมายอย่างกว้างนั้น การพัฒนาเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทั้งด้านคุณภาพปริมาณและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นไปพร้อมๆ กัน ไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว^{๑๑} การเปลี่ยนแปลงที่ มีการกำหนดทิศทาง (directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ไดวางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (planned change) มีการกระทำให้เกิดขึ้นคือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า การวิจัยครั้งนี้ ได้มุ่งเน้นเพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนทุ่งแสลงหลวง จึงมีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาในพื้นที่ภูมินิเวศธรรมชาติ รวมถึงการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อค้นหาองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนา เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ในบริบทพื้นที่วิจัยชุมชนทุ่งแสลงหลวงได้ต่อไป ดังนี้

๒.๑.๓ แนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนาที่แท้จริงหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบายความอยู่ดีกินดีความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจและความสงบสันติซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้วประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อมที่ดีการพักผ่อนหย่อนใจและการพัฒนาทางวัฒนธรรม และจิตใจด้านต่างๆ ด้วยความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้ง เราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา “คุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่า การพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้นหากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่าการพัฒนาอาจจัดแบ่งออกเป็น ๓ ด้านใหญ่ๆ ได้แก่ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ การพัฒนาทางสังคม การพัฒนาทางการเมือง พร้อมกันนั้นยังได้จัดกลุ่มการให้ความหมายคำว่าพัฒนาออกเป็น ๕ กลุ่มดังนี้

^{๑๑}สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนารวมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร :โอเดียนส์โตร์, ๒๕๔๗), หน้า

กลุ่มที่หนึ่ง มีความเห็นว่าการพัฒนาหมายถึงความเจริญเติบโต (Growth) อันเป็นการเพิ่มของผลผลิต (output) ซึ่งกระทำโดยระบบสังคม (social system) ร่วมกับสิ่งแวดล้อม (environment) เช่นการผลิตข้าวเพิ่มขึ้นการสร้างถนนสะพานเขื่อนหรือบ้านเรือนให้ประชาชนได้มีโอกาสใช้สิ่งเหล่านี้มากขึ้น

กลุ่มที่สอง มีความเห็นว่าการพัฒนาหมายถึงการเปลี่ยนแปลงระบบการกระทำ (Development is change in the with performs) เช่นมีการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมระบบการเมืองและระบบบริหารเป็นต้น

กลุ่มที่สาม มีความเห็นว่าการพัฒนาหมายถึงการเน้นที่วัตถุประสงค์เป็นหลักถ้าเป็นการบริหารจัดการก็ต้องบริหารจัดการด้วยวัตถุประสงค์ (management by objectives) คือ การปฏิบัติงานมุ่งไปที่วัตถุประสงค์นั่นเองการพัฒนาตามความเห็นของกลุ่มนี้จึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ว่าผู้กำหนดวัตถุประสงค์จะได้ระบุไว้อย่างไรมีอะไรบ้างที่ต้องการปัญหาต่อมาก็คือวัตถุประสงค์ ที่กำหนดขึ้นนั้นมีเหตุผลหรือได้รับความเห็นชอบและการสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างน้อยเพียงใดซึ่งถ้าวัตถุประสงค์ของประเทศประชาชนในประเทศก็น่าจะเป็นผู้มีส่วนรับรู้สนับสนุนหรือได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้นด้วยอย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย จะมีการกำหนดไว้กว้างๆเช่นเป็นการสร้างความเจริญก้าวหน้าในด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองเป็นต้น

กลุ่มที่สี่ มีความเห็นว่าการพัฒนาหมายถึงการเปลี่ยนแปลงโดยการวางแผนเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินงานตามความเห็นของกลุ่มนี้เน้นว่าการพัฒนาอยู่ที่การมีแผนและการนำแผนไปดำเนินการเพื่อกำหนดหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์นั้นๆ

กลุ่มที่ห้า มีความเห็นว่าการพัฒนาหมายความว่าความทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพโดยคุณลักษณะทั้งสองแง่นี้ไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาดคือทั้งปริมาณและคุณภาพต้องควบคู่กันไปเสมอในแง่ของปริมาณผลของการพัฒนาสามารถมองเห็นได้เป็นวัตถุประสงค์และวัตถุประสงค์ได้ง่ายเช่นเงินเดือนเพิ่มขึ้นรายได้เพิ่มขึ้นมีถนนหนทางโรงเรียนมหาวิทยาลัยหรือโรงพยาบาลส่วนในแง่คุณภาพจับต้องไม่ได้วัดผลได้ยากเช่นการพัฒนาให้ประชาชนมีความซื่อสัตย์สุจริตรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวมมีความอดทนขยันหมั่นเพียรรักระเบียบวินัยและความสะอาดเป็นต้นและเป็นความจริงเสมอว่าการพัฒนาส่วนใหญ่จะเน้นในแง่ของปริมาณทั้งสิ้นเพราะสามารถที่จะวัดได้ยิ่งสังคมเจริญมากขึ้นเท่าไรการพัฒนาจำต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่รู้เฉพาะเรื่องของสาขาที่ตนชำนาญโดยขาดความสนใจในความเป็นมนุษย์ในวงกว้างออกไปการวัดผลการพัฒนาจึงเน้นไปที่ความสำเร็จในด้านสาขาวิชาชีพของตนเป็นส่วนใหญ่เช่นนักเศรษฐศาสตร์จะวัดผลสำเร็จของตนด้วยการเพิ่มผลผลิตรายได้ประชาชาติเพิ่มการส่งออกเพิ่มการอุตสาหกรรมและเพิ่มการลงทุนเป็นต้นโดยคำนึงถึงมนุษย์น้อยมาก

การพัฒนาหมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้าโดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดีก็ไม่เรียกว่าการพัฒนาขณะเดียวกันการพัฒนามิได้หมายถึงการเพิ่มขึ้นปริมาณสินค้าหรือรายได้ของ

ประชาชนเท่านั้นแต่หมายความรวมไปถึงการเพิ่มความพึงพอใจและ เพิ่มความสุขของประชาชนด้วย ซึ่งมีองค์ประกอบ^{๑๒} ดังนี้

๑. การพัฒนาบุคลากร หมายถึง การให้การศึกษาในอันที่จะส่งเสริมความรู้ความสามารถ ความถนัดและทักษะบุคลากรทั้งนี้มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาศักยภาพของคนในองค์การให้สามารถ ปฏิบัติหน้าที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบได้ดียิ่งขึ้นทั้งในด้านความรู้ความสามารถความชำนาญและ ประสบการณ์นอกจากนี้การพัฒนาบุคลากรยังมีความหมายที่จะพัฒนาทัศนคติหรือเจตคติของการ ปฏิบัติงานให้เป็นไปในทางที่ดีมีกำลังใจในการทำงานและมีความคิดที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น อีกด้วย^{๑๓} การพัฒนาบุคคลจะนำมาใช้กับบุคลากรระดับบริหารเพื่อเสริมสร้างความรู้ ประสบการณ์ตลอดจนแนวคิดต่างๆให้บุคลากรในระดับนี้สูงขึ้นเพื่อรองรับความเจริญเติบโตด้าน เศรษฐกิจความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วตลอดจนการขยายตัวขององค์การและการ ปรับโครงสร้างของระบบงานด้วยเหตุผลดังกล่าวองค์การจึงจำเป็นต้องผู้บริหารระดับต่างๆให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายจิตใจความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่จะปฏิบัติงานในระดับสูงได้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๑๔}

๒. การพัฒนาอาชีพ เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในอาชีพวิชาชีพและการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อ ทำให้เป้าหมายอาชีพบรรลุผลมีการให้คำจำกัดความการพัฒนาอาชีพว่าเป็นปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยทาง จิตวิทยาสังคมวิทยาเศรษฐศาสตร์กายภาพและโอกาสที่หล่อหลอมผลของงานอาชีพวิชาชีพที่บุคลากร เข้าร่วมในช่วงชีวิตของเขาการพัฒนาอาชีพเป็นลักษณะที่สำคัญของการพัฒนามนุษย์มันรวมถึงช่วง ชีวิตและความสนใจทั้งหมดของคนทั้งคนการพัฒนาอาชีพเกี่ยวข้องกับบทบาทงานในอดีตปัจจุบันและ อนาคตของบุคคลการพัฒนาอาชีพเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับความเจริญงอกงามผ่านชีวิตและงานเกี่ยวกับการ เรียนรู้การมีประสบการณ์การเป็นอยู่การทำงานและการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการสร้างและการค้นพบ แนวทางผ่านชีวิตและการทำงานของบุคคล การพัฒนาอาชีพจึงเป็นความพยายามที่ดำเนินอย่าง ต่อเนื่องและเป็นทางการซึ่งโฟกัสไปยังการพัฒนาพนักงานให้มีความสามารถมากขึ้น เพราะทรัพยากร ที่สำคัญที่สุดคือคนคนเป็นสื่อสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาอาชีพทรัพยากรคนของประเทศส่วนใหญ่อยู่ใน ชนบทซึ่งเป็นทรัพยากรที่ต้องใช้แรงงานและเป็นทรัพยากรที่ด้อยคุณภาพเนื่องจากขาดการเรียนรู้ ขาดโอกาสของการฝึกฝนอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๕} ถือว่าเป็นกระบวนการพัฒนาบุคลากรให้ เติบโตก้าวหน้าตามสายงานนั้นซึ่งขึ้นอยู่กับบทบาทขององค์การที่ต้องพัฒนาให้บุคลากรแต่ละคนมีความรู้ ความสามารถและความรับผิดชอบงานในตำแหน่งที่สูงขึ้นได้อย่างมั่นใจโดยจัดให้บุคลากรเข้ารับการ ฝึกอบรมในหลักสูตรต่างๆขณะเดียวกันตัวบุคลากรเองก็ต้องขวนขวายหาความรู้ประสบการณ์และ ทักษะเพิ่มเติมด้วยตนเองเมื่อองค์การมีการขยายขอบเขตงานและต้องการบุคลากรที่มีศักยภาพ

^{๑๒} สุจิตรา ธนานันท์, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร ศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๘.

^{๑๓} รังสรรค์ ประเสริฐศรี, องค์การและการจัดการงานบุคคลหน่วยที่ ๑๑, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๔๖๑ - ๔๖๒.

^{๑๔} วิลาวรรณ รัตพิศาล, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิจิตรหัตถกรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕๘.

^{๑๕} พนิดา วีระชาติ, การฝึกอบรมกับการพัฒนาอาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : โอ, เอส, พรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖.

รับผิดชอบงานในหน้าที่ดังกล่าวบุคลากรที่มีความเตรียมความพร้อมในงานอาชีพนั้นย่อมมีโอกาสได้รับการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งทันที^{๑๖}และการพัฒนาสายอาชีพเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์สอดคล้องระหว่างเป้าหมายของบุคคลในเรื่องงานกับเป้าหมายขององค์กรเพื่อแสดงให้บุคลากรทราบถึงบทบาทหน้าที่ตำแหน่งงานและความก้าวหน้าทางอาชีพของตนซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร พนักงานใหม่ทุกคนเมื่อได้รับการบรรจุเข้าทำงานย่อมมีความหวังที่จะมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงานหากองค์กรให้ความสำคัญกับกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องดำเนินการทุกอย่างเพื่อความมั่นคงและเป็นหลักประกันให้กับพนักงานว่าเมื่อเข้าร่วมกับองค์กรแล้วทุกคนจะมีความก้าวหน้าในอาชีพอย่างแน่นอนดังนั้นองค์กรจะต้องดำเนินการต่างๆเพื่อการพัฒนาสายอาชีพ (Career Development) ให้กับพนักงานทุกคน^{๑๗} ในเรื่องการพัฒนาสายอาชีพตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ในการพัฒนาอาชีพถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเพราะว่าทุกคนที่เข้ามาทำงานก็ย่อมต้องการความเจริญก้าวหน้าในการงานอาชีพของตนถือได้ว่าเป็นผลตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรอาจจะมีการเลื่อนตำแหน่งงานในหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งเพื่อไปสู่ตำแหน่งสูงสุดของสายงานนั้นๆ

๓. การพัฒนาองค์กรเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผนไว้ล่วงหน้าเป็นการวัดประเมินค่าตัวเองที่อยู่บนรากฐานของค่านิยมโดยมีความเกี่ยวข้องกับการนำเทคนิคการพัฒนาองค์กรเข้ามาใช้อย่างมีแผนนอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับกลยุทธ์และเทคโนโลยีต่างๆกระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กรทั้งระบบให้ดีขึ้นเป็นกระบวนการที่วางแผนและจัดการอย่างมีระบบระเบียบมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมและระบบการปฏิบัติต่างๆในองค์กรด้วยความมุ่งหมายที่จะเพิ่มพูนประสิทธิภาพขององค์กรในการแก้ปัญหาและบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรได้อย่างสมบูรณ์ การพัฒนาองค์กรเป็นกระบวนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงความคิดและเป็นความพยายามจากผู้บริหารระดับสูง ที่จะทำให้องค์กรพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้เพื่อแก้ปัญหาเพื่อให้้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์^{๑๘}

จากความคิดเห็นดังกล่าวข้างต้น การพัฒนาจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้าโดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดีก็ไม่เรียกว่าการพัฒนาขณะเดียวกันการพัฒนามิได้หมายถึงการเพิ่มขึ้นปริมาณสินค้าหรือรายได้ของประชาชนเท่านั้นแต่หมายรวมไปถึงการเพิ่มความพึงพอใจและเพิ่มความสุขของประชาชนด้วย การพัฒนาทรัพยากรบุคคลเป็นระบบปรับปรุงประสิทธิภาพของพนักงานในการทำงานให้ดีขึ้นเมื่อใดก็ตามที่พนักงานทำงานมีประสิทธิภาพจะส่งผลทำให้กลุ่มและองค์กรมีประสิทธิภาพด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงมีขอบข่ายถึงการพัฒนาบุคคล (Individual development) รู้จักวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของตัวเองแล้วพัฒนาปรับปรุงเพื่อให้สามารถปฏิบัติงาน

^{๑๖} วิลาวรรณ รัตพิศาล, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิจิตรหัตถกร, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖๖.

^{๑๗} อนิวัช แก้วจันทง, การจัดการทรัพยากรมนุษย์, (สงขลา : บริษัทนาซิลบิโฆษณาจำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖๑.

^{๑๘} จุมพล หนิมพานิช, การบริหารและการพัฒนาองค์กร หน่วยที่ ๔, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๑.

ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไปรวมทั้งการพัฒนาองค์การ (organization development) และการพัฒนาอาชีพ (career development)

๒.๑.๔ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน มีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ส่วนประกอบทั้ง ๓ องค์ประกอบนี้ จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน วัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามแนวคิดของ Edward Barbier คือ การบรรลุเป้าหมายทั้ง ๓ องค์ประกอบนี้ให้ได้ดีที่สุด และโดยที่สังคมไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่สูงสุดในทุกส่วนประกอบได้ จึงจำเป็นต้องยอมลดเป้าหมายในบางองค์ประกอบ เพื่อให้เป้าหมายในองค์ประกอบอื่นเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการจัดลำดับความสำคัญระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ว่าจะให้องค์ประกอบใดมีลำดับความสำคัญที่สูงกว่าองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ถ้าให้ลำดับความสำคัญทางด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอันดับแรก ก็อาจต้องชดเชยด้วยการให้เป้าหมายทางด้านสังคม และสิ่งแวดล้อมลดลง

๑ ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคมต้องสร้างความเจริญเติบโตที่ทำให้เกิดกระแสรายได้ที่เหมาะสม ในขณะที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งสต็อกของทุนที่มนุษย์สร้างขึ้น ทุนมนุษย์และทุนธรรมชาติ เป้าหมายพื้นฐาน ๓ ประการของระบบเศรษฐกิจ คือ

๑.๑ การเพิ่มขึ้นในการผลิตสินค้าและบริการ

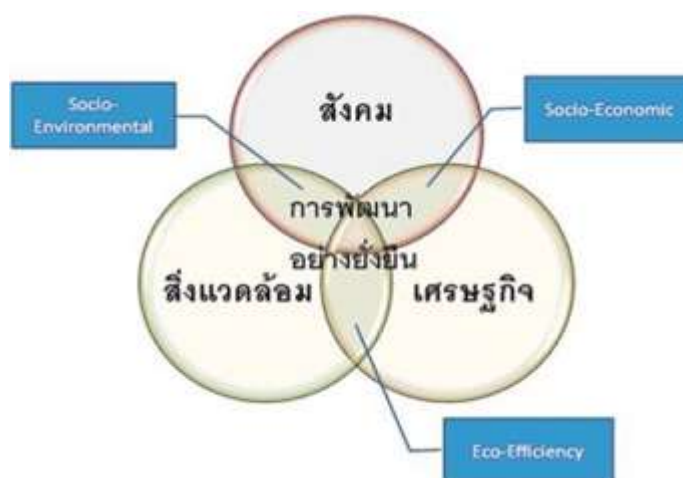
๑.๒ การตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน หรือการลดปัญหาความยากจน

๑.๓ ทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมเพิ่มขึ้น

เป้าหมายพื้นฐาน ๓ ประการนี้จะต้องดำเนินการในแนวทางที่ยั่งยืน

๒. สังคมของการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น จะต้องวางอยู่บนรากฐานของ ๒ หลัก คือ หลักการความยุติธรรม และหลักการความเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาในระยะยาว การเข้าถึงทรัพยากร และโอกาสของคนในสังคมจะต้องมีความเท่าเทียมกัน สิทธิมนุษยชนและผลประโยชน์อื่นๆ เช่น อาหาร สาธารณสุข การศึกษา ที่อยู่อาศัยและโอกาสในการพัฒนาตนเอง ความเป็นธรรมในสังคมนี้นี้ยะถึงโอกาสที่เท่าเทียมกันของประชาชนทุกคนในด้านการศึกษาและการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างผลิตภาพให้แก่สังคม สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะทำให้เป้าหมายทางสังคมทั้งด้านของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเป็นธรรมในสังคม ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ และการมีส่วนร่วมของประชาชนประสบความสำเร็จ

๓. ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การรักษาไว้ซึ่งสต็อกของทุนธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา แร่ธาตุอันเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่ควรจะดำรงอยู่ ทำให้ส่วนประกอบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่ความมีเสถียรภาพของระบบนิเวศน์ของโลกจะไม่ถูกรบกวนกระทบกระเทือน

แผนภาพที่ ๒.๑ องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากภาพแสดงส่วนประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่จะต้องประกอบด้วย ๓ ส่วนหลัก อันได้แก่ ส่วนของระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม และระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสัมพันธ์และพึ่งพาซึ่งกันและกัน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นในส่วนที่ทับซ้อนกันของ ๓ องค์ประกอบหรือพื้นที่แรเงาในภาพ กล่าวคือ มีการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม และมีการปกป้องสิ่งแวดล้อมด้วยในขณะเดียวกัน^{๑๔}

จากความคิดเห็นดังกล่าวข้างต้น การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการพัฒนาที่สอดคล้องและสัมพันธ์กับบริบทชุมชน สังคม และเศรษฐกิจ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาในพื้นที่ ซึ่งสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในพื้นที่ภูมินิเวศธรรมชาติ รวมถึงการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อค้นหาองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนา เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ในบริบทพื้นที่วิจัย ชุมชนทุ่งแสลงหลวงได้ต่อไป โดยการวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวคิดดังกล่าว ไปประยุกต์เพื่อนำไปวิเคราะห์เพื่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตภายใต้ศักยภาพของระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง ใน ๓ ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ และด้านความรู้และการถ่ายทอดความรู้ในนิเวศธรรมชาติของชุมชน

๒.๑.๕ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อค้นหาองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนา

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติ เพื่อมุ่งหมายให้ได้รับกระบวนการ วิธีการดำเนินการ รวมถึงแผนการจัดการความรู้ จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอก ทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค การวิเคราะห์ เพื่อค้นหาองค์ประกอบที่สามารถส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายการจัดการความรู้อย่างมีขั้นตอน เพื่อใช้พิจารณาวิเคราะห์แนวทางการ

^{๑๔} Edward Barbier, Sustainable Development: Ecology and Economic Progress, (London : Earthscan Publications, 1990), p.11.

พัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชน ในการวิจัยครั้งนี้นั้น มีเกณฑ์ในการพิจารณาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

นันทยา หุตานูวัตร และณรงค์ หุตานูวัตร ได้ให้ความหมาย การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในการสร้างศักยภาพ มีที่มาการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อม (SWOT Analysis) เป็นตัวย่อมาจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ๔ คำ ได้แก่ (๑) จุดแข็ง (Strengths) หมายถึงความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบวก ซึ่งองค์กรสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หรือหมายถึงการดำเนินงานภายในที่องค์กรที่ได้เปรียบ สามารถกระทำได้ดี (๒) จุดอ่อน (Weakness) หมายถึงสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นลบและด้วยความสามารถซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หรือหมายถึงการดำเนินงานภายในองค์กรที่ทำได้ไม่ดี (๓) โอกาส (Opportunities) หมายถึงปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์หรือหมายถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการขององค์กร และ (๔) อุปสรรค (Threats) หมายถึงปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่ขัดขวางการทำงานขององค์กรไม่ให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือหมายถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นปัญหาต่อองค์กร ซึ่งการวิเคราะห์ SWOT หรือ SWOT Analysis เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ประเมินสถานการณ์ขององค์กรว่าองค์กรมีจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารในการวิเคราะห์หาจุดแข็งเพื่อนำมากำหนดเป็นยุทธวิธีหรือแนวทางการปฏิบัติให้องค์กรมีความโดดเด่น หรือสร้างภาพลักษณ์ที่แตกต่างไปจากคู่แข่ง และวิเคราะห์หาจุดอ่อนตลอดจนผลกระทบจากการดำเนินงานที่ไม่มีประสิทธิภาพภายในองค์กร เพื่อนำไปปรับปรุงสิ่งที่ไม่สามารถเทียบกับคู่แข่งได้ เช่น ต้นทุนการผลิตและต้นทุนการผลิตที่สูงกว่าคู่แข่ง ปัญหาด้านการขาดแคลนแรงงาน เป็นต้น รวมทั้งคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น สภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเมือง กฎหมาย เทคโนโลยี และสภาวะการแข่งขันในอนาคตและสามารถหาทางป้องกันผลกระทบที่อาจทำให้เกิดความเสียหายต่อองค์กรได้ ซึ่งกระบวนการจัดการกลยุทธ์ โดยวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อค้นหาองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน ดังนี้^{๒๐}

ขั้นตอนที่ ๑ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก โดยการประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ขององค์กร ผู้บริหารองค์กรสามารถนำข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ที่ได้จากการประเมินองค์กรและสภาพแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ในการพิจารณาตัดสินใจหาทางเลือกเชิงกลยุทธ์ได้ โดยจะนำจุดแข็ง จุดอ่อน ของสภาพแวดล้อมภายใน มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับโอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อดูว่าองค์กรกำลังเผชิญกับสถานการณ์เช่นใด และภายใต้สถานการณ์เช่นนั้นองค์กรควรจะทำอย่างไรในเชิงกลยุทธ์ โดยทั่วไปการวิเคราะห์ SWOT นี้ ผู้บริหารองค์กรจะเผชิญกับสถานการณ์ ๔ รูปแบบ ดังนี้

^{๒๐} นันทยา หุตานูวัตร และณรงค์ หุตานูวัตร, SWOT: การวางแผนกลยุทธ์ธุรกิจชุมชน, (อุบลราชธานี : คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

สถานการณ์ที่ ๑ (จุดแข็ง – โอกาส) เป็นสถานการณ์ที่พึงปรารถนามากที่สุด เนื่องจากองค์กรค่อนข้างมีจุดแข็งภายใน ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมค่อนข้างให้ออกาสแก่องค์กรในหลายอย่าง ดังนั้น ผู้บริหารควรกำหนดกลยุทธ์ในเชิงรุก (Aggressive strategy) เพื่อดึงดูดเอาจุดแข็งที่มีอยู่เสริมสร้าง ปรับใช้และดึงโอกาสต่างๆ ที่มีมาสร้างประโยชน์อย่างเต็มที่

สถานการณ์ที่ ๒ (จุดอ่อน – อุปสรรค) เป็นสถานการณ์ที่เลวร้ายที่สุด เนื่องจากองค์กรกำลังเผชิญอยู่กับภัยอุปสรรคจาก

ภายนอกและมีปัญหาจุดอ่อนภายในอยู่ในหลายประการ ดังนั้นทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับผู้บริหารขององค์กร คือ กลยุทธ์การป้องกันตัว (Defensive strategy) เพื่อพยายามลดหรือหลีกเลี่ยงอุปสรรคต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นตลอดจนหามาตรการที่จะทำให้องค์กรเกิดความสูญเสียที่น้อยที่สุดรวมทั้งแก้ไขปัญหาลักษณะต่างๆ

สถานการณ์ที่ ๓ (จุดอ่อน – โอกาส) สถานการณ์นี้เปรียบเสมือนกรณีเครื่องหมายคำถามของหน่วยธุรกิจกลยุทธ์ (Strategy business unit : SBU) เนื่องจากองค์กรมีโอกาสที่เป็นข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันอยู่หลายประการ แต่ติดปัญหาตรงที่มีอุปสรรคภายในที่เป็นจุดอ่อนอยู่หลายอย่างเช่นกัน ดังนั้นทางออกสำหรับผู้บริหารขององค์กร คือ กลยุทธ์การพลิกตัว (Turnaround-oriented strategy) เพื่อขจัดปัญหา หรือแก้ไขจุดอ่อนภายในต่างๆ ให้พร้อมที่จะดึงโอกาสต่างๆ ที่เปิดให้

สถานการณ์ที่ ๔ (จุดแข็ง – อุปสรรค) สถานการณ์นี้เกิดขึ้นจากการที่สภาพแวดล้อมไม่เอื้อต่อการดำเนินงาน แต่ตัวองค์กรเองมีข้อได้เปรียบเป็นจุดแข็งอยู่หลายประการ ดังนั้นแทนที่ผู้บริหารขององค์กรจะรอจนกระทั่งสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารขององค์กรสามารถที่จะเลือกกลยุทธ์การแตกตัว หรือกระจายกิจการ (Diversification strategy) เพื่อใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่มีอยู่ในการสร้างโอกาสในระยะยาวสำหรับผลิตภัณฑ์หรือตลาดด้านอื่นๆ แทน

ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาตินั้นผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชน หลังจากดำเนินการวิเคราะห์ SWOT แล้ว เพื่อกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาตินั้นต่อไปให้ชัดเจนและสามารถนำไปปฏิบัติได้ จำเป็นที่จะต้องทำการกำหนดกลยุทธ์ขององค์กร (Strategy formulation) ซึ่งเป็นการค้นหาการกำหนดกลยุทธ์ทางเลือกโดยใช้ TOWS Matrix (Generating Alternative Strategy Using Threats-Opportunities-Weakness-Strengths Matrix) หรือกำหนดแนวทางการดำเนินงานที่คิดว่าน่าจะดีที่สุดที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เป็นขั้นตอน ต่อจากการวิเคราะห์ SWOT โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างผลการประเมินสภาพของสภาพแวดล้อม ภายใน (จุดแข็งและจุดอ่อน) และผลการประเมินสภาพของสภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาสและอุปสรรค) เพื่อออกแบบกลยุทธ์ที่เหมาะสมต่อไปดังแผนภาพต่อไปนี้^{๒๑}

^{๒๑} อารีย์ แม้วสกุลพันธ์, การจัดการเชิงกลยุทธ์, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๕๓), หน้า ๖๕.

TOWS Strategic Alternatives Matrix

	External Opportunities (O) 1. 2. 3. 4.	External Threats (T) 1. 2. 3. 4.
Internal Strengths (S) 1. 2. 3. 4.	SO <i>"Maxi-Maxi" Strategy</i> Strategies that use strengths to maximize opportunities.	ST <i>"Maxi-Mini" Strategy</i> Strategies that use strengths to minimize threats.
Internal Weaknesses (W) 1. 2. 3. 4.	WO <i>"Mini-Maxi" Strategy</i> Strategies that minimize weaknesses by taking advantage of opportunities.	WT <i>"Mini-Mini" Strategy</i> Strategies that minimize weaknesses and avoid threats.

แผนภาพที่ ๒.๒ การวิเคราะห์แบบ TOWS

ขั้นตอนที่ ๒ การกำหนดกลยุทธ์ขององค์กร เป็นกระบวนการออกแบบ ค้นหา และเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสม นำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย จากการวิเคราะห์ทางเลือกด้วยเทคนิคหรือวิธีต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการกำหนดกลยุทธ์โดยใช้วิธี TOWS Matrix เนื่องจากเป็นแนวทางที่สามารถสร้างชุดทางเลือกในการตัดสินใจเพื่อกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนได้อย่างครอบคลุม เพราะเป็นการพิจารณาจากสิ่งที่ได้วิเคราะห์ไว้แล้วนั้น คือ จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค มาใช้ประกอบการตัดสินใจ

TOWS Matrix จะประกอบด้วย ๙ ช่อง คือ ช่องปัจจัยหลัก ๔ ช่อง ช่องกลยุทธ์ ๔ ช่อง และช่องบอกที่มาของปัจจัยว่าเป็นปัจจัยภายในและภายนอกอีก ๑ ช่อง ช่องกลยุทธ์ ๔ ช่องให้ชื่อว่า กลยุทธ์ SO กลยุทธ์ WO กลยุทธ์ ST และกลยุทธ์ WT ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากการใส่ปัจจัยหลักสำคัญทั้ง ๔ ช่องแล้ว ขั้นตอนการจัดทำ TOWS Matrix ประกอบด้วย ๘ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การเขียนรายงานปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาส (O) ที่สำคัญที่สุดจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในชุมชนทุ่งแสงหลวง

๒. การเขียนรายงานปัจจัยภายนอกที่เป็นอุปสรรค (T) ที่สำคัญที่สุดจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในชุมชนทุ่งแสงหลวง

๓. การเขียนรายงานปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็ง (S) ที่สำคัญที่สุดจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในชุมชนทุ่งแสงหลวง

๔. การเขียนรายงานปัจจัยภายในที่เป็นจุดอ่อน (W) ที่สำคัญที่สุดจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในชุมชนทุ่งแสงหลวง

๕. จับคู่จุดแข็งภายใน (S) กับโอกาสภายนอก (O) เพื่อกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพ SO

๖. จับคู่จุดอ่อนภายใน (W) กับโอกาสภายนอก (O) เพื่อกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพ WO

๗. จับคู่จุดแข็งภายใน (S) กับอุปสรรคภายนอก (T) เพื่อกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพ ST

๘. จับคู่จุดอ่อนภายใน (W) กับอุปสรรคภายนอก (T) เพื่อกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพ WT

แนวทางการกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพ ทั้ง ๔ รูปแบบ มีวิธีการดังนี้

กลยุทธ์ SO (SO Strategies) เป็นการคิดหาองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานของชุมชน เอกชน องค์กรหรือหน่วยงานภาคส่วนในชุมชนทุ่งแสงหลวง โดยใช้จุดแข็งที่มีอยู่เพื่อสร้างความได้เปรียบจากโอกาสที่เอื้ออำนวยให้

กลยุทธ์ WO (WO Strategies) เป็นการใช้ความพยายามเพื่อปรับปรุงจุดอ่อนภายในชุมชน เอกชน องค์กรหรือหน่วยงานภาคส่วนในชุมชนทุ่งแสงหลวง ให้ดีขึ้น ด้วยการใช้โอกาสที่เกิดขึ้นจากภายนอก

กลยุทธ์ ST (ST Strategies) เป็นการใช้จุดแข็งของชุมชน เอกชน องค์กรหรือหน่วยงานภาคส่วนในชุมชนทุ่งแสงหลวง เพื่อหาทางหลีกเลี่ยงหรือลดผลกระทบจากอุปสรรคหรือภัยคุกคามจากภายนอก

กลยุทธ์ WT (WT Strategies) เป็นวิธีป้องกันตัว (Defensive tactics) ของชุมชน เอกชน องค์กรหรือหน่วยงานภาคส่วนในชุมชนทุ่งแสงหลวง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อลดจุดอ่อนภายในให้เหลือน้อยที่สุดและเพื่อหลีกเลี่ยงอุปสรรคหรือภัยคุกคามที่เกิดขึ้นจากภายนอก

ขั้นตอนที่ ๓ การปฏิบัติงานตามองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพ เป็นการนำกลยุทธ์ไปใช้สู่การปฏิบัติ โดยคำนึงถึงโครงสร้างขององค์กรและวัฒนธรรมขององค์กรเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ ๔ การควบคุมเชิงกลยุทธ์ เป็นการติดตามผลการปฏิบัติงาน ประเมินผลกระบวนการตามการประเมินความสำเร็จตามองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพ

สรุปได้ว่า การพัฒนา เป็นทุนที่มีอยู่ในตัวบุคคล หรือสังคม ทั้งที่เป็นรูปธรรม หรือนามธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาโดยหลักทั่วไปแล้วเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่กำลังเปลี่ยนจากสิ่งที่เคยเป็นในอดีตไปสู่สิ่งที่ต้องการจะเป็นซึ่งขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการพัฒนาของแต่ละบริบท โดยในมุมมองของการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาตินั้น มีกรอบการวิเคราะห์ในรูปแบบที่จะทำให้ทราบถึงคุณสมบัติที่แฝงอยู่ทั้งโดยเห็นความสำคัญ ความมีเอกลักษณ์ และภูมินิเวศธรรมชาตินั้นในด้านส่วนดีและส่วนด้อยที่ต้องแก้ไขปรับปรุง เพื่อใช้วัดความเหมาะสมของภูมินิเวศธรรมชาตินั้นในชุมชนในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับภูมิภาคตามลำดับ ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ เพื่อการสร้างแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาตินั้นผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนในทุกมิติ เพื่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตภายใต้ศักยภาพของระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง ใน ๓ ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านสังคมแห่ง

การเรียนรู้ และด้านความรู้และการถ่ายทอดความรู้ในเวทีธรรมชาติของชุมชน โดยใช้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อค้นหาองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนา ที่หมายถึง กระบวนการ เทคนิค วิธีการ ดำเนินการ มีลักษณะเป็น ขั้นตอน มีความยืดหยุ่น พลิกแพลงได้ตามสถานการณ์มุ่งหมาย มีการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและภายในชุมชน เรียกว่าการวิเคราะห์แบบ SWOT คือ ค้นหาจุดแข็ง (S:Strengths) แก้ไขจุดอ่อน (W:Weaknesses) แสวงหาโอกาส (O:Opportunities) และเอาชนะหรือเพื่อหลบหลีกอุปสรรค (T:Threats) ต่างๆ จนสามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ และนำจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค มาจับคู่ จะเรียกว่า TOWS Matrix คือการนำ จุดแข็งภายใน (S) กับโอกาสภายนอก (O) เพื่อกำหนดกลยุทธ์ SO จับคู่จุดอ่อนภายใน (W) กับโอกาสภายนอก (O) เพื่อกำหนดกลยุทธ์ WO จับคู่จุดแข็งภายใน (S) กับอุปสรรคภายนอก (T) เพื่อกำหนดกลยุทธ์ ST และจับคู่จุดอ่อนภายใน (W) กับอุปสรรคภายนอก (T) เพื่อกำหนดกลยุทธ์ WT ให้ได้องค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนทุ่งแสลงหลง ได้ต่อไปตามวัตถุประสงค์

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เนื่องจากการท่องเที่ยวแบบเน้นปริมาณนำเศรษฐกิจมาสู่ประเทศกำลังพัฒนา แต่การท่องเที่ยวแบบนี้ทำให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อมโดยขาดจิตสำนึก สร้างมลภาวะให้ธรรมชาติขาด การป้องกันแก้ไข เกิดผลกระทบไปทั่วโลก องค์การท่องเที่ยวโลก หรือ WTO^{๒๒} ได้กล่าวไว้ว่า “ การท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในปรากฏการณ์ทางการเมือง วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจที่สำคัญของศตวรรษที่ ๒๐ ประเทศทั้งหลายไม่ควรจะทำให้มันแตกต่างกัน” และเสริมว่าประชาคมโลกมองแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติของแต่ละประเทศโดยรวมเหมือนเป็นสมบัติของโลก นักท่องเที่ยวทุกคนมีสิทธิ์มาดู มาชื่นชม และสัมผัสความงดงาม ความน่าทึ่ง ดูแล้วเกิดความคิด เกิดความสนใจ เกิดความพอใจ ทุกประเทศจึงควรร่วมมือกันอนุรักษ์ ส่วนใดเสียหายก็ควรปรับปรุงแก้ไขให้ธรรมชาติกลับคืนมาอย่างเดิมเพื่อประโยชน์ของคนรุ่นหลัง หลังจากที่มีการท่องเที่ยวแบบ Mass Tourism มาถึงจุดที่ธรรมชาติรับไม่ได้ เพราะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ช่วงนั้นเกิดนักอนุรักษ์ที่มีอุดมคติ และมีวัตถุประสงค์ด้านสิ่งแวดล้อมได้แพร่กระจายความคิดออกไปอย่างกว้างขวาง และบางประเทศร่วมกลุ่มกันเป็นองค์กรอนุรักษ์ระดับชาติถึงนานาชาติ ทุกกลุ่มมีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ มีความคิดที่จะปกป้องและรักษาสภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรมทั่วโลกให้ยั่งยืน โดยตั้งความประสงค์ที่จะนำการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาแก้ปัญหาการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิม เน้นการรักษาสิ่งแวดล้อม สร้างจิตสำนึกให้แก่นักท่องเที่ยว จัดกิจกรรมให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ด้านอนุรักษ์ด้วย

๒.๒.๑ ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาจากคำ ว่า“Ecotourism” ซึ่งเป็นคำผสมกันระหว่าง Ecology หรือ นิเวศวิทยา กับคำว่า Tourism หรือการท่องเที่ยว นอกจากนี้ในวงการท่องเที่ยวยังมี

^{๒๒} WTO (World Tourism Organization), Sustainable Tourism Development, (USA, 1993), p. 254.

การใช้ภาษาอังกฤษอื่นๆที่สำคัญได้แก่ “Nature Tourism” หรือ “Biotourism” หรือ “Green Tourism” เพื่อป้องกันให้เห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน อย่างไรก็ตามนิยาม และความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถูกกำหนดขึ้น จากบุคคลและกลุ่มคนต่างๆ ขึ้น มาอย่างมากมาย ทั้ง ใน และต่างประเทศ ดังนี้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ให้ความหมายของคำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า “การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ แหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน”^{๒๓}

กุลวรา สุวรรณพิมล ได้ให้ความหมายว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพสภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้ และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ”^{๒๔}

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ได้ให้คำจำกัดความ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ และต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งหมายรวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้วย^{๒๕}

วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (Nature Conservation) และมุ่งเน้นการพัฒนาท้องถิ่น (Local Development) เป็นประการสำคัญ^{๒๖}

พิมพ์ระวี ไร่จรัสสัตย์ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่า เป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเรียนรู้และความเข้าใจในธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยยึดหลักการแห่งการเคารพซึ่งศักดิ์ศรีของระบบนิเวศวิทยาเอื้ออำนวยประโยชน์และโอกาสทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน และท้องถิ่นเป็นสำคัญ^{๒๗}

ศรีพร สมบุญธรรม กล่าวถึง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า “มีความหมายลึกซึ้งกว่าการเสนอขายสินค้าทางการท่องเที่ยวแบบใหม่ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่เป็นแนวคิดที่มุ่งประสานผลประโยชน์ และความต้องการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เข้ากับการพัฒนาการท่องเที่ยว

^{๒๓} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

^{๒๔} กุลวรา สุวรรณพิมล, ความหมายของนักท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า, ๒๕๔๘), หน้า ๓๙.

^{๒๕} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพรส แอนดีไซน์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๓๔.

^{๒๖} วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๘), หน้า ๖๓.

^{๒๗} พิมพ์ระวี ไร่จรัสสัตย์, การท่องเที่ยวชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๑.

ที่ตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน”^{๒๘}

พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว ในด้านระบบนิเวศของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยธรรมชาติป่าไม้และแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ตลอดจนคุณธรรมความเชื่อค่านิยม วัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ เมื่อนักท่องเที่ยวมีความเข้าใจดีแล้ว นักท่องเที่ยวจึงปฏิบัติให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ หรือชุมชนนั้นๆ โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของสิ่งแวดล้อม สังคม หรือต่อชุมชน^{๒๙}

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ให้ความหมายว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน”^{๓๐}

อานันท์ ปันยารชุน ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งพานักท่องเที่ยวไปชื่นชมธรรมชาติ และในขณะเดียวกันก็เป็นการท่องเที่ยวที่เคารพธรรมชาติด้วย^{๓๑}

เฮคเตอร์ ซี ลาซูลเลน (Hector Ceballos Lascurain) แห่งสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources: IUCN) เป็นบุคคลแรกที่กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชมศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น^{๓๒}

อลิซาเบธ บู (Elizabeth Boo) เป็นผู้ที่คลุกคลีอยู่กับงานวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลาตินอเมริกาและหมู่เกาะคาริบเบียน พร้อมกับเขียนรายงานเรื่อง “Ecotourism: The Potentials and Pitfalls” ได้ให้คำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการ

^{๒๘} ศรีพร สมบุญธรรม, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, จุลสารการท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๖), หน้า ๒๕.

^{๒๙} พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ, ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดใน การจัดตั้งสหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๘), หน้า ๒๕.

^{๓๐} สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการกำหนดนโยบายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, (พิมพ์ครั้งที่ ๓), (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^{๓๑} อานันท์ ปันยารชุน อังใน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, เอกสารประกอบการสัมมนาวันสิ่งแวดล้อมไทย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๓), หน้า ๓๐.

^{๓๒} Ceballos-Lascurain, Hector. Properties Opinion on Ecotourism: A case study of the Roxz Bau, Sydney Australia, *Journal of Ecotourism Research*, 60 (4), 1998 : 118.

ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อ ประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่การสร้างงานให้ชุมชนหรือท้องถิ่น และการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม^{๓๓}

คอสตาส คริสต์ (Costas Christ) ให้ความหมายว่า เป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติพร้อมกับอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปด้วย และช่วยสร้างสวัสดิการให้ชุมชนท้องถิ่น และยังได้กล่าวอีกว่า นักท่องเที่ยวสับสนคำว่าท่องเที่ยวธรรมชาติกับคำว่าท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งไม่เหมือนกัน เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องใช้ธรรมชาติ และปฏิบัติต่อสัตว์ป่าอย่างยั่งยืน และยังคงบริจาคเงินช่วยเหลือเพื่อเป็นทุนในการอนุรักษ์ รวมทั้งเพื่อให้คนในชุมชนมีฐานะดีขึ้น^{๓๔}

อลิซาเบธ สตาค (Elizabeth Stark) ให้ความหมายว่า เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้น เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนของสถานที่ท่องเที่ยว โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อมปราศจากสิ่งฟุ่มเฟือยต่างๆ มีเพียงสิ่งจำเป็นในการท่องเที่ยวเท่านั้น หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การท่องเที่ยวธรรมชาติ” (Natural Travel)^{๓๕}

แคลร์ เอ กันน์ (Clare A Gunn) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสามารถทำให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ โดยให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติ และวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจด้วย^{๓๖}

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม อย่างมีจิตสำนึก มีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือทำลายเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ และโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมชื่นชมและสนุกเพลิดเพลินไปกับบรรยากาศ ทัศนียภาพของสถานที่บนพื้นฐานของความรู้ ความเข้าใจ และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศของพื้นที่ อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นด้วย

๒.๒.๒ องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพึงพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ (Eco-system) มีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับความสนใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการพัฒนาอารยธรรมของมนุษย์ ในการเอาชนะธรรมชาติ (ที่รวมเอาลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งใน

^{๓๓} Boo, Elizabeth, *Ecotourism : The Potentials and Pitfalls*, (Washington D.C. : WorldWildlife Fund-US, 1991), pp. 114-115.

^{๓๔} Crist, Costas, *Ecotourism and sustainable Development*, The 6th International Conference 7-8 September, (Bangkok : Institute of Ecotourism, Srinakharinwirot University, 2002), p. 23.

^{๓๕} Stark, Elizabeth, *Ecotourism, Information Please Environment Almanac*, (Boston : Houg Mifflin, 1993), p. 78.

^{๓๖} Gunn, Clare A., “*Environmental Design and Landuse*”, *Travel Tourism and Hospitality Research A Handbook for Managers and Researchers*, (New York : John Wiley & Sons 1994), p. 48.

ระบบ นิเวศของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ไว้) ลักษณะเฉพาะนี้จึงทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่ใช่การท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม(Cultural tourism และ Historical tourism) แม้ว่าจะมีความเกี่ยวพันในพื้นที่ก็ตาม ในทำนองเดียวกัน การท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural tourism) จึงไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด จึงมีบางส่วนจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ หรือแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ อาจมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวแบบอื่นๆ จากลักษณะดังกล่าวการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ดังนี้

วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ๔ ประการ^{๓๗} ประกอบด้วย

๑. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัส กับระบบนิเวศ (Eco-system) อาจมีบางแห่งที่รวมเอาลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ หรือ เป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ไว้ (Nature-based tourism) โดยเฉพาะแม้ว่าจะ มีความคาบเกี่ยวกันในพื้นที่ก็ตาม ในทำนองเดียวกันการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural tourism) จึงไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวด้วย อาจเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ธรรมชาตินั้นอาจรวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง กับระบบนิเวศ (Eco-system) ในพื้นที่ด้วย

๒. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Responsible travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งมีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุม ไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตจึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably managed tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Responsibly travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

๓. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องกับผู้เกี่ยวข้อง นักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว จึงเป็นการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental education-based tourism)

๔. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่น (Involvement of local community or People participation) ที่มีบทบาทในมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติตามแผน และร่วมได้รับประโยชน์อย่าง เสมอภาค คอยติดตามตรวจสอบ รวมถึงร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวอันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับ

^{๓๗} “อ่างแล้ว, วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, หน้า ๗๖-๗๙.”

ผลตอบแทน เพื่อนำกลับมา บำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย ในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ

พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ ๕ ประการ^{๓๘} ดังต่อไปนี้

๑. ต้องมีผลกระทบต่อที่น้อยที่สุด (Less impact) ต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมและประเพณีของคนในท้องถิ่น

๒. ต้องให้ความรู้และความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบของสื่อต่างๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ ความเข้าใจ ได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ของชุมชนนั้น จนนักท่องเที่ยวมีความระมัดระวัง ช่วยกันป้องกันและช่วยลดผลกระทบในด้านต่างๆ ที่อาจมีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือวิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆ

๓. ต้องให้ผลประโยชน์แก่ชาวบ้านในท้องถิ่น (Local benefits) ในการจ้างงานโดยทางตรงและทางอ้อม เช่น การจัดบริการนำเที่ยว การให้บริการนักท่องเที่ยวในด้านต่างๆ การขายอาหาร การขายของที่ระลึก ฯลฯ

๔. ต้องให้ชาวบ้านในท้องถิ่นมีส่วนร่วม (Local participation) ในการวางแผนการตัดสินใจ การจัดการ และการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่ท้องถิ่นของเขา ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเกิดความภูมิใจ มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ ธรรมชาติ สังคม และชุมชนนั้นๆ และผนึกกำลังร่วมแรงร่วมใจช่วยกันพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้นไว้อย่างยั่งยืน

๕. ต้องให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจ (Tourist satisfaction) การสร้างสรรค์ให้เกิดประสบการณ์และความพึงพอใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว คือเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ โดยให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพการให้บริการ และความสำคัญต่อการอนุรักษ์ดูแล และป้องกันแหล่งท่องเที่ยวที่พานักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมเยือน

ศุภชัยวิชัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์^{๓๙} ดังต่อไปนี้

๑. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นให้ความรู้ ความเข้าใจ ซึ่งการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความจำเป็นในการปกป้องรักษาธรรมชาติสภาพแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้คงอยู่สนองความจำเป็นในการปกป้องรักษาธรรมชาติสภาพแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้คงอยู่สนองความต้องการของคนทั่วไป เป็นสิ่งที่ต้องกระทำ การสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์นี้ ยังรวมไปถึงกลุ่มบุคคลอื่นๆ ด้วย เช่น ราษฎรในท้องถิ่น มัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการสร้างจิตสำนึกของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

^{๓๘} “อ่าแล้ว, พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ, ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดในการจัดตั้งสหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย, หน้า ๓๘.”

^{๓๙} ศุภชัยวิชัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อ่างใน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการกำหนดนโยบายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, (พิมพ์ครั้งที่ ๓), (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๔๒), หน้า ๔.

จะเน้นการจัดโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ (Interpretation programs) เช่น การจัดให้มีศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติ (Interpretive center) ในแหล่งท่องเที่ยว จัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษารเรียนรู้ และจัดให้มีเส้นทางเดินทาง หรือเดินป่าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติหลากหลายแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

๒. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว กล่าวคือ นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) มักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในลักษณะต่างๆ และสภาพภูมิทัศน์ธรรมชาติ ตลอดจนแหล่งธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำทนาย และมักจะไม่สนใจความสะดวกสบาย ดังนั้นจึงต้องจัดให้มีการสร้างสื่อความหมายธรรมชาติเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่างๆ ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยว และได้รับความพึงพอใจพร้อมกัน

๓. การมีส่วนร่วมของชุมชน สภาพทางเศรษฐกิจและชุมชนท้องถิ่นอยู่ภายในและรอบๆ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ควรได้รับการพิจารณาให้เป็นวัตถุประสงค์หรือองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาวมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อความอยู่รอดของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การลงทุนเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็กที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด และการจ้างงานในส่วนบริการอื่นๆ เป็นต้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ๔ ประการ^{๕๐} คือ

๑. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-system) ในพื้นที่นั้นๆ ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Natural-based tourism)

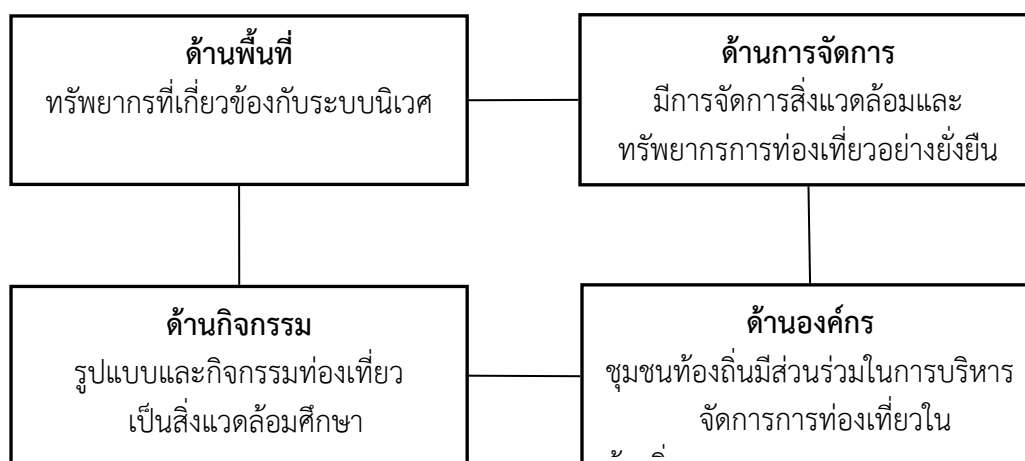
๒. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably managed tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

๓. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูก

^{๕๐} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, แผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๒ - ๔.

จิตสำนึกที่ถูกต้อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental education-based tourism)

๔. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of local community or People participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผนได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (Grass root) จนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation-based tourism) ดังแผนภาพ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๓ แสดงแผนภูมิแสดงองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔, หน้า ๔

หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ตามลักษณะดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสระบบนิเวศ (Ecotourism) มีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับความสนใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการพัฒนาอารยธรรมของมนุษย์ในการเอาชนะธรรมชาติ (ที่รวมเอาลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติหรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ไว้ ลักษณะเฉพาะนี้จึงทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม Cultural tourism หรือ Historical tourism) แม้ว่าจะมีความคาบเกี่ยวกันในพื้นที่ก็ตาม ในทำนองเดียวกันกับการท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural tourism) จึงไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการ

จัดการการท่องเที่ยวด้วย ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ จึงมีบางส่วนจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้หรือแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งๆ อาจมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวแบบอื่นๆ ได้โดยทั่วไปแล้วการวางแผนการท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย

๒.๒.๓ หลักการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยเฉพาะทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีอยู่อย่างจำกัดได้ส่งผลให้เกิดการแข่งขันทรัพยากรการท่องเที่ยว และนำไปสู่การเผชิญหน้าระหว่างฝ่ายต่างๆ เช่นชาวบ้านกับชาวบ้าน ชาวบ้านกับรัฐ ชาวบ้านกับนายทุนรัฐกับนายทุน นักอนุรักษ์กับนักพัฒนา นายทุนกับนักอนุรักษ์ และรัฐกับนักอนุรักษ์ เป็นต้นแต่แต่ละฝ่ายต่างพยายามที่จะผลักดันต่อสู้เพื่อให้มีทางออกในระดับนโยบาย และมีกฎหมายที่เหมาะสมสอดคล้อง รองรับความต้องการแต่ละฝ่ายทั้งภาครัฐ นายทุนที่ต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชน และนักท่องเที่ยว เป้าหมายจึงมุ่งเน้นไปที่การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสมที่สุด ยาวนานที่สุด และสามารถรักษา หรืออนุรักษ์ทรัพยากรดังกล่าวให้คงสภาพให้ได้มากที่สุด ขณะเดียวกัน ก็สามารถตอบรับกับกระแสในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง ๒ กระแส^{๔๑} คือ

กระแสที่ ๑ คือ ความต้องการให้มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก ทั้ง การอนุรักษ์ ป้องกัน และแก้ไขวิกฤตการณ์ในระดับท้องถิ่นและระดับโลก โดยเฉพาะการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อให้คงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ เนื่องจากกลุ่มนักท่องเที่ยวจากประเทศในซีกโลกตะวันตกที่สนกับคุณภาพ และการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเหมาะสมมากขึ้น

กระแสที่ ๒ คือ ความต้องการพัฒนาคน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น อันจะเป็นหลักประกันที่จะทำให้การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นไปอย่างมีทิศทาง ถูกต้อง และเหมาะสม ตลอดจนมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมกระแสนี้นำไปสู่หลักการในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบยั่งยืนคือ เป็นการจัดการที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็สามารถปกป้องและรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวเหล่านั้น ไว้ได้

วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติมีหลักการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้^{๔๒}

๑. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องหลีกเลี่ยงการสร้างผลกระทบทางด้านลบที่จะก่อให้เกิดความเสียหายหรือการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว
๒. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมและวัฒนธรรม
๓. รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องนำไปสู่การอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมและการจัดการเขตอนุรักษ์

^{๔๑} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว, (พิมพ์ครั้งที่ ๑), (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑ – ๒๒.

^{๔๒} “อ้างแล้ว, วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, หน้า ๖๓.”

๔. ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง จะต้องเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

๕. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเน้นความสำคัญของการวางแผน และการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเน้นการสร้างหลักประกันว่าจำนวนนักท่องเที่ยวจะต้องอยู่ในขอบเขตของศักยภาพในการรองรับ (Carrying capacity) ตามธรรมชาติของระบบนิเวศท้องถิ่น

๖. รายได้ส่วนใหญ่จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องตกอยู่กับประเทศผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้เองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเน้นการใช้ผลิตภัณฑ์และบริการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ

๗. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องให้ความสำคัญกับการใช้จากโครงสร้างพื้นฐานที่ได้รับการพัฒนาขึ้นบนฐานคิด ซึ่งเน้นความสำคัญของการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ลดการใช้ น้ำมัน เชื้อเพลิง อนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นบ้าน และจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อมอย่างแท้จริง หลักการพื้นฐานทั้ง ๗ ประการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวข้างต้นแม้จะครอบคลุมประเด็นสำคัญต่างๆ หลายด้านด้วยกัน แต่ก็ยังขาดมุมมองสำคัญเกี่ยวกับบทบาท และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี ๔ ประการ^{๓๓} ประกอบด้วย

๑. พัฒนาจิตสำนึก (Awareness) และความเข้าใจ (Understand) ของนักท่องเที่ยวในการทำความเข้าใจต่อสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ

๒. เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณภาพหรือคุณค่าสูงให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

๓. เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่

๔. เพื่อดูแลรักษาและคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

พะยอม ธรรมบุตร ได้กล่าวถึง หลักการและวัตถุประสงค์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี ๗ ประการ^{๓๔} คือ

๑. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (Nature Based) ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ด้านสภาพภูมิศาสตร์ และด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี โดยจะต้องยึดหลักสำคัญที่ว่าเราจะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเหล่านั้นไว้ให้ดีที่สุด เพื่อใช้เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวในระยะยาวเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๒. การจัดการที่ยั่งยืน (Sustainably Managed) การท่องเที่ยวทุกประเภทจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในเชิงเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อมประเทศทุกประเทศ ท้องถิ่นทุกท้องถิ่น จำเป็นต้องพยายามจัดการท่องเที่ยวของตน โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม หรือไม่กระทบน้อยที่สุด

^{๓๓} “อ้างแล้ว, บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, หน้า ๓๓๔.”

^{๓๔} พะยอม ธรรมบุตร, เอกสารประกอบการเรียนการสอนหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๔.

๓. เป็นการท่องเที่ยวที่สนับสนุนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี (Inclusive of Social and Cultural Aspects) ค่านิยมตลอดจนวิถีชีวิต เอกลักษณ์ของท้องถิ่นและประเทศซึ่งเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคม และวัฒนธรรมที่หลากหลายเหล่านั้น

๔. ให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม (Environmentally Educative) ทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชากรในท้องถิ่น ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ให้ตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญอย่างยิ่งยวด ในอันที่จะทะนุถนอมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัวเรา

๕. สังคมชุมชนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์ (Benefit and Involvement of Local People) ในด้านการจัดการท่องเที่ยวประชาชนบนพื้นที่จะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การวางแผนการลงมือปฏิบัติการและการประเมินผล การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนของตนเองและสามารถได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว และเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนมากที่สุด

๖. เป็นสินค้าที่มีคุณภาพ (Authentic) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือ Eco Tourism ต้องมีลักษณะโดดเด่นเป็นลักษณะที่เป็นการท่องเที่ยวแบบ Eco Tourism จริงๆ ทั้งด้านการจัดการสถานที่ และกิจกรรม

๗. ความพอใจของนักท่องเที่ยว (Tourist Satisfaction) นับเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยวแบบ Eco Tourism นักท่องเที่ยวที่ได้รับความพอใจหรือชื่นชม จึงจะกลับมาท่องเที่ยวอีก กิจกรรมต่างๆ จะต้องอยู่ในกรอบของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และได้รับความรู้ทั้งทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม และประสบการณ์

แคลร์ เอ กันน์ (Clare A Gunn) ได้กล่าวว่า จากรูปแบบการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิมที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวกันเป็นจำนวนมากตามฤดูกาลท่องเที่ยวแล้วกลับทิ้งปัญหามากมายไว้เบื้องหลัง^{๔๕} สรุปได้ดังนี้

๑. ก่อให้เกิดประโยชน์ในระยะยาวแก่ทรัพยากรชุมชนในท้องถิ่น และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งของรายได้ควรย้อนไปสู่การอนุรักษ์

๒. การเสริมสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว เป็นการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม สภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นควรสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบด้านคุณธรรม จริยธรรมและพฤติกรรมของตนเองที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

๓. ในการสร้างหรือการจัดการใดๆ ควรยอมรับในข้อจำกัดของสภาพแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะที่เป็นอยู่ หากมีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงควรเป็นไปเพื่อให้ทัศนียภาพของท้องถิ่นดีขึ้น ตลอดจนการลงทุนทางการท่องเที่ยวก็เป็นไปเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจและกิจกรรมต่างๆ ในท้องถิ่น ไม่พึ่งพาการลงทุนของต่างชาติ ซึ่งเป็นการลดการไหลออกของรายได้ไปยังต่างประเทศ

^{๔๕} "Ibid} Gunn, Clare A., *Environmental Design and Landuse*, pp. 61-62."

๔. ในการวางแผน ตัดสินใจ และดำเนินงาน ตลอดจนการควบคุม ควรให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากที่สุด มิใช่เพียงเป้าหมายของการท่องเที่ยว และให้บุคคลภายนอกมาคิดและตัดสินใจเพียงฝ่ายเดียว เพราะจะไม่เป็นไปตามความต้องการของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

๕. ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์การท่องเที่ยว ให้มีคุณภาพยั่งยืนหรือไม่เพียงใด การทำธุรกิจโดยมุ่งทำกำไรสูงสุดในระยะสั้นเป็นการทุบหม้อข้าวตนเองอย่างไรก็ตามบริษัทนำเที่ยวก็สามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้ยาวนานเท่าที่นาน ถ้ามีการจัดทำธุรกิจที่ถูกต้องเหมาะสม นับตั้งแต่การใช้วัสดุที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและสามารถนำมาใช้ใหม่ได้ การมีมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ในระบบนิเวศและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างแท้จริง การให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นที่เป็นจุดหมายปลายทาง ก่อนที่จะไปถึง ทั้งนี้รูปของภาพยนตร์ในเครื่องบิน เทปบันทึกเสียง และเอกสารเผยแพร่

๖. มีการจัดการและควบคุมจำนวนของนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม และไม่เกินความสามารถของชุมชนในท้องถิ่น และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวจะรองรับได้ อีกทั้งมีนักท่องเที่ยวสม่ำเสมอตลอดทั้งปีไม่ใช่มิเฉพาะฤดูกาล เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับผู้ที่ทำงานในอุตสาหกรรมนี้

วิมล จิโรจน์พันธุ์, ประชิต สกฤษพัฒน์ และอุดม เขยกิจวงศ์ กล่าวว่า การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อบริการให้แก่นักท่องเที่ยวเดินทางสะดวกได้ความรู้และประสบการณ์ใหม่ โดยที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีคุณภาพมีมาตรฐานในระดับสากลเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เน้นผู้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวต้องดำเนินการวางแผนพัฒนาจัดทำแผนงานและแผนปฏิบัติ เพื่อการดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ต้องมีการวางแผนปรับปรุงพัฒนากฎระเบียบระหว่างผู้ประกอบการภาครัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชนกับประชาชนท้องถิ่น องค์กรประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวจะต้องเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมดำเนินการอย่างเสมอภาคกัน

๒. การให้การศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ศึกษาต่อประชาชนในท้องถิ่นทุกระดับ ให้มีการเรียนรู้เพิ่มพูนประสบการณ์ รู้วิธีการบริการ การฝึกอบรมดูงานให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ทันเหตุการณ์เสมอ

๓. การกำจัดของเสีย จะต้องมึระบบการกำจัดน้ำที่มีประสิทธิภาพ การบำบัดน้ำเสียก่อนทิ้งตามธรรมชาติ การกำจัดขยะและปฏิภูลือหลักใช้แล้วใช้ซ้ำ และเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อีก (Biogas)

๔. การศึกษาวิเคราะห์ความอ่อนไหวของระบบนิเวศ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม และแหล่งโบราณคดีโบราณสถานต่างๆ แม้เป็นเพียงเนินดินร้างย่อมสะท้อนอดีตกาลที่ทรงคุณค่า ซึ่งสามารถศึกษาค้นคว้าถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานชุมชนโบราณได้

๕. ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ควรสร้างห้องสุขาบริการตามระยะทางเดินห่างกันอย่างน้อย ๓ กิโลเมตรต่อหนึ่งห้อง ห้องสุขาต้องสะอาด คัดค่าบริการเพื่อเป็นค่าจ้างการจัดจ้างแรงงานดูแลรักษา

๖. การเดินทางเข้าชมสะดวก ทางเดินในแหล่งธรรมชาติที่เปราะบางควรทำทางเดิน (Board Walk) คำนึงถึงความปลอดภัยมีระบบการสื่อความหมายที่ดี รวมถึงการติดต่อสื่อสารระหว่าง

นักท่องเที่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อมีเหตุฉุกเฉิน ป้ายชี้ทาง ป้ายสื่อความหมายควรออกแบบ
ใช้ได้ทนทาน

๗. การรักษาสภาพของแหล่งท่องเที่ยว รักษาไว้ให้มีสภาพดั้งเดิมมากที่สุด และอยู่ใน
สภาพแวดล้อมที่ดี (สะอาด) มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

๘. การตรวจสอบผลกระทบการประเมินศักยภาพในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องกำหนด
สถานภาพให้เหมาะสม โดยหารายละเอียด รวบรวมข้อมูลสภาพแวดล้อมในที่แห่งนั้นว่าควรอยู่ใน
ระดับไหน หาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถรองรับของพื้นที่กับความต้องการของ
นักท่องเที่ยว และการยอมรับของชุมชนท้องถิ่นต่อการพัฒนา รวมทั้งนโยบายของรัฐบาลจะต้องมี
ความสัมพันธ์กัน เป้าหมายของการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องสอดคล้องจากฝ่าย
บริหารทุกระดับ การจัดการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงการลงทุน ต้นทุนของ
สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมด้วย

๙. การจัดการบริหาร ควรคำนึงถึงระดับมาตรฐานสากล ปัจจุบัน คือ ISO 9000 / ISO
14000 / ISO 18000 ด้วย

๑๐. การศึกษาและสำรวจแหล่งพลังงาน เพื่อนำมาใช้มาก่อประโยชน์มากที่สุด อาทิ
พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานกระแสลม พลังงานความร้อนใต้พิภพ ควรใช้พลังงานจากธรรมชาติมาก
ที่สุด หลีกเลี่ยงการใช้น้ำธรรมชาติหรือใช้ให้อย่างคุ้มค่า หลีกเลี่ยงการใช้เครื่องปรับอากาศ

๑๑. การจัดการสาธารณูปโภคพื้นฐาน ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถขอบเขตในการ
รองรับปริมาณนักท่องเที่ยว (จำนวนนักท่องเที่ยว) โดยใช้หลักการสภาพแวดล้อม ขีดความสามารถ
การรองรับทางกายภาพ และขีดความสามารถการรองรับทางสภาพแวดล้อม อาทิ น้ำประปา ไฟฟ้า
ขยะมูลฝอย ต้องมีแผนการจัดการที่ดีและเพียงพอต่อการใช้

๑๒. การออกแบบสิ่งก่อสร้างสิ่งบริการอำนวยความสะดวกการท่องเที่ยว (ที่จอดรถ ที่พัก
การเดินทาง ร้านอาหารเครื่องดื่ม ห้องสุขา) ต้องกลมกลืนกับธรรมชาติ สภาพแวดล้อม และ
วัฒนธรรมท้องถิ่นไม่เป็นสิ่งแปลกปลอมเข้าไป อนึ่งการก่อสร้างควรคำนึงถึงความสะดวกของคนพิการ
ด้วย ควรหลีกเลี่ยงสิ่งต่างๆ เช่น การตัดต้นไม้เป็นสำคัญ ต้องคำนึงถึงกระแส น้ำจะไม่ก่อให้เกิดการ
พังทลายและไม่กีดขวางเส้นทางเดินของสัตว์ป่า^{๔๖}

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กล่าวว่า การจัดการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการ
จัดการที่มีเป้าหมายให้บริการที่ดีแก่นักท่องเที่ยวประกอบด้วย

๑. การจัดการการนำเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่ง
ธรรมชาติ (Natural based Tourism) ที่มุ่งให้ความรู้การศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่
นักท่องเที่ยว โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจ
ประทับใจ และประสบการณ์ใหม่นั้น ผู้ประกอบการจัดนำเที่ยวจะต้องคำนึงถึงหลักการจัดการ ดังนี้

๑.๑ คุณสมบัติของมัคคุเทศก์ จะต้องเป็นมัคคุเทศก์ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้

๑.๑.๑ มีความรอบรู้ในสถานที่ท่องเที่ยวอันเป็นอย่างดี

^{๔๖} “อ่างแล้ว, วิมล จิโรจน์พันธ์, ประชิต สกุนพัฒนา และอุดม เขยกิจวงศ์, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, หน้า ๘๖ – ๙๕.”

๑.๑.๒ รักและรู้คุณค่าศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้านของแหล่งท่องเที่ยววนั้นๆ

๑.๑.๓ มีบุคลิกภาพและความประพฤติ เพื่อสร้างความศรัทธาและความประทับใจ ความเป็นมิตรไมตรีกับบุคคลทั่วไปและนักท่องเที่ยว

๑.๑.๔ มีศีลธรรม กล้าตัดสินใจ และกำหนดจุดยืนของตนเอง เคารพหลักการและเหตุผล หมั่นพิจารณาตนเอง และมีทัศนคติที่ชัดเจนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

๑.๑.๕ มีความสามารถในการสื่อความหมายการสื่อสารที่ดี

๑.๑.๖ เป็นผู้ที่ไม่เรียนรู้ (สังเกต อ่าน จด รู้จักถามและมีความคิดสร้างสรรค์)

๑.๒ การจัดการบริการอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและการประสานประโยชน์ร่วมกันกับประชาชนในท้องถิ่น ในด้านการบริการด้านอื่นๆ ต้องมีการพัฒนาให้มีมาตรฐานสากล มีความปลอดภัยและเป็นมิตรไมตรี

๑.๓ การจัดรายการนำเที่ยว เป็นการให้ข้อมูลโดยควรแจ้งรายการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวชัดเจน เพื่อให้นักท่องเที่ยวเตรียมตัวเดินทางได้ถูกต้องมุ่งเน้นการให้ความรู้ การสร้างประสบการณ์ใหม่ๆ จากการเดินทางและให้ข้อคิดกับนักท่องเที่ยวในการเดินทาง ซึ่งมีหลักการปฏิบัติดังนี้

๑.๓.๑ แจ้งกำหนดการเดินทางนับแต่การเดินทางถึงสิ้นสุดรายการ

๑.๓.๒ แจ้งอุปกรณ์ของใช้ที่ให้บริการ ส่วนใดที่นักท่องเที่ยวจะต้องจัดเตรียมไปเองรวมทั้งบริการอาหารเช้าและเครื่องดื่ม

๑.๓.๓ แจ้งราคาค่าบริการ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ

๑.๓.๔ แนะนำแนวคิด ข้อควรพิจารณาแก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น

๑.๓.๕ มัคคุเทศก์เป็นผู้รอบรู้ (กรณีภาษาต่างประเทศจะต้องแจ้งความสามารถบริการภาษาด้วย)

๑.๔ การมีส่วนร่วม โดยประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วม (ตกลงรายการนำเที่ยว ผู้เสนอขายรายการ มัคคุเทศก์นำเที่ยว) การจัดการร่วมคิดวางแผนดำเนินการขายรายการ การได้รับผลประโยชน์อย่างเสมอภาคกัน การจัดการนี้ควรอยู่ในรูปแบบคณะกรรมการ สหกรณ์ บริษัท ชุมชน

๒. การจัดการที่พัก การจัดการที่พักเพื่อบริการนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงการจัดการที่ไม่เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การใช้ที่ดิน การใช้พลังงาน และการจัดการสิ่งปฏิกูล เพื่อมิให้เกิดมลพิษการออกแบบที่พักต้องมีส่วนสร้างเสริม และคงไว้ต่อความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น คำนึงถึงผลประโยชน์การใช้สอย รักษาระบบนิเวศ และดึงดูดความสนใจต่อนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เข้าไปพักค้างแรมอย่างสะดวกสบาย รวมทั้งพิจารณาถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้

๒.๑ ข้อกำหนดลักษณะที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การกำหนดลักษณะที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เป็นข้อสรุปจากการประชุมนานาชาติ เรื่องการจัดการที่พักเพื่อรักษาบบนิเวศครั้งที่ ๒ ที่ประเทศคอซตาริกา เมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๓๘ คือ

๒.๑.๑ เป็นที่พักที่มีขนาดและองค์ประกอบขนาดเล็ก สะอาด ปลอดภัย ร่มรื่น

๒.๑.๒ ควรนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาปรับใช้ เน้นการประหยัดพลังงาน

๒.๑.๓ มีการบริหารจัดการเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม ต้องเน้นการจัดการขยะ การจัดการของเสีย เน้นการนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่

๒.๑.๔ การออกแบบก่อสร้าง ควรใช้วัสดุในท้องถิ่นประกอบก่อนและมีรูปแบบสถาปัตยกรรมกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่น

๒.๑.๕ มีการบริหารจัดการโดยครอบครัวหรือชุมชนท้องถิ่น

๒.๒ หลักการการออกแบบที่พักในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดในการออกแบบเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ควรนำมาพิจารณาในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะถ้าพูดถึงการออกแบบก่อสร้างแหล่งที่พักเชิงนิเวศตามแนวคิด ดังนี้

๒.๒.๑ ตระหนักเสมอว่าไม่มีสิ่งใดที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์จะคงอยู่ได้อย่างยั่งยืนและการออกแบบไม่สามารถแก้ไขปัญหาในทุกๆ เรื่อง จึงไม่ควรที่จะออกแบบเพื่อที่จะเอาชนะ หรือควบคุมธรรมชาติ หากแต่ควรปล่อยให้ธรรมชาติเป็นแม่บทหรือผู้ชี้นำการออกแบบ

๒.๒.๒ ให้ความสำคัญกับสิทธิของมนุษย์และธรรมชาติอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้องค์ประกอบของทั้งสองส่วนอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลกัน และสามารถคงไว้ซึ่งความหลากหลายของกันและกันอย่างยั่งยืน

๒.๒.๓ ออกแบบให้มีการใช้พลังงานอย่างประหยัดและคุ้มค่า

๒.๒.๔ เคารพในความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิญญาณ สิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจกับวัตถุ และพิจารณาองค์ประกอบทุกส่วนทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมภายในชุมชน สังคมที่เกี่ยวข้องกับงานออกแบบ

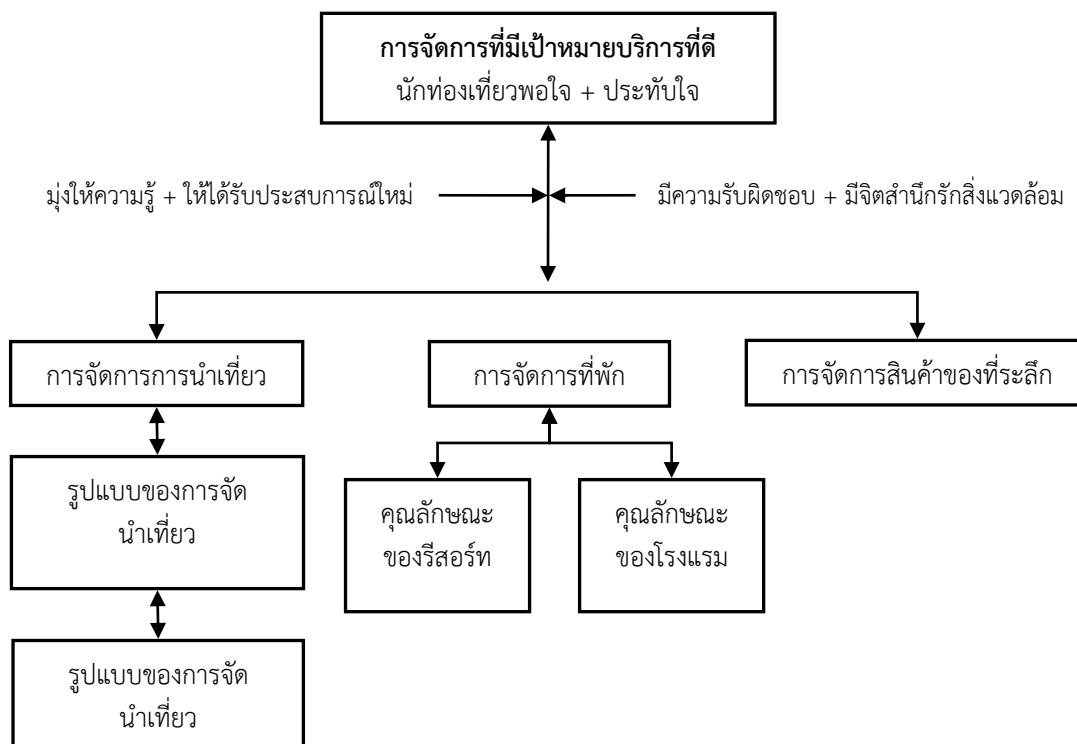
๒.๒.๕ สร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าในระยะยาวไม่สร้างปัญหา หรือผลกระทบในการบำรุงรักษา การบริหารจัดการตลอดจนปัญหาด้านความปลอดภัยให้กับคนรุ่นหลังต้องรับผิดชอบดูแล

๒.๒.๖ ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เพื่อเชื่อมโยงภายในระหว่างองค์ประกอบทุกส่วนของระบบธรรมชาติ และผลกระทบจากการออกแบบต่อองค์ประกอบแต่ละส่วนทุกระดับ

๒.๒.๗ คำนึงถึงผลทั้งทางตรงและทางอ้อมของการพัฒนาอันเป็นผลมาจากการออกแบบต่อความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ และระบบธรรมชาติ

๒.๒.๘ สนับสนุนให้มีการใช้ทรัพยากรในการพัฒนาอย่างคุ้มค่าและไม่มีของเสีย^{๔๗}

^{๔๗} “อ่างแล้ว, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว, หน้า ๓๓๔

แผนภาพที่ ๒.๔ แสดงแผนภูมิแสดงแนวคิดการจัดการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ที่มา : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๖, หน้า ๓๒

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับชุมชนและศักยภาพของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนในท้องถิ่นที่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยว ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยว ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ เพื่อเป็นการกระจายรายได้ให้กับชุมชนในท้องถิ่น อีกทั้งทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่าการพิจารณาถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมียุทธศาสตร์ที่สำคัญ คือ การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นการท่องเที่ยวที่รักษาคุณภาพทั้งการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม ที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ ซึ่งสามารถพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ โดยต้องมีการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีคุณค่าให้เกิดประโยชน์มากที่สุดอย่างคุ้มค่า สามารถที่จะรักษาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นในความเป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมได้นานที่สุด เกิดผลกระทบต่อให้น้อยที่สุด ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะนำองค์ความรู้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวไปทำการวิเคราะห์การจัดการความรู้ที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวงมีอยู่ทั้งใน ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกระบวนการกิจกรรม และด้านองค์กรชุมชน เพื่ออธิบายแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชน ให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยในบทต่อไป

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับภูมินิเวศ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของชาวบ้านที่สั่งสมสืบทอดกันมา เพื่อแก้ปัญหาและปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็น มีการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์ จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น (ธวัช ปุณโณทก, ๒๕๓๑; ยິงยง เทาประเสริฐ, ๒๕๓๗; เอกวิทย์ วัฒนกลาง, ๒๕๔๑)

๒.๓.๑ ความหมายของภูมินิเวศ

ภูมินิเวศ หมายถึง รูป ฐาน สภาพระบบความสัมพันธ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การใช้ประโยชน์ของ ดิน แหล่งน้ำ อากาศ จนถึงพืชพรรณ สิ่งมีชีวิต ความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่เป้าหมายและพื้นที่ข้างเคียง ซึ่งเป็นภูมินิเวศสิ่งแวดล้อม และคำนึงถึงพื้นที่อนุรักษ์แหล่งโบราณคดี มรดกทางสถาปัตยกรรมอัตลักษณ์ และวิถีชีวิตพื้นถิ่น ซึ่งเป็นภูมินิเวศวัฒนธรรม

ทั้งนี้ เครื่องมือหนึ่งที่ได้กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ที่ ๕ การสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมนั้นคือ “แผนผังภูมินิเวศ” (Ecological Spatial Plan) ซึ่งเป็นเครื่องมือยุทธศาสตร์ (Strategic Instrument) ที่สามารถนำไปสู่การพัฒนา หรือการเติบโตทั้ง ๖ ประเด็นยุทธศาสตร์ แผนผังภูมินิเวศเป็นมาตรการในการป้องกันและการแก้ไขการพัฒนาที่ไร้ทิศทาง การพัฒนาที่ไม่คำนึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และไร้อัตลักษณ์ และเป็นแนวทาง และกระบวนการในการพัฒนาเมืองและชุมชนในลักษณะต่างๆ ตามความเหมาะสมของภูมินิเวศทั้งเมือง นำอยู่ชนบทมันคงเกษตรยั่งยืน และอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ซึ่งการพิจารณาลักษณะภูมินิเวศ ทำให้แผนผังภูมินิเวศเชื่อมโยงผูกพันกับระบบนิเวศธรรมชาติ ซึ่งอาจข้ามเขตการปกครองของแต่ละท้องถิ่น (โครงการแผนผังภูมินิเวศช่วยเมืองเปลี่ยนเพื่อเมืองนำอยู่สู่โลกยั่งยืน, ออนไลน์)

แผนผังภูมินิเวศ คือ ผลลัพธ์ของการบูรณาการระหว่างแผนผังและภูมินิเวศ

แผน คือ แผนพัฒนาด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ในระดับชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน

ผัง คือ ผังนโยบายใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ระดับประเทศระดับภาคและระดับจังหวัด และผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินคือ ผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ (มาตรา ๘ พ.ร.บ. การผังเมือง พ.ศ. ๒๕๖๒)

แผนผังภูมินิเวศ คือ ยุทธศาสตร์และกระบวนการการสร้างความสมดุล และการบูรณาการระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาเป็นการพัฒนาที่มุ่งสู่ความยั่งยืน แผนผังภูมินิเวศตั้งอยู่บนฐานของระบบนิเวศและการมีส่วนร่วมของทุกภาค มีใช้เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือเพื่อผลประโยชน์ของคนรุ่นปัจจุบัน แต่เพื่อคุณภาพชีวิตและผลประโยชน์ของคนรุ่นหลังด้วย

๒.๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับภูมินิเวศท้องถิ่น

คำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ยังมีคำอื่นที่ใช้ในความหมายเดียวกัน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ความรู้ตามแบบประเพณีและภูมิปัญญา และความรู้เชิงนิเวศตามแบบประเพณี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทางเลือกใช้นักวิชาการ Falk, K (๑๙๙๘) ได้กล่าวว่า คำนี้เริ่มรู้จักกันอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๘๐ เป็นต้นมา เพราะสหประชาชาติได้สนับสนุนให้มีการประชุมเชิง

ปฏิบัติการและผลิตผลงานทางวิชาการหลายสาขาทั้งทางด้านสังคมศาสตร์ ด้านวิทยาศาสตร์ และนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยบูรณาการความรู้เชิงนิเวศของชาวบ้านเข้ากับความรู้เชิงวิทยาศาสตร์

ยศ สันตสมบัติ (๒๕๔๒) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้นในบริบททางกายภาพและวัฒนธรรมของปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับระบบนิเวศชุดหนึ่ง

งามพิศ สัตย์สงวน (๒๕๔๗) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีวัฒนธรรมเป็นฐาน มี ๓ ประการ คือ พฤติกรรมที่เกิดจากที่เรียนรู้ โดยผ่านการกระทำระหว่างกันทางสังคมกับมนุษย์อื่นๆ ในสังคม พฤติกรรมที่มีการถ่ายทอดทางสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และพฤติกรรมการปรับตัวเพื่ออยู่รอด และมีลูกหลานสืบทอดต่อไป รวมทั้งการปรับปรุงองค์ความรู้จนเกิดทักษะและความชำนาญ สามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยแล้วเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่สืบทอดต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด^{๔๘}

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (๒๕๓๖) จำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น ๓ ลักษณะ คือ เป็นระบบความรู้ที่ชาวบ้านมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เป็นระบบความรู้ที่สั่งสม กระจาย และถูกนำมาใช้ในการบริการ ผู้อื่นและเป็นระบบความรู้ที่ไม่ได้มีสถาบันถ่ายทอดความรู้ แต่เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนโดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้าน

อย่างไรก็ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น มิได้หมายถึง การศึกษาและความคิดในอดีตเท่านั้น แต่ยังหมายถึง ศักยภาพในการประสานความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อให้เกิดทางเลือกใหม่นั้นคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นยุคหนึ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาการของสังคม และระบบนิเวศ (Walker et al., 1994; Moss et al., 2001) อธิบายลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า มีวิธีการแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยความศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อ เรื่องผีสาขต่างๆ รวมทั้งความเชื่อบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้สืบทอดกันมา ในขณะที่ Joshi and Sinclair (๒๐๐๒) มีความเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่ความเชื่อ แต่เป็นความรู้ที่มีเหตุผลภายในแต่ละสภาพนิเวศและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน^{๔๙}

ความเห็นข้างต้นแสดงว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ ภูมิปัญญานิเวศท้องถิ่น เป็นการแสดงถึงศักยภาพในการดำรงชีวิตแบบพึ่งตนเองของชุมชน ภายใต้ระบบนิเวศหนึ่งๆ ซึ่งความรู้ถูกพัฒนาขึ้นโดยอาศัยระยะเวลา ประสบการณ์ ในการดำรงชีวิต มีการสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน และสามารถประยุกต์ใช้ให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามสมัย มีลักษณะเป็นพลวัต เชื่อมโยงกับทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชนนั้นๆ แม้กระนั้น มีข้อแตกต่างกับความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ ๒ ประการ คือ มีความเฉพาะเจาะจงในท้องถิ่นหรือระบบนิเวศชุดหนึ่งๆ ในขณะที่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นลักษณะสากลทั่วไป และความจำเพาะของภูมิปัญญาท้องถิ่น เชื่อมโยงอย่างแนบ

^{๔๘} งามพิศ สัตย์สงวน, *มานุษยวิทยาวิทยาการพัฒนากายภาพและวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๓.

^{๔๙} จารุวรรณ ธรรมวัตร, *ภูมิปัญญาอีสาน*, (มหาสารคาม : โครงการตำรา คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓), หน้า ๕๑.

แน่นกับมิติทางสังคม ถ่ายทอดโดยกระบวนการทางสังคม ไม่สามารถซื้อขายได้เหมือนความรู้ในตำราทางวิทยาศาสตร์^{๕๐}

ประการสำคัญ การสืบเสาะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องที่ยาก ไม่สามารถแสวงหาได้จากแหล่งความรู้ต่างๆ ผู้ที่ต้องการข้อมูลจะต้องเข้าไปอาศัยในพื้นที่ เพื่อเรียนรู้ และสัมผัสวิถีชีวิตต่างๆ จากชาวบ้านโดยตรง ดังนั้นควรจัดเก็บความรู้เชิงนิเวศท้องถิ่นไว้ในฐานข้อมูลภูมิปัญญานิเวศท้องถิ่นในระบบที่ถาวร ตรวจสอบได้ สะดวกต่อการเพิ่มพูนองค์ความรู้ให้ทันสมัย โดย พรพรรณ แซ่หลิม (๒๕๔๔) กล่าวว่า ภูมิปัญญาพื้นบ้านมีโอกาที่สูญหาย เมื่อปัจจัยในการดำรงชีวิต และสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปจึงควรมีการศึกษา และตรวจสอบความรู้ในเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อเก็บเป็นคลังความรู้ ก่อนที่จะสูญหายไปกับยุคสมัย

สรุปได้ว่า ภูมิเวศ หมายถึง การศึกษาและความคิดในอดีตเท่านั้น แต่ยังหมายถึง ศักยภาพในการประสานความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อให้เกิดทางเลือกใหม่นั้นคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นยุคหนึ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาการของสังคม และระบบนิเวศ พฤติกรรมที่มีการถ่ายทอดทางสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และพฤติกรรมปรับตัวเพื่ออยู่รอด และมีลูกหลานสืบทอดต่อไป การศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ที่สำคัญต่อการจัดการความรู้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ สภาพระบบความสัมพันธ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่เป้าหมายและพื้นที่ข้างเคียง เป็นการแสดงถึงศักยภาพในการดำรงชีวิตแบบพึ่งตนเองของชุมชน ภายใต้ระบบนิเวศหนึ่งๆ ซึ่งความรู้ถูกพัฒนาขึ้นโดยอาศัยระยะเวลา ประสบการณ์ ในการดำรงชีวิต มีการสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน และสามารถประยุกต์ใช้ให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามสมัย มีลักษณะเป็นพลวัต เชื่อมโยงกับทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชนนั้นๆ แม้กระนั้น มีข้อแตกต่างกับความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ ๒ ประการ คือ มีความเฉพาะเจาะจงในท้องถิ่นหรือระบบนิเวศชุดหนึ่งๆ ในขณะที่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นลักษณะสากลทั่วไป และความจำเพาะของภูมิปัญญาท้องถิ่น เชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับมิติทางสังคม ซึ่งเป็นภูมิเนเวศสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ในมุมมองของ ภาคเอกชนในชุมชน ภาคส่วนผู้นำชุมชน และภาครัฐในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

^{๕๐} ยศ สันตสมบัติ, ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, (เชียงใหม่ : นพบุรุษการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑.

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีบทบาทสูงในการนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้อันดับหนึ่งเมื่อเทียบกับสินค้าส่งออกอื่นๆ การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคม^{๕๑}

๒.๔.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) มีหลักการที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งเป็นกระแสความคิดหลักของโลกในช่วง ๒ ทศวรรษที่ผ่านมา และได้รับความสนับสนุนจากคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Commission on Sustainable Development) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งหลักการโดยทั่วไปของการพัฒนาอย่างยั่งยืนคือ จะต้องมีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนาน และมีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่คนส่วนใหญ่ รวมทั้งมีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย เมื่อนำหลักการนี้มาปรับใช้กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงมีจุดเน้นที่สำคัญดังนี้

๑. จะต้องดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนานจนถึงชั่วลูกชั่วหลาน มิใช่เพียงเพื่อคนรุ่นปัจจุบันเท่านั้น

๒. ลดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง และลดปริมาณของเสียที่จะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

๓. มีการกระจายรายได้และผลประโยชน์ให้แก่คนในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้าร่วมในการจัดการ และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

๔. มีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว และชุมชนในท้องถิ่น เพื่อการวางแผนงาน การจัดสรรงบประมาณ และการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม

๕. มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่แนวคิด การศึกษาวิจัย และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ออกไปในหมู่ประชาชน ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย^{๕๒} ให้ความหมาย การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ในหนังสือคำศัพท์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวรวมทั้ง การจัดการสิ่งบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตโดย

๑. ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน วัฒนธรรมนิยม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว

^{๕๑} ฉัตรชัย ดัวงจาด, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา ความคิดเห็นชุมชนคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์สาขาวิชารัฐศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๖๔.

^{๕๒} สมยศ นาวิการ, การบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic management), (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๒๕.

๒. ต้องตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว

๓. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจาก การท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

๔. ต้องชี้้นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ

ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจของประเทศ

๑. เป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศ

๒. ช่วยสร้างอาชีพและการจ้างงาน

๓. ก่อให้เกิดการกระจายรายได้

๔. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของท้องถิ่น

๕. ก่อให้เกิดการกระตุ้นการผลิต

ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อสังคมของประเทศ

๑. ช่วยยกมาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่น

๒. ช่วยสร้างความเจริญทางสังคมให้แก่ท้องถิ่นช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและ สิ่งแวดล้อม

๓. ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการศึกษา

๔. ช่วยลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของชุมชนท้องถิ่น

๕. ช่วยกระตุ้นให้มีการคิดค้น ทรัพยากรส่วนเกินที่ไร้ค่ามาประดิษฐ์เป็นสินค้าที่ระลึก

จำหน่าย

๖. ช่วยสร้างสันติภาพและความสามัคคี

๒.๔.๒ ประเภทของการท่องเที่ยว

ศรัญญา วรากุลวิทย์ แบ่งการท่องเที่ยวออกเป็น ๓ ประเภท คือ^{๕๓}

๑. การท่องเที่ยวตามลักษณะพื้นฐานของการท่องเที่ยว

การแบ่งชนิดของการท่องเที่ยวตามลักษณะพื้นฐานของการท่องเที่ยวโดยพิจารณาตาม วัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ซึ่งในการประชุมขององค์การสหประชาชาติ เกี่ยวกับการเดินทางและการท่องเที่ยวที่ได้จัดขึ้นในกรุงโรม ประเทศอิตาลี ในปี ค.ศ. ๑๙๖๓ ในที่ ประชุมได้สรุปว่าการเดินทางท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้จากเหตุผลของนักท่องเที่ยว ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวเมื่อมีเวลาว่าง (Leisure)

๒. การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน (Recreation)

๓. การท่องเที่ยวในวันหยุด (Holiday)

๔. การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา (Sport)

๕. การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health)

^{๕๓} ศรัญญา วรากุลวิทย์, ปฐมนิเทศอุตสาหกรรมกรรมการท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : เพ็ญฟ้า พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕-๒๐.

๖. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Study)
 ๗. การท่องเที่ยวทางศาสนา (Religion)
 ๘. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business)
 ๙. การท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมมิตรและญาติ (Visiting Friends and Relatives หรือ VFR)
 ๑๐. การท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ขององค์กร (Mission)
- การท่องเที่ยวตามมาตรฐานสากล การท่องเที่ยวตามมาตรฐานสากลมีลักษณะดังต่อไปนี้
๑. การท่องเที่ยวภายในประเทศ
 ๒. การท่องเที่ยวต่างประเทศ
 ๓. การท่องเที่ยวลักษณะส่วนตัว
 ๔. การท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ
- นำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

๒.๔.๓. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร และคณะ (๒๕๕๒ หน้า ๑๗) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการ เป็นการประสานกันระหว่างกระแสการอนุรักษ์กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ ชุมชนท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรมและที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการวางแผนในกิจกรรมการท่องเที่ยวและเน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นให้มากขึ้น

พงศ์ศานต์ พัทธ์กษัมมหาเกตุ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ๕ ประการ คือ^{๕๔}

๑. ต้องมีผลกระทบต่อที่น้อยที่สุด (Less impact) ต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียม และประเพณีของคนในท้องถิ่น
๒. ต้องให้ความรู้และความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว ในรูปของสื่อต่างๆ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ ความเข้าใจได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและให้มีความตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ฯลฯ ของชุมชนนั้น จนนักท่องเที่ยวมีความระมัดระวัง ช่วยกันป้องกันและช่วยกันลดผลกระทบในด้านต่างๆ ที่อาจจะเกิดต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือวิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆ
๓. ต้องให้ผลประโยชน์แก่ชาวบ้านในท้องถิ่น (Local Benefits) ในการจ้างงานโดยตรงและทางอ้อม เช่น การบริการจัดนำเที่ยว การให้บริการนักท่องเที่ยวในด้านต่างๆ การขายอาหาร การขายของที่ระลึก ฯลฯ เป็นต้น

^{๕๔} พงศ์ศานต์ พัทธ์กษัมมหาเกตุ, ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดใน การจัดตั้งสหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๘), หน้า ๓๘.

๔. ต้องให้ชาวบ้านในท้องถิ่นมีส่วนร่วม (Local Participation) ในการวางแผน การตัดสินใจ การจัดการ และการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่ท้องถิ่นของเขา ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเกิดความภูมิใจ มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ ธรรมชาติ สังคม และชุมชนนั้นๆ แล้วผนึกกำลังร่วมแรงร่วมใจช่วยกัน พัฒนา และอนุรักษ์ทรัพยากรนั้นไว้อย่างยั่งยืน (Ecologically Sustainable Development)

๕. ต้องให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจ (Tourist Satisfaction) การสร้างสรรค์ให้เกิดประสบการณ์และความพึงพอใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว คือ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ โดยให้ความสำคัญในเรื่อง คุณภาพของการให้บริการ และให้ความ ต่อการอนุรักษ์ ดูแลและป้องกันแหล่งท่องเที่ยวที่พานักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมเยือน

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) มีหลักการที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งเป็นกระแสความคิดหลักของโลกในช่วง ๒ ทศวรรษที่ผ่านมา และได้รับความสนับสนุนจากคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Commission on Sustainable Development) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งหลักการโดยทั่วไปของการพัฒนาอย่างยั่งยืนคือ จะต้องมีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนาน และมีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่คนส่วนใหญ่ การท่องเที่ยวรวมทั้ง การจัดการสิ่งบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยต้องให้ชาวบ้านในท้องถิ่นมีส่วนร่วม (Local Participation) ในการวางแผน การตัดสินใจ การจัดการ และการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่ท้องถิ่นของเขา ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเกิดความภูมิใจ มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ ธรรมชาติ สังคม และชุมชนนั้นๆ แล้วผนึกกำลังร่วมแรงร่วมใจช่วยกัน พัฒนา และอนุรักษ์ทรัพยากรนั้นไว้อย่างยั่งยืน (Ecologically Sustainable Development)

๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถกล่าวได้ว่า การสร้างโอกาสให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาที่แท้จริงของตน และพัฒนาความสามารถในการจัดการ ควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากร เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพของประชาชนและชุมชน โดยส่วนใหญ่กระบวนการมีส่วนร่วมจะเริ่มจากการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การวางแผนดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงาน การร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมนั้นๆ รวมทั้งติดตามการประเมินผลกิจกรรมดังกล่าวด้วยตามนิยามที่กล่าวถึงนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน ในฐานะสมาชิกของสังคม ไม่ว่าจะอยู่ในบริบทของการพัฒนา สังคม เศรษฐกิจ การเมือง หรือวัฒนธรรม ย่อมเป็นที่แสดงออกให้เห็นถึงการพัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญาในการกำหนดชีวิต อย่างเป็นตัวของตัวเอง จากการควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากร ที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี

๒.๕.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

ความหมายและหลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการพัฒนาว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชน

และชุมชน ทั้งในรูปของส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนา ที่กำหนดไว้^{๕๕} แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การที่ประชาชนมีการปฏิบัติร่วมกันในการพัฒนาชุมชน โดยความสมัครใจ ในลักษณะของการร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล ร่วมบำรุงรักษา และร่วมรู้สึกเป็นเจ้าของ จึงหาแนวทางของการมีส่วนร่วมโดยการระดมสมอง เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งที่จะช่วยวิธีการทำลายวิธีการขัดขวางความคิด และยังช่วยในการแสวงหาความคิดที่แยกแยะ ในบางเรื่องที่ไม่สามารถทำลายความคิดออกไปได้ การใช้เทคนิคระดมสมอง ถือว่าเป็นทางเลือกที่เหมาะสมยิ่งเพราะการระดมพลังสมอง ช่วยในการค้นหาคำตอบที่ต้องการ และสามารถจัดคำตอบที่ไม่ต้องการออกไป^{๕๖} เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง^{๕๗} กล่าวคือ การให้ประชาชน เป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำ ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่คิดขึ้นมา^{๕๘} ลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา วางแผนการตัดสินใจ การระดมความคิด^{๕๙}

ความหมายของการมีส่วนร่วม ๓ ประการ คือ

๑. อิทธิพลของประชาชนต่อการตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดสรร (allocation) และ การใช้ประโยชน์ (utilization) ของทรัพยากรเพื่อการผลิต

๒. เกี่ยวข้องกับความจำเป็นที่การเข้าร่วมของประชาชนในการวางแผน และ ดำเนินการ กิจกรรมต่างๆ จะสร้างโอกาสด้านสังคม เศรษฐกิจ เพื่อยกระดับรายได้และการจ้างแรงงานและเพิ่ม การกินดีอยู่ดี

๓. การมีส่วนร่วมที่สนองต่อสิ่งที่จะเข้าถึงซึ่งการปรับปรุงให้คนจนได้รับประโยชน์เพื่อการผลิตหลักๆ การบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะด้วย ฉะนั้น การมีส่วนร่วมทางการ เมือง จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจและ สังคม การมีส่วนร่วมทางการ เมือง นำมาซึ่งการกระจายอำนาจทางการบริหาร และทรัพยากรไปสู่ระดับท้องถิ่น เพื่อเป็นข้อยืนยัน ว่าการตัดสินใจของประชาชนจะมีได้และได้รับการปฏิบัติตาม ความต้องการของประชาชนอย่าง แท้จริง

^{๕๕} ไพรซ์ เตชะรินทร์, นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๖-๗.

^{๕๖} ธัญญา ผลอนันต์, แบบฝึกหัดคิดพิชิต Mind Map สำหรับพนักงานและหัวหน้างาน, (กรุงเทพมหานคร : Buzan Centre Thailand (BCT), ๒๕๕๔), หน้า ๖๙.

^{๕๗} ยิววัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชน และหลักการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์ ไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๒๐.

^{๕๘} อคิน ระพีพัฒน์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณ การพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๓๒๐.

^{๕๙} ปาริชาติ วลัยเสถียร, ทฤษฎีและการพัฒนาชุมชน สาขาพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๘-๑๓๙.

เพื่อให้เกิดผลทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจึงมีการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่ง ในสถานการณ์กลุ่ม (Group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการ ให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม ดังกล่าวด้วย การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ในปัจจุบัน ได้มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันหลายประการ ดังนี้^{๖๐} องค์การสหประชาชาติ เน้นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความหมาย ครอบคลุม ๓ ประการ คือ

๑. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนา
๒. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการปฏิบัติตามโครงการ
๓. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตลอดกระบวนการพัฒนา

ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมหมายถึงการเปิดโอกาสให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน กลุ่มประชาชนหรือประชาชน ได้มีโอกาสร่วมรับรู้ข่าวสาร รับฟังและร่วมแสดงความคิดเห็นในรูปแบบต่างๆ ต่อการเตรียมการโครงการหรือกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น^{๖๑} สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ ควบคุมการใช้ การกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ซึ่งในการมีส่วนร่วมนั้นประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดวิถีชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง^{๖๒}

๒.๕.๒ ประเภทของการมีส่วนร่วมมี ๒ ลักษณะ คือ

๒.๕.๒.๑ การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหาการวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

๒.๕.๒.๒ การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

(๑) การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

^{๖๐} วีรวัฒน์ นนทบุตร, การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๓๕), หน้า ๕๓.

^{๖๑} ทวีวงศ์ ศรีบุรี, สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐๐.

^{๖๒} สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, โครงการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อนุรักษ์, (กรุงเทพมหานคร : มปท, ๒๕๓๗), หน้า ๑๗.

(๒) การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผน จากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อการจัดการจัดสรรทรัพยากรอยู่ในมาตรฐานเดียวกันโดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง^{๖๓} การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับรูปธรรม หมายถึง การที่ชาวบ้านได้ให้แรงงาน เวลา และวัสดุในการพัฒนาชุมชน ส่วนความหมายในระดับนามธรรมนั้น คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องของการชี้นำตนเอง มโนภาพแห่งตน ความมีอิสระในการกำหนดวิถีแห่งตน และความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม^{๖๔} ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มการพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขได้รับปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น พร้อมทั้งจะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับความจริงที่ว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะที่ถูกต้อง^{๖๕}

ผลของการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของชาวชนบทว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังเป็นการปูพื้นฐานที่มั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในบั้นปลาย และได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเริ่มจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละคนมีผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องและสนใจเป็นเรื่องๆ ไป อย่างเช่นในเรื่องการสร้างแหล่งเก็บกักน้ำฝน การศึกษาการสาธารณสุข เป็นต้น ข้อสำคัญกิจกรรมเหล่านี้ต้องสัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน^{๖๖} การพัฒนาแนวใหม่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะในการพัฒนาใดๆ จะมีผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนา โดยเฉพาะเจ้าของโครงการ ในขณะที่เดียวกันก็มีผู้ได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากโครงการ ทั้งในระหว่างการก่อสร้างโครงการหรือระหว่างดำเนินการอยู่ ทำอย่างไรผู้เสียหายเหล่านี้จะถูกหรือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการ เป็นผู้ที่โครงการจะต้องชดเชยประโยชน์ที่ตนเองได้จากโครงการ ให้ผู้ที่ได้รับความทุกข์จากโครงการให้อยู่อย่างมีความสุข และได้รับประโยชน์จากโครงการเช่นเดียวกันดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อสร้างความเป็นธรรม ทุกคนในสังคมร่วมกันรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไปร่วมกัน มีความเสมอภาคในการอยู่ร่วมกันในสังคมให้ความเป็นประชาธิปไตยเป็นพื้นฐาน

^{๖๓} ปารีชาติ วลัยเสถียร, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยวิจัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๘-๑๓๙.

^{๖๔} อุ่นตา นพคุณ, การมีส่วนร่วมของประชาชนในขบวนการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สารมวลชน, ๒๕๒๘), หน้า ๑๑๙.

^{๖๕} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพฯ: ๒๕๒๖), หน้า ๒๐.

^{๖๖} เสน่ห์ จามริก, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๔๓.

สำคัญของการอยู่ร่วมกันต้องละเลิกการมีความคิดแบบราชการศักดินาเป็นนายประชาชนสิ่งอะไรก็ต้องทำตาม และเห็นประชาชนทั่วไปเป็นข้าของรัฐให้หมดสิ้นไป^{๖๗} การที่ประชาชนจะเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข และร่วมมีผลประโยชน์ดังที่กล่าวมานั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของกลยุทธ์การพัฒนาที่เห็นความสำคัญของประชาชนในระดับรากหญ้าโดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ประกอบ ทั้งด้านการกระจายอำนาจการวางแผนจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น และการกำหนดแนวทางการพัฒนาจากล่างขึ้นบน การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถทำได้ ๔ ลักษณะ^{๖๘} คือ

๑. เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดว่าอะไรคือความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน
๒. เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน
๓. เป็นผู้มีบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้าและบริการให้สมบูรณ์ขึ้น
๔. เป็นผู้ได้รับความพึงพอใจและเกิดแรงจูงใจที่จะสร้างกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การมีส่วนร่วมของประชาชน ๗ ประการ^{๖๙} ดังนี้ การมีส่วนร่วมแบบอยู่เฉยๆ (Passive Participation administration) ประชาชนจะได้รับการบอกกล่าวในสิ่งที่เกิดขึ้น จะเป็นการประกาศฝ่ายเดียวโดยฝ่ายบริหารหรือผู้จัดการโครงการโดยไม่ต้องมีการฟังการตอบสนองของประชาชนใดๆ ทั้งสิ้น การมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล (Participation in information giving) ข้อมูลถูกนำไปใช้ร่วมกันกับผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก การมีส่วนร่วมของประชาชนคือการตอบคำถามจากผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิจัยโดยใช้แบบสอบถามหรือการสำรวจ ประชาชนไม่ได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อวิธีการหรือผลลัพธ์ที่เป็นผลการวิจัยที่ใช้ร่วมกันไม่ได้มีการตรวจสอบความถูกต้อง การมีส่วนร่วมแบบปรึกษาหารือ (Participation by consultation) การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเริ่มจากการปรึกษาและรับฟังทัศนะจากตัวแทนภายนอก ซึ่งตัวแทนภายนอกเหล่านี้จะกำหนดปัญหาและทางออก พร้อมการแก้ไขตัดแปลงข้อมูลเหล่านี้ในแง่ของการตอบสนองความต้องการของประชาชน การมีส่วนร่วมเพื่อผลประโยชน์สิ่งของ (Participation for Material Incentives) ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการให้ทรัพยากร เช่น แรงงาน ในทางกลับกัน อาหาร เงินสดหรืออื่นๆ ก็เป็นสิ่งจูงใจในการมีส่วนร่วม มันเป็นเรื่องธรรมดาที่มักจะพบเห็นการมีส่วนร่วมแบบนี้ และประชาชนจะไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรม หากสิ้นสุดแรงจูงใจหน้าที่การมีส่วนร่วม (Functional Participation) ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการสร้างกลุ่มเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหรือการสนับสนุนขององค์กรทางสังคมภายนอก การมีส่วนร่วมดังกล่าวไม่ได้มี

อรรถัย ก๊กผล ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)^{๗๐} หมายถึง การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการ

^{๖๗} ประสาน ดั่งสิบบุตร, การจัดการทรัพยากรมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, (บัณฑิตศึกษาสถาน :มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๗๙.

^{๖๘} เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

^{๖๙} Helene Heyd and Andreas Neef, International Food Policy Research Institute ๒๐๓๓ K Street, N.W. Washington, D.C. 2006 (U.S.A. December 2004), pp. 95-98.

^{๗๐} อรรถัย ก๊กผล, คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : จริยสนธิทางศ การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๗-๑๘.

กำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการบริหารและตัดสินใจของท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด มีความรู้ ความสามารถในการกระทำและมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ

๒.๕.๓ กระบวนการการมีส่วนร่วม

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรชุมชนนั้น มี ๖ ขั้นตอนได้แก่^{๗๑}

ขั้นตอนที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่องค์กรภาคประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในท้องที่ ตลอดจนจนมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชนด้วย

ขั้นตอนที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการวางแผนในการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่องค์กรภาคประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ/กิจกรรมการพัฒนารวมทั้งกำหนดวิธีการ แนวทางในการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะนำไปใช้ในกิจกรรมการพัฒนา ตัวอย่างเช่น องค์กรชุมชนและเครือข่ายเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนแม่บทชุมชนและแผนพัฒนาตำบล เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่องค์กรชุมชน และประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหาร ประสานงาน และดำเนินการเพื่อให้กิจการเพื่อให้กิจกรรมลุล่วง เช่นองค์กรชุมชนเข้าไปดำเนินการพัฒนาระบบสหกรณ์ของชุมชน และพัฒนาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

ขั้นตอนที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากกิจกรรมการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์อันพึงได้รับจากการพัฒนาของชุมชน หรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นตอนที่ ๕ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ภาคประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ใครได้รับผลประโยชน์ มีผลกระทบต่อชุมชนท้องที่หรือไม่ เป็นต้น ซึ่งในการประเมินผลนั้นอาจจะเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอดของการดำเนินการ

ขั้นตอนที่ ๖ การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ประสพการณ์ทำงาน และการสรุปบทเรียน เพื่อให้คนในชุมชนท้องที่ต่างๆ ทบทวนการทำงานของตนเอง และหาแนวทางเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาในระยะยาว

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการบริหารและตัดสินใจของท้องถิ่น

^{๗๑} พระมหาสุทิตย์อาภากรโ(อบอุ้น) และ พระมหาเสรีชน นริสโสโร, การพัฒนารูปแบบ และกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๖, หน้า ๑๓-๑๔.

เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง ทั้งนี้ ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด มีความรู้ความสามารถในการกระทำและมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ การที่ประชาชนมีการปฏิบัติร่วมกันในการพัฒนาชุมชน โดยความสมัครใจ ในลักษณะของการร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล ร่วมบำรุงรักษา และร่วมรู้สึกเป็นเจ้าของ จึงหาแนวทางของการมีส่วนร่วมโดยการระดมสมอง เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งที่จะช่วยวิธีการทำลายวิธีการขัดขวางความคิด และยังช่วยในการแสวงหาความคิดที่แยกย่อย ในบางเรื่องที่ไม่สามารถทำลายความคิดออกไปได้การใช้เทคนิคระดมสมองถือว่าเป็นทางเลือกที่เหมาะสมยิ่งเพราะการระดมพลังสมอง ช่วยในการค้นหาคำตอบที่ต้องการ และสามารถจัดคำตอบที่ไม่ต้องการออกไป

๒.๖ แนวคิดการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ หรือ Knowledge Management เป็นเรื่องค่อนข้างใหม่ ซึ่งเกิดขึ้นจากการค้นพบว่าองค์กรต้องสูญเสียความรู้ไปพร้อมๆ กับการที่บุคลากรลาออกหรือเกษียณ อายุราชการ อันส่งผลกระทบต่อการทำงานขององค์กรเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นจากแนวคิดที่มุ่งพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้มากแต่เพียงอย่างเดียวจึงเปลี่ยนไป และมีคำถามต่อไปว่าจะทำอย่างไรให้องค์กรได้เรียนรู้ด้วย ดังนั้น การบริหารจัดการความรู้จึงสัมพันธ์กับเรื่อง องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เป็นอย่างยิ่ง^{๓๖} หากองค์กรจะพัฒนาตนเองให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ก็จำเป็นต้องบริหารจัดการความรู้ภายในองค์กรให้เป็นระบบเพื่อส่งเสริมให้บุคลากรเรียนรู้ได้จริงและต่อเนื่อง หากองค์กรใดมีการจัดการความรู้โดยไม่มีการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในองค์กร ก็นับเป็นการลงทุนที่สูญเปล่าได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการความรู้ มีความซับซ้อนมากกว่าการพัฒนาบุคลากรด้วยการฝึกอบรม เพราะเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการต่อภายหลังจากที่บุคลากรมีความรู้ความชำนาญแล้ว องค์กรจะอย่างไรให้บุคลากรเหล่านั้นยินดีถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่น และในขั้นตอนสุดท้าย องค์กรจะต้องหาเทคนิคการจัดเก็บความรู้เฉพาะไว้กับองค์กรอย่างมีระบบเพื่อที่จะนำออกมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ บริษัทยักษ์ใหญ่หลายแห่งในสหรัฐอเมริกายังคงแข่งขันกันหาวิธีบริหารจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง เพื่อให้อยู่ในโลกของการแข่งขันได้สำหรับประเทศไทยนั้นคงเป็นเรื่องท้าทายสำหรับผู้บริหารที่จะหายุทธวิธีในการดึงความรู้ออกมาจากตัวบุคคล และการกระตุ้นให้บุคลากรถ่ายทอดความรู้ให้เพื่อนร่วมงาน ซึ่งการถ่ายทอดความรู้บางประเภทนั้น การฝึกอบรมอาจจะไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุด อุปสรรคที่มักพบอยู่เสมอของการบริหารจัดการความรู้คือพฤติกรรม “การหวงความรู้” และวัฒนธรรม “การไม่ยอมรับในตัวบุคคล” หากองค์กรสามารถกำจัดจุดอ่อนทั้งสองอย่างนี้ได้การบริหารจัดการความรู้ก็มีใช้เรื่องยากจนเกินไป สืบเนื่องจากการปฏิรูประบบราชการครั้งสำคัญที่ผ่านมาเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้มีการวางกรอบแนวทางการบริหารราชการแผ่นดินไว้อย่างชัดเจน ซึ่งรวมถึงการประกาศใช้พระราช

^{๓๖} ณพศิษฐ์ จักรพิทักษ์, *ทฤษฎีการจัดการความรู้*, (กรุงเทพมหานคร : ธนาพรส, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖.

กฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นเรื่องของการกำหนดขอบเขต แบบแผน วิธีปฏิบัติ โดยเฉพาะมาตรา ๑๑ ได้กำหนดเป็นหลักการว่าส่วนราชการต้องมีหน้าที่ในการพัฒนาความรู้เพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งสร้างความมีส่วนร่วมในหมู่ราชการให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ความรู้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนา ตลอดจนเป็นทุนทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่และ สามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้นจึงต้องมีการจัดการความรู้ ที่ชุมชนมีอยู่เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งการจัดการความรู้จะทำงานร่วมกันระหว่างคนในและคนนอกชุมชน ที่จะต้องร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน^{๗๓}

๒.๖.๑ ความหมายของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ หรือเคเอ็ม (KM = Knowledge Management) คือ การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด

ปัจจุบันเป็นยุคแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสิ่งที่ทำให้คนเราสำเร็จสมดังความมุ่งหมายคือ ความรู้ ซึ่งทุกคนต่างมีโอกาสในการแสวงหาความรู้เหมือนกัน เพราะความรู้มีอยู่ทั่วไปซึ่งสามารถ แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท^{๗๔} ดังนี้

๑. ความรู้ที่แสดงออกมาให้เห็นหรือที่เรียกว่าความรู้ชัดแจ้ง เป็นความรู้ที่เห็นได้ เป็นลายลักษณ์อักษร และเป็นความรู้ที่จัดเก็บในรูปแบบต่างๆ

๒. ความรู้แบบนัยหรือซ่อนเร้น เป็นความรู้ที่ซ่อนเร้นในตัวบุคคลยากที่จะแสดงหรือถ่ายทอดออกมา

เห็นได้ว่า ความรู้ทั้งสองนี้มีความสำคัญในการพัฒนาและดำเนินกิจกรรมของชุมชน เป็นสิ่งท้าทายว่าจะทำอย่างไรถึงจะนำความรู้ โดยเฉพาะความรู้ซ่อนเร้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังนั้น จึงต้องมีการจัดการความรู้ และกระจายความรู้ซ่อนเร้นดังกล่าว ก่อนที่ความรู้ดังกล่าวจะสูญหายไป กับตัวบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของการจัดการความรู้ดังที่ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี^{๗๕} ให้ความหมายของการจัดการความรู้ว่า “เป็นการจัดการให้มีการค้นพบความรู้ ความชำนาญที่แฝงเร้นในตัวคน (Tacit Knowledge) และ การดึงออกมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตกแต่งให้ง่ายต่อการใช้สอย และมีประโยชน์เพิ่มขึ้น รวมทั้งต่อยอด ให้คงงามและใช้ได้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงและกาลเทศะมากขึ้น ซึ่งเป็นการนำความรู้ใหม่ และความรู้เก่ามาสมานกันให้เกิดเป็นความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมใหม่ๆ และสำคัญที่สุด คือ เกิดการ เรียนรู้และเกิดปัญญาร่วมกันทั้งกลุ่ม นำมาแก้ปัญหา

^{๗๓} ทิววรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, องค์การแห่งความรู้ จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รัตนไตร, ๒๕๕๒), หน้า ๓๔.

^{๗๔} เจนเนตร มณีนาคและคณะ, สร้างองค์กรอัจฉริยะในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : ชัมชิสเท็ม จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒-๓.

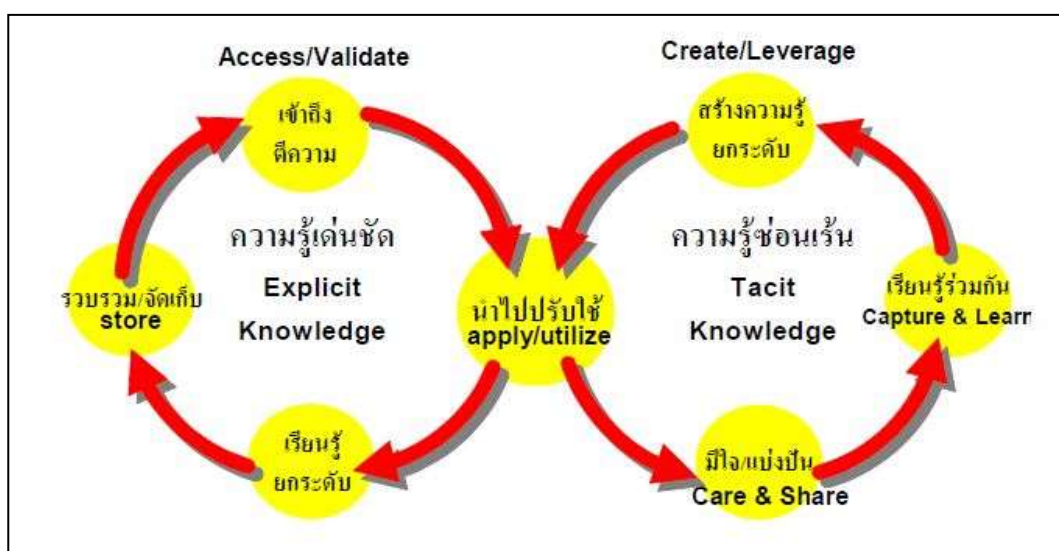
^{๗๕} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, กรอบทิศทางการพัฒนาการศึกษา ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๖.

และพัฒนาเรื่องยากๆ ได้สำเร็จ” นอกจากนี้ บุญดี บุญญาภิกิจ และคณะ ได้กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการในการนำ ความรู้ที่มีอยู่หรือเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร โดยผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น การสร้าง การรวบรวม การแลกเปลี่ยน และการใช้ความรู้ เป็นต้น^{๗๖}

๒.๖.๒ ประเภทขององค์ความรู้ ซึ่งแบ่งได้ ๒ ประเภท ดังนี้^{๗๗}

๒.๖.๒.๑ ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคล ในการทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้ง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้ง จึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม

๒.๖.๒.๒ ความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวมถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่างๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่างๆ และบางครั้ง เรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม

แผนภาพที่ ๒.๕ แสดงประเภทขององค์ความรู้

ที่มา : การจัดการความรู้ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง <https://km.mfu.ac.th/km-knowledge/km-meaning.html>

^{๗๖} บุญดี บุญญาภิกิจและคณะ, การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : จีรวัดน์ เอ็กซ์เพรส, ๒๕๔๘), หน้า ๒๓.

^{๗๗} ประพนธ์ ผาสุขยัต, การจัดการความรู้ ฉบับขับเคลื่อน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทม์, ๒๕๕๐), หน้า ๕๒.

๒.๖.๓ กระบวนการจัดการความรู้

กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ^{๗๘}เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ หรือการจัดการความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กร ดังนี้

๑. การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) เป็นการพิจารณาว่าองค์กรมีวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าหมายคืออะไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ต้องใช้อะไร ปัจจุบันมีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด และอยู่ที่ใคร

๒. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) เป็นการ สร้าง แสวงหา รวบรวมความรู้ทั้งภายใน/ภายนอก รักษาความรู้เดิม แยกความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้วออกไป

๓. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เป็นการกำหนดโครงสร้าง ความรู้ แบ่งชนิด ประเภท เพื่อให้สืบค้น เรียกค้น และใช้งานได้ง่าย

๔. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) เป็นการปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ภาษาเดียวกัน ปรับปรุงเนื้อหาให้ครบถ้วน สมบูรณ์

๕. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้เข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) Web board บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

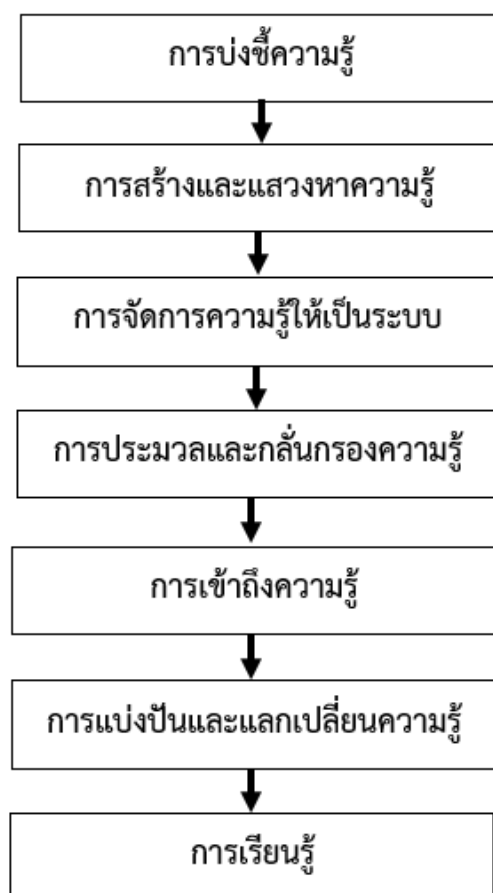
๖. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นการแบ่งปัน สามารถทำได้หลายวิธีการ โดยกรณีที่เป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) อาจจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือกรณีที่เป็นความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) จัดทำเป็นระบบ ทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การ สับเปลี่ยนงาน การยืมตัว เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

๗. การเรียนรู้ (Learning) เป็นการนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ แก้ปัญหา และทำให้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น เกิดระบบการเรียนรู้จากสร้างองค์ความรู้ การนำความรู้ไปใช้ เกิดการเรียนรู้ และประสบการณ์ใหม่ และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

การจัดการความรู้เป็นการค้นหา รวบรวม แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันและนำไปใช้ ตลอดจนเผยแพร่ ซึ่ง “คน” ถือเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญและมีค่ามากในองค์กรหรือ ชุมชน โดย เป็นปัจจัยหลักที่จะทำให้การดำเนินงานใดๆ บรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ แต่ทั้งนี้ การจัดการความรู้ ไม่ได้เป็นเครื่องมือในการจัดการความรู้โดยตรง เป็นเพียงวิธีการที่ส่งเสริมสนับสนุน ให้คนได้ แลกเปลี่ยนความรู้และเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อทำให้เกิดการนำความรู้ที่อยู่ในตัวคนออกมา เป็น ความรู้ที่ชัดแจ้ง และเก็บรวบรวมอย่างเป็นระบบ พร้อมนำไปเผยแพร่ การจัดการความรู้มี

^{๗๘} วิจารณ์ พานิช, KM วันละคำ จากนักปฏิบัติ KM สู่นักปฏิบัติ KM, (กรุงเทพมหานคร : ตาตา พับลิเคชั่น, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑.

กระบวนการจัดการหลักๆ ที่สำคัญ ดังนี้ (๑) การแสวงหาความรู้ (๒) การเก็บรวบรวมความรู้ (๓) การถ่ายทอดและการใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์^{๗๙}

แผนภาพที่ ๒.๖ ขั้นตอนการจัดการความรู้^{๘๐}

ทั้งนี้ ความรู้ของภูมิปัญญาในชุมชนและท้องถิ่น จะมีทั้งความรู้ที่ได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและความรู้ที่แฝงเร้น โดยเฉพาะความรู้ที่ฝังในตัวคน ซึ่งเป็นความรู้และประสบการณ์ในอดีต ที่อยู่ในความทรงจำ โดยบอกเล่าเรื่องราว องค์ความรู้ของผ่านความทรงจำ ซึ่งความรู้เหล่านี้หากไม่มีการจัดการก็จะทำให้ความรู้ดังกล่าวหายไปกับกาลเวลาพร้อมกับตัวบุคคล ดังนั้น จึงต้องมีการรวบรวมความรู้เหล่านี้ออกมาออกมาจัดระบบให้เห็นอย่างชัดเจน เพื่อเป็นคลังความรู้ของชุมชน และเผยแพร่ เพื่อให้เกิดความรักและความภาคภูมิใจในองค์ความรู้ที่บรรพชนได้สร้างสรรค์และสั่งสมตลอดจนการสืบทอดส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในเผยแพร่ องค์ความรู้ของชุมชน เพื่อให้ทุกภาคส่วนได้นำองค์ความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ ทั้งในด้านการศึกษา

^{๗๙} ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ, การจัดการความรู้ในองค์กรธุรกิจ, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กสเปอร์เน็ท, ๒๕๔๘), หน้า ๔๗-๕๒.

^{๘๐} บุรชัย ศิริมหาสาร, จัดการความรู้ สูความเปนเลิศ, กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๕๐, หน้า ๒๓๗.

และวิจัย ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และตลอดเวลาตามความสนใจ อันจะนำไปสู่การรักษาไว้ซึ่งองค์ความรู้ของท้องถิ่นด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า การจัดการความรู้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนา ตลอดจนเป็นทุนทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่และ สามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้นจึงต้องมีการจัดการความรู้ ที่ชุมชนมีอยู่เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการจัดการความรู้จะทำงานร่วมกันระหว่างคนในและคนนอกชุมชน ที่จะต้องร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การดึงออกมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตกแต่งให้ง่ายต่อการใช้สอย และมีประโยชน์เพิ่มขึ้น รวมทั้งต่อยอดให้คงงามและใช้ได้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงและกาลเทศะมากขึ้น ซึ่งเป็นการนำความรู้ใหม่และความรู้เก่ามาสมานกันให้เกิดเป็นความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมใหม่ๆ และสำคัญที่สุด คือ เกิดการเรียนรู้และเกิดปัญญาร่วมกันทั้งกลุ่ม นำมาแก้ปัญหา และพัฒนาเรื่องยากๆ ได้สำเร็จ การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการบริหาร และตัดสินใจของท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด มีความรู้ ความสามารถในการกระทำและมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เถกิงศักดิ์ ชัยชาญ^{๕๑} ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในส่วนใหญ่จะเคยมาท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว ๒ - ๓ ครั้งมาท่องเที่ยวในช่วงเดือนตุลาคม-ธันวาคมโดยใช้รถยนต์ส่วนตัวในการเดินทางใช้เวลาในการท่องเที่ยว ๒ - ๓ วันและมากับครอบครัวเป็นส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความเข้าใจถึงลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ไม่ครบถ้วนโดยเข้าใจว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อการใช้ประโยชน์ในพื้นที่จากการท่องเที่ยวร่วมกันด้านความสัมพันธ์ภายในห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางด้านต้นน้ำกลางน้ำและปลายน้ำพบว่าปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของโซ่อุปทานการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจนในทุกปัจจัยผลการศึกษาถึงผลกระทบทางตรงของปัจจัยด้านต้นน้ำปัจจัยด้านกลางน้ำและปัจจัยด้านปลายน้ำที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวพบว่าปัจจัยด้านการบริหารจัดการหรือปัจจัยด้านต้นน้ำที่มีผลกระทบทางตรงต่อปัจจัยด้านการให้บริการหรือปัจจัยด้านกลางน้ำในภาพรวมของ ๒ แหล่งท่องเที่ยวให้ผลเหมือนกันทั้ง ๓ ปัจจัยเรียงตามลำดับผลกระทบ คือ ปัจจัยด้านประสบการณ์และการปฏิบัติหน้าที่ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วน

^{๕๑} เถกิงศักดิ์ ชัยชาญ, “การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๖).

ภาสกร จวนสง^{๕๓} ได้วิจัยเรื่อง การประเมินศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนบ้านท่าลั้ง จังหวัดอุบลราชธานีและชุมชนบ้านท่าวัด จังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่ศึกษาทั้งสองพื้นที่ มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม และประเด็นที่ควรปรับปรุงคือ การส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น และมีข้อเสนอแนะต่อภาครัฐทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติให้มีการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีความชัดเจนและสอดคล้องกัน แนวทางการพัฒนามี ๒ แนวทาง คือ การพัฒนาระดับชุมชน ควรมีการส่งเสริมให้ประชาชน เอกชนและผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เปิดเวทีสาธารณะให้ชุมชนกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ โดยมีหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนในการวางแผนทั้งในด้านแผนที่ ศักยภาพ และการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น และการำางานเชิงรุกของภาครัฐและระดับภูมิภาค การพัฒนาระดับภูมิภาค ควรมีศึกษาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีการเชื่อมโยงกันเป็นเส้นทางท่องเที่ยวโดยใช้จุดเชื่อมต่อในมิติของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีเรื่องราว (story) หรือวิถีชีวิตริมโขงเพื่อให้เกิดจุดท่องเที่ยวในระดับภูมิภาค

วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์^{๕๔} ได้วิจัยเรื่อง แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวในวัดมีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมา และมีบทบาทในประวัติศาสตร์ เนื่องจากวัดในจังหวัดนครปฐมสร้างขึ้นในสมัยทวารวดี เช่น วัดพระประโทนเจดีย์ วัดพระปฐมเจดีย์ เป็นต้น และมีการสร้างขึ้นตามสมัยต่างๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งวัดมีโอกาสได้รับการสนับสนุนพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับโลก และยังกระจายรายได้และทำให้วัด ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งนี้วัดสามารถจัดกิจกรรม และพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดการพัฒนาจิตใจ และการปลูกจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์ต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ยั่งยืน แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม มีวิสัยทัศน์คือ จังหวัดนครปฐมจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม และพัฒนาจิตใจ เพื่อพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้มีมาตรฐาน และคุณภาพระดับโลกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ๔ ยุทธศาสตร์ คือ ๑) ยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อปลูกจิตสำนึก ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ๒) ยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ๓) ยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและกระจายรายได้สู่ชุมชน และ ๔) ยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

^{๕๓} ภาสกร จวนสง, “การประเมินศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนบ้านท่าลั้ง จังหวัดอุบลราชธานีและชุมชนบ้านท่าวัด จังหวัดสกลนคร”, *วิทยานิพนธ์การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาดิน*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๓).

^{๕๔} วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์, “แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม”, *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต* สาขาการจัดการการท่องเที่ยว, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยพะเยา, ๒๕๖๑).

วัชรภรณ์ จันท์ชา^{๕๕} ได้วิจัยเรื่อง ศักยภาพของชุมชนไทลื้อในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาบ้านดอนมูล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน พบว่า กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน เกิดขึ้นจากองค์กร ชุมชนได้ร่วมกันจัดการท่องเที่ยวขึ้นโดยใช้ศักยภาพของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว

สมจินตนา จิรายุกุล^{๕๖} ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การบริหารจัดการที่ดีและการออกแบบผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนเขตธนบุรีโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า การบริหารจัดการและการออกแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ บุคคลภายนอกยังไม่รู้จักผลิตภัณฑ์ของกลุ่มชุมชนมากนัก ขาดสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้า ขาดช่องทางการตลาดใหม่ๆ และช่องทางการวางขายสินค้าในโอกาสต่างๆ จากปัญหาเศรษฐกิจโดยภาพรวมไม่ค่อยดี ทำให้ผู้คนซื้อสินค้าน้อยลง คนจะบริโภคสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวันมากกว่า ประกอบกับการสนับสนุนจากภาครัฐยังมีน้อยและขาดความต่อเนื่อง และสถานที่ตั้งของกลุ่มก็ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินการทางเศรษฐกิจ การพัฒนาออกแบบบรรจุภัณฑ์ ที่มีเอกลักษณ์ มีการสื่อสารเรื่องราวลงบนบรรจุภัณฑ์ และมีตราสัญลักษณ์สินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งสองกลุ่ม พบว่า ลูกคามีความพึงพอใจ และสามารถดึงดูดความสนใจของลูกค้า สร้างมูลค่าของสินค้า และยอดขายที่สูงขึ้น

สุจิตราภรณ์ จุสปาโล^{๕๗} ได้วิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่เกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล ผลการศึกษาพบว่า โปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูปที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตความพอเพียงของชาวบ้าน ร่วมกิจกรรมรักษารักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น เดินชมปะการัง สัมผัสสัตว์หลากหลายชนิด การเลี้ยงสาหร่ายผมนาง ปลูกหญ้าทะเลอาหารพะยูน ปล่อยพันธุ์ปูม้าไข่ สร้างบ้านปลาการ์ตูน ปลูกปะการังเขากวาง เป็นต้น และบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เพื่อเอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และสร้างรายได้จากอาชีพเสริมเรื่องการท่องเที่ยว โดยนำร่องที่ชุมชนบ้านบากันใหญ่ หมู่ที่ ๒ ตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล

วิภาวดี พรพฤทธิพันธ์^{๕๘} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืนในอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่มีต่อส่วนประสมทางการตลาดท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ๒) จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการส่งเสริมการ

^{๕๕} วัชรภรณ์ จันท์ชา. “ศักยภาพของชุมชนไทลื้อในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาบ้านดอนมูล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน”, *รายงานการวิจัย*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗).

^{๕๖} สมจินตนา จิรายุกุล, “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การบริหารจัดการที่ดีและการออกแบบผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนเขตธนบุรีโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”, *รายงานการวิจัย*, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๘, หน้า ๑๕๕-๑๕๗.

^{๕๗} สุจิตราภรณ์ จุสปาโล, “การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่เกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล”, *รายงานการวิจัย*, (สำนักงานคณะกรรมการอุดมการศึกษา (สกอ.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔).

^{๕๘} วิภาวดี พรพฤทธิพันธ์, (๒๕๖๕), นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืนในอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์, *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์*, ๓๙(๑) : ๙๗-๑๑๗,

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืนอำเภอเขาค้อ จังหวัด เพชรบูรณ์ ใช้ระเบียบ วิธีวิจัยแบบผสมวิธีที่เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยกลุ่ม ตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวในอำเภอเขาค้อ จังหวัด เพชรบูรณ์ จำนวน ๔๐๐ คน โดยการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยดำเนินการ โดยใช้วิธีการสุ่ม ตัวอย่างแบบบังเอิญ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยการสัมภาษณ์เชิง ลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน ๓ กลุ่ม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาค ประชาชน จำนวน ๓๕ คน โดยเป็นการ วิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

๑. ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อส่วนประสมทางการตลาดการท่องเที่ยว (๗P's) โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความต้องการอยู่ในระดับ มากที่สุด จำนวน ๕ ด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไป น้อย คือ ด้านลักษณะทางกายภาพ รองลงมา ได้แก่ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านกระบวนการให้บริการ ด้านราคา และด้านบุคลากร ตามลำดับ และอยู่ในระดับมาก จำนวน ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านการส่งเสริมการตลาด ตามลำดับ

๒. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืนในอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ วิเคราะห์ ได้ ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการให้บริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ๒) ด้านการส่งเสริม การตลาดท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบ บูรณาการ ๓) สร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์และสร้าง รายได้จากการท่องเที่ยว และ ๔) ส่งเสริมและ พัฒนาพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการ ท่องเที่ยว

นิสกร ยินดีจันทร์ และคณะ^{๔๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการ จัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนจันทบุรี การวิจัยครั้งนี้มี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบท การมีส่วนร่วม และแนวทางการพัฒนาศักยภาพ ในการจัดการ ท่องเที่ยวของเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนจันทบุรี วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน เก็บข้อมูลทั้งเชิง ปริมาณและเชิงคุณภาพ จากกลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักท่องเที่ยวจำนวน ๑๐๐ คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม จากนั้นศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยการ สัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มกับกลุ่ม ตัวอย่าง ได้แก่ผู้นำชุมชน จำนวน ๗ คนเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการ ท่องเที่ยว โดยใช้วิธีสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน และวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

๑. ด้านบริบทการจัดการท่องเที่ยวของเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน จันทบุรี เริ่มจาก เกิดปัญหาราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวผ่านกระบวนการวิจัย โดย ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเองทั้งหมด เน้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผสมผสานกับ

^{๔๔} นิสกร ยินดีจันทร์ และคณะ, (๒๕๖๔, มกราคม – เมษายน), การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน กรณีศึกษา เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนจันทบุรี, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม ๑๑(๑) : ๒๔๘-๒๖๐,

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมถึงการท่องเที่ยวที่เป็นวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนจันทบุรี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านแหล่งท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการจัดการท่องเที่ยวของ ชุมชนจันทบุรี อยู่ในระดับมาก ความพึงพอใจระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านราคา ด้านสถานที่ ด้านการส่งเสริมการตลาด เรียงตามลำดับ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม มีความตระหนักในความเป็นเจ้าของพื้นที่ ร่วมประชุม วางแผนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับองค์กรเครือข่าย

๒. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน พบว่า ๑) ด้านแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนมีการจัดสรรสิ่งที่มีอยู่นำไปใช้ในการจัดการท่องเที่ยวให้ เกิดประโยชน์ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ และอยากกลับมาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมอ ๒) ด้านราคา ยืดแนวทาง เพื่อให้ เกิดประโยชน์ทั้งในส่วนของชุมชนและนักท่องเที่ยว การได้รับบริการที่ดี คุ่มค่ากับการมาท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดเป็นการ ท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ๓) ด้านสถานที่ มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ เพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย คำนึงถึงความปลอดภัย ความสะดวกของการเดินทางท่องเที่ยว มีเครือข่ายประสานความร่วมมือในการจัดการ ท่องเที่ยวระหว่างชุมชนด้วยกัน ๔) ด้านการส่งเสริมการตลาด มีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านช่องทางการสื่อสารที่ ทันสมัย เช่น เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย ได้แก่ แนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชนไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

ธง คำเกิด และคณะ^{๕๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานรากวิถีชีวิตชุมชนอย่างยั่งยืน ของตำบลต้นตาล อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ ๑. เพื่อศึกษาสภาพบริบทการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบล ต้นตาล ๒. เพื่อวิเคราะห์ ศักยภาพทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลต้นตาล ๓. เพื่อศึกษาพฤติกรรม และความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวตำบลต้นตาล และ ๔. เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานรากวิถีชีวิตชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนตำบลต้นตาลใน การศึกษาครั้งนี้เป็นวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้ รูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการศึกษาเอกสาร การสำรวจ การ สัมภาษณ์เชิงลึก และการ สัมภาษณ์แบบกลุ่ม และการประชุมกลุ่มย่อย โดยวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นที่ค้นพบแล้วนำมา พรรณนาเชิงอุปนัย สรุปผลการวิจัยที่สำคัญได้ดังนี้

๑. สภาพบริบทของชุมชนตำบลต้นตาล เป็นชุมชนที่มีเสน่ห์และความโดดเด่น มีการสืบสาน ประเพณีได้เป็นอย่างดี วิถีชีวิตเรียบง่าย แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญคือตลาดน้ำสะพานโค้ง ตลาดส้มปลา ยักษ์ ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน อีกทั้งยังมีสินค้า OTOP บ้านแม่พระจักษ์ที่ชื่อเสียงไปทั่ว

^{๕๐} ธง คำเกิด และคณะ, (๒๕๖๔), การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานรากวิถีชีวิตชุมชนอย่างยั่งยืน ของตำบลต้นตาล อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี, (รายงานการวิจัย), คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ,

ประเทศ คือ การทำเปลญวนที่สืบทอดภูมิปัญญาการทำมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษที่เป็นอัตลักษณ์ ลวดลายแบบชาว ญวน และอาหารพื้นถิ่นของบ้านแม่พระประจักษ์

๒. ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลต้นตาล มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบกลุ่มโดยมีสมาชิกเป็นคนในชุมชน แบบมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการจัดสถานที่ต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิต ภูมิปัญญาชาวบ้านของชุมชนบ้านบางแม่หม้าย ผ่านฐานการเรียนรู้และกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

๓. พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวตำบลต้นตาล พบว่า ส่วนใหญ่มีลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยวกับ ครอบครัว โดยมีลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยว ชุมชนตำบลต้นตาลด้วยรถยนต์ส่วนตัว และมีวัตถุประสงค์ของการเดินทางมาเที่ยวเพื่อเป็นการ ท่องเที่ยวและพักผ่อน โดยความต้องการด้านราคา เป็นประเด็นที่นักท่องเที่ยวต้องการมากที่สุด รองลงมาคือด้านผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวมีความต้องการประสบการณ์ที่คุ้มค่าที่ นักท่องเที่ยวจะได้รับกับช่วงเวลาที่ใช้ไปจึงไม่ได้มีความต้องการด้านการส่งเสริมการตลาดมากนัก

๔. รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานรากวิถีชีวิตชุมชนอย่างยั่งยืนของ ชุมชน ตำบลต้นตาล เป็นกระบวนการตั้งแต่การวางแผน การกำหนดเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจน รวมถึงผลลัพธ์ ของการบูรณาการการทำงานร่วมกันในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งจาก การศึกษาทำให้เกิด การทำงานร่วมกัน โดยมีโครงสร้างการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานราก วิถีชีวิตชุมชนอย่าง ยั่งยืนของชุมชนตำบลต้นตาล เป็นโครงสร้างการทำงานร่วมกันของตำบลต้นตาลที่ ได้มีการกำหนด โครงสร้าง บทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ โดยโครงสร้างการทำงานของการท่องเที่ยว ตำบลต้นตาลมี รูปแบบการทำงานที่มีลักษณะไม่ซับซ้อน

กฎดล บัวบางพล^{๔๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่าง ยั่งยืน อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาบริบทของ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ๒) ศึกษาสภาพการจัดการ การท่องเที่ยวเชิง นิเวศของอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ และ ๓) เสนอแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างยั่งยืนของอุทยาน แห่งชาติเขาคิชฌกูฏ โดยศึกษาเอกสารจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ลงพื้นที่เพื่อ สัมภาษณ์และทำการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ ในด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ๑) อุทยานฯ ควรขึ้นราคาค่าเข้าชมอุทยานฯ ในช่วงเทศกาล ท่องเที่ยว ๒) จัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ให้นำสนใจและนำเสนอขายในราคาเหมา(Package)๓) ทำ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเพื่อจูงใจและให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว มากขึ้น ๔) ส่งเสริมให้ เกิดการท่องเที่ยวตลอดทั้งปีเพื่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ๕) พัฒนาคุณภาพ และ มาตรฐาน ในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวประทับใจ และเกิดการ กลับมาเที่ยวซ้ำ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ๑) ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการ

^{๔๑} กฎดล บัวบางพล, (๒๕๖๑, พฤษภาคม - สิงหาคม), แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน อุทยาน แห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี, วารสารวิจัยรำไพพรรณี, ๑๒(๒) : ๙๑ -๑๐๑,

จัดการการท่องเที่ยวภายในอุทยานฯ ให้มากขึ้น ๒) สรรหาบุคลากรที่มีความรู้และ ความเชี่ยวชาญ เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อนำมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานฯ ๓) ส่งเสริมให้ ชุมชนท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรทั้งธรรมชาติและ วัฒนธรรม เพื่อให้มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป ๔) จัดตั้งกลุ่มหรือองค์กร ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานฯ โดยคณะกรรมการกลุ่มประกอบด้วยผู้มี ส่วนได้ส่วนเสีย ทางการท่องเที่ยว และด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ๑) กำหนดขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ บริเวณเขาพระบาท ๒) จัดระเบียบการเข้าชม โดยเฉพาะช่วงเทศกาลท่องเที่ยว ๓) กำหนดบทลงโทษ ที่ชัดเจน และเข้มงวด เพื่อป้องกันการทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๔) จัดทำคู่มือ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เมตตา เก่งชูวงศ์ และคณะ^{๑๒} งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพในการจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาปู่ตาบหนองแสง อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม รวมถึง ศึกษารูปแบบและกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปลาปู่ ตลอดจนศึกษา ประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยวิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ระหว่างการ วิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพด้วยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสัมภาษณ์การสำรวจ การทดลองฝึกปฏิบัติการท่องเที่ยว (จำนวน ๒ ครั้ง: ครั้งที่ ๑ มีนักท่องเที่ยวจำนวน ๒๒ คนและครั้งที่ ๒ มีนักท่องเที่ยวจำนวน ๒๕ คน) และการประเมิน ความพึงพอใจของผู้มาท่องเที่ยวผลการวิจัยพบว่า

๑. ชุมชนบ้านปลาปู่มีศักยภาพทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ศักยภาพด้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพด้านการบริหารจัดการองค์กร และศักยภาพด้านการเรียนรู้ โดยมีความโดดเด่นในศักยภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒. ผลจากการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนบ้านปลาปู่พบว่า รูปแบบควรเป็นการ ท่องเที่ยวเชิงเกษตรนิเวศและสุขภาพ โดยให้ความสำคัญกับสุขภาพและความงามที่เน้นธรรมชาติ บำบัด และได้ใช้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านปลาปู่เป็นแนวทางในการวางกิจกรรมและ เส้นทางการท่องเที่ยว

๓. การประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาปู่ ด้วยการจัดกิจกรรมการ ทดลองฝึกปฏิบัติการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวที่ได้วางไว้พบว่า โดย ภาพรวมทั้งสองครั้งนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับ ชุมชนนั้น เกิดจากทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติอย่างมีความรับผิดชอบใน แหล่งธรรมชาติ และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม โดยมีกระบวนการ เรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิด

^{๑๒} เมตตา เก่งชูวงศ์ และคณะ, (๒๕๖๒), ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาปู่ตาบหนองแสง อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม, (รายงานการวิจัย), มหาสารคาม: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม,

จิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงมีลักษณะเป็นกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวแนวใหม่ ที่ใช้ในการป้องกันและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ร่วมกัน และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนท้องถิ่น สิ่งสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นก็คือ เป็นการศึกษาเรียนรู้ในภูมิทัศน์ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นภูมิทัศน์ธรรมชาติที่มีความดั้งเดิมของระบบนิเวศ หรือมีระบบชุมชนและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศเป็นหลัก และมีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนโดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในทุกๆระดับทุกขั้นตอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ

บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก” มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศทุ่งแสลงหลวง และ ๒) เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีรูปแบบการวิจัย เพื่อการพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยกำหนดแนวทางในการศึกษาวิจัยโดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนกิจกรรม ขั้นตอนในการดำเนินโครงการวิจัยประกอบด้วย

๓.๑.๑ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสาร แสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศทุ่งแสลงหลวง เพื่อนำไปสู่การยกระดับทุนทั้งที่อยู่ในตัวคน และกระจายอยู่ในสถานที่ต่างๆ ให้รวบรวมเป็นหมวดหมู่ และง่ายต่อการบริหารจัดการของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

๓.๑.๑.๑ ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิดและแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นกรอบในการศึกษา

๓.๑.๑.๒ ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับ การจัดการความรู้ร่วมกับชุมชน รวมไปถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน องค์กร/สถาบันในประเทศ

๓.๑.๑.๓ ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการพัฒนา เพื่อแสวงหาคำประกอบที่สำคัญ ในการพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชน

๓.๑.๑.๔ สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ และการพัฒนาระบบภูมินิเวศด้วยการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน

๓.๒.๒ การศึกษาแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้าง การพัฒนาระบบภูมินิเวศด้วยการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน ทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน ชุมชน องค์กร/สถาบันการศึกษา ในพื้นที่ โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

๓.๒.๒.๑ ทำการศึกษาและคัดเลือกผู้ประกอบการ องค์กร ชุมชน จำนวน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ การพัฒนาระบบภูมินิเวศ ด้วยการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน

๓.๒.๒.๒ กำหนดองค์ประกอบ และความสอดคล้อง ของ "การพัฒนาระบบภูมินิเวศด้วยการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน" ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้ เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview)

๓.๒.๒.๓ ดำเนินการศึกษาวเคราะห์แนวคิด รูปแบบ การพัฒนาระบบภูมินิเวศ ด้วยการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน ปัญหา อุปสรรค และเสนอชุดความรู้การจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน การวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินการศึกษาวิจัย ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและท่องเที่ยวในชุมชน

๓.๒.๒.๗ สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ แนวคิด หลักการ ความเป็นมา การพัฒนาระบบภูมินิเวศด้วยการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน ปัญหา อุปสรรค และเสนอชุดความรู้ การพัฒนาระบบภูมินิเวศด้วยการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน ในมิติต่างๆ ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้รัฐบาล คณะสงฆ์ ผู้บริหาร ประชาชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของในระดับประเทศได้รับทราบ

๓.๒.๒.๘ สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒.๓ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาระบบภูมินิเวศด้วยการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน โดยการลงพื้นที่สังเกตและสอบถามความต้องการการมีส่วนร่วม

๓.๒.๔ การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยลงพื้นที่วิจัยและได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เพื่อให้ได้แนวทางการศึกษา ได้แก่ ๑) ประชาชนในเขตพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง ๒) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยว ๓) ประชาชนชาวบ้าน ๔) ผู้นำชุมชน

๓.๒.๕ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อผลักดันให้ภาครัฐขับเคลื่อนเป็นนโยบายสาธารณะ และบูรณาการท่องเที่ยวชุมชนเชื่อมโยงอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สามารถพัฒนา

เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนอย่างทั่วถึง โดยการจัดประชุมสัมมนาในกลุ่มเพื่อทำความเข้าใจแก่ผู้ประกอบการ หน่วยงานราชการ และกลุ่มนักท่องเที่ยว

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยใช้เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยเทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) และเทคนิคการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม โดยมีรายละเอียดดังนี้

๓.๒.๑ สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๓.๒.๑.๑ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยว และกีฬาประจำจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และบริษัทท่องเที่ยว/ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จำนวน ๓๐ ราย

๓.๒.๑.๒ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จำนวน ๓๐ ราย

โดยในการเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนนี้ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการการสังเกตการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างการสนทนากลุ่มการสัมภาษณ์เชิงลึก นอกจากนี้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยทุกครั้งไม่ว่าโดยวิธีการใดก็ตามผู้วิจัยได้มีการเก็บบันทึกข้อมูลไว้ทุกครั้งโดยใช้วิธีการจดบันทึกการบันทึกเสียงและการบันทึกภาพในแต่ละส่วนและแต่ละเหตุการณ์โดยใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบในการบันทึกข้อมูลเช่นเครื่องบันทึกเสียงเครื่องถ่ายภาพนิ่งเป็นต้นทั้งนี้เพื่อที่จะได้ข้อมูลเชิงประจักษ์และสามารถทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มานั้นได้

๓.๒.๒ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยสนทนากลุ่มเพื่อการพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (Appreciation Influence Control) ระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย หรือ stakeholders ซึ่งผู้วิจัยจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และหาข้อสรุป จากแกนนำชุมชน ผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง จากแนวทางการพัฒนาที่สังเคราะห์ขึ้นจากผลการวิจัย เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ หา ลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) การพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ที่ควรจะเป็นในปัจจุบัน โดยนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน ๑๐ ท่าน ดังนี้

โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ข้อมูลจากการวิเคราะห์แบบสอบถาม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ นำมาเป็นการประกอบการพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อที่จะนำมาใช้ในการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ต่อไป

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก” เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาการพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๓.๓.๑ แบบการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างเชิงคุณภาพ (In-depth Interview Semi-Structure) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกปลายเปิด โดยกำหนด แก่นนำชุมชน ผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง แหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง โดยเป็นการสัมภาษณ์ที่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ภายใต้รูปแบบการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบกึ่งทางการ เพื่อให้ประเด็นในการสนทนากว้างขวาง และครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีเนื้อหาที่สำคัญ เช่น แนวคิด การพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง ปัญหา อุปสรรค และเสนอพัฒนาระบบภูมินิเวศน์ด้วยการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน แบบสัมภาษณ์มีประเด็นในการสัมภาษณ์ ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ ภูมินิเวศทุ่งแสลงหลวงที่สำคัญมีอะไรบ้าง

ประเด็นที่ ๒ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน มีกระบวนการ การส่งเสริม การสร้างศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ทุ่งแสลงหลวงอย่างไร

ประเด็นที่ ๓ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน มีกระบวนการส่งเสริม แหล่งการท่องเที่ยวของในเขตพื้นที่ทุ่งแสลงหลวงอย่างไร

ประเด็นที่ ๔ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาและการส่งเสริม การใช้ชุดองค์ความรู้ภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง มีอะไรบ้าง

๓.๓.๒ การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) โดยดำเนินการร่วมกับแก่นนำชุมชน ผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและการท่องเที่ยว ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเนินมะปราง โดยมีประเด็นสนทนา ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ การเผยแพร่ ชุดองค์ความรู้ภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๒ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ควรมีกระบวนการส่งเสริม การใช้ชุดองค์ความรู้ภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๓ ปัญหาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการส่งเสริม การใช้ชุดองค์ความรู้ภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง

ประเด็นที่ ๔ ยุทธศาสตร์ในการส่งเสริม การใช้ชุดชุดองค์ความรู้ภูมินิเวศน์ ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๓.๔.๑ การลงพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง โดยการนำของแกนนำชุมชน ผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ เยาวชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยลงพื้นที่ด้วยตนเอง

๓.๔.๒ การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews)

๓.๔.๒.๑ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงาน ท้องเที่ยว และการกีฬาประจำจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และบริษัทท่องเที่ยว/ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

๓.๔.๒.๒ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่ง แสลงหลวง จำนวน ๓๐ ราย

๓.๔.๒.๓ กลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่พื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่ง แสลงหลวง

๓.๔.๓ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่าน กระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

๓.๔.๔ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ทรงคุณวุฒิและ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการ ใช้ชุดความรู้การพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลง หลวง จังหวัดพิษณุโลก โดยมีประเด็นสนทนา เช่น การเผยแพร่ กระบวนการส่งเสริม การใช้ชุด ความรู้การพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ปัญหา อุปสรรค และเสนอยุทธศาสตร์ในการส่งเสริม การใช้ชุดความรู้การพัฒนาภูมิ นิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับ ชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก” ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย 3 ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่ใช้เทคนิควิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) และเทคนิคการสนทากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นหลัก เมื่อ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแล้ว จากนั้นผู้วิจัยจะได้ดำเนินการ

วิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

๓.๕.๑ วิเคราะห์สภาพบริบทภูมินิเวศทุ่งแสงหลวงที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาภูมิ
นิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

๓.๕.๒ วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคของ การพัฒนาชุดองค์ความรู้ภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่าน
กระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

๓.๕.๓ ศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบที่สำคัญต่อ รูปแบบ หลักการ และกระบวนการในการ
ส่งเสริมการพัฒนาชุดองค์ความรู้ภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่
ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

๓.๕.๔ ศึกษาวิเคราะห์แนวทางส่งเสริม การใช้ชุดองค์ความรู้ภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่าน
กระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

๓.๕.๕ การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive
Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายการพัฒนาชุดองค์
ความรู้ภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัด
พิษณุโลก เพื่อให้เห็นสภาพทั่วไป แนวทางการพัฒนา และเสนอยุทธศาสตร์การชุดองค์ความรู้ภูมิ
นิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก
เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน และองค์กร

บทที่ ๔ ผลการการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก” ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นศึกษาวิเคราะห์ มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศน์ทุ่งแสลงหลวง และ ๒) เพื่อศึกษาการพัฒนา ระบบภูมินิเวศน์ด้วยการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยมีเนื้อหา ดังนี้

๑. ลักษณะทั่วไปในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก
๒. กระบวนการพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติในพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก
๓. แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชน พื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก
๔. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ลักษณะทั่วไปในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

จากผลการศึกษาลักษณะทั่วไปในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ได้ข้อค้นพบ ในประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้

๔.๑.๑ ความเป็นมาของพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

สภาพพื้นที่ทางด้านภูมิศาสตร์ของชุมชนทุ่งแสลงหลวง อยู่ในจุดรอยต่อระหว่าง จังหวัดพิษณุโลก กับจังหวัดใกล้เคียง ปรากฏขอบเขตในปัจจุบันครอบคลุม ในท้องที่ตำบลวังนกแอ่น ตำบลชมพู ตำบลบ้านม่วง ตำบลไทรย้อย อำเภอวังทอง ตำบลหนองกะท้าว ตำบลบ้านแยง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก และตำบลน้ำซุน ตำบลแคมป์สน อำเภอลำลูกเกด ตำบลท่าพล อำเภอมะนัง เพชรบูรณ์ ตำบลวังโป่ง อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์

การกำหนดให้พื้นที่ทุ่งแสลงหลวงเป็นอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นอุทยานแห่งชาติที่ได้รับการประกาศจัดตั้ง เป็นลำดับที่ ๓ ของประเทศ^๑ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ดังกล่าว มีจุดเริ่มต้นจากการที่ นายแพทย์บุญส่ง เลชะกุล เลขาธิการนิคมไพรสมาคม ได้มีหนังสือเมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ถึงกระทรวงเกษตรในขณะนั้น ขอให้รัฐบาลพิจารณาทำการสงวนป่าเทือกเขา ๖ แห่ง ในประเทศไทย ได้แก่ เทือกเขาสลอบ จ.กาญจนบุรี เทือกเขาใหญ่ จ. นครนายก สระบุรี นครราชสีมา และปราจีนบุรี เทือกเขาภูพาน จ.สกลนคร ทุ่งแสลงหลวง จ.พิษณุโลก เทือกเขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี และเทือกเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นป่าสงวน แล้วจึงให้ประกาศเป็นวนอุทยานของชาติภายหลัง

จากนั้นเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ คณะกรรมการนิคมไพรสมาคม ได้เข้าพบ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายรัฐมนตรีในขณะนั้น เพื่อรับทราบนโยบายรัฐบาลเกี่ยวกับการคุ้มครองธรรมชาติ การจัดตั้งวนอุทยานของชาติ และเสนอรัฐบาลพิจารณา รัฐบาลจึงได้มีมติคณะรัฐมนตรี

^๑ สัมภาษณ์, นายนครินทร์ สุทธิโต, หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก, ๙ สิงหาคม ๒๕๖๖.

เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ ให้กำหนดป่าทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดเพชรบูรณ์ และป่าอื่นๆ ในท้องที่จังหวัดต่างๆ รวม ๑๔ ป่า เป็นอุทยานแห่งชาติ ซึ่งต่อมาได้ประสบความสำเร็จขั้นต้น โดยปรากฏความในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๐๒ ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดเขตหวงห้ามที่ดินของรัฐบริเวณป่าเทือกเขาสลับ ป่าเขาใหญ่ ป่าทุ่งแสลงหลวง และป่าดอยอินทนนท์ โดยลงนามประกาศเมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๒ โดย พลเอก ป.จารุเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งปรากฏเหตุผลในประกาศกระทรวงมหาดไทยครั้งนั้น ระบุกำหนดมิให้บุคคลกระทำด้วยประการใดให้เป็นการทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทราย เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าทุ่งแสลงหลวง ที่ได้รับความสนใจจากภาครัฐให้เป็นพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์เป็นพื้นที่แรกๆ ของประเทศไทย

โดยการริเริ่มดำเนินการตั้งอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงนั้น รัฐบาลได้ยึดหลักการจัดตั้งวนอุทยานของชาติของสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก โดยได้รับคำแนะนำและวางแนวทางการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติ จาก ดร. ยอซี รูเล่ นักธรรมชาติวิทยา ซึ่งเคยปฏิบัติงานในอุทยานแห่งชาติหลายแห่งของสหรัฐอเมริกา ที่ได้เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ซึ่งต่อมาได้รับจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นเบื้องต้น

จากนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ กรมป่าไม้จึงได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ไปทำการสำรวจ และหมายแนวเขตป่าทุ่งแสลงหลวงเพื่อกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ และได้นำเสนอคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติได้มีมติเห็นชอบให้กำหนดป่าทุ่งแสลงหลวง เนื้อที่ประมาณ ๘๐๑,๐๐๐ ไร่ เป็นอุทยานแห่งชาติ

การดำเนินงานทั้งหมดสอดคล้องกับแผนงานในระดับชาติ ที่ประเทศไทยได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หนึ่ง ระยะที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๖) ที่มีจุดหมายที่สำคัญ ในด้านเกษตรกรรม ได้แก่ นโยบายของพัฒนาการเศรษฐกิจ ด้านเกษตรกรรม ปรับปรุงและเร่งรัดการสงวนป่าไม้ เพื่อทำให้การสงวนป่าและการใช้ไม้ได้ผลถาวรเพิ่มพูนยิ่งขึ้น กับบำรุงและปลูกสร้างป่าไม้ โดยเฉพาะป่าไม้บริเวณต้นน้ำลำธาร ทั้งนี้มีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไข พ.ร.บ. สงวนป่าไม้ ให้เหมาะสมและควรดำเนินการสงวนป่าไม้ให้ได้น้อยละประมาณ ๕๐ ของเนื้อที่ประเทศไทยทั้งหมด

ผลของการดำเนินงานจึงได้มีการประกาศพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เมื่อ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นแห่งแรก และพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งอุทยานแห่งชาติภูกระดึง เป็นลำดับที่สอง เมื่อ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๕ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ จึงได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าทุ่งแสลงหลวงในท้องที่ตำบลวังนกนางแอ่น ตำบลชมพู ตำบลบ้านม่วง อำเภอวังทอง ตำบลหนองกระเทียม อำเภอนครไทย จังหวัดจังหวัดพิษณุโลก และตำบลท่าผาล อำเภอเมือง ตำบลน้ำซุ่น อำเภอหล่มสัก ตำบลวังโป่ง อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๖ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๘๐ ตอนที่ ๑๑ ลงวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๖ อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จึงนับเป็นอุทยานแห่งชาติ ลำดับที่ ๓ ของประเทศ

อย่างไรก็ดี ในพื้นที่รอยต่ออุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงและโดยรอบ ในฝั่งจังหวัดพิษณุโลก ได้ปรากฏว่ารัฐบาลได้มีประกาศให้พื้นที่บริเวณดังกล่าว ให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ประเภทป่าสงวนแห่งชาติ โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑๖๗ (พ.ศ. ๒๕๐๙) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ ที่กำหนดให้ป่าลุ่มน้ำวังทองฝั่งซ้าย ในท้องที่ตำบลชัยนาม ตำบลวังนกแอ่น ตำบลวังทอง ตำบลชมพู ตำบลท่าหมื่นราม และตำบลบ้านม่วง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เป็นป่าสงวนแห่งชาติ^๒

แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงแผนที่แนบท้ายกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑๖๗ (พ.ศ. ๒๕๐๙) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗

การประกาศให้พื้นที่รอยต่อในฝั่งจังหวัดพิษณุโลกเป็นพื้นที่อนุรักษ์ประเภทป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งมีความอ่อนปรนในการใช้พื้นที่ของชุมชน ทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีการเคลื่อนตัวของชุมชนในบริบทในระยะต่อมาที่เป็นประเด็นในการวิจัยครั้งนี้

อย่างไรก็ดี ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ เกิดเหตุการณ์ไม่สงบในบริเวณพื้นที่ทางตอนเหนือของเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง โดยพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้เข้ามาโฆษณาชวนเชื่อในพื้นที่ เพื่อชักชวนคนมั่งให้ต่อสู้กับรัฐบาล และก่อให้เกิดการต่อสู้ระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับคอมมิวนิสต์ ทำให้ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ กองทัพภาคที่ ๓ ส่วนหน้า ได้มีหนังสือที่ กท ๐๓๓๔/๑๓๗ ลงวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๑๔ ขอใช้พื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงที่หมู่บ้านเข็กน้อย อำเภอเนินครไทย จังหวัดพิษณุโลก เพื่อจัดตั้งกองร้อยชาวเขาอาสาสมัคร กรมป่าไม้ จึงได้นำเสนออนุกรรมการ

^๒ สัมภาษณ์, นายทวีศักดิ์ ล้อกา, ปลัดอำเภอเนินมะปราง, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕.

อุทยานแห่งชาติในคราวประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๑๔ เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ มีมติเห็นควรให้ทำการเพิกถอนพื้นที่ดังกล่าวให้ทางราชการทหาร และมีการออกประกาศพระราชกฤษฎีกา กำหนดเป็นพื้นที่หวงห้ามทางราชการทหารต่อไป เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน โดยได้มีประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๕๗ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ เพิกถอนเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงบางส่วนและกำหนดเขตอุทยานแห่งชาติขึ้นใหม่ รวมเนื้อที่ประมาณ ๗๘๘,๐๐๐ ไร่ เป็นอุทยานแห่งชาติ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘๙ ตอนที่ ๑๙๐ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๕ ในครั้งนั้นทางราชการทหารได้รับพื้นที่ชุมชนเข็กน้อย ๔๕,๐๐๐ ไร่ จากกรมป่าไม้ และให้ราษฎรชาวม้งมาอยู่อาศัย จำนวน ๑๐๕ ครอบครัว โดยตั้งชื่อว่าชุมชนเข็กน้อย ขึ้นกับตำบลน้ำซุน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์^๓

แผนภาพที่ ๔.๒ แสดงแผนที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง แนบท้ายพระราชกฤษฎีกา พ.ศ. ๒๕๑๘ ออกตามความในมาตรา ๖ และ ๗ แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔

ต่อมา อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ได้มีหนังสือที่ ๔๙/๒๕๑๗ ลงวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๑๗ รายงานว่าตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๕๗ นั้น มิได้ระบุบางตำบลที่เป็นเขตอุทยานแห่งชาติไว้ด้วย กรมป่าไม้จึงได้นำเสนอคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติในคราวประชุมครั้งที่ ๕/๒๕๑๗ เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ มีมติให้ขยายบริเวณที่ดินส่วนที่มีได้ระบุในประกาศคณะปฏิวัติให้ถูกต้อง โดยได้ยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัติ ตามความในพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าทุ่งแสลงหลวง ในท้องที่ตำบลวังนกแอ่น ตำบลชมพู ตำบลบ้านม่วง ตำบลไทรย้อย อำเภอวังทอง ตำบลหนองกะท้าว ตำบลบ้านแยง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก และตำบลน้ำซุน ตำบลแคมป์สน

^๓ สัมภาษณ์, นางชวี แซ่หลอ, ผู้มีบทบาทจัดการความรู้ชุมชนในพื้นที่บ้านห้วยทรายเหนือ หมู่ ๖ ตำบลห้วยเฮี้ย อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก, ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๖.

อำเภอหล่มสัก ตำบลท่าพล อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ตำบลวังโป่ง อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙๒ ตอนที่ ๑๐๑ ลงวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๑๘ เป็นการกำหนดเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงครั้งล่าสุดที่ยังมีผลบังคับใช้มาจนถึงปัจจุบัน ครอบคลุมพื้นที่ ๑๐ ตำบล ๗ อำเภอ ใน ๓ จังหวัด รวมพื้นที่อนุรักษ์ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ๗๘๙,๐๐๐ ไร่^๔

๔.๑.๒ ประเภทของพื้นที่ชุมชนในป่าอนุรักษ์รอบทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

จากความเป็นมาเพื่อสร้างความเข้าใจในภาพรวมของการก่อเกิดอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง รัฐบาลในยุคแรก และยุคต่อๆ มา ได้มีพลวัตในการอนุรักษ์ และใช้พื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ในการตอบสนองนโยบายที่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุผลทางการเมืองและความจำเป็นตามยุทธศาสตร์เฉพาะกรณี เพื่อเอาชนะพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ที่เข้ามาใช้พื้นที่ป่าไม้ในการชุกซ่อนตัว ทำให้พื้นที่ทุ่งแสลงหลวง ทั้งที่เป็นพื้นที่ ที่ได้รับประกาศให้เป็นอุทยานแห่งชาติหรือป่าสงวนแห่งชาติ ถูกความพยายามของกองทัพและรัฐบาลในการปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย โดยในระยะการก่อการกำเริบของพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย ที่เป็นสงครามกองโจรที่กินเวลาตั้งแต่ปี ๒๕๐๘ ถึง ๒๕๒๖ สู้รบกันระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) และรัฐบาลไทยเป็นหลัก มีการชุกซ่อนของผู้คนบนภูเขาสูงในบริเวณพื้นที่แถบนี้ และมีความพยายามของกองทัพและรัฐบาลในการปราบปราม มีการแผ้วถางป่าไม้ ก่อสร้างสาธารณูปโภคถนนหนทาง ด้วยความจำเป็นทางยุทธศาสตร์ในการปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์ จึงทำให้ทางราชการได้แยกพื้นที่บางส่วนของอำเภอวังทองตั้งเป็น กิ่งอำเภอเนินมะปราง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ จากนั้นความพยายามยุติการก่อการกำเริบนำมาสู่การนิรโทษกรรม ซึ่งประกาศเมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๒๓ โดยนายกรัฐมนตรี เปรม ติณสูลานนท์ ลงนามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๖๖/๒๕๒๓ คำสั่งนี้มีผลสำคัญต่อความเสื่อมของการก่อการกำเริบ ทำให้ในปี ๒๕๒๖ การก่อการกำเริบได้ยุติลง ผู้คนได้เริ่มมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่โดยรอบอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และชุมชนได้เกิดการขยายตัวมากขึ้นในทุกบริบท และมีการขยายพื้นที่ตั้งตำบลใหม่ทับซ้อนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เคยมีการประกาศไว้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ รวมถึงมีการตั้งชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ที่เคยมีการประกาศไว้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งอาจเป็นชุมชนที่ตั้งมาก่อนการประกาศกำหนดเขตอุทยานแห่งชาติที่ไม่ใช่กรณีการบุกรุกที่ดินผืนใหม่ แต่เป็นเรื่องชุมชนได้อาศัยในที่ดินมาก่อนเป็นเวลานาน ก่อนจะมีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ และยังไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิในการใช้ประโยชน์หรือสิทธิตกทอดไปยังทายาทของประชาชน

การแก้ไขปัญหาดังกล่าวของภาครัฐมีมาโดยตลอด ในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ หลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้จัดทำ “แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์” โดยการมีส่วนร่วมของราษฎรผู้อยู่อาศัย และทำกินในพื้นที่และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อการบริหารจัดการพื้นที่ให้อยู่ได้อย่างเกื้อกูลธรรมชาติ ตามหลักการคนอยู่กับป่า และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ โดยร่วมกันตรวจสอบและกำหนดขอบเขตบริหารเพื่อการ

^๔ สัมภาษณ์, นายนครินทร์ สุทธิโต, หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก, ๙ สิงหาคม ๒๕๖๖.

อนุรักษ์ให้เป็นเขตที่สามารถใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม เป็นแนวเขตที่ชัดเจนเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ก่อนที่จะได้นำมาจัดทำเป็นโครงการหรือแผนงานเสนอ เพื่อขอรับการอนุญาตตามมาตรา ๖๔ แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒ ซึ่งสาระสำคัญของการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของผู้อยู่อาศัยที่ได้รับอนุญาต อยู่ที่วรรคสี่ แห่งมาตรา ๖๔ ความว่า ในกรณีบุคคลที่อยู่อาศัยหรือทำกินได้ครอบครองที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง หรือกระทำด้วยประการใดๆ ให้เสื่อมสภาพหรือเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ไปจากเดิม เก็บหา นำออกไป กระทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพ ซึ่งไม้ ดิน หิน กรวด หวาย แร่ ปิโตรเลียม หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น หรือกระทำการอื่นใดอันส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ หรือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือนำหรือปล่อยสัตว์ ในเขตพื้นที่โครงการตามพระราชกฤษฎีกาที่ตราขึ้นตามมาตรา นี้ หากการกระทำดังกล่าวเป็นไปเพื่อการดำรงชีพอย่างเป็นปกติธุระ และได้ปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการแล้วผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ

กล่าวคือในเขตพื้นที่โครงการตามพระราชกฤษฎีกาที่ตราขึ้น หากการกระทำของประชาชนที่ไม่มีที่ดินทำกินและได้อยู่อาศัยหรือทำกินในอุทยานแห่งชาติที่มีการประกาศกำหนดมาก่อนวันที่พระราชบัญญัติใช้บังคับ หรือผู้ได้รับการอนุญาตตามกฎหมายดังกล่าว เป็นไปเพื่อการดำรงชีพอย่างเป็น ปกติธุระ และได้ปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการแล้วผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ^๕ ทำให้การผ่อนคลายมาตรการ ทำให้ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติปรากฏประเภทของพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง ซึ่งก็คือพื้นที่ในการตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย เป็นหมู่บ้านหรือตำบล มีความทับซ้อนกับพื้นที่ของรัฐที่สงวนไว้ในการอนุรักษ์ ประเภทของพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง จึงต้องพิจารณาจากการกำหนดค่านิยามเพื่อทำความเข้าใจในภาพรวมของพื้นที่รอยต่อในงานวิจัยครั้งนี้เพื่อความครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย^๖ จากผลการศึกษาในครั้งนี้ พบประเภทของพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง ในเขตจังหวัดพิษณุโลก ในปัจจุบัน ที่สามารถจำแนกได้เป็น ๒ ประเภทหลัก คือประเภทที่อยู่อาศัยโดยไม่เป็นไปตามกฎหมาย และเป็นไปโดยการอนุโลม หรือถูกต้องตามกฎหมาย โดยอาจแบ่งให้ชัดเจนได้เป็น ๔ ประเภทชุมชนตามวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้คือ

อุทยานแห่งชาติทุ่งแสงหลวง ศึกษาจากชุมชน ๒ ประเภท คือ

๑. ชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสงหลวง คือ ชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ โดยไม่เป็นไปตามความใน มาตรา ๑๙ (๑) แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยจะเป็นชุมชนที่ตั้งหรืออยู่อาศัยมาก่อนการประกาศกำหนดเขตอุทยานแห่งชาติหรือไม่ก็ได้ รวมถึงชุมชนที่ได้รับอนุญาตตาม มาตรา ๖๔ แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒ ดังนี้

๑.๑ ชุมชนเขตป่าสงวนแห่งชาติฯ

จากการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า บริบทของพื้นที่รอยต่ออุทยานแห่งชาติทุ่งแสงหลวงในจังหวัด

^๕ สัมภาษณ์, นายนครินทร์ สุทัตโต, หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสงหลวง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก, ๙ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^๖ สัมภาษณ์, นายนครินทร์ สุทัตโต, หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสงหลวง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก, ๙ สิงหาคม ๒๕๖๖.

พิษณุโลก ยังมีความพยายามของรัฐบาลในการอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติ ดังปรากฏว่าในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ทางรัฐบาลได้ประกาศให้ พื้นที่แถบนั้นเป็นพื้นที่อนุรักษ์ประเภทป่าสงวนแห่งชาติ โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑๖๗ (พ.ศ. ๒๕๐๙) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ ที่กำหนดให้ป่าลุ่มน้ำวังทองฝั่งซ้าย ในท้องที่ตำบลชัยนาม ตำบลวังนกแอ่น ตำบลวังทอง ตำบลชมพู ตำบลท่าหมื่นราม และตำบลบ้านม่วง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งยังมีการบังคับใช้มาจนถึงปัจจุบัน ทำให้พื้นที่บางส่วนในเขตรอยต่ออุทยานแห่งชาติ เป็นพื้นที่อนุรักษ์ประเภทป่าสงวนแห่งชาติอีกด้วย โดยในพื้นที่ดังกล่าวตามแผนที่แนบท้ายกฎกระทรวง ได้ระบุแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ และแนวเขตที่ดินของเอกชนบางส่วนในตำบลบ้านม่วง และตำบลชมพู ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่อำเภอเนินมะปราง ที่มีมาก่อนการประกาศใช้กฎกระทรวง ที่กันออกไว้จากป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งปัจจุบันที่ดินของเอกชนดังกล่าวบางส่วน อยู่ติดกับเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

โดยการวิจัยครั้งนี้ ได้พิจารณาคัดเลือกชุมชนในพื้นที่ตำบลป่าสงวนแห่งชาติลุ่มน้ำวังทอง ฝั่งซ้ายรอยต่ออุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และพื้นที่ชุมชนที่กันออกไว้จากป่าสงวนแห่งชาติแต่มีรอยต่อติดกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ในท้องที่ตำบลวังนกแอ่น และตำบลแก่งโสกา อำเภอวังทอง, ตำบลชมพู และตำบลบ้านม่วง อำเภอเนินมะปราง, ตำบลบ้านแยง และตำบลห้วยเฮี้ย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก รวม ๖ ตำบล ใน ๓ อำเภอของจังหวัดพิษณุโลก เพื่อสามารถตอบโจทย์แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒ ชุมชนอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

ในเบื้องต้น จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์และการสืบค้นเอกสาร สามารถสรุปการกระจายตัวของชุมชนทุ่งแสลงหลวง ในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดเพชรบูรณ์ ในปัจจุบัน จำแนกตามประเภทการแบ่งเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง พ.ศ. ๒๕๖๕ ได้เป็น

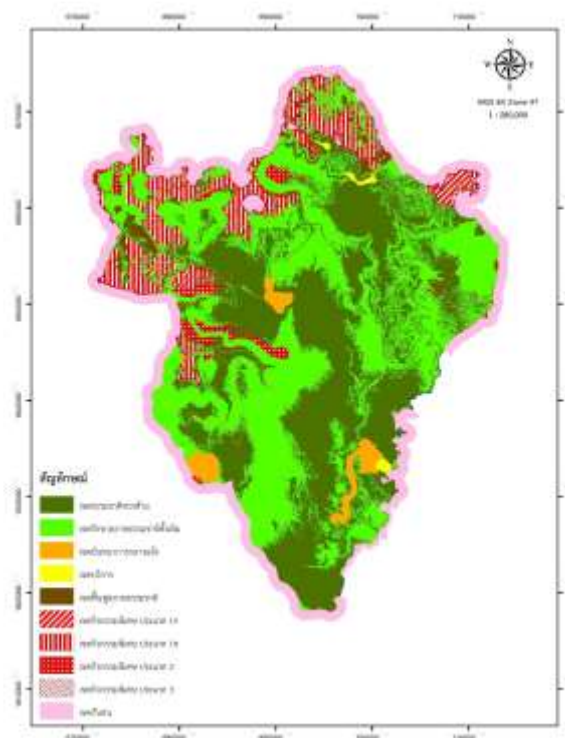
เขตกิจกรรมพิเศษ ประเภท ๑ก ได้แก่ พื้นที่ที่อนุญาตให้มีการอยู่อาศัยและทำกิน ตามปกติรัฐตามมาตรา ๖๔ โดย ๑ก เป็นประเภทที่อยู่อาศัยในแหล่งต้นน้ำชั้น ๑ และชั้น ๒ ที่ต้องมีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำเป็นพิเศษ ครอบคลุมพื้นที่ ๗,๘๑๑.๙๓ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑.๐๐ ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง โดยในบริเวณจังหวัดพิษณุโลก ครอบคลุม ๓ อำเภอ ๑๓ หมู่บ้าน พื้นที่ใช้ปลูกพืชไร่ พืชสวน

เขตกิจกรรมพิเศษ ประเภท ๑ข ได้แก่ พื้นที่ที่อนุญาตให้มีการอยู่อาศัยและทำกิน ตามปกติรัฐตามมาตรา ๖๔ โดย ๑ข คือพื้นที่เป็นประเภทที่อยู่อาศัยนอกแหล่งต้นน้ำชั้น ๑ และชั้น ๒ ครอบคลุมพื้นที่ ๘๐,๔๐๒.๗๔ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๓๒ ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง โดยในบริเวณจังหวัดพิษณุโลก ครอบคลุม ๓ อำเภอ ๒๔ หมู่บ้าน พื้นที่ปลูกพืชไร่ พืชสวน และที่อยู่อาศัย^๗

โดยอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง มีชุมชนและพื้นที่การครอบครองที่ดินของราษฎรในเขตป่าอนุรักษ์ ตามมาตรา ๖๔ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒ ประกอบด้วย ๒ จังหวัด

^๗ สัมภาษณ์, นายนครินทร์ สุทธิโต, หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก, ๙ เมษายน ๒๕๖๖.

๔ อำเภอ ๒๖ หมู่บ้าน ได้แก่ ๑) จังหวัดพิษณุโลก อำเภอนครไทย อำเภอวังทอง และอำเภอเนินมะปราง และ ๒) จังหวัดเพชรบูรณ์ อำเภอเขาค้อ รวม จำนวน ๘๕,๕๗๑.๔๔ ไร่ ดังแผนภาพด้านล่าง

แผนภาพที่ ๔.๓ แผนที่แสดงเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

โดยการวิจัยครั้งนี้ ได้พิจารณาคัดเลือกชุมชนในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงรอยต่ออุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ในท้องที่ตำบลวังนกแอ่น และตำบลแก่งไสภา อำเภอวังทอง, ตำบลชมพู และตำบลบ้านม่วง อำเภอเนินมะปราง, ตำบลบ้านแยง และตำบลห้วยเฮี้ย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก รวม ๖ ตำบล ใน ๓ อำเภอของจังหวัดพิษณุโลก เพื่อสามารถตอบโจทย์แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒. ชุมชนในพื้นที่รอยต่อ อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ซึ่งมีเอกสารกรรมสิทธิ์ในที่ดิน และอยู่ติดกับเขตอุทยานแห่งชาติ โดยรอบอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ศึกษาจากชุมชน ๒ ประเภท คือ

๒.๑ ชุมชนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ โดยรอบอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ซึ่งอาจเป็นเขตพื้นที่ผ่อนปรนให้ราษฎรอยู่อาศัยทำกินได้ตามมติคณะรัฐมนตรีหรือไม่ก็ได้

๒.๒ ชุมชนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ได้รับอนุญาต เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยตามความในมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ

ชุมชนทั้งหมดโดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ต้องเป็นชุมชนที่มีบริบทสอดคล้องกับวิถีธรรมชาติเป็นแกนหลัก เพื่อศึกษาในประเด็นการจัดการความรู้ ที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวงมีอยู่ เพื่อถอดบทเรียนนำไปใช้ประโยชน์ในมิติทางการอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ต่อไป

สรุป จากผลการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ สภาพทั่วไปด้านการกระจายตัว และบริบท ของพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก จำแนกรายตำบล พบว่าพื้นที่รอยต่ออุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ที่ทำการศึกษา ๓ อำเภอ ในอำเภอนครไทย อำเภอวังทอง และอำเภอเนินมะปราง มีชุมชนที่ตั้งอยู่ แบ่งตามประเภทของป่าอนุรักษ์ของทางราชการ ๒ ประเภท คือชุมชนในพื้นที่ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ๑ แห่ง ชุมชนในพื้นที่ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ๔ แห่ง โดยตำบลห้วยเสี้ย อำเภอนครไทย มีพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ป่าสงวนแห่งชาติป่าเนินเพิ่ม ตำบลบ้านแยง อำเภอนครไทย มีพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขากระยาง และป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำเข็ก ตำบลแก่งโสภา อำเภอวังทอง มีพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติลุ่มน้ำวังทอง และป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำเข็ก ตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง มีพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และป่าสงวนแห่งชาติลุ่มน้ำวังทอง ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง (เดิมคืออำเภอวังทอง) มีพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และป่าสงวนแห่งชาติลุ่มน้ำวังทอง และตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง มีพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และป่าสงวนแห่งชาติลุ่มน้ำวังทอง โดยแต่ละตำบลมีชุมชนจำแนกตามประเภทการแบ่งเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง พ.ศ. ๒๕๖๕ ทั้งประเภทชุมชนในเขตกิจกรรมพิเศษ ประเภท ๑ก ที่อยู่อาศัยในแหล่งต้นน้ำชั้น ๑ และชั้น ๒ และเขตกิจกรรมพิเศษ ประเภท ๑ข พื้นที่เป็นประเภทที่อยู่อาศัยนอกแหล่งต้นน้ำชั้น ๑ และชั้น ๒ มีเพียงตำบลแก่งโสภา ที่ไม่มีชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง แต่ทุกตำบลล้วนมีเขตพื้นที่อยู่ในหรือใกล้เคียงกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงทั้งสิ้น ดังนั้นข้อมูลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจะนำไปใช้ประกอบกับข้อมูลนโยบาย กฎหมาย และปัจจัยทางสังคม ในการพิจารณาประเด็นปัญหาและความต้องการ เพื่อการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ตามกรอบการวิจัย เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในลำดับต่อไป

๔.๑.๓ สภาพทั่วไปของนโยบาย กฎหมาย และปัจจัยทางสังคม ของภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องทำการประเมินและศึกษาปัจจัยในด้านต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ที่มีพื้นที่ครอบคลุม ๓ อำเภอ คือ อำเภอนครไทย อำเภอวังทอง และอำเภอเนินมะปราง ซึ่งมีข้อจำกัด และปัจจัยทางด้านนโยบาย กฎหมาย และปัจจัยทางสังคม เพื่อสามารถตอบโจทย์การวิจัยในการสังเคราะห์วิเคราะห์องค์ประกอบที่สำคัญต่อ การจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อสามารถนำเสนอ แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ได้อย่างครอบคลุมและสามารถเป็นไปได้จริงในทางปฏิบัติ

ภายใต้ข้อจำกัด โดยมีผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างเชิงคุณภาพ (In-depth Interview Semi-Structure) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (nonparticipation observation) ผู้มีส่วนได้เสีย ทั้งผู้นำชุมชน ประชาชน และบุคลากรภาครัฐ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ประเด็นหลัก ดังนี้

๔.๑.๓.๑ นโยบายของภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ภูมิเวศธรรมชาติในพื้นที่ ชุมชนทุ่งแสลงหลวง ในปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ถึงการรับรู้ของนโยบายในการจัดการความรู้ภูมิเวศธรรมชาติในพื้นที่ พบว่า ในพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง เป็นพื้นที่ได้รับการจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติเก่าแก่เป็นลำดับที่ ๓ และเป็นอุทยานแห่งชาติที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ ๓ ของประเทศ ผ่านช่วงเวลาสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์มายาวนาน มีความทับซ้อนของบริบทด้านการเมือง การทหาร ซึ่งส่งผลต่อความซับซ้อนของปัญหา และนโยบายของรัฐในหลายยุคสมัย ทำให้อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงเป็นหนึ่งในอุทยานแห่งชาติที่ได้รับผลกระทบจากหลายเหตุการณ์ที่ผ่านมา ดังตัวอย่างของพื้นที่ในอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ได้เคยมีโครงการวิจัยโดยสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาการบุกรุกที่ดินของอุทยานแห่งชาติฯ และเรื่องร้องเรียนในลำดับต้นๆ ของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ซึ่งพบว่าบริบทของพื้นที่อำเภอนครไทยจังหวัดพิษณุโลก ทั้งอำเภอนครไทย อำเภอชาติตระการ อำเภอวังทองหรืออำเภอนีนมะปรางจะมีสภาพเหมือนกัน ประการหนึ่ง คืออยู่ในเขตป่าเป็นส่วนใหญ่ และบางส่วนก็อยู่ในเขตสปก. เช่น ตัวอย่างของพื้นที่อำเภอนครไทย มีพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ที่ออกโฉนดได้ประมาณ ๙ เพอร์เซ็นต์จาก ๑๐๐ เพอร์เซ็นต์ หมายความว่ามิโฉนดได้ นอกนั้นจะเป็น ที่ดินสปก. แล้วก็อยู่ในเขตป่า แต่ว่าเป็นเขตป่าที่ได้รับการผ่อนผันให้อยู่ตาม มติครม. ๓๐ มิ.ย. เมื่อปี ๒๕๔๐ นอกจากนี้พื้นที่บางส่วนของอำเภอนครไทย อำเภอวังทอง และอำเภอนีนมะปราง เคยเป็นพื้นที่สี่ชมพู และสีแดง เมื่อครั้งมีการสู้รบกันระหว่างทหารไทยกับผู้ก่อการคอมมิวนิสต์ (ผกค.) ในอดีตแต่เดิมพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ส่วนใหญ่จะไม่มีคนอยู่เลย จะมีแต่ทหารกับผู้สู้รบกัน ในภายหลังทางการขอให้คนบางกลุ่มกลับเข้ามาเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๓ สมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยรัฐบาลขอให้บุคคลเหล่านี้กลับเข้ามาดูแลพื้นที่ป่า ตามคำสั่งที่ ๖๖/๒๕๒๓ ซึ่งเป็นนโยบายที่ใช้การเมืองนำการทหารตอนนั้น ซึ่งกระจายกันไปในพื้นที่ของอำเภอนครไทย และอำเภอนีนมะปราง

อย่างไรก็ดี ในพื้นที่อำเภอนครไทย ได้มีนโยบายของรัฐบาลด้านการจัดการที่ดินที่เพื่ออนุรักษ์ภูมิเวศธรรมชาติ ส่วนใหญ่ชุมชนจะเป็นลักษณะของที่ดินที่อยู่และทำกินกันมาตั้งแต่อดีต มีลักษณะพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์เป็น สค.๑ สปก. และ น.ส.๓ ทำกินมานานตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ทางการได้ดำเนินการตามนโยบายทวงคืนผืนป่า เจ้าหน้าที่ได้เริ่มดำเนินการตรวจยึดโดยให้เหตุผลว่ามีชาวบ้านทำกินบุกรุกพื้นที่อุทยานภูหินร่องกล้า ทั้งนี้ประชาชนมีหลักฐานการทำกิน คือ ใบ ภบท.๕ แต่เดิมลักษณะพื้นที่มีสภาพเป็นป่า สภาพการครอบครองไม่มีแนวเขตรั้วที่ชัดเจน โดยในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๗ หลังจากที่มีนโยบายของ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ตามคำสั่งที่ ๖๔/๒๕๕๗ และ ๖๖/๒๕๕๗๓ ในเรื่องการปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่า “แผนการทวงคืนผืน

ปา” โดยกรมป่าไม้จะดำเนินการโดยจับกัดพื้นที่แล้วขีดวงพื้นที่ที่เป็นของรัฐและประชาชนออกจากกันอย่างเด็ดขาด จากนโยบายดังกล่าวส่งผลกระทบต่อประชาชนบางส่วน โดยเฉพาะนารมณแล้ว แผนการทวงคืนผืนป่านั้นมีความมุ่งหมายที่จะทวงคืนผืนป่าจากนายทุน แต่อย่างไรก็ตามทางภาครัฐก็สามารถที่จะพูดคุยหรือทำความเข้าใจกับประชาชนกลุ่มดังกล่าวได้

การออกนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อภูมินิเวศธรรมชาติในพื้นที่ ด้วยสาเหตุทางเศรษฐกิจของรัฐ ก็ทำให้เกิดความตื่นตัวของคนในชุมชนทุ่งแสลงหลวง อย่างไรก็ตามก่อนหน้าในปี ๒๕๓๖ พื้นที่ลุ่มน้ำคลองชมพู อำเภอนิคมพัฒนา ได้เคยเกิดปัญหาการจะให้สัมปทานระเบิดและโม่หินในพื้นที่ลุ่มน้ำชมพู อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพิษณุโลก รวมถึงโครงการพัฒนาลุ่มน้ำคลองชมพู เพื่อก่อสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำชมพู ก่อให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มชาวบ้านในนาม "เครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำชมพู" เพื่อผลักดันให้ยกเลิกใบอนุญาตดังกล่าว โดยการรณรงค์และสำรวจข้อมูลความสำคัญของทรัพยากรในพื้นที่ และนำเสนอสู่สาธารณชน ให้ทราบถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) เพื่อศึกษาผลกระทบของการสร้างเขื่อน แม้ว่ากระบวนการทำงานจะถูกขัดขวางจากผู้มีอิทธิพล จนนำไปสู่การลอบสังหารแกนนำนักอนุรักษ์ แต่เส้นทางการทำงานของเครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำชมพู ก็ยังดำเนินต่อไป จนเกิดสมาชิกเครือข่าย คณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำชมพู (เครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำชมพู) ซึ่งได้ดำเนินกิจกรรมด้านการเมือง เป็นกิจกรรมเชิงรณรงค์เพื่อปลูกฝังจิตสำนึก ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการเมืองที่มีผลต่อการทำมาหากินและความเป็นอยู่ กิจกรรมด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมการสร้างรายได้ให้กับสมาชิก รวมทั้งกิจกรรมเพื่อสังคม กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ และนำไปปฏิบัติ และกิจกรรมขยายกลุ่มเป้าหมาย ขยายกลุ่มเป้าหมายเพิ่มขึ้น อาทิ กลุ่มเยาวชน และสตรี ผลสำเร็จของเครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำชมพูสามารถคัดค้านสัมปทานโรงโม่หินที่จะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในลุ่มน้ำชมพูตอนบน และเป็นผลให้เกิดการค้นพบวัตถุโบราณต่างๆ จนสามารถรวบรวมและจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ที่บ้านเฉลิมพระเกียรติที่บ้านชมพู เกิดการรวมตัวของกลุ่มชาวบ้านกลายเป็นเครือข่ายในการดูแลรักษาพื้นที่ลุ่มน้ำชมพูตอนบน และการดูแลทรัพยากรป่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และเกิดงานวิจัยชาวบ้านเพื่อหาข้อสรุปและผลกระทบของการสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำ ในบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง พบว่าบริเวณดังกล่าวเป็นเทือกเขาหินปูน มีโพรงน้ำใต้ดินมากมาย และอาจเป็นการทำลายต้นน้ำธรรมชาติ และถิ่นอาศัยของปลาถ้ำ และแหล่งขยายพันธุ์ของจระเข้ น้ำจืดสายพันธุ์ไทย ที่มีสัตว์เฉพาะถิ่นที่ค้นพบเป็นแหล่งเดียวของประเทศ คือ ปลาถ้ำพระวังแดง และปลาพลวงถ้ำ เป็นต้น

ในพื้นที่อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพิษณุโลก ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ได้มีนโยบายสำรวจเพื่อกำหนดแหล่งหินอุตสาหกรรมในพื้นที่ ต.บ้านม่วง-ล่าง อ.นิคมพัฒนา พิษณุโลก (ปริมาณสำรอง ๒.๐๑ ล้านเมตริกตัน) และแหล่งหิน ต.บ้านม่วง-บน อ.นิคมพัฒนา พิษณุโลก (ปริมาณสำรอง ๔.๗๗ ล้านเมตริกตัน) เพื่อโครงการเหมืองแร่อุตสาหกรรมชนิดหินปูน (เพื่ออุตสาหกรรมก่อสร้าง) ของบริษัทเอกชนตามคำขอประทานบัตร ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าสงวนเกือบ ๗๐๐ ไร่ บนเทือกเขาทุ่งแสลงหลวง และใกล้แหล่งชุมชนเพียง ๓๐๐-๔๐๐ เมตร โดยจะมีประชาชนได้รับผลกระทบใน ๔ หมู่บ้าน ประมาณ ๓,๐๐๐ ราย จากมลพิษทางอากาศ ฝุ่นละออง

และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติจะถูกทำลาย ชาวบ้านได้ร่วมกันคัดค้านไม่เห็นด้วยกับการขอกำหนดแหล่งหินอุตสาหกรรมใน ต.บ้านมุง เพราะการกำหนดแหล่งหิน เป็นขั้นตอนหนึ่งที่จะนำไปสู่การขอประทานบัตร ซึ่งชาวบ้านไม่เห็นด้วย ดังนั้นประชาชน ม.๑-๒-๓-๘ ต.บ้านมุง จึงมีมติไม่ให้หน่วยงานใดมากำหนด พื้นที่ตำบลบ้านมุงเป็นแหล่งหินอุตสาหกรรม และชาวบ้านต้องการรักษาทรัพยากรไว้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและรักษาไว้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการตระหนักรู้ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติด้านภูมินิเวศธรรมชาติในพื้นที่ และเป็นส่วนผลักดันให้เกิดการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชน จนชุมชนบ้านมุงเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัดพิษณุโลกในระยะต่อมา ดังนั้นชุมชนบ้านมุง จึงเป็นตัวอย่งที่ดีของชุมชนในเกิดการตระหนักรู้จากผลกระทบของนโยบายภาครัฐ ที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศธรรมชาติในชุมชนบ้านมุง ซึ่งจากการศึกษาพบว่า เป็นชุมชนที่มีเอกสารกรรมสิทธิ์และอยู่ในบริเวณรอยต่ออุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง มีพื้นที่ทับซ้อนกับอุทยานแห่งชาติน้อย แสดงให้เห็นถึงความรับรู้ของคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของระบบภูมินิเวศธรรมชาติ ที่มีหน้าที่ในการรักษา และร่วมกันจัดการให้ทรัพยากรธรรมชาติดำรงอยู่ และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนในชุมชน โดยไม่ทำลายระบบภูมินิเวศธรรมชาติ ชุมชนบ้านมุงจึงมีความเหมาะสมในการเป็นพื้นที่ต้นแบบศึกษาเพื่อหาแนวทางพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ได้ตั้งจะศึกษาเพิ่มเติมในหัวข้อต่อไป

นอกจากนี้ ในส่วนของนโยบายการส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ โดยใช้ฐานทางภูมินิเวศธรรมชาติ เพื่อนำมาจัดการให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนทุ่งแสลงหลวง ที่สามารถนำมาจัดการความรู้ให้เกิดคุณค่าแก่ชุมชนได้นั้น พบว่า ในพื้นที่อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก อันเป็นที่ตั้งของตำบลบ้านมุงนั้น ได้มีความพยายามของภาครัฐและเอกชน ในการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมต่างๆ โดยใช้ฐานทางภูมินิเวศธรรมชาติ เพื่อสร้างแรงดึงดูดให้มีการเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ในระยะ ๑๐ ปี ที่ผ่านมา โดยปรากฏในแผนพัฒนาจังหวัดพิษณุโลกระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๘๒) โดยเริ่มจากการส่งเสริมการจัดการด้านการเกษตรท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดสินค้าที่ได้รับการพัฒนาและประชาชนทั่วไปรู้จัก คือทุเรียนหลงรักไทย ที่นำแม่พันธุ์มาจากต้นทุเรียนหลงลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ให้มามีพื้นที่ปลูกในบ้านรักไทย อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นการดำเนินการส่งเสริมพัฒนาการผลิตและเพิ่มมูลค่าเกษตรเชิงเศรษฐกิจ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรให้มีความโดดเด่นตามนโยบายของจังหวัดพิษณุโลก^๕ นอกจากนี้ จังหวัดพิษณุโลกได้มีความพยายามดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยได้ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ได้ตลอดทั้งปี เป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ในพื้นที่อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ดังปรากฏผลเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมู่บ้านรักไทย อำเภอเนินมะปราง^๖ รวมถึงการจัดโครงการสานใจสู่รักเนินมะปรางดินแดนค้างคาว โดยกำหนดจัดกิจกรรมนำนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบกล้วยและชอบปีนเขาขึ้นไปชมทิวทัศน์ด้านบนยอดเขาหินปูน พิชิตยอดเขาหินปูนที่บ้านมุง ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนแนวแอดเวนเจอร์ โดยมีที่ทำการ

^๕ สัมภาษณ์, นายทวีศักดิ์ ล้อกา, ปลัดอำเภอเนินมะปราง, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕.

^๖ สัมภาษณ์, นางสาวชกร พุทธคุณ นักวิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพิษณุโลก, ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๕.

ปกครองอำเภอเนินมะปรางเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก^{๑๐} นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงกีฬาขึ้นในพื้นที่อำเภอเนินมะปราง ได้แก่ งานวิ่งมาราธอนวิ่งไปให้เขาถอดงานเนินมะปรางมาราธอน และงานวิ่งสร้างฝาย โดยมีที่ทำการปกครองอำเภอเนินมะปรางเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก^{๑๑} ในส่วนของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพิษณุโลก ได้มีการดำเนินนโยบายตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเตรียมความพร้อมแกนนำหมู่บ้าน ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี รุ่นที่๓ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ โดยมีกลุ่มเป้าหมายจากอำเภอเนินมะปราง ๑๑ หมู่บ้าน และสามารถประเมินรวมถึงจัดประเภทชุมชนท่องเที่ยวในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ทั้ง ๑๑ หมู่บ้าน ให้เป็นหมู่บ้านประเภท C ที่มีความโดดเด่นเฉพาะทาง โดยมุ่งเน้นการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม^{๑๒} เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นจากความสวยงามของภูผาหินและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ในส่วนของภาคส่วนกิจกรรมจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเนินมะปรางในระยะหลัง ได้มีโครงการปั่นจักรยานเพื่อสุขภาพของจังหวัดพิษณุโลก กิจกรรมปิดเมืองปั่น เปิดเมืองกิน เยือนถิ่นสองแคว ในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ เป็นต้นมา โดยความริเริ่มของผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก^{๑๓} ที่ออกปั่นจักรยานออกกำลังกายทุกวันอาทิตย์ พร้อมกับหัวหน้าส่วนราชการ ข้าราชการและประชาชนทั่วไปที่สนใจ ตามรอยพระราชจริยาวัตรอันงดงามของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการออกกำลังกายด้วยการปั่นจักรยาน และเป็นการกระตุ้นให้ภาคส่วนต่างๆ ในอำเภอเนินมะปรางได้เห็นความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่^{๑๔} อย่างไรก็ตามโครงการดังกล่าวได้ดำเนินการมาต่อเนื่อง และในระยะที่ลงพื้นที่วิจัยนั้น เป็นระยะที่สมาคมการปั่นจักรยานแห่งประเทศไทย ได้จัดกิจกรรมปั่น ปั่น ปลุกปั่นันทนาการภูผาหินบ้านมุง โดยเป็นกิจกรรมเชิญคู่รักให้มาร่วมปั่นผาจดทะเลียนสมรสในวันแห่งความรัก ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ โดยส่งเสริมให้กีฬาปั่นผาสามารถเสริมเศรษฐกิจท่องเที่ยวชุมชน ส่งเสริมสุขภาพ และเป็นการผจญภัยของการท่องเที่ยวที่ปลอดภัย เพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากธุรกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และเป็นจุดเริ่มต้นเป็นโรงเรียนฝึกสอนนักกีฬาปั่นผาสำหรับในอนาคต ซึ่งควรมีการต่อยอดให้หน่วยงานในท้องถิ่นทำการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวปั่นเขานันทนาการ และการให้บริการแก่กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ^{๑๕} ซึ่งสอดคล้องกับที่อธิบดีกรมป่าไม้ได้มีประกาศกรมป่าไม้ เรื่อง กำหนดให้บริเวณพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าลุ่มน้ำวังทองฝั่งซ้าย ในท้องที่ตำบลเนินมะปราง และตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นป่านันทนาการ เมื่อ

^{๑๐} สัมภาษณ์, ร้อยตรีแจง มีบุญ, รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๑๑} สัมภาษณ์, นายอธิปวัฒน์ ฉัตรกมลธรรม ผู้ประสานงานพื้นที่อำเภอเนินมะปราง สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพิษณุโลก, ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๑๒} สัมภาษณ์, นายศุภกิจ ชันทอง นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๑๓} สัมภาษณ์, นางสาวกชกร พุทธคุณ นักวิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพิษณุโลก, ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๑๔} สัมภาษณ์, นายอธิปวัฒน์ ฉัตรกมลธรรม ผู้ประสานงานพื้นที่อำเภอเนินมะปราง สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพิษณุโลก, ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๑๕} สัมภาษณ์, นายศุภกิจ ชันทอง นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕.

วันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔ ลงในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๘ ตอนพิเศษ ๒๘๒ ง วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ กำหนดให้พื้นที่ในบริเวณเขาผาหมาตาย เขาคอกควาย เขาน้ำบึง และบริเวณเขาป่ามะม่วง ในพื้นที่ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง ให้เป็นป่านันทนาการ ในชื่อ “ป่านันทนาการภูผาหินบ้านมุง” ^{๑๖} ซึ่งเป็นการดำเนินการภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติด้านการท่องเที่ยว ที่กรมป่าไม้ได้พยายามส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการประกาศจัดตั้งพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าลุ่มน้ำวังทองฝั่งซ้าย ในท้องที่ตำบลเนินมะปรางเป็นป่านันทนาการ เพื่อพัฒนาพื้นที่ป่าที่มีทัศนียภาพสวยงามเป็นเอกลักษณ์ในพื้นที่ป่าทั่วประเทศ โดยดำเนินการภายใต้แนวคิดใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ สมดุล และยั่งยืน เพื่อให้เกิดพลเมืองสร้างป่า ให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทขับเคลื่อนการทำงาน โดยเฉพาะภาคประชาชนที่อยู่รอบๆ ป่านันทนาการภูผาหินบ้านมุง อันจะเป็นรากฐานสู่การร่วมกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อำเภอเนินมะปรางที่มีคุณภาพและยั่งยืน^{๑๗}

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่านโยบายของภาครัฐในระดับชาติ ที่มีเหตุผลความจำเป็นทางการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ ได้ส่งผลกระทบต่อการจัดการบริหาร ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง ทำให้อุทยานแห่งชาติทุ่งแสงหลวง ซึ่งมีความเก่าแก่เป็นอันดับที่ ๓ และมีขนาดใหญ่ที่สุดเป็นอันดับที่ ๓ ของประเทศไทย มีความซับซ้อนด้วยปัจจัยนานาประการ แต่อย่างไรก็ดี แม้บางชุมชนที่อยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติทุ่งแสงหลวงจะไม่มีเอกสารกรรมสิทธิ์แสดงความเป็นเจ้าของ แต่ก็มีกรรมตระหนักรู้ในฐานะผู้ร่วมกันพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดังปรากฏเหตุการณ์คนในชุมชนทุ่งแสงหลวงในอำเภอเนินมะปราง ร่วมกันสร้างเครือข่ายเพื่อต่อต้านโครงการขนาดใหญ่ของรัฐในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ที่อาจทำลายทรัพยากรธรรมชาติในหรือโดยรอบชุมชนให้มีความเปลี่ยนแปลง และก่อเกิดการตื่นตัวและร่วมกันผลักดันการจัดการภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง ในชุมชนของตนเอง ให้เกิดความรับรู้

จนทำให้หน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับส่วนราชการในระดับจังหวัดและในส่วนกลาง ต่างเห็นความสำคัญของการส่งเสริมให้บริเวณพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวในมิติภูมินิเวศธรรมชาติ ผ่านการสร้างนโยบายและจัดกิจกรรมสร้างสรรค์และหลากหลาย รวมถึงการออกกฎหมายเพื่อพยายามผ่อนคลายนโยบายในพื้นที่อำเภอเนินมะปรางซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ให้การท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ สามารถทำได้ อย่างถูกต้องภายใต้การกำกับควบคุมอย่างเป็นระบบ และเพื่อเอื้อให้กับหน่วยงานราชการในพื้นที่เช่นเทศบาลตำบล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล สามารถเข้ามามีบทบาทออกนโยบายและสร้างแผนการ พัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนทรัพยากรทางการท่องเที่ยวให้แก่กันท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลายและครอบคลุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเห็นได้ว่านโยบายของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในระยะหลังล้วนมุ่งเน้นการจัดการอย่างยั่งยืนโดยไม่ทำลายป่าไม้และสิ่งที่มีอยู่เดิม ทั้งในบริบทสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมวิถีชีวิต เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่คู่กับชุมชนทุ่งแสงหลวงได้อย่างยั่งยืนนั่นเอง

^{๑๖} สัมภาษณ์, นายสาทิต วงษ์ตะวัน, เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าถ้ำผาพล อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๑๗} สัมภาษณ์, ร้อยตรีแจ่ม มีบุญ, รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

นอกจากนี้จากความต้องการในการอนุรักษ์ป่าไม้ของภาครัฐในระยะต่อมา ทางรัฐบาลจึงได้ประกาศเพิ่มให้ พื้นที่ชุ่มชนทุ่งแสลงหลวงเป็นพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอุทยานแห่งชาติ และป่าสงวนแห่งชาติ หลายฉบับต่อมา ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๐๖ อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ตามพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าทุ่งแสลงหลวงฯ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๖ ซึ่งมีพื้นที่ที่บังคับใช้มาจนถึงปัจจุบันตามกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติตามแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าทุ่งแสลงหลวง ในท้องที่ตำบลวังนกแอ่น ตำบลชมพู ตำบลบ้านม่วง ตำบลไทรย้อย อำเภอวังทอง ตำบลหนองกะทาว ตำบลบ้านแยง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก และตำบลน้ำซุ่น ตำบลแคมป์สน อำเภอหล่มสัก ตำบลท่าพล อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ตำบลวังโป่ง อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๑๘

พ.ศ. ๒๕๐๘ ป่าสงวนแห่งชาติป่าลุ่มน้ำวังทองฝั่งขวา ซึ่งมีพื้นที่ที่บังคับใช้ตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติมาจนถึงปัจจุบันตามแผนที่ท้ายกฎกระทรวง ฉบับที่ ๘๔ (พ.ศ. ๒๕๐๘) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ กำหนดให้ป่าลุ่มน้ำวังทองฝั่งขวา ในท้องที่ตำบลดอนทอง อำเภอเมืองพิษณุโลก ตำบลบ้านยาง อำเภอวัดโบสถ์ ตำบลชัชยาม ตำบลวังนกแอ่น ตำบลบ้านกลาง และตำบลแก่งโสภา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เป็นป่าสงวนแห่งชาติ

พ.ศ. ๒๕๐๙ ป่าสงวนแห่งชาติป่าลุ่มน้ำวังทองฝั่งซ้าย ซึ่งมีพื้นที่ที่บังคับใช้ตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติมาจนถึงปัจจุบันตามแผนที่ท้ายกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑๖๗ (พ.ศ. ๒๕๐๙) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ ที่กำหนดให้ป่าลุ่มน้ำวังทองฝั่งซ้าย ในท้องที่ตำบลชัชยาม ตำบลวังนกแอ่น ตำบลวังทอง ตำบลชมพู ตำบลท่าหมื่นราม และตำบลบ้านม่วง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เป็นป่าสงวนแห่งชาติ^{๑๘}

พ.ศ. ๒๕๑๕ ป่าสงวนแห่งชาติป่าเนินเพิ่ม ซึ่งมีพื้นที่ที่บังคับใช้ตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติมาจนถึงปัจจุบันตามแผนที่ท้ายกฎกระทรวง ฉบับที่ ๔๖๗ (พ.ศ. ๒๕๑๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ กำหนดให้ป่าเนินเพิ่ม ในท้องที่ตำบลนาบัว ตำบลบ่อโพธิ์ ตำบลเนินเพิ่ม ตำบลหนองกะทาว และตำบลบ้านแยง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เป็นป่าสงวนแห่งชาติ

พ.ศ. ๒๕๒๕ ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขากระยาง ซึ่งมีพื้นที่ที่บังคับใช้ตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติมาจนถึงปัจจุบันตามแผนที่ท้ายกฎกระทรวง ฉบับที่ ๙๗๗ (พ.ศ. ๒๕๒๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ กำหนดให้ป่าเขากระยาง ในท้องที่ตำบลป่าแดง อำเภอชาติตระการ ตำบลนครไทย ตำบลหนองกะทาว ตำบลบ้านแยง อำเภอนครไทย และตำบลบ้านกลาง ตำบลแก่งโสภา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เป็นป่าสงวนแห่งชาติ

ต่อมาเกิดการก่อการกำเริบของพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย ที่เป็นสงครามกองโจรที่กินเวลาดั้งแต่ปี ๒๕๐๘ ถึง ๒๕๒๖ สู้รบกันระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) และรัฐบาลไทยเป็นหลัก มีการช่มช้อนของผู้คนบนภูเขาสูงในบริเวณพื้นที่แถบนี้ และมีความพยายามของกองทัพและรัฐบาลในการปราบปราม มีการแผ้วทางป่าไม้ ก่อสร้างสาธารณูปโภคถนนหนทาง ด้วยความจำเป็นทางยุทธศาสตร์ในการปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์ในพื้นที่โดยรอบทุ่งแสลงหลวง ดัง

^{๑๘} สัมภาษณ์, นายทวีศักดิ์ ล้อกา, ปลัดอำเภอนนทบุรี, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕.

ปรากฏประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๕๗ เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ซึ่งมีสถานะเทียบเท่าพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามความในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ กำหนดให้เพิกถอนเขตอุทยานแห่งชาติบริเวณที่ดินป่าทุ่งแสลงหลวงบางส่วน เพื่อใช้ประโยชน์ในราชการทหาร ในการตอบสนองนโยบายเพื่อปราบปรามคอมมิวนิสต์ในขณะนั้น โดยในพื้นที่ราบทางราชการได้แยกพื้นที่บางส่วนของอำเภอวังทองตั้งเป็น กิ่งอำเภอเนินมะปราง เพื่อสะดวกแก่การควบคุมดูแล เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ จากนั้นความพยายามยุติการก่อการกำเริบนำมาสู่การนิรโทษกรรมซึ่งประกาศเมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๒๓ โดยนายกรัฐมนตรี เปรม ติณสูลานนท์ ลงนามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๖๖/๒๕๒๓ คำสั่งนี้มีผลสำคัญต่อความเสื่อมของการก่อการกำเริบของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ทำให้ในปี ๒๕๒๖ การก่อการกำเริบได้ยุติลง ผู้คนได้เริ่มมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ และได้รับการยกฐานะเป็น อำเภอเนินมะปราง เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๖^{๙๙} และชุมชนได้เกิดการขยายตัวมากขึ้นในทุกบริบท^{๑๐} และมีการขยายพื้นที่ตั้งตำบลใหม่ที่ซับซ้อนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เคยมีการประกาศไว้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๗

โดยภาครัฐได้มีความพยายามในการรักษาป่าไม้โดยการออกกฎหมายมาจำกัดพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ รัฐบาลได้ประกาศให้มีป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำเข็ก ซึ่งมีพื้นที่ที่บังคับใช้ตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติมาจนถึงปัจจุบันตามแผนที่ท้ายกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑,๐๓๖ (พ.ศ. ๒๕๒๗) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ กำหนดให้ป่าน้ำเข็กในท้องที่ตำบลแก่งโสภา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เป็นป่าสงวนแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ ซึ่งเป็นการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ป่าไม้ของทางราชการฉบับล่าสุดที่มีผลบังคับใช้ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวงมาจนถึงปัจจุบัน

๔.๒ กระบวนการพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติในพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

จากผลการวิจัยในหัวข้อก่อนหน้านี้ ในบรรดาทั้ง ๕ มิติ ที่ทำการศึกษ พบว่า ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว มีความต้องการจำเป็นต้องพัฒนาเพียงมิติเดียว แสดงให้เห็นว่าการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนในการวิจัยครั้งนี้ มีความจำเป็นต้องมุ่งเน้นในมิติการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในพื้นที่ภูมินิเวศน์ธรรมชาติที่มีบทบาทในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ตอบโจทย์การวิจัย เพื่อเสริมความจำเป็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ร่วมด้วย โดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาการจัดการในพื้นที่ต้นแบบ โดยใช้ชุดปฏิบัติการด้านการจัดการองค์ความรู้ บูรณาการท่องเที่ยวชุมชน ด้วยการจัดทำต้นแบบการจัดการความรู้ ในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ภูมินิเวศทุ่งแสลงหลวง เช่น ป่า สัตว์ น้ำ วิถีชุมชน และภูมินิเวศธรรมชาติ โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนกิจกรรม ต่อไป เพื่อสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างชัดเจนได้ในขั้นตอนสุดท้าย โดยทำการศึกษา ดังนี้

^{๙๙} สัมภาษณ์, นายทวีศักดิ์ สอกา, ปลัดอำเภอเนินมะปราง, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๑๐} สัมภาษณ์, พระครูสุภัทรกิจวิบูลย์ (สุทิน), ผู้เจ้าคณะตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕.

๔.๒.๑ ความเหมาะสมและขั้นตอนการพัฒนาในพื้นที่ต้นแบบ การพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

๔.๒.๑.๑ ความเหมาะสมของพื้นที่ต้นแบบ การพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

ในพื้นที่วิจัยครั้งนี้ ในขั้นต้น ได้พิจารณาคัดเลือกชุมชนในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงรอยต่ออุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ในท้องที่ตำบลวังนกแอ่น และตำบลแก่งไสภา อำเภอวังทอง, ตำบลชมพู และตำบลบ้านม่วง อำเภอนนทบุรี, ตำบลบ้านแยง และตำบลห้วยเสี้ย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก รวม ๖ ตำบล ใน ๓ อำเภอของจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งพบว่า ชุมชนที่มีบทบาทในหลายมิติที่สามารถจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ จากการที่เป็นพื้นที่ชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางภูมินิเวศนี้ได้ มีจำนวน ๓ ชุมชน ได้แก่ ชุมชนตำบลแก่งไสภา อำเภอวังทอง ชุมชนบ้านรักไทย ตำบลชมพู และชุมชนตำบลนามุง อำเภอนนทบุรี

จากข้อมูลการศึกษาดังกล่าว พบว่า ชุมชนตำบลที่มีพื้นที่ที่มีศักยภาพสามารถเป็นชุมชนต้นแบบ ในการศึกษาเพื่อจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้มากที่สุดและครบทุกมิติ คือตำบลบ้านม่วง อำเภอนนทบุรี ที่มีสภาพทั่วไปด้าน ประเภทองค์ความรู้ มิติ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ถึง ๓๙ แห่ง มากกว่าตำบลอื่นในเขตชุมชนทุ่งแสลงหลวง จากผลการศึกษาที่ได้นำเสนอไว้ในหัวข้อก่อนแล้ว

ดังนั้นการศึกษา เพื่อการพัฒนาการจัดการความรู้ในพื้นที่ต้นแบบ การพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ในพื้นที่ตำบลบ้านม่วง ที่เป็นชุมชนแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพมากที่สุด ซึ่งเป็นประเด็นที่สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงสถิติที่พบว่า มิติด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นเพียงประเด็นเดียวที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุดในการพัฒนา จึงสามารถตอบโจทย์การวิจัยในครั้งนี้ได้

๔.๒.๑.๒ ขั้นตอนการพัฒนาในพื้นที่ต้นแบบ การพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

เพื่อเสริมความจำเป็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ร่วมด้วย โดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาการจัดการในพื้นที่ต้นแบบ โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนกิจกรรม เพื่อสร้างความมั่นใจในการใช้ได้ของผลที่ได้จากการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อยืนยันสนับสนุนให้ข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ ให้มีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ทำให้งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) จึงมีความจำเป็นยิ่ง ที่จะต้องมีการศึกษาเชิงปฏิบัติการ ต่อไป เพื่อสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างชัดเจนในขั้นตอนสุดท้าย

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงนำผลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มาสร้างตัวอย่างโมเดล ต้นแบบการจัดการความรู้ ในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ภูมินิเวศทุ่งแสลงหลวง และนำไปรวบรวมข้อมูลจาก การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) โดยดำเนินการร่วมกับตัวแทนชุมชนต้นแบบ เพื่อร่วมกันพิจารณาผลการศึกษา ที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดย

วิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ แนวคิด หลักการ ความเป็นมา การเสนอ และการประเมินชุดปฏิบัติการ ด้านการจัดการองค์ความรู้ บูรณาการท้องถิ่นด้วยชุมชนฯ ด้วยการจัดทำต้นแบบการจัดการความรู้ ในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงพลัง เช่น ป่า สัตว์ น้ำ วิถีชุมชน และภูมิปัญญาธรรมชาติ ที่เน้นเชื่อมโยงให้เกิดเครือข่ายระบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาธรรมชาติร่วมกับชุมชน ที่สามารถเสริมเป็นฐานในการพัฒนาการจัดการความรู้ของคนในชุมชนอย่างทั่วถึง โดยเป็นการจัดประชุมกับชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ต้นแบบจากผลการวิจัย จำนวน ๑ ชุมชน คือชุมชนบ้านวัดนามุง ตำบลนามุง อำเภอนิคมบ่งช้าง จังหวัดพิษณุโลก

จากนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์และสร้างรูปแบบการจัดการความรู้ ในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงพลัง นำไปตรวจสอบรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อยืนยันและรับรองรูปแบบ ก่อนนำไปทดลองใช้ในชุมชนต้นแบบ เพื่อศึกษาข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุงแก้ไข โดยให้เด็ก เยาวชน และคนในชุมชน ร่วมประเมินด้านความถูกต้อง ด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ในการนำไปใช้ และความเป็นประโยชน์ได้จริงของรูปแบบ

จากนั้นผู้วิจัยนำผลสรุปจากการประเมิน มาทำการการสังเคราะห์โดยใช้แผนผังความคิด (Mind Map) เพื่อจัดกระทำข้อมูล และให้ข้อมูลย้อนกลับสู่ชุมชน ผ่านตัวแบบการจัดการความรู้ที่ออกแบบไว้ เพื่อให้เกิดการถอดบทเรียนจากชุมชน โดยนำข้อมูลจากการวิจัยทุกขั้นตอน มาสะท้อนผลการจัดการความรู้ ในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงพลัง เพื่อหาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ใน ๒ ประเด็น คือ ด้านองค์ความรู้ และด้านการจัดการความรู้ เพื่อให้ได้มาซึ่ง แนวทางการพัฒนาระบบภูมิปัญญาธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ได้ในขั้นตอนสุดท้าย

๔.๒.๒ ผลการสังเคราะห์ แนวทางการจัดการความรู้ที่เหมาะสมในพื้นที่ต้นแบบ การพัฒนาระบบภูมิปัญญาธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มาสังเคราะห์เพื่อให้ได้ร่าง ต้นแบบการจัดการความรู้ ในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงพลัง และนำไปหาข้อสรุปความถูกต้อง ด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ จาก การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) โดยดำเนินการร่วมกับตัวแทนชุมชนต้นแบบ ชุมชนบ้านวัดนามุง ตำบลนามุง อำเภอนิคมบ่งช้าง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อร่วมกันพิจารณาผลการศึกษา โดยจัดประชุมกับชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ต้นแบบจากผลการวิจัย ดังนี้

๔.๒.๒.๑ ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ ของแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาธรรมชาติแบบองค์รวม ร่วมกับชุมชนในพื้นที่ต้นแบบ ตามผลการประเมินความต้องการจำเป็น

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบภูมิปัญญาธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่ ตำบลบ้านมุง เพื่อทำการวิเคราะห์ และเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ โดยนำเสนอ ตัวอย่างโมเดล ต้นแบบการจัดการความรู้ ในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงพลัง เพื่อนำมา

ตั้งเป็นหัวข้อสัมมนาเชิงปฏิบัติการ โดยใช้เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (Appreciation Influence Control) เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะ และหาข้อสรุป จากผู้ที่เกี่ยวข้อง จากต้นแบบการจัดการความรู้ ในพื้นที่ต้นแบบ ที่สังเคราะห์ขึ้นจากผลการวิจัย เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ หาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ตรวจสอบความเหมาะสมของแผนการจัดการความรู้เชิงพื้นที่ (Knowledge Management Action Plan) ในพื้นที่ต้นแบบ และตรวจสอบความพร้อมของชุมชนในขั้นตอน ที่ควรจะเป็นในปัจจุบัน ซึ่งได้ข้อค้นพบจากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในรูปแบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

พบว่า ตัวแทนชุมชนทั้ง ๑๐ ท่าน ได้ให้ความเห็นว่า ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ ที่สำคัญต่อแผนการจัดการความรู้เชิงพื้นที่ (Knowledge Management Action Plan) ในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิเวศทุ่งแสลงหลวง มีความเหมาะสม สามารถนำไปประยุกต์สร้างเป็นแผนกิจกรรม ในการจัดการความรู้เชิงพื้นที่ (Knowledge Management Action Plan) ในพื้นที่ต้นแบบ และได้ให้ข้อเสนอแนะในประเด็นต่างๆ ที่มีความต้องการจำเป็นที่ควรได้รับการพัฒนาตามผลการวิจัย เช่น ในประเด็น ที่ควรมีการแบ่งพื้นที่ในชุมชน เพื่อใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวภูมิเวศ และที่พักอาศัย อย่างชัดเจน นั้น ได้แสดงความคิดเห็นสอดคล้องไปในทางเดียวกันว่า เพื่อเป็นการแก้ปัญหาของการเข้ามาของนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนมากในบางฤดูกาลของปี ที่ทำใหัรบกวนการสัญจร การขนส่งทางการเกษตรของคนในชุมชน จึงควรมีการจัดโซนนิ่ง หรือสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นให้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เข้ามาเรียนรู้วิถีชุมชน โดยไม่รบกวนวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชน^{๒๑} โดยการสร้างการมีส่วนร่วมให้ทั้งนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนได้มีกิจกรรมร่วมกัน^{๒๒} เช่น การที่มีการให้นักท่องเที่ยววันกรลบรรทุกทางการเกษตรเยี่ยมชมพื้นที่ นั่งรถอีแต๊ก ชมนาทุ่ง วิถีสโลว์ไลฟ์ เพื่อสร้างความรับรู้ให้แก่นักท่องเที่ยว ที่เข้ามาเยี่ยมชมพื้นที่ชุมชนที่อยู่ร่วมกับภูมิเวศธรรมชาติ ซึ่งจะเกิดความรับรู้และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ^{๒๓} ก็เป็นสิ่งสำคัญที่ตอบโจทย์ความต้องการจำเป็นในประเด็นนี้ ที่มีความเหมาะสม และเป็นประเด็นที่ชุมชนต้นแบบดำเนินการได้ และต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง^{๒๔} ในประเด็น ควรมีความพยายามในการควบคุม หรือจำกัดปริมาณไม่ให้นักท่องเที่ยวมากเกินไป ในพื้นที่ภูมิเวศที่เปราะบาง นั้น มีความเหมาะสมกับพื้นที่นาทุ่ง เพราะเป็นชุมชนที่มีความงดงามจากภูมิเวศภูผาหิน ซึ่งอาจใช้การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรับรู้ในด้านการรองรับนักท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ^{๒๕} แต่อย่างไรก็ดี พื้นที่ภูผาหินเป็นพื้นที่ธรรมชาติ ที่เป็นภูเขาหินสูงชัน ไม่สามารถทำกิจกรรมใดๆ ทางทางการเกษตรได้ ทำให้จึงได้รับการรักษาจากคนในชุมชน และเกิด

^{๒๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ดิธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านม่วง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๒๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวสุธาทิพย์ สังสี, นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบตำบลบ้านม่วง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๒๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอดุลธรรมสาร (บุญญัตติ), เจ้าคณะอำเภอนิคมบ่งพร่าง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๒๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวธนกร น้อยพันธ์, ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีตำบลบ้านม่วง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๒๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางนิธิญา บุญสว่าง, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการนำเที่ยวในพื้นที่บ้านม่วง ตำบลบ้านม่วง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

ความผูกพันในฐานะชุมชนที่งดงามจากทิวทัศน์ภูผาหิน รวมถึงการเข้ามาส่งเสริมของหน่วยงานราชการในการท่องเที่ยวปีนผา ที่มีข้อจำกัดบางประเด็น^{๒๖} รวมไปถึงแนวความคิดการสร้างระบบเพื่อจัดลำดับการเข้าชมพื้นที่ภูมินิวเอตอร์นุรักษ์ที่มีความเปราะบาง เช่น การเข้าชมถ้ำในช่วงเทศกาล ก็ควรมีการจัดลำดับและบริหารจัดการที่ดี^{๒๗} และการร่วมมือของคนในชุมชน รีสอร์ท และผู้ให้บริการต่างๆ ทำให้สามารถกำหนดและจำกัดนักท่องเที่ยวที่จะมาท่องเที่ยวปีนผา ต้องมีอุปกรณ์ที่ปลอดภัย ภายใต้การดูแลของผู้ให้บริการท่องเที่ยวโดยสภาพ นอกจากนี้การสร้างองค์ความรู้และส่งต่อให้เยาวชนในการต้อนรับนักท่องเที่ยวก็เป็นอีกสิ่งที่สามารถทำได้ เช่น การมีมัคคุเทศก์น้อย นำเที่ยวในชุมชน หรือพื้นที่ภูมินิวเอตอร์นุรักษ์^{๒๘} ซึ่งเป็นประเด็นที่คนในชุมชนนามุงดำเนินการได้^{๒๙} ในประเด็น ควรมีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูล ข่าวสาร แก่นักท่องเที่ยว ก่อนการท่องเที่ยวในแหล่งภูมินิวเอตอร์นุรักษ์ เช่น ป้ายข้อมูล แผ่นพับ หรือการจัดนิทรรศการ ซึ่งพบผลความต้องการจำเป็นในลำดับสามนั้น ที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นสอดคล้องไปในทางเดียวกัน ว่าการสื่อสารข้อมูลให้นักท่องเที่ยว เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างมาก เพื่อสร้างความรับรู้ ข้อมูลเบื้องต้นให้นักท่องเที่ยว ในขณะที่การเก็บข้อมูลองค์ความรู้ โดยทำการสืบค้นอย่างเป็นระบบ และทำการจัดเก็บเพื่อนำมาประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวตลอดถึงผู้สนใจได้ ก็เป็นสิ่งที่ควรจะต้องเกิดขึ้น^{๓๐} ในประเด็นนี้ ส่วนใหญ่ให้ความเห็นตรงกันว่า ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่เราสามารถเลือกนำสิ่งที่เอื้อต่อการประชาสัมพันธ์ หรือการเก็บรวบรวมข้อมูล มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในประเด็นดังกล่าวได้ บางท่านเสนอว่า ปัจจุบันแหล่งสืบค้นข้อมูลมีทั่วไป มีผู้ให้บริการหลากหลาย เช่น วิกิพีเดีย หรือเว็บข้อมูลต่างๆ ในลักษณะออนไลน์^{๓๑} อย่างไรก็ดี เทคโนโลยีเฟสบุ๊คก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถเป็นช่องทางในการเก็บและเผยแพร่ความรู้ แต่ก็ไม่สามารถนำไปเข้าสู่ระบบการค้นหาอัตโนมัติ หรือ AI ของผู้ให้บริการในแพลตฟอร์มอื่นๆ ได้ ดังนั้น การสร้างเว็บไซต์ที่เป็นศูนย์กลางข้อมูลความรู้ จะสามารถตอบโจทย์การให้ข้อมูล การรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลบ้านมุงได้ดีกว่า ดังที่มีการทำอยู่^{๓๒} แต่ข้อจำกัดด้านงบประมาณ จึงมีผู้เสนอว่า การเก็บข้อมูลออนไลน์ ควรใช้แพลตฟอร์มที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีที่ชุมชนจะต้องระดมทุน หรือหางบประมาณเพื่อเปิดเว็บไซต์ url เป็นของตัวเอง ที่หากขาดการต่ออายุไม่จ่ายค่าโดเมนเนม ก็อาจจะถูกลบข้อมูลออกจากผลการค้นหา และปิดตัวลงได้ เป็นการสูญเสียข้อมูลที่ชุมชนเก็บรวบรวมร่วมกันมาได้ ดังนั้นหากจะมี

^{๒๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางนิธิญา บุญสว่าง, ตัวแทนประชาชนชุมชนด้านการนำเที่ยวในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๒๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสรวิฑฒิติมปาตี๋ พนักงานพิทักษ์ป่า ประจำหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ สล.๖ (บ้านมุง) สังกัดสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๒๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ธีธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาอนุบาลและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๒๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางอัมพร อยู่เจริญ, ตัวแทนประชาชนชุมชนด้านการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๓๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางนิธิญา บุญสว่าง, ตัวแทนประชาชนชุมชนด้านการนำเที่ยวในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๓๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสรวิฑฒิติมปาตี๋ พนักงานพิทักษ์ป่า ประจำหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ สล.๖ (บ้านมุง) สังกัดสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๓๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวรเชตบัณฑิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

ศูนย์ข้อมูลกลาง จึงควรเป็นลักษณะออนไลน์ ใช้เว็บไซต์ผู้ให้บริการไม่เสียค่าใช้จ่ายรายใหญ่ และในขณะเดียวกันก็สามารถค้นหาได้โดยระบบ AI อัจฉริยะของผู้ให้บริการสืบค้นข้อมูลต่างๆ ได้ จะสามารถเป็นแนวทางที่เหมาะสมที่สุด เนื่องจากผู้ให้บริการที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายที่เป็นผู้ให้บริการรายใหญ่ จะได้รายได้จากช่องทางต่างๆ ที่สามารถรับได้ และอาจมอบหมายให้หน่วยงานด้านการศึกษาในชุมชนเป็นผู้ดูแล และสามารถส่งข้อมูล อัปเดตข้อมูลให้เป็นปัจจุบันได้อย่างสม่ำเสมอ^{๓๓} นอกจากนี้เมื่อมีการค้นหา สืบค้น ดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อการประชาสัมพันธ์ชุมชนแล้ว ก็ควรที่จะทำป้ายบอกแหล่งเรียนรู้ในชุมชนบ้านมุง มีการติดป้าย QR code เพื่อสะดวกแก่การแสกน สืบค้น และศึกษาข้อมูลของชุมชน สำหรับนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปจากภายนอกอีกด้วย^{๓๔} ซึ่งที่ประชุมเสนอให้มีการติดป้ายในพื้นที่วัดบ้านมุง เพราะเป็นศาสนสถานศูนย์รวมในชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่งดงาม และสอดคล้องกับผลการวิจัยในเบื้องต้น ที่วัดในชุมชนทุ่งแสลงหลวงมีศักยภาพในการส่งเสริมการจัดการความรู้ในประเด็น มีการออกแบบเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และจัดทำป้ายข้อมูลบนเส้นทางเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่ครอบคลุม รองรับภาษาที่หลากหลาย ที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นว่า ในชุมชนบ้านมุง มีการออกแบบเส้นทางโดยป่าไม้ ที่เข้ามาส่งเสริมป่านันทนาการ และมีการออกแบบเส้นทางในการปีนผาหิน และแนวทางการท่องเที่ยวในเส้นทางธรรมชาติตามสมควร^{๓๕} แต่ในขณะที่พื้นที่เส้นทางศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ของวัดบ้านมุง ยังไม่มีการจัดทำป้ายบอกข้อมูลเส้นทางที่ครอบคลุม บางครั้งนักท่องเที่ยวไม่ทราบเส้นทาง จึงทำให้เสียโอกาสในการเยี่ยมชมพื้นที่^{๓๖} ด้วยเหตุนี้จึงควรมีการจัดทำป้ายบอกเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ถ้าในวัดบ้านมุง และเพื่อให้มีประโยชน์ที่หลากหลาย และสามารถต่อยอดไปสู่การจัดทำฐานข้อมูลการจัดการความรู้ชุมชนได้ ก็ควรมีการติดป้าย QR code ไว้ในป้ายเส้นทางท่องเที่ยววัดถ้ำบ้านนา มุง และมีการแปลเป็นภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอังกฤษ หรือภาษาจีน เพื่อเตรียมพร้อมรองรับการเดินทางของนักท่องเที่ยวในอนาคตอีกด้วย^{๓๗} ในประเด็น ควรมีการเชื่อมโยงกิจกรรมในพื้นที่ กับแหล่งท่องเที่ยวภูมินิเวศธรรมชาติอื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง ที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นว่า เป็นสิ่งที่สืบเนื่องจากข้อตกลงของที่ประชุมว่าควรมีการทำป้ายบอกข้อมูลความรู้ในชุมชน ที่ควรมีการจัดทำสำรวจบ่งชี้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เกี่ยวข้อง ของพื้นที่ใกล้เคียงบ้านนา มุง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเส้นทาง^{๓๘} และสามารถต่อยอดไปสู่แหล่งท่องเที่ยวภูมินิเวศธรรมชาติอื่นๆ ได้ เป็นการส่งเสริมการสร้างประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายให้แก่ผู้สนใจ ดังนั้นป้ายที่จะจัดทำจึงควรมี

^{๓๓} สทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ดีธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านมุง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๓๔} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอดุลธรรมสาร (บุญญิตฺติ), เจ้าคณะอำเภอนิคมบ่งพร่าง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๓๕} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวรเชตบัณฑิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๓๖} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวรเชตบัณฑิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๓๗} สทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ดีธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านมุง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๓๘} สทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวสุธาทิพย์ สังสี, นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบตำบลบ้านมุง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

ข้อมูลที่เชื่อมโยงไปสู่แหล่งท่องเที่ยวเครือข่ายอื่นๆ ในพื้นที่ได้อย่างครอบคลุม^{๓๙} ในประเด็น คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการจัดการ หรือการมีเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวในชุมชนที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นว่า เป็นสิ่งที่น่าสนใจและเป็นความต้องการของคนในชุมชน ที่ควรมีการเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในการจัดการซึ่งกันและกัน^{๔๐} ซึ่งจะทำให้ได้แลกเปลี่ยนผลความสำเร็จหรือล้มเหลวของการดำเนินการ และปรับปรุงแก้ไขให้มีประสิทธิภาพต่อไป โดยให้คนในชุมชนได้มาประชุมและปรึกษาหารือสรุปในการกำหนดแนวทาง ผ่านการประชุมประชาคมประจำเดือนของหมู่บ้าน หรืออื่นๆ^{๔๑} โดยอาจมีการจัดตั้งเครือข่ายคนรักบ้านมุง หรือเครือข่ายมัคคุเทศก์น้อยบ้านมุง เพื่อสานต่อให้ทั้งผู้ใหญ่ และเยาวชน ได้สานต่อและเสนอแนะ รวมถึงเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมเครือข่ายการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเป็นระบบ^{๔๒} ในประเด็น คนในชุมชนมีความพร้อม ในการรองรับมาตรการด้านความปลอดภัย และสามารถรับมือกับเหตุการณ์ฉุกเฉินในแหล่งท่องเที่ยวตลอดเวลา ที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นว่า ในพื้นที่บ้านมุง มีเหตุฉุกเฉินที่เป็นประเด็นข้อกังวลในช่วงน้ำหลาก ซึ่งมีการติดตั้งอุปกรณ์การเฝ้าระวังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการรองรับนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวปีนผา อาจเกิดเหตุไม่คาดฝันได้ การใช้อุปกรณ์ป้องกันที่ปลอดภัยจึงเป็นสิ่งจำเป็น^{๔๓} อย่างไรก็ดี ก็ควรจะมีการอบรมให้ความรู้ด้านการบรรเทาสาธารณภัยให้แก่คนในชุมชน เช่น การปฐมพยาบาล การเฝ้าระวังสังเกตอันตรายจากภูมิประเทศที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น น้ำหลาก หรืออื่นๆ ซึ่งเคยเกิดเหตุการณ์คนติดในถ้ำและออกไม่ได้จากน้ำหลาก ในเขตเนินมะปรางมาแล้ว^{๔๔} การจัดการให้ความรู้ด้านความปลอดภัยและสถานการณ์ฉุกเฉินทางธรรมชาติจึงเป็นสิ่งที่มองข้ามไม่ได้ในการจัดการความรู้จากผลการวิจัย

๔.๒.๒.๒ องค์ประกอบที่สำคัญต่อ การสร้าง การจัดระบบ การกำหนดกิจกรรม และความต่อเนื่องของแนวทางการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติแบบองค์รวม ร่วมกับชุมชนในพื้นที่ต้นแบบ

พบว่า ตัวแทนชุมชนทั้ง ๑๐ ท่าน ได้ให้ความเห็นว่า เพื่อให้ชุมชนสามารถทำแผนการจัดการความรู้เชิงพื้นที่ (Knowledge Management Action Plan) ในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ภูมินิเวศทุ่งแสลงหลวง ได้อย่างเหมาะสมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ได้ในขั้นตอนต่อไป ต้องพิจารณาการสร้าง การจัดระบบ การกำหนดกิจกรรม และความต่อเนื่อง ในการจัดการความรู้ ในพื้นที่ต้นแบบ และได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการ

^{๓๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางอัมพร อยู่เจริญ, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๔๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวรเขตบัณฑิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๔๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางนิธิญา บุญสว่าง, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการนำเที่ยวในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๔๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ดีธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาอนุบาลและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๔๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอดุลธรรมสาร (บุญญัตติ), เจ้าคณะอำเภอเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๔๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางนิธิญา บุญสว่าง, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการนำเที่ยวในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

สร้างแนวทางในประเด็นดังกล่าว ว่า ในด้านการสร้างกิจกรรมที่เหมาะสม ที่ประชุมเสนอแนะว่าควรนำแนวคิดของการจัดการความรู้ ในประเด็นของการสร้างความรู้ และจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบ เพื่อสามารถเผยแพร่แก่ผู้ที่สนใจรวมถึงนักท่องเที่ยวที่สนใจเข้ามาในพื้นที่ รวมถึงเป็นฐานข้อมูลสำหรับการเรียนรู้ เป็นศูนย์จดหมายเหตุชุมชนออนไลน์ ที่สามารถเข้าไปศึกษา รวมถึงเสนอข้อมูลเพิ่มเติมได้ โดยที่ประชุมได้แสดงความเห็นว่า สามารถเน้นตามผลการวิจัย โดยมีการสำรวจและเก็บบันทึกข้อมูล การแบ่งพื้นที่ชุมชน เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจพื้นที่ภูมินิเวศธรรมชาติของชุมชนในภาพรวม ซึ่งจะสอดคล้องกับผลการวิจัยที่เป็นความต้องการจำเป็นสูงสุด^{๔๕} จากนั้นทำการจัดระบบ โดยสำรวจและบันทึกข้อมูลลงในแพลตฟอร์มฐานข้อมูล ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มออนไลน์เว็บไซต์รวมความรู้ภูมินิเวศบ้านมุง เพื่อบันทึกเรื่องราวของชุมชนในมิติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับภูมินิเวศธรรมชาติ รวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ โดยการจัดทำฐานข้อมูล แบบฟอร์ม จากนั้นสร้างเครือข่ายจัดการความรู้ภูมินิเวศ ซึ่งอาจจะเป็นเยาวชนและคนในชุมชน เพื่อสำรวจองค์ความรู้ในด้านต่างๆ ก่อนนำไปให้คณะกรรมการผู้ดูแลแพลตฟอร์มออนไลน์เว็บไซต์รวมความรู้ภูมินิเวศบ้านมุง พิจารณานำลงในฐานข้อมูลเพื่อการสืบค้นได้ต่อไป^{๔๖} โดยการวิจัยครั้งนี้ ควรมีการกำหนดกิจกรรม เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์แพลตฟอร์มออนไลน์เว็บไซต์รวมความรู้ภูมินิเวศบ้านมุง ซึ่งอาจมีการนำข้อมูลจากการสำรวจสืบค้น มาทำเป็นป้ายองค์ความรู้ในพื้นที่ต้นแบบ ซึ่งที่ประชุมเสนอว่าควรใช้พื้นที่วัดบ้านมุง ที่มีพื้นที่กว้าง และมีภูมินิเวศถ้าตามธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และยังคงขาดป้ายความรู้ด้านแผนผังแหล่งท่องเที่ยวถ้ำวัดในจุดหลัก^{๔๗} ซึ่งควรมีการบรรจุ QR code เชื่อมโยงแพลตฟอร์มออนไลน์เว็บไซต์รวมความรู้ภูมินิเวศบ้านมุง และระบุข้อมูลเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในชุมชน และในชุมชนใกล้เคียง เพื่อเป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวได้^{๔๘} จากนั้นจัดกิจกรรมแบ่งปันความรู้ และมีการระดมสมอง รับสมัครอาสาสมัคร ผู้ที่มีความสนใจในชุมชน ให้เข้ามาเป็นคณะกรรมการผู้ดูแลแพลตฟอร์มออนไลน์เว็บไซต์รวมความรู้ภูมินิเวศบ้านมุง และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ ช่วยกันดูแล และมีการดูแลเป็นวาระ เพื่อทำหน้าที่ในการดูแลฐานข้อมูลออนไลน์ให้เป็นปัจจุบัน^{๔๙} ซึ่งควรใช้แหล่งทรัพยากรทางการศึกษาในชุมชนที่มีอยู่แล้วเป็นแม่ข่ายหลัก คือโรงเรียนวัดบ้านมุง เพื่อสานสัมพันธ์การจัดกิจกรรมที่มีความต่อเนื่องทั้งในรูปแบบของบ้าน วัด และโรงเรียน^{๕๐} ที่จะได้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ให้เป็นแนวทางการจัดการที่เหมาะสม ตอบโจทย์การวิจัยในครั้งนี้ได้

^{๔๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสรวิชัย ทิมป่าตี๋ พนักงานพิทักษ์ป่า ประจำหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ สล.๖ (บ้านมุง) สังกัดสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๔๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ดีธรรมะ, ครูประจำศูนย์การเรียนการสอนระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๔๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวรเขตบัณฑิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๔๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอดุลธรรมสาร (บุญญิต์), เจ้าคณะอำเภอเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๔๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวสุธาทิพย์ สังสี, นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางอัมพร อยู่เจริญ, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

๔.๒.๒.๓ ภาคส่วนในกระบวนการส่งเสริม การจัดการความรู้ภูมิเว
 ธรรมชาติแบบองค์รวม ร่วมกับชุมชนในพื้นที่ต้นแบบ

ประเด็นในการสนทนากลุ่ม ได้ขยายการแลกเปลี่ยนความเห็น ถึง
 บทบาทหน้าที่ของภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน ที่ควรเข้ามาช่วยในกระบวนการส่งเสริมการจัดการความรู้
 ๑ แผนการจัดการความรู้เชิงพื้นที่ (Knowledge Management Action Plan) โดยมุ่งเน้นภาคส่วนที่
 อยู่ในพื้นที่ จากการสนทนา พบว่า ตัวแทนชุมชนทั้ง ๑๐ ท่าน ได้ให้ความเห็นในประเด็นการพัฒนาที่
 มีความต้องการจำเป็นจากผลการวิจัยตามลำดับ โดยความต้องการจำเป็นประการแรก คือ การที่ควร
 มีการแบ่งพื้นที่ในชุมชน เพื่อใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวภูมิเว และที่พักอาศัย อย่างชัดเจน นั้น มี
 ความเห็นว่า ภาคส่วนที่ควรเข้ามา มีบทบาทคือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ได้แก่ เทศบาลตำบล
 บ้านมุง ซึ่งมีหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะและมีข้อมูลสำหรับการบริหารจัดการกิจการสาธารณะ
 ในพื้นที่^{๕๑} อย่างไรก็ตามก็ไม่สามารถทั้งภาคส่วนกระบวนการของคนในชุมชนไปได้ เนื่องจากชุมชนเป็น
 เจ้าของพื้นที่ในการจัดการความรู้ เพราะความรู้เป็นของชุมชน หากมอบให้องค์กรอื่นๆ ที่ถึงแม้จะเป็น
 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่พนักงานในองค์กรเหล่านั้นส่วนใหญ่ได้มาจากกระบวนการในระบบ
 ของทางราชการ ที่มีคนนอกพื้นที่มาปฏิบัติงาน และอาจไม่เข้าใจความต้องการของชุมชนได้ ดังนั้นใน
 การพิจารณาประเด็นต่างๆ ต้องสอบถามความต้องการและความเห็นของคนในชุมชนทุกครั้ง^{๕๒} เมื่อ
 พิจารณาความต้องการจำเป็นที่มีความต้องการรองลงมาตามผลการวิจัยที่ระบุว่า ควรมีการควบคุม
 หรือจำกัดปริมาณไม่ให้มีนักท่องเที่ยวมากเกินไป ในพื้นที่ภูมิเวที่เปราะบาง นั้น มีการแสดง
 ความเห็นหลากหลาย แต่สรุปได้ว่า การควบคุมหรือจำกัดนักท่องเที่ยว นั้น ต้องอาศัยหน่วยงานที่
 สามารถจำกัดการเข้าพื้นที่ได้ตามกฎหมาย จึงควรเป็นหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ที่จะ
 ดำเนินการในส่วนที่เป็นพื้นที่ในการดูแลตามกฎหมาย ที่เป็นพื้นที่ภูผาหินที่มีรอยต่อกับพื้นที่อาศัยของ
 ชุมชน ซึ่งในชุมชนบ้านมุงเป็นชุมชนไม่กี่แห่งในชุมชนทุ่งแสลงหลวง ที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินติดกับป่า
 อุทยานแห่งชาติ^{๕๓} เช่นเดียวกับวัดบ้านมุง ที่มีพื้นที่อยู่รอยต่อระหว่างพื้นที่วัดในพระพุทธศาสนาตาม
 กฎหมาย กับเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นพื้นที่ถ้ำวัด ซึ่งอาจต้องการความชัดเจนในการศึกษาเรียนรู้
 อย่างไม่รู้ดี ทั้งอุทยานแห่งชาติ หรือวัดบ้านมุง ก็สามารถจัดการควบคุมนักท่องเที่ยวไม่ให้มากเกินไป
 ในบางเทศกาลได้ เนื่องจากเป็นพื้นที่มีทางเข้าทางเดียว^{๕๔} ในประเด็น ควรมีสื่อหลากหลายประเภทใน
 การให้ข้อมูล ข่าวสาร แก่นักท่องเที่ยว ก่อนการท่องเที่ยวในแหล่งภูมิเว เช่น ป้ายข้อมูล แผ่นพับ
 หรือการจัดนิทรรศการ นั้น เห็นว่าควรเป็นหน้าที่ร่วมกันของทุกภาคส่วนองค์กร เช่น อุทยานแห่งชาติ
 ทุ่งแสลงหลวง ที่ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ และให้ข้อมูลความสำคัญของการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวภูมิ

^{๕๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอดุลธรรมสาร (บุญญิตฺติ), เจ้าคณะอำเภอเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัด
 พิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางอัมพร อยู่เจริญ, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้าน
 มุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอดุลธรรมสาร (บุญญิตฺติ), เจ้าคณะอำเภอเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัด
 พิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวรเขตบัณฑิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัด
 พิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

นิเวศบ้านมุง การปั่นผ้าที่ปลอดภัยและไม่ทำลายธรรมชาติ^{๕๕} รวมไปถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือเทศบาลตำบลนามุง ที่ต้องทำหน้าที่ในการเป็นศูนย์ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งปัจจุบันได้มีการจัดตั้งศูนย์ให้ข้อมูลอยู่ที่บริเวณสำนักงานเทศบาล ต.ดิริมนนก่อนเข้าสู่ตัวแหล่งท่องเที่ยวหลักคือชุมชนบ้านนามุงอยู่แล้ว^{๕๖} ซึ่งควรดำเนินการและทำอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดสื่อหลากหลายประเภทเพื่อเอื้อต่อการแจกจ่ายข้อมูลที่ถูกต้องและเหมาะสมแก่นักท่องเที่ยว เช่น การมีงบจัดทำแผ่นพับแหล่งท่องเที่ยวบ้านมุง แจกจ่ายไปตามรีสอร์ต ที่พัก ในพื้นที่ หรือนอกพื้นที่^{๕๗} นอกจากนี้ ในส่วนของวัดก็สามารถเป็นแหล่งให้ความรู้ผ่านสื่อหลากหลายประเภทได้ เนื่องจากวัดมีหอคำโพงกระจายข่าวสาร และเป็นศูนย์จัดกิจกรรมทางศาสนาทุกๆ วันพระ ในแต่ละสัปดาห์ รวมถึงเป็นสถานที่แหล่งท่องเที่ยวสำคัญของชุมชนที่สามารถจัดทำป้ายข้อมูล หรือติดตั้งป้ายข้อมูลที่ควรดำเนินการในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อโจทย์การวิจัยได้^{๕๘} ในขณะที่ สถานศึกษาในพื้นที่ เช่น โรงเรียนวัดบ้านมุง มีบุคลากรทางการศึกษา และมีเยาวชนในพื้นที่ ที่จะเป็นผู้เรียนรู้ รวบรวม และเป็นผู้ดำเนินการสร้างสื่อที่หลากหลายเพื่อสื่อสารข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างดี^{๕๙} ในประเด็น ควรมีการออกแบบเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และจัดทำป้ายข้อมูลบนเส้นทางเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่ครอบคลุม ร่องรับภาษาที่หลากหลาย นั้น เห็นว่า คล้ายกับข้อความต้องการจำเป็นข้างต้น ที่เป็นการต่อยอดจากการจัดทำสื่อต่างๆ นั้น ควรมีการแปลออกเป็นภาษาต่างๆ ให้คนต่างชาติที่สนใจได้รับทราบข้อมูลของชุมชนในวงกว้าง โดยควรเป็นหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ที่ควรเป็นแม่ข่ายหลัก ในการประชาสัมพันธ์ในสื่อของหน่วยงานตนเอง ในภาษาต่างๆ^{๖๐} รวมไปถึงโรงเรียนสถานศึกษาในพื้นที่ ที่ควรให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการแปลข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ที่จะลงเผยแพร่ในสื่อต่างๆ ของชุมชน โดยใช้โอกาสจากการส่งเสริมการเรียนในภาษาอังกฤษ เป็นต้น^{๖๑} ในประเด็น มีการเชื่อมโยงกิจกรรมในพื้นที่ กับแหล่งท่องเที่ยวภูมินิเวศธรรมชาติอื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง เห็นว่า เป็นความต้องการจำเป็นที่สามารถเชื่อมโยงได้โดยใช้ภาคส่วนชุมชน ที่มีความสัมพันธ์ทั้งเครือญาติ และความสัมพันธ์อื่นๆ ระหว่างกัน เพื่อส่งเสริมให้เกิดเส้นทางท่องเที่ยวร่วมกันและเป็นการสร้างเส้นทาง หรือผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น รวมไปถึงวัดบ้านนามุง ที่สามารถเชื่อมโยงเส้นทาง โดยการจัดทำป้ายไว้ตามจุดต่างๆ ที่เชื่อมโยงไปแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่เป็นวัดถ้าด้วยกันในอำเภอเดียวกัน เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนสถานที่อยู่ภูมินิเวศธรรมชาติให้เกิดความสงบทางจิตใจ เป็น

^{๕๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสรวิฑ์ ทิมป่าดัว พนักงานพิทักษ์ป่า ประจำหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ สล.๖ (บ้านมุง) สังกัดสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางนิธิญา บุญสว่าง, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการนำเที่ยวในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอดุลธรรมสาร (บุญญัตติ), เจ้าคณะอำเภอเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางอัมพร อยู่เจริญ, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ดีธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาอนุบาลและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสรวิฑ์ ทิมป่าดัว พนักงานพิทักษ์ป่า ประจำหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ สล.๖ (บ้านมุง) สังกัดสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ดีธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาอนุบาลและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

เส้นทางแสวงบุญในมิติภูมิวิเวศในอำเภอเนินมะปรางและใกล้เคียงได้^{๖๒} อย่างไรก็ตาม ในประเด็นนี้ โรงเรียนก็ควรเข้ามามีบทบาทร่วมกันในการสร้างเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ โดยให้เด็กและเยาวชนที่มาจากหลายพื้นที่ใกล้เคียง ได้เป็นส่วนหนึ่งในการแสวงหา บังชี จัดเก็บข้อมูล และเผยแพร่เพื่อสร้างความภาคภูมิใจแก่เยาวชนได้^{๖๓} ในประเด็น คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการจัดการ หรือการมีเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เห็นตรงกันว่า เป็นหน้าที่โดยตรงของหน่วยงานที่มีทรัพยากรทางการบริหารจัดการให้บริการสาธารณะในพื้นที่ คือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งเทศบาลตำบลนามูน หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัด ที่ควรเข้ามาเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมเสนอแหล่งท่องเที่ยว และเสนอแนวทางการจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ ทางด้านแหล่งท่องเที่ยวภูมิวิเวศ ที่อาจใช้กระบวนการสร้างเครือข่ายในระดับชุมชน ผ่านเครือข่ายจัดตั้งของท้องถิ่นต่างๆ เช่น เครือข่ายสาธารณสุขท้องถิ่น เครือข่าย อสม. เครือข่ายจิตอาสา เครือข่าย อปพร. ที่สามารถให้เป็นเครือข่ายของท้องถิ่นในการรับข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาได้^{๖๔} ในประเด็น คนในชุมชนต้องมีความพร้อม ในการรองรับมาตรการด้านความปลอดภัย และสามารถรับมือกับเหตุการณ์ฉุกเฉินในแหล่งท่องเที่ยวตลอดเวลา เห็นว่า เป็นหน้าที่หลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ต้องมีการจัดฝึกอบรม และอบรมทบทวนความรู้ ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และการรองรับเหตุฉุกเฉินในแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ผ่านเครือข่ายจัดตั้งต่าง ๆ เช่น อปพร จิตอาสา จิตอาสาเพื่อการเฝ้าระวัง ฯลฯ เพื่อให้คนในชุมชนมีความพร้อมรองรับสถานการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับภูมิวิเวศที่เปลี่ยนแปลงไปของคนในชุมชน^{๖๕}

๔.๒.๒.๔ การตรวจสอบและประเมิน การจัดการความรู้ภูมิวิเวศธรรมชาติแบบองค์รวม ร่วมกับชุมชนในพื้นที่ต้นแบบ

ในขั้นตอนต่อมา การสนทนากลุ่มได้สรุปประเด็นเพื่อให้แนวทางตามแผนการจัดการความรู้เชิงพื้นที่ (Knowledge Management Action Plan) ในพื้นที่บ้านมุงสามารถมีความยั่งยืนในทางปฏิบัติ จึงได้เพิ่มเติมประเด็นเกี่ยวกับบทบาทด้านการตรวจสอบและประเมินกิจกรรมต่างๆ ที่จะดำเนินการขึ้นตามแผน โดยได้ขยายการแลกเปลี่ยนความเห็น ถึงบทบาทหน้าที่ของภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน ที่ควรเข้ามาช่วยในกระบวนการประเมินและตรวจสอบ การส่งเสริมการจัดการความรู้ฯ แผนการจัดการความรู้เชิงพื้นที่ (Knowledge Management Action Plan) โดยมุ่งเน้นภาคส่วนที่อยู่ในพื้นที่เพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ จากการสนทนาพบว่า ตัวแทนชุมชนทั้ง ๑๐ ท่าน ได้ให้ความเห็นในประเด็นการพัฒนาที่มีความต้องการจำเป็นจากผลการวิจัยตามลำดับ โดยความต้องการจำเป็นประการแรก คือ การที่ควรมีการแบ่งพื้นที่ในชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวภูมิวิเวศ และที่พักอาศัย อย่างชัดเจน นั้น มีความเห็นว่า ประเด็น

^{๖๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวรเขตบัณฑิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวสุธาทิพย์ สังสี, นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวธนกร น้อยพันธ์, ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางนิธิญา บุญสว่าง, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการนำเที่ยวในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

การแบ่งพื้นที่ในชุมชน เพื่อใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวภูมินิเวศ และที่พักอาศัย อย่างชัดเจน นั้น เป็นแนวคิดด้านพื้นที่ และด้านองค์กรชุมชน ที่ต้องร่วมมือกันโดยให้ภาคส่วนท้องถิ่น คือ ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ประสานการปฏิบัติระหว่างหน่วยงานราชการกับคนในชุมชนเป็นตัวกลางในการช่วยประเมินผลความสำเร็จหรือล้มเหลวของกิจกรรม^{๖๖} ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือเทศบาลตำบลบ้านมุง ที่ควรมีการให้นักวิเคราะห์นโยบายและแผน เข้ามาช่วยในการตรวจสอบแนะนำและให้ข้อเสนอแนะ ในการดำเนินกิจกรรม ร่วมกับคนในชุมชน^{๖๗} เมื่อพิจารณาในประเด็นต่อมา คือ การควบคุม หรือ จำกัดปริมาณไม่ให้มีนักท่องเที่ยวมากเกินไป ในพื้นที่ภูมินิเวศที่เปราะบาง มีความเห็นร่วมกันว่า เป็นหน้าที่ของเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวภูมินิเวศ ที่จะดำเนินการตรวจสอบและประเมินด้วยตนเอง คือ ทัั้งอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง บางส่วนเป็นพื้นที่ของวัดนามุง ซึ่งมีพื้นที่ท่องเที่ยวเป็นของตัวเอง^{๖๘} อย่างไรก็ตามก็ควรให้โรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตรวจสอบและประเมินกับวัดด้วย เนื่องจาก เป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับชุมชนและเยาวชนนักเรียนสามารถเข้ามาช่วยประสานการประเมินร่วมกับ วัดซึ่งมีบุคลากรจำกัดได้^{๖๙} จากนั้นได้ร่วมกันพิจารณาในประเด็นต่อมา คือ มีสื่อหลากหลายประเภท ในการให้ข้อมูล ข่าวสาร แก่นักท่องเที่ยว ก่อนการท่องเที่ยวในแหล่งภูมินิเวศ เช่น ป้ายข้อมูล แผ่น พับ หรือการจัดนิทรรศการ มีความเห็นว่า เป็นส่วนสำคัญที่ต้องมีการตรวจสอบติดตามอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากข้อมูลองค์ความรู้ต่างๆ ต้องมีการปรับปรุงให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ หรือสื่อประเภทต่างๆ เช่น แผ่นพับ หรือป้ายความรู้ ก็ต้องมีการตรวจสอบให้พร้อมใช้งาน และเพียงพอต่อนักท่องเที่ยวอย่าง สม่าเสมอ^{๗๐} ซึ่งควรใช้เครือข่ายของโรงเรียน ที่มีเยาวชนนักเรียนในชุมชนอยู่ในพื้นที่ชุมชน ช่วยเป็น เครือข่ายในการตรวจสอบความพร้อม และแนะนำ ทั้งเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ทั้งที่เป็นอุทยาน แห่งชาติ วัด หรือคนในชุมชนที่ควรเปิดโอกาสให้ปรับปรุงแก้ไขสื่อต่างๆ ของตนให้สอดคล้องและ ประยุกต์ให้เหมาะสมกับความต้องการ และความจำเป็นในบริบทต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ อย่างสม่าเสมอ^{๗๑} ในประเด็นต่อมา คือ การออกแบบเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และจัดทำป้ายข้อมูลบน เส้นทางเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่ครอบคลุม ร่องรับภาษาที่หลากหลาย ได้ร่วมกันพิจารณาและ เสนอแนะว่า ควรให้ชุมชน สถานศึกษา วัด และอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่โดยตรง ได้ ช่วยกันเป็นเครือข่ายให้คำแนะนำและเสนอแนะให้ข้อมูลเป็นปัจจุบันและมีความพร้อมไม่ซ้ำรูด เสมอ^{๗๒} ในประเด็น การเชื่อมโยงกิจกรรมในพื้นที่ กับแหล่งท่องเที่ยวภูมินิเวศธรรมชาติอื่นๆ ในพื้นที่

^{๖๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางนิธิญา บุญสว่าง, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการนำเที่ยวในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางอัมพร อยู่เจริญ, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสรวิทย์ ทิมป่าตี๋ พนักงานพิทักษ์ป่า ประจำหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ สล.๖ (บ้านมุง) สังกัดสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวรเขตบัณฑิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๗๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวธนภร น้อยพันธ์, ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๗๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ดิธธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๗๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวสุธาทิพย์ สั้งสี, นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

ใกล้เคียง นั้น ผู้ที่ควรเข้ามาพิจารณาตรวจสอบและช่วยกันประเมินนั้นควรเป็นคนในชุมชน ที่ตรวจสอบปรับปรุงข้อมูลกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ให้เป็นปัจจุบัน และพร้อมรองรับนักท่องเที่ยวได้จริง เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวภูมิวิเศษบางแห่งมีข้อจำกัด ที่แตกต่างกันไปในแต่ละเดือน เช่น การท่องเที่ยวในถ้ำมีจำกัดจากฤดูน้ำหลาก เป็นต้น ซึ่งควรให้ทั้งชุมชน วัด และสถานศึกษา มาทำหน้าที่ให้ข้อมูล และตรวจสอบให้เป็นปัจจุบัน^{๗๓} ในประเด็น การมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการจัดการ หรือการมีเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เห็นร่วมกันว่า ควรให้คนในชุมชน ร่วมกันเป็นหูเป็นตา โดยมีภาคส่วนท้องถิ่น ทั้งผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และเครือข่ายกรรมการหมู่บ้าน ได้ช่วยกันเสนอแนะและตรวจสอบการพัฒนาต่างๆ ของชุมชน ตามแผนงานโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีโอกาสช่วยกันเสนอแนะแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างทั่วถึง^{๗๔} สำหรับประเด็นสุดท้าย ความพร้อม ในการรองรับมาตรการด้านความปลอดภัย และสามารถรับมือกับเหตุการณ์ฉุกเฉินในแหล่งท่องเที่ยวตลอดเวลา เนื่องจากเป็นบทบาทหลักของการให้ความรู้ในทางวิชาการที่ต้องใช้เครื่องมือที่ปฏิบัติได้จริงตามหลักการด้านความปลอดภัย ดังนั้นหน่วยงานและผู้ที่ใช้งานในชุมชนต้องทำหน้าที่ตรวจสอบ คือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จิตอาสาและเครือข่ายจัดตั้งต่างๆ ที่ต้องช่วยกันประเมินความพร้อม และตรวจสอบให้องค์ความรู้เป็นปัจจุบันรวมถึงอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมใช้งานได้ตลอดเวลา^{๗๕}

^{๗๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางอัมพร อยู่เจริญ, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๗๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางนิธิญา บุญสว่าง, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการนำเที่ยวในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๗๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสายทอง ทาสี, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการนำเที่ยวภูมิวิเศษในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

ตารางที่ ๔.๑

สรุป ผลการสังเคราะห์ แนวทางการจัดการความรู้ที่เหมาะสมในพื้นที่ต้นแบบ การพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติ
ด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

ข้อ	ประเด็น การพัฒนา ชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก	ความต้องการ จำเป็น		แนวทางการจัดการ ที่เหมาะสม การสร้าง การจัดการระบบ การกำหนดกิจกรรม และความต่อเนื่อง	องค์ประกอบ/ หลักธรรมที่สำคัญ	ประเด็น (Concept)	การตรวจสอบ และประเมิน	ภาคส่วนใน กระบวนการ
		PNI Modified	ลำดับ					
๑	มีการแบ่งพื้นที่ในชุมชน เพื่อใช้ ประโยชน์ในการท่องเที่ยวภูมินิเวศ และที่พักอาศัย อย่างชัดเจน	๐.๘๖	๑	การจัดโซนนิ่ง, การมีส่วนร่วม, สร้างความรู้	<i>KI - Knowledge Identification + Participation</i>	ด้านพื้นที่ / ด้านองค์กร ชุมชน	ท้องที่, ทต, ชุมชน	ทต ชุมชน
๒	มีความพยายามในการควบคุม หรือจำกัดปริมาณไม่ให้มี นักท่องเที่ยวมากเกินไป ในพื้นที่ ภูมินิเวศที่เปราะบาง	๐.๘๕	๒	ประชาสัมพันธ์/ จัดคิวเข้า ถ้ำในช่วงเทศกาล/ มัคคุเทศก์น้อย	<i>KO - Knowledge Organization</i>	ด้านพื้นที่ / ด้านการ จัดการ	อช., วัด, รร	อช วัด
๓	มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ ข้อมูล ข่าวสาร แก่นักท่องเที่ยว ก่อนการท่องเที่ยวในแหล่งภูมิ นิเวศ เช่น ป้ายข้อมูล แผ่นพับ หรือการจัดนิทรรศการ	๐.๗๔	๓	เก็บข้อมูล/ เว็บจัดการความรู้/ ทำป้าย qr	<i>KO - Knowledge Organization + KS - Knowledge Sharing</i>	ด้านการ จัดการ/ ด้าน กระบวนการ กิจกรรม	รร วัด ทต อช	รร วัด ทต อช

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น การพัฒนา ชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก	ความต้องการ จำเป็น		แนวทางการจัดการ ที่เหมาะสม การสร้าง การจัดระบบ การกำหนดกิจกรรม และความต่อเนื่อง	องค์ประกอบ/ หลักธรรมที่สำคัญ	ประเด็น (Concept)	การตรวจสอบ และประเมิน	ภาคส่วนใน กระบวนการ
		PNI Modified	ลำดับ					
๔	มีการออกแบบเส้นทางศึกษา ธรรมชาติ และจัดทำป้ายข้อมูลบน เส้นทางเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่ครอบคลุม รองรับ ภาษาที่หลากหลาย	๐.๗๓	๔	ป้าย หลายภาษา	KA - Knowledge Access + KS - Knowledge Sharing	ด้านการ จัดการ/ ด้าน กระบวนการ กิจกรรม	ชุมชน, รร, วัด, อช.	ชุมชน, รร, วัด, อช.
๕	มีการเชื่อมโยงกิจกรรมในพื้นที่ กับ แหล่งท่องเที่ยวภูมินิเวศธรรมชาติ อื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง	๐.๖๗	๕	แผนที่ป้าย โยง	KCA - Knowledge Creation and Acquisition	ด้านการ จัดการ/ ด้านองค์กร ชุมชน	ชุมชน, รร, วัด	ชุมชน รร วัด
๖	คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการ กำหนดแนวทางการจัดการ หรือ การมีเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว ในชุมชน	๐.๖๓	๖	ประชาคม ตั้งเครือข่าย	LL - Lifelong Learning	ด้านการ จัดการ/ ด้าน กระบวนการ กิจกรรม/ ด้านองค์กร ชุมชน	ชุมชน, ท้องที่, ทต.	ชุมชน, ท้องที่, ทต.

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ชื่อ	ประเด็น การพัฒนาฯ ชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก	ความต้องการ จำเป็น		แนวทางการจัดการ ที่เหมาะสม การสร้าง การจัดระบบ การกำหนดกิจกรรม และความต่อเนื่อง	องค์ประกอบ/ หลักธรรมที่สำคัญ	ประเด็น (Concept)	การตรวจสอบ และประเมิน	ภาคส่วนใน กระบวนการ
		PNI Modified	ลำดับ					
๗	คนในชุมชนมีความพร้อม ในการ รองรับมาตรการด้านความ ปลอดภัย และสามารถรับมือกับ เหตุการณ์ฉุกเฉินในแหล่งท่องเที่ยว ตลอดเวลา	๐.๕๔	๗	เรียนรู้ (บรรเทาสาธารณ ภัย, อาสา)	KA - Knowledge Access	ด้านการ จัดการ	ทต., จิตอาสา จัดตั้ง	ทต., จิตอาสา จัดตั้ง

๔.๓.๓ การพัฒนา การจัดการความรู้ในพื้นที่ต้นแบบ การพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติ ด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) โดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาการจัดการในพื้นที่ต้นแบบ โดยใช้ชุดปฏิบัติการด้านการจัดการองค์ความรู้ บูรณาการท่องเที่ยวชุมชน ด้วยการจัดทำต้นแบบการจัดการความรู้ ในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ภูมินิเวศทุ่งแสลงหลวง เช่น ป่า สัตว์ น้ำ วิถีชุมชน และภูมินิเวศธรรมชาติ โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนกิจกรรม เพื่อสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างชัดเจนได้ในขั้นตอนสุดท้าย โดยทำการพัฒนาแบ่งเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑

ในระยะแรก เป็นการวางแผนดำเนินกิจกรรม ในขั้นตอนการเตรียมการก่อนปฏิบัติการวิจัย จากผลการสังเคราะห์ แนวทางการจัดการความรู้ที่เหมาะสมในพื้นที่ต้นแบบ การพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติ ด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเตรียมข้อมูล โดยศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่จะทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ จากผลการวิจัย เพื่อใช้เป็นกรอบองค์ความรู้ในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อกำหนดขอบเขต กำหนดวิธีวิทยาในการวิจัย รวมถึงเครื่องมือวิจัย ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยในขั้นตอนนี้เป็นการสังเคราะห์ในเบื้องต้นของผู้วิจัย จากนั้นในขั้นต่อมาผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเตรียมชุมชนเป้าหมาย จากผลการวิจัยที่มีความพร้อม คือชุมชนบ้านนามุง โดยได้ทำการติดต่อกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อทำการชี้แจงวัตถุประสงค์ ให้เป็นความสำคัญในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อนำไปสู่การสร้างความเข้าใจที่ดีและสร้างความร่วมมือในการร่วมดำเนินการวิจัยร่วมกับผู้วิจัย โดยในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ชี้แจงข้อมูลกับเจ้าอาวาสวัดบ้านนามุง, บุคลากรในสถานศึกษาในชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านนามุง ซึ่งอยู่ในขอบข่ายเป้าหมายในชุมชนจากผลการวิจัยเพื่อดำเนินการสร้างสื่อการจัดการความรู้ฯ จากนั้นในขั้นต่อมาผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเตรียมคน โดยได้ทำความเข้าใจทีมงานในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการสำรวจจัดทำความรู้ และสร้างความเข้าใจให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการร่วมกับบุคลากรในสถานศึกษา และกลุ่มเยาวชนในชุมชนบ้านนามุง

ภาพที่ ๔.๑ คณะผู้วิจัย ลงพื้นที่สำรวจองค์ความรู้ที่เหมาะสมในพื้นที่ต้นแบบตามผลการวิจัย ณ วัดบ้านนามุง

ภาพที่ ๔.๒ คณะผู้วิจัย ลงพื้นที่ติดต่อกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อสร้างความร่วมมือในการเตรียมการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ณ โรงเรียนบ้านมุง

ภาพที่ ๔.๓ คณะผู้วิจัย ลงพื้นที่ติดต่อกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อสร้างความร่วมมือในการเตรียมการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๒ ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

ระยะที่ ๒

ระยะต่อมา เป็นการปฏิบัติการวิจัย ในขั้นตอนการดำเนินการตามเพื่อจัดหาและสร้างองค์ความรู้ตามผลการวิจัย จากผลการสังเคราะห์ แนวทางการจัดการความรู้ที่เหมาะสมในพื้นที่ต้นแบบ การพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติ ด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยได้ดำเนินการเริ่มต้นจาก ๑) ศึกษาองค์ความรู้และข้อมูลพื้นฐานที่เหมาะสมและจำเป็นต่อการพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติ ด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและหลักการในการพัฒนา เพื่อให้ได้ข้อมูลตามความสนใจและศักยภาพที่แท้จริงในชุมชนบ้านนาหมุง จากนั้นดำเนินการ ๒) จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อกำหนดองค์กร และองค์ความรู้ฯ ออกแบบเส้นทางศึกษาธรรมชาติ จัดทำป้ายข้อมูล ที่เหมาะสมสำหรับชุมชนบ้านนาหมุง ตามผลการวิจัย เพื่อให้ได้ทราบความรู้ความเข้าใจการจัดการองค์ความรู้ในชุมชนตามศักยภาพในปัจจุบัน จากนั้น ๓) นำผลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) แต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายการจัดการความรู้ ภูมิวิเวศฯ เพื่อร่วมกันศึกษาปรับปรุงแก้ไข และประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ ในการนำองค์ความรู้ไปใช้ และความเป็นประโยชน์จริงของการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อให้องค์กรในชุมชน เครือข่ายได้รับทราบและมีทิศทางในการจัดการความรู้ในขั้นตอนต่อไป

ระยะที่ ๓

เป็นการปฏิบัติการวิจัยเพื่อพัฒนา ในขั้นตอนการจัดการความรู้ตามผลการวิจัย จากผลการสังเคราะห์ แนวทางการจัดการความรู้ที่เหมาะสมในพื้นที่ต้นแบบ การพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติ ด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยได้ดำเนินการเริ่มจาก ๑) จัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการการจัดการความรู้ภูมินิเวศฯ (KM for Namung) ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้หลากหลายประเภทในการให้ข้อมูล ชาวสาร แก่นักท่องเที่ยว ก่อนการท่องเที่ยวในแหล่งภูมินิเวศในพื้นที่ ที่เป็นผลจากการดำเนินการตามหลักการในการจัดการความรู้จากผลการวิจัย เป็นการสะท้อนผลการจัดการความรู้จากผลการวิจัย ๒) ประชุมสรุปผลกิจกรรมเชิงปฏิบัติการจัดการความรู้ฯ เพื่อให้ได้รูปแบบนวัตกรรมจัดการความรู้ที่ชุมชนมีส่วนร่วม โดยนำข้อมูลที่ได้จากการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการฯ มาสะท้อนผลการจัดการความรู้ โดยให้เด็ก เยาวชน และคนในชุมชน ร่วมประเมินด้านความถูกต้อง ด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ และความ เป็นประโยชน์ได้จริงของรูปแบบ จากนั้นผู้วิจัยนำผลสรุปจากการประเมิน มาทำการสังเคราะห์โดยใช้แผนผังความคิด (Mind Map) เพื่อจัดกระทำข้อมูล และให้ข้อมูลย้อนกลับสู่ชุมชน ผ่านตัวแบบการจัดการความรู้ที่ออกแบบไว้ เพื่อให้เกิดการถอดบทเรียนจากชุมชน โดยนำข้อมูลจากการวิจัยทุกขั้นตอน มาสะท้อนผลการจัดการความรู้ ในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ภูมินิเวศ ทุ่งแสลงหลวง เพื่อหาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ใน ๒ ประเด็น คือ ด้านองค์ความรู้ และด้านการจัดการความรู้ เพื่อให้ได้มาซึ่ง แนวทางการพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลง หลวง จังหวัดพิษณุโลก ในพื้นที่ต้นแบบได้ในขั้นตอนสุดท้าย จากนั้นผู้วิจัยได้ ๓) ส่งมอบป้ายสรุปองค์ ความรู้ที่ได้จากผลการวิจัย ที่ได้มาจากคนในชุมชนร่วมกันออกแบบจัดทำในพื้นที่ที่มีความต้องการ จำเป็นตามผลการวิจัย ให้แก่วัดนามุง ในฐานะศูนย์กลางชุมชนบ้านนามุง ตำบลนามุง อำเภอนิน มะปราง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้านการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ แก่คน ในชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง ได้ต่อไป

ภาพที่ ๔.๔ ป้ายแสดงแผนที่ท่องเที่ยว วัดบ้านมุง อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

จากผลการศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยได้เลือกใช้ลำดับข้อมูลประยุกต์ตามขั้นตอนหลักของกระบวนการจัดการความรู้ทั้ง ๗ ขั้นตอน ดังกล่าว เพื่อประมวลประเด็นนำไปกำหนดกรอบในการนำไปปฏิบัติ จากผลวิเคราะห์องค์ประกอบที่สำคัญต่อการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอก และ TOWS matrix เพื่อหาแนวทางในการกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญต่อการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อสามารถนำเสนอ แผนการจัดการความรู้เชิงพื้นที่ (Knowledge Management Action Plan) แนวทางการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ได้ในขั้นตอนต่อไป

๑. การบ่งชี้ความรู้

๑.๑ ส่งเสริมเกษตรกรและผู้ประกอบการที่เป็นชุมชนต้นแบบด้านการรักษาพื้นที่รอยต่อ บูรณาการกับการทำเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนอนุรักษ์มรดกโลก

๑.๒ หน่วยงานต่างๆ ประชาสัมพันธ์การยกระดับทุ่งแสลงหลวงให้เป็นมรดกโลกของ UNESCO โดยเน้นการมีส่วนร่วม และความเป็นเจ้าของของชุมชนโดยรอบ เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวในพื้นที่

๑.๓ ภาครัฐจัดทำโครงการส่งเสริมชุมชนไร้สารเคมี ผลผลิตปลอดภัย โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการ

๑.๔ ท้องถิ่นจัดกิจกรรมให้ความรู้การทำเกษตรปลอดภัย การเกษตรยั่งยืน ไร่นาป่าผสมหรือวนเกษตร (Agro Forestry)

๑.๕ กำหนดองค์ความรู้ที่จำเป็นในการขับเคลื่อนแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ปรากฏ ศิลปะ วัฒนธรรม กลุ่มผลิตอาหาร การแต่งกาย

๑.๖ จัดทำคู่มือชุมชนภูมิปัญญาป่าอนุรักษ์ (KM) เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ถึงความสำคัญขององค์ความรู้ในชุมชน

๑.๗ ประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อร่วมกันออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว เส้นทางท่องเที่ยวชุมชน ที่บูรณาการธรรมชาติกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาวิถีชีวิต

๑.๘ ผู้นำชุมชนร่วมกันจัดทำข้อสรุปความรู้ที่จำเป็น หลัก และรองที่ต้องการ สำหรับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาภูมินิเวศธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในแต่ละชุมชน

๒ การสร้างและแสวงหาความรู้

๒.๑ ภาครัฐ เร่งจัดทำชุมชนพื้นที่แนวกันชน (Buffer Zone) ให้เป็นชุมชนนันทนาการที่ป่ามรดกโลก มีการกำหนดระดับชุมชนอนุรักษ์มรดกโลก มอบรางวัลฯ เพื่อเสริมแรงจูงใจ

๒.๒ ชุมชนสำรวจพื้นที่ เพื่อสร้างและประชาสัมพันธ์ เส้นทางท่องเที่ยวธรรมชาติในพื้นที่ให้ครบทุกฤดูกาล

๒.๓ ภาครัฐเร่งดำเนินการปักหลักเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรอยต่อรับทราบโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน เช่น กิจกรรมบวชป่า ปักเขตมรดก

๒.๔ อปท.จัดกิจกรรมสำรวจรวบรวมร่วมกับชุมชน และภาครัฐส่งเสริมการขึ้นทะเบียนนามสงเคราะห์ ปรากฏ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒.๕ สถานศึกษาภาคบังคับในพื้นที่เพิ่มหลักสูตรเยาวชนรักบ้านเกิด ศึกษาประวัติศาสตร์จากผู้บุกเบิก ปราชญ์ชุมชน

๒.๖ ผู้นำชุมชนจัดทำพงศาวลี เพื่อสร้างจิตสำนึกและสามัคคีของคนในชุมชน

๒.๗ ชุมชนรวบรวมจัดทำเอกสาร ฐานข้อมูล ความเชื่อร่วมสมัย สำหรับการเผยแพร่ และรักษาองค์ความรู้ในพื้นที่

๓. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ

๓.๑ ชุมชนสร้างฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนอนุรักษ์มรดกโลกฯ

๓.๒ ชุมชนส่งเสริมกิจกรรมสำนึกรักบ้านเกิด เพื่อรักษาและสืบทอดภูมิปัญญาในท้องถิ่น ในรูปแบบออนไลน์และเครือข่ายโดยใช้สื่อโซเชียลมีเดีย

๓.๓ หน่วยงานจัดให้สถานที่เหมาะสมในวัดเป็นห้องสมุดชุมชน เป็นจุดบูรณาการต้อนรับนักท่องเที่ยว ที่สามารถศึกษาความรู้ ข้อมูล อัตลักษณ์ชุมชนได้ตลอดทั้งปี

๓.๔ ผู้นำชุมชน ใช้เครือข่ายจัดตั้งที่มีอยู่ เช่น อสม. ประธานคุ้มบ้าน ฯลฯ เป็นผู้นำในการเชื่อมโยงบ่งชี้รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาฯ

๓.๕ จัดทำคู่มือ/ ฐานข้อมูล สำหรับการเผยแพร่ และรักษาองค์ความรู้ KM ชุมชนผ่านระบบออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่าย

๔. การประมวลและกลั่นกรองความรู้

๔.๑ ภาครัฐเสริมทักษะให้คนในชุมชน ในการใช้สื่อออนไลน์เพื่อการประชาสัมพันธ์ความรู้ การท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ของชุมชน ผ่านแอปพลิเคชันในโทรศัพท์มือถือ

๔.๒ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดโครงการสร้างเครือข่ายความรู้ ในพื้นที่ โดยใช้รูปแบบพี่เลี้ยง (Mentoring) เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ

๔.๓ ท้องถิ่น ทำการประชาสัมพันธ์ ขึ้นทะเบียน บุคคล สถานที่ ผู้ประกอบการ ที่สืบสานภูมิปัญญา มอบเกียรติบัตร รวมถึงออกแบบตราสัญลักษณ์สำหรับมอบให้ติดในผลิตภัณฑ์ เพื่อยืนยันมาตรฐานคุณค่าและความดั้งเดิมที่น่าสนใจ

๔.๔ ส่งเสริมจัดทำการเรียนรู้รูปแบบออนไลน์และเครือข่ายโดยใช้สื่อโซเชียลมีเดีย “คนทุ่งแสงหลวงรักบ้านเกิด” สร้างการตระหนักรู้ถึงข้อมูลเรื่องราว ตำนาน วิถีชีวิต ความผูกพัน ในชุมชน

๔.๕ ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนองค์ความรู้ ให้กรรมการฯ KM เพื่อช่วยประมวลผลกลั่นกรองเป็นตัวแบบ (model) สู่การปฏิบัติได้จริง

๕ การเข้าถึงความรู้

๕.๑ จัดทำฐานข้อมูลออนไลน์ ตัวอย่างผู้ประกอบการ เกษตรปลอดภัย การท่องเที่ยวในชุมชนต้นแบบ ที่สามารถเข้าถึง และเรียนรู้ได้ในทุกชุมชน

๕.๒ ภาครัฐส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ใช้พื้นที่วัดให้เกิดประโยชน์สำหรับคนทุกวัย

๕.๓ ทุกหน่วยงานใช้วัดในชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับกิจกรรมทางศาสนาตลอดทั้งปี

๕.๔ หน่วยงานใช้เครือข่ายจัดตั้งที่มีอยู่ เช่น จิตอาสา อสม. ฯลฯ ในการเสริมพลังการรับรู้และส่งต่อข้อมูลด้าน การท่องเที่ยว การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในพื้นที่

๕.๕ ท้องถิ่นจัดระบบองค์ความรู้เป็นชุดความรู้ด้านต่างๆ รวมถึงถอดบทเรียนผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จเผยแพร่ในฐานะข้อมูลออนไลน์ของท้องถิ่น

๕.๖ กำหนดวาระการปรับปรุงข้อมูล โดยชุมชน วัด ผู้ประกอบการในพื้นที่ มีส่วนร่วมกันปรับปรุงชุดความรู้ให้เป็นปัจจุบัน เพื่อลงในฐานข้อมูลออนไลน์ของท้องถิ่น

๕.๗ ท้องถิ่นจัดทำงบประมาณ เพื่อพัฒนาป้ายสื่อความหมายให้ศูนย์บูรณาการข้อมูลชุมชน สร้างการรับรู้เส้นทางแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่

๖. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

๖.๑ จัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึก ตั้งทีมงานผู้ประสานงาน เพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วมเครือข่ายจิตอาสา เฝ้าระวังมลภาวะป่าอนุรักษ์ทุ่งแสงหลวง

๖.๒ ชุมชนรวมตัวแบ่งปันแนวทางการประกอบอาชีพ SME ผ่านการสร้างศูนย์หรือเครือข่ายต้นกล้าผู้ประกอบการทุ่งแสงหลวง

๖.๓ จัดกิจกรรมเสริมพลังแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการอนุรักษ์ปกป้องมรดกธรรมชาติทั้งในนอกพื้นที่ เป็นประจำทุกปี

๖.๔ ผู้นำชุมชนตั้งเครือข่ายออนไลน์คนแสงหลวงไม่ลืมหืม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำด้านองค์ความรู้ และการรักษาภูมิปัญญา

๖.๕ ใช้วัดในชุมชนเป็นศูนย์รวบรวมข้อมูล ในกระบวนการเครือข่าย การเสริมทักษะความรู้ในด้านต่างๆ ทั้งผลิตภัณฑ์ การท่องเที่ยว รวมถึงการอนุรักษ์

๖.๖ จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ชุมชนทุ่งแสงหลวง ๒ จังหวัด การปลูกจิตสำนึก

๖.๗ หน่วยงานต่างๆ ตั้งทีมงานผู้ประสานงาน KM ท่องเที่ยวโดยชุมชน มัคคุเทศก์ไกด์ชุมชน ที่พัก โฮมสเตย์ บริการ ผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยใช้บุคลากรในพื้นที่ ทั้งรูปแบบออนไลน์ และอาสาสมัคร

๖.๘ ใช้พื้นที่วัดเป็นศูนย์บูรณาการข้อมูลชุมชนนำเที่ยวป่าอนุรักษ์เพื่อการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนสู่การปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

๖.๙ ตั้งกรรมการคนทุ่งฯจิตอาสาพัฒนา KM โดยให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วม โดยใช้วัดเป็นศูนย์บูรณาการฯ

๗. การเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้

๗.๑ ท้องถิ่นจัดกิจกรรมจิตอาสา ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติ เช่น ปลูกป่าปีละต้น ต้นไม้ประจำตัว การดูแลไม้ที่ปลูกระยะยาว

๗.๒ มีกิจกรรมอาสา มอบรางวัลชุมชนไร้ควัน (ไม่เผาตอซัง) เพื่อสร้างแรงจูงใจลดมลภาวะหมอกควันในพื้นที่

๗.๓ จัดกิจกรรมอบรมสร้างเครือข่ายมัคคุเทศก์ไกด์ชุมชน ด้านภูมินิเวศธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งออฟไลน์และออนไลน์ เพื่อให้เข้าถึงได้จากทุกพื้นที่

๗.๔ ภาครัฐเข้ามามีจัดโครงการชุมชนต้นแบบ บุคคลต้นแบบด้านภูมิปัญญาฯ การท่องเที่ยวฯ มีการมอบรางวัลเพื่อเสริมแรงจูงใจ

๗.๕ ภาครัฐ จัดทำโครงการต้นกล้าผู้สืบสานภูมิปัญญาทุ่งแสลงหลวง มีการประกวดและมอบรางวัลยกย่องเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ

๗.๖ ส่งเสริมให้ใช้วัดหรือศาสนสถานที่มีต้นทุนทางภูมิปัญญาในชุมชนเป็นสถานที่จัดกิจกรรมด้านการถ่ายทอดความรู้ของหน่วยงานต่างๆ

๔.๓ แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

การวิจัยนี้มุ่งเน้นการแสวงหาแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ทำให้ต้องพิจารณาในเบื้องต้นถึงข้อจำกัดการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ และการจัดการของภาครัฐและชุมชน

สำหรับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติในชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวงหลายแห่ง ปัจจุบันเป็นพื้นที่เป้าหมายดำเนินการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล ภายใต้คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ หากดำเนินโครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนแล้วเสร็จเมื่อใด จะมีแผนที่แสดงบริเวณพื้นที่อนุญาตที่ชัดเจน หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานใด มีโครงการที่จะพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในสิ่งสาธารณูปโภคที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชน เช่น การสร้างถนน ปรับปรุงเส้นทาง การไฟฟ้า ประปา เป็นต้น ในพื้นที่โครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน หากกิจกรรมดังกล่าวไม่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการได้ในกรอบพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตโดยไม่ต้องขออนุญาตกรมป่าไม้

ด้วยเหตุที่ชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง ตั้งอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอุทยานแห่งชาติและป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งอยู่ในการกำกับดูแลและบริหารจัดการโดยสำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยาน สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๗๖} จึงมีข้อจำกัดในเชิงการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ถนน ไฟฟ้า ประปา ซึ่งในส่วนนี้ชุมชนในพื้นที่ก็ประสบปัญหา และทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ได้พยายามหาทางแก้ไขปัญหายุ่งยากภายใต้ข้อจำกัดของกฎหมายที่มีอยู่ ตัวอย่างที่เกิดขึ้นคือ

กรณีชุมชนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ ชาวบ้านหมู่ที่ ๓ บ้านชมพูเหนือ ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จำนวน ๑๘๔ ครัวเรือน ที่ไม่มีไฟฟ้าใช้มากกว่า ๓๐ ปี ได้จัดกิจกรรมเดินขบวนเรียกร้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยเหลือติดตั้งไฟฟ้า เนื่องจากติดขัดเงื่อนไขต้องจ่ายค่าปลูกป่าทดแทนให้กรมป่าไม้ จำนวน ๒๕ ไร่ ในอัตราไร่ละ ๑๐,๙๐๖ บาท รวมเป็นเงิน ๒๗๔,๐๐๐ บาท ต่อมาทางหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาแก้ปัญหาโดยใช้ประเด็นทางกฎหมาย โดยสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๔ สาขาพิษณุโลก ได้พิจารณาการใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเพื่อขยายเขตไฟฟ้าช่วยชาวบ้าน และเห็นชอบให้ กฟผ.สาขาวังทอง เข้าใช้เขตป่าสงวนแห่งชาติลุ่มน้ำวังทองฝั่งซ้าย เพื่อขยายเขตระบบไฟฟ้า โดยวิธีปักเสาพาดสายให้กับบ้านชมพูเหนือ ต.ชมพู อ.เนินมะปราง พื้นที่ ๒๕ ไร่ มีกำหนดระยะเวลา ๓๐ ปี โดยผู้ใช้พื้นที่ต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อเป็น

^{๗๖} สัมภาษณ์, นายสุริยันต์ ชัยพันธ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเนินมะปราง ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕.

ค่าใช้จ่ายในการปลูกป่าทดแทน เพื่อการอนุรักษ์หรือรักษาสภาพแวดล้อมของพื้นที่ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ^{๗๗}

กรณีชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ราษฎรบ้านโป่งพลู และหมู่บ้านใกล้เคียง ไม่มีไฟฟ้าใช้มานานกว่า ๕๐ ปีแล้ว ซึ่งเคยได้เสนอขอความต้องการไปในหลายรัฐบาลที่ จนในที่สุด จึงได้รับการอนุมัติให้ขยายเขตไฟฟ้าเข้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ สล. ๔ (ลำกระโดน) สาขากลุ่มบ้านเขาหนาว อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จ.พิษณุโลก จนสำเร็จ ซึ่งหน่วยฯ ดังกล่าวจัดตั้งขึ้นจากความร่วมมือระหว่างอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงและราษฎรบ้านโป่งพลู หลังจากที่ได้รับการอนุมัติขยายเขตไฟฟ้าเข้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ สล. ๔ (ลำกระโดน) จึงทำให้หน่วยฯ ดังกล่าวมีไฟฟ้าใช้ เจ้าหน้าที่ปลอดภัยในการปฏิบัติงาน และยังเป็น การเพิ่มประสิทธิภาพในการคุ้มครองดูแลป่าในเขตอุทยานทุ่งแสลงหลวงได้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย นอกจากนี้ ผลทางอ้อมทำให้ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงที่อยู่อาศัย ตามมติ ครม. ๓๐ มิ.ย. ๔๑ ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงได้มีไฟฟ้าใช้^{๗๘}

กรณีชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ ชาวบ้านหมู่ที่ ๓ บ้านน้ำคั้น ต.ชมพู อ.เนินมะปราง ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง มีประชากรเกือบ ๒๐๐ ครัวเรือน ประชากรกว่า ๑,๐๐๐ คน ชาวบ้านประสบปัญหาน้ำอุปโภค-บริโภค เพราะติดปัญหาเขตอุทยานฯ ปัจจุบันใช้วิธีดึงน้ำลำห้วยมาขึ้นแท้งก์แจกจ่าย และได้รับบรรทุกน้ำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาให้บริการบรรเทาความเดือดร้อน เจาะบ่อน้ำบาดาล ในระยะยาว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องขออนุญาตจากสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพิษณุโลก เพื่อขอรับการพิจารณาการใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ หากผ่าน องค์กรบริหารส่วนตำบลชมพู ในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จึงสามารถดำเนินการตั้งงบประมาณจัดสร้างสูบน้ำบาดาลมาใช้ต่อไปได้^{๗๙}

นอกจากนี้ยังพบว่า มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง อยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ๒ ประเภท คือ องค์กรบริหารส่วนตำบล และเทศบาลตำบล

โดยพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ ถึง ๒๕๔๖ (รวม ๕ ฉบับ) เป็นกฎหมายที่ครอบคลุมการดำเนินงานต่างๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่องค์กรบริหารส่วนตำบล รวมไปถึงจัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น จัดให้มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร บำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่าง ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์ ส่งเสริมให้มี

^{๗๗} สัมภาษณ์, นายทวีศักดิ์ ล่อกา, ปลัดอำเภอเนินมะปราง, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๗๘} สัมภาษณ์, นายทวีศักดิ์ ล่อกา, ปลัดอำเภอเนินมะปราง, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๗๙} สัมภาษณ์, นายศุภกิจ ชื่นทอง นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕.

อุตสาหกรรมในครอบครัว บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร คุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว^{๕๐}

ในขณะที่บางพื้นที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบล จึงมีบางส่วนอยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาล ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.๒๔๙๖ แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ ๑๔) พ.ศ.๒๕๖๒ ซึ่งเป็นกฎหมายที่ครอบคลุมการดำเนินงานต่างๆ ให้เทศบาลมีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของ ในการจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำและทางระบายน้ำ ที่จอดรถ การสาธารณสุขปศุสัตว์ และการก่อสร้างอื่นๆ การส่งเสริม การฝึก และประกอบอาชีพ การส่งเสริมการท่องเที่ยว การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น การจัดให้มีและบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การส่งเสริมกีฬา ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง การกำจัดขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และน้ำเสีย การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การขนส่งและการวิศวกรรมจราจร การดูแลรักษาที่สาธารณะ^{๕๑}

แม้จะเห็นได้ชัดเจนว่าปัจจุบัน แม้สภาพของพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง ที่กลายเป็นชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรมที่ได้รับอนุญาตหรือไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ บางพื้นที่ไม่คงเหลือสภาพป่าไม้ดั้งเดิมแล้ว^{๕๒} แต่พื้นที่ส่วนใหญ่ก็ยังคงอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติหลายฉบับ ทั้งนี้หากพิจารณาจากแผนที่ท้ายกฎกระทรวง กำหนดเขตป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตตำบลทั้ง ๕ ตำบลที่ทำการศึกษานี้ จึงเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ผู้เข้าไปอาศัยทั้งไม่หรือโดยได้รับอนุญาต จากพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมและรักษาป่าสงวนแห่งชาติ ตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมและรักษาป่าสงวนแห่งชาติ ป่าลุ่มน้ำวังทองฝั่งซ้าย จังหวัดพิษณุโลก (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๕ คือ ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพิษณุโลก ผู้อำนวยการสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ ที่ ๔ แม้จะอยู่อาศัยยาวนานเพียงใดก็ไม่ถือว่าเป็นการได้มาซึ่งสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗^{๕๓}

ทำให้ปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตตำบลทั้ง ๕ ตำบลที่ทำการศึกษานี้ ไม่มีเอกสารกรรมสิทธิ์ และเมื่อพิจารณาจากแผนที่ท้ายกฎกระทรวง จะพบว่าพื้นที่ๆ มีเอกสารสิทธิ์เพียงบริเวณรอบๆ ที่ว่าการอำเภอเนินมะปราง ตำบลชมพู และบางส่วนในตำบลวังนกแอ่น เท่านั้น^{๕๔} จากการที่โดยรอบส่วนใหญ่เป็นที่ดินในการดูแลของกรมป่าไม้ หน่วยงานราชการทั้งส่วนภูมิภาค และท้องถิ่น จึงไม่สามารถของบประมาณเพื่อสนับสนุนการสร้างอาคารจากทางภาครัฐในที่ครอบครองของเอกชน

^{๕๐} สัมภาษณ์, นายทวีศักดิ์ ล้อกา, ปลัดอำเภอเนินมะปราง, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๕๑} สัมภาษณ์, ร้อยตรีแจ่ม มีบุญ, รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๕๒} สัมภาษณ์, ร้อยตรีแจ่ม มีบุญ, รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๕๓} สัมภาษณ์, นายสาทิศ วงษ์ตะวัน, เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าถ้ำผาทำพล อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๕๔} สัมภาษณ์, นายทวี กมลรัตน์ ผู้ใหญ่บ้านใหม่ชัยเจริญ หมู่ ๔ ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

ที่ได้รับอนุญาตให้อยู่อาศัยจากกรมป่าไม้ได้อย่างเต็มที่ แต่การของบประมาณในการสร้างอาคารในที่อื่นที่ไม่ใช่ที่ครอบครองของเอกชน ก็สามารถทำได้ในพื้นที่ที่เป็นพื้นที่สาธารณะ แต่ปัญหาเรื่องการจัดการในอนาคตก็จะตามมา เนื่องจากต้องขอรับการพิจารณาการใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติทุกครั้งไป สิ่งเหล่านี้ยังคงเป็นข้อจำกัดทางกฎหมาย ที่ยังคงอยู่ในปัจจุบันและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการพิจารณาประเด็นในการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในเชิงกายภาพ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อตอบโจทย์การวิจัยได้ต่อไป

๔.๓.๑ ผลการตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

การศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อทำการวิเคราะห์ และเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ แล้วจึงนำมาทำแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ จากการวิเคราะห์ SWOT ปัจจัยภายในและภายนอก และสังเคราะห์ TOWS matrix สุดท้ายจึงนำผลการศึกษานั้นมาตั้งเป็นหัวข้อสัมมนาเชิงปฏิบัติการ โดยใช้เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (Appreciation Influence Control) ระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย หรือ stakeholders ซึ่งผู้วิจัยจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และหาข้อสรุป จากผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง จากแนวทางการพัฒนาที่สังเคราะห์ขึ้นจากผลการวิจัย เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ หารัลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ รูปแบบ และตรวจสอบความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ที่ควรจะเป็นในปัจจุบัน ซึ่งได้ข้อค้นพบจากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในรูปแบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้ข้อสรุปเพื่อการจัดลำดับสภาพที่ควรมีการปรับปรุงพัฒนา ประยุกต์ตามขั้นตอนหลักของกระบวนการจัดการความรู้ ๗ ขั้นตอน ที่เหมาะสมต่อการนำไปจัดทำแผนการจัดการความรู้เชิงพื้นที่ (Knowledge Management Action Plan) ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

๔.๓.๑.๑ ความเหมาะสมขององค์ประกอบ และหลักธรรมที่สอดคล้องด้านการบ่งชี้ความรู้

ด้านการบ่งชี้ความรู้ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๑๐ ท่าน ได้ให้ความเห็นว่างค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ด้านการบ่งชี้ความรู้ประกอบด้วย ๘ กลยุทธ์/องค์ประกอบ มีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้เป็นกลยุทธ์ ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงกลยุทธ์ว่า เนื่องจากชุมชนทุ่งแสลงหลวง เป็นชุมชนใกล้เคียงในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของทางราชการ ที่ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด ทำให้มีความจำเป็นของคนในพื้นที่ ที่จะต้องทำความเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชนที่มีต่อนโยบาย

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของส่วนรวม^{๕๕} สิ่งสำคัญคือการบ่งชี้ หรือการทราบกรอบองค์ความรู้ในด้านต่างๆ รวมไปถึงบ่งชี้เป้าหมายในการพัฒนาการจัดการความรู้ (Knowledge Mapping) ให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม ที่สามารถเป็นไปได้ในทางปฏิบัติสำหรับการนำไปพัฒนาต่อยอดได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๕๖}

ผู้เชี่ยวชาญจึงเห็นควรในองค์ประกอบ ส่งเสริมเกษตรกรและผู้ประกอบการที่เป็นชุมชนต้นแบบด้านการรักษาพื้นที่รอยต่อ บูรณาการกับการทำเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนอนุรักษ์มรดกโลก เนื่องจากปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของทางราชการทำให้คนบางส่วนในพื้นที่ไม่เห็นความสำคัญ ดังนั้นการใช้วิธีการสร้างแรงจูงใจด้วยการส่งเสริมชุมชนที่ทำหน้าที่ช่วยกันดูแลรักษาพื้นที่รอยต่อป่าอนุรักษ์ ด้วยการสร้างคุณค่าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนรอยต่อมรดกชาติ หรือมรดกโลก จะช่วยให้คนในชุมชนเข้าใจและช่วยกันทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดี^{๕๗} และได้แสดงความคิดเห็นสอดคล้องไปในทางเดียวกัน ว่าหน่วยงานต่างๆ ประชาสัมพันธ์การยกระดับทุ่งแสลงหลวงให้เป็นมรดกโลกของ UNESCO โดยเน้นการมีส่วนร่วม และความเป็นเจ้าของของชุมชนโดยรอบ เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ จะทำให้เกิดการบ่งชี้และกระตุ้นให้คนในพื้นที่ที่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีความภาคภูมิใจในฐานะเจ้าบ้านหรือเจ้าของมรดกทางธรรมชาติของชุมชนของตนเอง^{๕๘} องค์ประกอบ ภาครัฐจัดทำโครงการส่งเสริมชุมชนไร้สารเคมี ผลผลิตปลอดภัย โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการ^{๕๙} ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่า จะก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม ที่คนในชุมชนได้เรียนรู้ที่จะนำภูมิปัญญาของตนเองมาใช้ในการลดต้นทุน ลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ^{๖๐} สอดคล้องกับ องค์ประกอบ ท้องถิ่นจัดกิจกรรมให้ความรู้การทำเกษตรปลอดภัย การเกษตรยั่งยืน ไร่นาป่าผสมหรือวนเกษตร (Agro Forestry) ซึ่งจะเน้นการทำเกษตรที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติ หรือฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมที่ถูกบุกรุกให้กลับมาเป็นป่าไม้แหล่งต้นน้ำลำธาร และตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้ไปพร้อมกัน^{๖๑} ในด้าน กำหนดองค์ความรู้ที่จำเป็นในการขับเคลื่อนแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ประวัติ ธรณีวิทยา ภูมิปัญญา ปรากฏศิลปะ วัฒนธรรม กลุ่มผลิตอาหาร การแต่งกาย ได้แสดงความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ว่าการบ่งชี้องค์ความรู้ที่จำเป็นจะช่วยให้ชุมชนมุ่งเน้นไปในประเด็นที่มีความจำเป็นและสามารถต่อยอดให้เกิด

^{๕๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสรายุทธ ทิมปาดัว พนักงานพิทักษ์ป่า ประจำหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ สล.๖ (บ้านมุง) สังกัดสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวสุธาทิพย์ สังกีส, นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางอัมพร อยู่เจริญ, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวธนภร น้อยพันธ์, ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสายทอง ทาสี, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการนำเที่ยวภูมิวิเวคในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ติธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาอนุบาลและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอดุลธรรมสาร (ปัญญาดี), เจ้าคณะอำเภอเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

คุณค่าในเชิงเศรษฐกิจ สังคมได้^{๑๒} โดยสอดคล้องกับ ในองค์ประกอบด้าน การจัดทำคู่มือชุมชนภูมิปัญญาป่านุรักษ์ (KM) เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ถึงความสำคัญขององค์ความรู้ในชุมชน ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่า เป็นสิ่งที่ควรเกิดขึ้นเนื่องจากคนในชุมชนบางส่วนอาจยังไม่ทราบวิธีปฏิบัติ เพื่อช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ หรือการอนุรักษ์ภูมินิเวศ^{๑๓} สอดคล้องกับองค์ประกอบ ประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อร่วมกันออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว เส้นทางท่องเที่ยวชุมชน ที่บูรณาการธรรมชาติกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาวิถีชีวิต จะทำให้เกิดการพัฒนาในแง่ของการสร้างคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ และทำให้คนในชุมชนมีการต่อยอดไปในเชิงสร้างสรรค์ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ได้ต่อไป^{๑๔} เป็นไปตามองค์ประกอบที่ ผู้นำชุมชนร่วมกันจัดทำข้อสรุปความรู้ที่จำเป็น หลัก และรองที่ต้องการ สำหรับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาภูมินิเวศธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในแต่ละชุมชน ผู้เชี่ยวชาญเห็นสอดคล้องในทุกข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเนื่องจากมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ เนื่องจากการกำหนดปัจจัยองค์ความรู้ที่มีความจำเป็นในทางปฏิบัติ จะทำให้คนในชุมชนรับทราบไปในแนวทางเดียวกัน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และรับรู้ช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมและทำให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป^{๑๕}

ในด้านหลักธรรมที่สอดคล้องในการพัฒนา ด้านการบ่งชี้ความรู้ ผู้เชี่ยวชาญเสนอว่า ควรใช้หลักฉันทธรรม ในอิทธิบาทธรรม ๔ ประการ เป็นเบื้องต้น ในการนิยามปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ เพื่อการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก โดย หลักธรรมอิทธิบาท ๔ นั้น มีความหมายในเบื้องต้นว่า คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จตามประสงค์ ดังนั้น ฉันทะในอิทธิบาท จึงหมายถึง ความต้องการที่จะทำสิ่งนั้นๆ โดยทั่วไปในทางหลักธรรมพระพุทธศาสนาแล้ว คำว่าฉันทะนี้ หมายถึงกุศลฉันทะ หรือธรรมฉันทะ คือความปรารถนากระทำในสิ่งที่ดี หรือ กัตตุกัมยตาฉันทะ คือ ความต้องการที่จะทำหรือความอยากทำความดี แตกต่างจาก ตณหาฉันทะ ในฝ่ายอกุศล ที่เป็นความอยากได้เพื่อตัวเอง ไม่ใช่เพื่อชุมชน สังคม สอดคล้องกับการที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง เป็นชุมชนใกล้เคียงในพื้นที่ป่านุรักษ์ของทางราชการที่ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด คนในพื้นที่ จึงควรนิยามกำหนดกรอบในการบ่งชี้ความรู้ในด้านที่สอดคล้องกับนโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของส่วนรวม^{๑๖} ด้วยเหตุนี้ อิทธิบาท ๔ ในขั้นตอนนี้ จึงสามารถนำมาเสริมในการอธิบายได้อย่างชัดเจนตามวัตถุประสงค์การวิจัย

อย่างไรก็ดี ผู้เชี่ยวชาญเสนอเพิ่มเติมว่า ในด้านกระบวนการจัดการความรู้ในประเด็นต่างๆ สามารถนำหลักธรรมพละ ๕ มาเสริมการนิยามอธิบายการพัฒนาได้ โดยด้านกระบวนการ ใช้

^{๑๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางอัมพร อยู่เจริญ, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอดุลธรรมสาร (บุญญิต), เจ้าคณะอำเภอเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ดีธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาอนุเคราะห์และการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวสุธาทิพย์ สั้งสี, นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวรเขตบัณฑิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

หลักของศรัทธา คือความตั้งใจที่จะลงมือทำมาเสริมการพัฒนา ด้านการจัดการความรู้ ควรใช้ วัริยะ มามุ่งเน้นให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดีและประสบความสำเร็จ ส่วนในด้านกระบวนการของชุมชนในพื้นที่ มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ สติ เป็นกรอบในการดำเนินงานเพื่อให้คนทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ในด้านการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้หลักของ สมาธิ คือความตั้งใจมั่นมาช่วยขับเคลื่อนให้การดำเนินการเป็นไปตามกรอบและเป้าประสงค์ที่คนในชุมชนกำหนดไว้ ส่วน ด้านการจัดลำดับความสำคัญของแนวทางการพัฒนาองค์ความรู้ ต้องใช้ ปัญญา มาพิจารณาให้รอบด้านเพื่อให้การจัดการความรู้เป็นไปได้อย่างตรงต่อความต้องการจำเป็นของชุมชน และสามารถตอบสนองต่อพลวัตที่เปลี่ยนไปของบริบทสังคม และเศรษฐกิจ ตลอดจนถึงกฎและระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้อย่างเท่าทันสถานการณ์^{๙๗}

๔.๓.๑.๒ ความเหมาะสมขององค์ประกอบ และหลักธรรมที่สอดคล้องด้านการสร้างและแสวงหาความรู้

ด้านการสร้างและแสวงหาความรู้ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๑๐ ท่าน ได้ให้ความเห็นว่า องค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ด้านการสร้างและแสวงหาความรู้ประกอบด้วย ๗ กลยุทธ์/องค์ประกอบ มีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงกลยุทธ์ว่า เมื่อได้ทำการบ่งชี้ทิศทางของการจัดการความรู้ทุ่งแสลงหลวงในเชิงอนุรักษ์ และพัฒนาต่อยอดไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางภูมินิเวศธรรมชาติแล้ว สิ่งสำคัญต่อไปก็คือการดำเนินการแสวงหาและสร้างตัวองค์ความรู้ขึ้นมา ซึ่งองค์ความรู้ในชุมชนทุ่งแสลงหลวงอาจอยู่ทั้งในตัวบุคคล กระบวนการ หรือกิจกรรม เนื่องจากชุมชนทุ่งแสลงหลวงเป็นชุมชนที่พึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติ หรือแม้จะไม่พึ่งพิงโดยตรงก็มีภูมินิเวศธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน^{๙๘} ดังนั้นการรวบรวมองค์ความรู้จากแหล่งต่างๆ ที่มีอยู่กระจัดกระจาย ทั้งภายในหรือภายนอกชุมชน มาประมวลเข้าไว้ด้วยกัน ด้วยการจัดการให้เหมาะสมและตรงต่อเป้าหมายในการพัฒนาที่มุ่งเน้นความยั่งยืนเป็นสิ่งที่ควรเกิดขึ้น^{๙๙}

ผู้เชี่ยวชาญจึงเห็นควรในองค์ประกอบ ภาครัฐ เร่งจัดทำชุมชนพื้นที่แนวกันชน (Buffer Zone) ให้เป็นชุมชนนกออนุรักษ์ที่ป่ามรดกโลก มีการกำหนดระดับชุมชนอนุรักษ์มรดกโลก มอบรางวัลฯ เพื่อเสริมแรงจูงใจ จะสามารถทำให้คนในชุมชนได้มีองค์ความรู้เพื่อการอนุรักษ์อย่างเป็นระบบ โดยผู้เชี่ยวชาญได้แสดงความคิดเห็นสอดคล้องไปในทางเดียวกัน ว่าชุมชนควรมีการสำรวจพื้นที่ เพื่อสร้างและประชาสัมพันธ์ เส้นทางการท่องเที่ยวธรรมชาติในพื้นที่ให้ครบทุกฤดูกาล เพื่อนำองค์ความรู้ที่ชุมชนมีอยู่มาใช้ให้เกิดคุณค่าและประโยชน์ในทางปฏิบัติ และสามารถเพิ่มคุณค่าทาง

^{๙๗} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวรเขตบัณฑิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๙๘} สทนากลุ่มเฉพาะ นายสรวิทย์ ทิมป่าตี๋ พนักงานพิทักษ์ป่า ประจำหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ สล.๖ (บ้านมุง) สังกัดสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๙๙} สทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวสุธาทิพย์ สังสี, นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

เศรษฐกิจชุมชนได้อีกทางหนึ่ง^{๑๐๐} ซึ่งต้องสอดคล้องกับ องค์ประกอบ ภาครัฐเร่งดำเนินการปักหลัก เขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรอยต่อรับทราบโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน เช่น กิจกรรมบวชป่า ปักเขตมรดก ที่จะเป็นการทำให้เกิดการชัดเจนในทางปฏิบัติสำหรับชุมชนที่จะเข้าใจ ร่วมกันในการทำงานด้านการอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง^{๑๐๑} ในส่วนภูมิ ปัญญา นั้น ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่า การที่ อปท.จัดกิจกรรมสำรวจรวบรวมร่วมกับชุมชน และ ภาครัฐส่งเสริมการขึ้นทะเบียนนามสงเคราะห์ ประชาญ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะเป็นการทำให้เกิดคุณค่า ในทางปฏิบัติสำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่คนในชุมชนรวมถึงนอกชุมชนสามารถสืบค้นและแสวงหา ความรู้ได้อย่างสะดวก^{๑๐๒} นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับ องค์ประกอบ สถานศึกษาภาคบังคับในพื้นที่ เพิ่มหลักสูตรเยาวชนรักบ้านเกิด ศึกษาประวัติศาสตร์จากผู้บุกเบิก ประชาญ์ชุมชน จะเป็นการ วางรากฐานทางด้านองค์ความรู้ที่จะเสริมพลังให้แก่การต่อยอดองค์ความรู้ให้แก่คนในชุมชน^{๑๐๓} ในด้าน ผู้นำชุมชนจัดทำพงศาวลี เพื่อสร้างจิตสำนึกและสามัคคีของคนในชุมชน และองค์ประกอบ ชุมชน รวบรวมจัดทำเอกสาร ฐานข้อมูล ความเชื่อร่วมสมัย สำหรับการ เผยแพร่ และรักษาองค์ความรู้ใน พื้นที่ จะทำให้สอดคล้องกับการจัดการองค์ความรู้ให้เป็นระบบ ด้านการสร้างและแสวงหาความรู้ได้ ต่อไป^{๑๐๔}

ในด้านหลักธรรมที่สอดคล้องในการพัฒนา ด้านการสร้างและแสวงหาความรู้ ผู้เชี่ยวชาญ เสนอว่า ควรใช้หลักจริยธรรม ในอิทธิบาทธรรม ๔ ประการ เป็นเบื้องต้น ในการนิยามปัจจัยที่ส่งผล ต่อความสำเร็จ เพื่อการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่ง แสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก โดย หลักจริยธรรม ในอิทธิบาทธรรม นั้น หมายถึงความพยายามลงมือ ดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จตามความประสงค์ เทียบกับการอธิบายอิทธิบาทธรรมในทาง พระพุทธศาสนาแล้ว จริยธรรม คือหลักธรรมที่สำคัญยิ่งต่อการบำเพ็ญเพียรทางจิต เพื่อให้เกิดการรู้ แจ้ง หรือปัญญาในอริยมรรค อริยผล อย่งไรก็ดีในการนำจริยธรรม มาประยุกต์นียมกับการจัดการ ความรู้ด้านการสร้างและแสวงหาความรู้ นั้น ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเห็นตรงกันสอดคล้อง เนื่องจากองค์ ความรู้ในชุมชนทุ่งแสงหลวงนั้น มีอยู่อย่างกระจุกกระจายทั้งในตัวบุคคล กระบวนการ หรือกิจกรรม การที่จะดำเนินการให้การจัดการความรู้ในชุมชนทุ่งแสงหลวงประสบผลสำเร็จได้ ความพยายามของ ภาคส่วนทุกฝ่าย ในการลงมือทำให้ครบถ้วนในทุกชุมชน หรือตามประเด็นองค์ความรู้ที่จำเป็นนั้น จึง เป็นสิ่งสำคัญที่จะสามารถทำให้การจัดการความรู้ในชุมชนทุ่งแสงหลวงประสบผลสำเร็จได้อย่าง

^{๑๐๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ดีธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล บ้านมุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๐๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางอัมพร อยู่เจริญ, ตัวแทนประชาญ์ชุมชนด้านการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้าน มุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๐๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายศุภเชษฐ์ ปั้นประเสริฐ, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๐๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสายทอง ทาสี, ตัวแทนประชาญ์ชุมชนด้านการนำเที่ยวภูมินิเวศในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้าน มุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๐๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางอัมพร อยู่เจริญ, ตัวแทนประชาญ์ชุมชนด้านการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้าน มุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

แท้จริง ด้วยเหตุนี้ หลักวิริยธรรม ในอิทธิบาทธรรม จึงสามารถนำมาเสริมในการอธิบายได้อย่างชัดเจน^{๑๐๕}

๔.๓.๑.๓ ความเหมาะสมขององค์ประกอบ และหลักธรรมที่สอดคล้องด้านการจัดความรู้ให้เป็นระบบ

ด้านการจัดความรู้ให้เป็นระบบ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๑๐ ท่าน ได้ให้ความเห็นว่า องค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ด้านการจัดความรู้ให้เป็นระบบ ประกอบด้วย ๕ กลยุทธ์/องค์ประกอบ มีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงกลยุทธ์ว่า เมื่อได้มีการบ่งชี้และแสวงหาองค์ความรู้แล้ว สิ่งที่สำคัญต่อมาคือการจัดรวบรวมความรู้ให้เป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวก รวดเร็วต่อการสืบค้น และนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสังคมปัจจุบันที่คนมีความสนใจสิ่งต่างๆ รอบตัว และมีความใฝ่รู้ จากการเข้ามาโดยทั่วถึงของเทคโนโลยีการสื่อสาร การจัดการรวบรวมองค์ความรู้ทุ่งแสลงหลวงให้เป็นระบบอาจจะทำให้คนที่สนใจสามารถเข้าถึงและศึกษาองค์ความรู้ และนำไปต่อยอด ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ก่อให้เกิดคุณค่าในทางปฏิบัติ^{๑๐๖}

ผู้เชี่ยวชาญจึงเห็นควรในองค์ประกอบ ชุมชนสร้างฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนอนุรักษ์มรดกโลกฯ โดยได้แสดงความคิดเห็นสอดคล้องไปในทางเดียวกัน ว่าองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนทั้งที่อยู่ในตัวคน หรือแหล่งเรียนรู้ แม้จะมีมากมาย แต่ถ้าหากกระจัดกระจาย ลำบากต่อการสืบค้น ก็จะทำให้องค์ความรู้ที่มีอยู่ไม่มีความหมาย ดังนั้นการที่ชุมชนสร้างฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นมา จะทำให้ง่ายต่อการศึกษา และต่อยอดได้ต่อไป^{๑๐๗} ดังนั้น องค์ประกอบ ชุมชนส่งเสริมกิจกรรมสำนึกรักบ้านเกิด เพื่อรักษาและสืบทอดภูมิปัญญาในท้องถิ่น ในรูปแบบออนไลน์และเครือข่ายโดยใช้สื่อโซเชียลมีเดีย^{๑๐๘} ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่า จะเป็นสิ่งที่ทำให้องค์ความรู้ที่ไหลออกนอกชุมชน เช่น คนวัยทำงานที่ไปประกอบอาชีพนอกพื้นที่ ได้มีช่องทางในการร่วมกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์กับคนในชุมชน สร้างความผูกพันระยะไกล รวมถึงเป็นช่องทางแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้แก่คนที่มิถินฐานทุ่งแสลงหลวงได้มีความรักและสามัคคีกลมเกลียวแม้จะอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ด้วยการประยุกต์ใช้ระบบออนไลน์มาเป็นจุดเชื่อมโยง^{๑๐๙} สอดคล้องกับ องค์ประกอบ หน่วยงานจัดให้สถานที่เหมาะสมในวัดเป็นห้องสมุดชุมชน เป็นจุดบูรณาการต้อนรับนักท่องเที่ยว ที่สามารถศึกษาความรู้ข้อมูล อัตลักษณ์ชุมชนได้ตลอดทั้งปี ก็จะเป็นส่วนสำคัญในฐานะหมุดหมาย หรือฐานสำหรับการ

^{๑๐๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวรเขตบัมชิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๐๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ดีธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาอนุกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๐๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวสุธาทิพย์ สังสี, นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๐๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางอัมพร อยู่เจริญ, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๐๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอดุลธรรมสาร (บุญญ์ดี), เจ้าคณะอำเภอเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

เรียนรู้ รวมตัวกันของคนที่น่าสนใจในอัตลักษณ์ทุ่งแสงหลวงในฐานะชุมชนรอยต่อป่าอนุรักษ์^{๑๑๐} ในด้าน ผู้นำชุมชน ใช้เครือข่ายจัดตั้งที่มีอยู่ เช่น อสม. ประธานคุ้มบ้าน ฯลฯ เป็นผู้นำในการเชื่อมโยง บ่งชี้รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาฯ ผู้เชี่ยวชาญได้แสดงความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ว่าเป็นกุญแจสำคัญในความสำเร็จเพราะระบบเครือข่ายจัดตั้งของราชการ ส่วนใหญ่ผูกพันตามระบบการบริหาร และมีลำดับขั้นชัดเจน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการเชื่อมโยงการค้นหาและจัดการความรู้ภูมิปัญญาชุมชนได้อย่างดีเยี่ยม^{๑๑๑} และเมื่อได้องค์ความรู้แล้ว สิ่งสำคัญต่อมาคือ องค์ประกอบ การจัดทำ คู่มือ/ ฐานข้อมูล สำหรับการเผยแพร่ และรักษาองค์ความรู้ KM ชุมชน ผ่านระบบออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่าย ก็เป็นสิ่งสำคัญที่ควรเกิดขึ้นเพื่อให้การนำองค์ความรู้สู่การปฏิบัติสามารถเป็นไปได้จริง^{๑๑๒}

ในด้านหลักธรรมที่สอดคล้องในการพัฒนา ด้านการจัดความรู้ให้เป็นระบบ ผู้เชี่ยวชาญ เสนอว่า ควรใช้หลัก จิตตะ ในอิทธิบาทธรรม ๔ ประการ เป็นเบื้องต้น ในการนิยามปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ เพื่อการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก โดย หลักจิตตะ ในอิทธิบาทธรรม นั้น หมายถึงความเอาใจใส่ฝึกฝนในการดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ไม่ฟุ้งซ่าน เลื่อนลอยไปผิดวัตถุประสงค์ เทียบกับการอธิบายอิทธิบาทธรรมในทางพระพุทธศาสนาแล้ว จิตตะ คือหลักธรรมที่สำคัญยิ่งต่อการบำเพ็ญเพียรทางจิต เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถบำเพ็ญเพียรทางจิต มุ่งมั่น ไม่ฟุ้งซ่าน ชัดช่ายไปตามอารมณ์อันน่าใคร่ปรารถนาที่ผิดวัตถุประสงค์ของการบำเพ็ญเพียรเพื่อให้เกิดการรู้แจ้ง หรือปัญญาในอริยมรรค อริยผล อย่างไรก็ตามในการนำหลักจิตตะ ในอิทธิบาทธรรม มาประยุกต์นียบกับการจัดการความรู้ด้านการจัดความรู้ให้เป็นระบบ นั้น ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเห็นตรงกันสอดคล้อง เนื่องจาก การจัดรวบรวม องค์ความรู้ให้เป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ ต้องดำเนินการให้ถูกต้องและไม่มีผิดพลาด เพื่อให้สะดวกต่อผู้สนใจในการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ และการจัดรวบรวมองค์ความรู้ทุ่งแสงหลวงให้เป็นระบบ อาจจะทำให้คนที่สนใจสามารถเข้าถึงและศึกษาองค์ความรู้ และนำไปต่อยอด ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ก่อให้เกิดคุณค่าในทางปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้ ผู้เชี่ยวชาญจึงเห็นตรงกันว่า หลักจิตตะ ในอิทธิบาทธรรม จึงสามารถนำมาเสริมในการอธิบายในขั้นตอนนี้ได้^{๑๑๓}

๔.๓.๑.๔ ความเหมาะสมขององค์ประกอบ และหลักธรรมที่สอดคล้องด้านการประมวลและกลั่นกรองความรู้

ด้านการประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๑๐ ท่าน ได้ให้ความเห็นว่า องค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ด้านการประมวลและกลั่นกรองความรู้ ประกอบด้วย ๕ กลยุทธ์/องค์ประกอบ มีความเหมาะสม สามารถ

^{๑๑๐} สันทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ดีธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาอนุกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านม่วง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๑๑} สันทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวธนกร น้อยพันธ์, ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีตำบลบ้านม่วง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๑๒} สันทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ดีธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาอนุกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านม่วง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๑๓} สันทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวรเขตบดินทิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านม่วง ตำบลบ้านม่วง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

นำไปใช้เป็นกลยุทธ์ ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงกลยุทธ์ว่า การกลั่นกรองความรู้เกิดจากการประมวลองค์ความรู้ที่ได้ทำการศึกษา มาให้เป็นระบบและเข้าใจได้ง่าย ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องทำให้การเข้าถึงองค์ความรู้ที่จัดระบบแล้วเป็นไปได้โดยสะดวกและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน รวมถึงการจัดการเสริมพลัง เสริมทักษะ ให้แก่คนในชุมชนได้สามารถเข้าใจได้ไปในทิศทางเดียวกันอีกด้วย^{๑๑๔}

ผู้เชี่ยวชาญจึงเห็นควรในองค์ประกอบ ภาครัฐเสริมทักษะให้คนในชุมชน ในการใช้สื่อออนไลน์เพื่อการประชาสัมพันธ์ความรู้ การท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ของชุมชน ผ่านแอปพลิเคชันในโทรศัพท์มือถือ ได้แสดงความคิดเห็นสอดคล้องไปในทางเดียวกัน ว่าเป็นสิ่งที่ควรเกิดขึ้นเพราะคนในชุมชนมีที่หลากหลาย ทั้งอาชีพ การดำรงชีวิต และวิถีชีวิต ความแตกต่างอาจทำให้คนในชุมชนไม่สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ที่นำมาจัดการอย่างเป็นระบบได้ การที่ภาครัฐมีกิจกรรมเสริมทักษะให้แก่คนในชุมชน จะเป็นการไขกุญแจความรู้ และให้คนในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ได้อย่างทั่วถึง^{๑๑๕} องค์ประกอบ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดโครงการสร้างเครือข่ายความรู้ในพื้นที่ โดยใช้รูปแบบพี่เลี้ยง (Mentoring) เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่า เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะคนในชุมชนมีความสนใจที่แตกต่างกัน และมีความจำเป็นในการประกอบอาชีพ และข้อจำกัดมากมาย ทำให้การดำเนินงานส่งเสริมการจัดการความรู้ทุ่งแสลงหลวงไม่ต่อเนื่อง การที่ภาครัฐจะเข้ามา มีบทบาทสนับสนุนในด้านนี้ เป็นสิ่งที่ควรเกิดขึ้น ในฐานะพี่เลี้ยงและให้คำแนะนำ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง^{๑๑๖} สอดคล้องกับ องค์ประกอบ ท้องถิ่น ทำการประชาสัมพันธ์ ขึ้นทะเบียน บุคคล สถานที่ ผู้ประกอบการ ที่สืบสานภูมิปัญญา มอบเกียรติบัตร รวมถึงออกแบบตราสัญลักษณ์สำหรับมอบให้ติดในผลิตภัณฑ์ เพื่อยืนยันมาตรฐานคุณค่าและความดั้งเดิมที่น่าสนใจ จะเป็นการหนุนเสริมให้มีความสนใจในการจัดการความรู้เป็นไปในทิศทางบวก และเกิดความมีส่วนร่วมของชุมชน และสร้างการยอมรับให้แก่คนในชุมชนจากมาตรฐานที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน^{๑๑๗} ในด้าน ส่งเสริมจัดทำกรเรียนรู้ออนไลน์และเครือข่ายโดยใช้สื่อโซเชียลมีเดีย “คนทุ่งแสลงหลวง รักบ้านเกิด” สร้างการตระหนักรู้ถึงข้อมูลเรื่องราว ตำนาน วิถีชีวิต ความผูกพัน ในชุมชน ได้แสดงความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ว่าเป็นสิ่งที่จะทำให้คนในชุมชนจากทุกสาขาอาชีพได้มีพื้นที่แสดงความรักและสามัคคี ก่อให้เกิดความผูกพันและมุ่งมั่นในการพัฒนาชุมชนทุ่งแสลงหลวง^{๑๑๘} โดย สอดคล้องกับ ในองค์ประกอบด้าน ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนองค์ความรู้ ให้มีกรรมการฯ KM เพื่อช่วยประมวลผล กลั่นกรองเป็นตัวแบบ (model) สู่การปฏิบัติได้จริง ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่า เป็นสิ่งที่

^{๑๑๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวสุธาทิพย์ สังสี, นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๑๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ดีธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาอนกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๑๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางอัมพร อยู่เจริญ, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๑๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวธนาภร น้อยพันธ์, ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๑๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอดุลธรรมสาร (บุญญ์ดี), เจ้าคณะอำเภอเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

จะหนุนเสริมและเติมพลังให้แก่การจัดการความรู้ โดยการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นการเติมเต็มแนวคิดและวิธีการปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในการจัดการความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง^{๑๑๙}

ในด้านหลักธรรมที่สอดคล้องในการพัฒนา ด้านการประมวลและกลั่นกรองความรู้ ผู้เชี่ยวชาญเสนอว่า ควรใช้หลัก วิมังสาธรรม ในอิทธิบาทธรรม ๔ ประการ เป็นเบื้องต้น ในการนิยามปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ เพื่อการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติด้านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก โดย หลักวิมังสา ในอิทธิบาทธรรม นั้น หมายถึง การหมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เทียบกับการอธิบายอิทธิบาทธรรมในทางพระพุทธศาสนาแล้ว วิมังสา คือหลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่งต่อการบำเพ็ญเพียร เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถบำเพ็ญเพียรทางจิต ได้พิจารณาตรวจสอบ ใคร่ครวญด้วยปัญญา รู้จักแก้ไขปรับปรุงการกระทำที่ผิดพลาด เพื่อให้กลับมาสู่หนทางของการปฏิบัติที่ถูกต้อง และสอดคล้องกับแนวทางแห่งการรู้แจ้ง หรือปัญญาในอริยมรรค อริยผล อย่างไรก็ดีในการนำหลักวิมังสา ในอิทธิบาทธรรม มาประยุกต์นิยามกับการประมวลและกลั่นกรองความรู้ นั้น ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเห็นตรงกันสอดคล้อง เนื่องจากการดำเนินงานตามขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ ในขั้นของการกลั่นกรองความรู้ จำเป็นที่จะต้องประมวลองค์ความรู้ที่ได้ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ผิดพลาดจากวัตถุประสงค์ร่วมกันของคนในชุมชน รวมถึงการจัดการเสริมพลัง เสริมทักษะ ให้แก่คนในชุมชนได้สามารถเข้าใจได้ไปในทิศทางเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ ผู้เชี่ยวชาญจึงเห็นตรงกันว่า หลักวิมังสา ในอิทธิบาทธรรม จึงสามารถนำมาเสริมในการอธิบายในขั้นตอนนี้ได้อย่างชัดเจน^{๑๒๐}

๔.๓.๑.๕ ความเหมาะสมขององค์ประกอบ และหลักธรรมที่สอดคล้องด้านการเข้าถึงความรู้

ด้านการเข้าถึงความรู้ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๑๐ ท่าน ได้ให้ความเห็นว่า องค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติด้านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ด้านการเข้าถึงความรู้ ประกอบด้วย ๗ กลยุทธ์/องค์ประกอบ มีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้เป็นกลยุทธ์ ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติด้านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงกลยุทธ์ว่า การเข้าถึงความรู้เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการจัดการความรู้ในพื้นที่ชุมชนชนบท ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ในชุมชนทุ่งแสลงหลวง จากข้อจำกัดของการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ และความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจโดยรวม ทำให้การจัดการเพื่อให้คนในชุมชนและนอกชุมชนเข้าถึงความรู้ที่ดำเนินการจัดการไว้อย่างเป็นระบบสามารถเกิดประโยชน์สูงสุดได้นั้น ต้องคำนึงถึงการส่งข้อมูลความรู้ที่จัดการแล้วให้ผู้สนใจรับข้อมูล และการให้

^{๑๑๙} สทนทากลุ่มเฉพาะ นางสาวสุชาติพิชญ์ สังข์สี, นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๒๐} สทนทากลุ่มเฉพาะ พระครูวรเขตบัณฑิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

โอกาสให้ผู้รับข้อมูลสามารถพิจารณาเลือกข้อมูลองค์ความรู้ตามที่ต้องการได้อย่างเป็นระบบและพอเพียงต่อความต้องการ^{๑๒๑}

ผู้เชี่ยวชาญจึงเห็นควรในองค์ประกอบ การจัดทำฐานข้อมูลออนไลน์ ตัวอย่าง ผู้ประกอบการ เกษตรปลอดภัย การท่องเที่ยวในชุมชนต้นแบบ ที่สามารถเข้าถึง และเรียนรู้ได้ในทุกชุมชน จะเป็นสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนสามารถเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบตรงต่อความต้องการสามารถตอบสนองต่อความจำเป็นในทางปฏิบัติได้ ได้แสดงความคิดเห็นสอดคล้องไปในทางเดียวกันว่า ภาครัฐควรเข้ามามีบทบาทส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ใช้พื้นที่วัดให้เกิดประโยชน์สำหรับคนทุกวัย เพราะวัดหรือศาสนสถานในชุมชนทุ่งแสงหลวง เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่มีกิจกรรมต่อเนื่องและสามารถบูรณาการกับศาสนสถานให้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดการองค์ความรู้เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะเกิดประโยชน์แก่ชุมชนทุ่งแสงหลวงได้^{๑๒๒} องค์ประกอบ ทุกหน่วยงานใช้วัดในชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับกิจกรรมทางศาสนาตลอดทั้งปี จึงเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้จริง เพราะกิจกรรมทางศาสนาในทางปฏิบัติเกิดขึ้นต่อเนื่อง เช่น การเข้าวัดทำบุญในวันพระ มีเป็นประจำทุกสัปดาห์ มีการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่สนใจในทางศาสนา สามารถใช้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้^{๑๒๓} ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่า หากเป็นไปได้ การที่หน่วยงานใช้เครือข่ายจัดตั้งที่มีอยู่ เช่น จิตอาสา อสม. ฯลฯ ในการเสริมพลังการรับรู้และส่งต่อข้อมูลด้าน การท่องเที่ยว การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในพื้นที่ จะเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งและสามารถสร้างองค์ความรู้เพื่อนำมาจัดการให้เกิดประโยชน์ได้^{๑๒๔} สอดคล้องกับ องค์ประกอบ ท้องถิ่นจัดระบบองค์ความรู้เป็นชุดความรู้ด้านต่างๆ รวมถึงถอดบทเรียนผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จเผยแพร่ในฐานข้อมูลออนไลน์ของท้องถิ่น จะสามารถเข้าถึงได้ง่ายสำหรับผู้สนใจทั้งในและนอกพื้นที่^{๑๒๕} ในด้าน กำหนดวาระการปรับปรุงข้อมูล โดยชุมชน วัดผู้ประกอบการในพื้นที่ มีส่วนร่วมกันปรับปรุงชุดความรู้ให้เป็นปัจจุบัน เพื่อลงในฐานข้อมูลออนไลน์ของท้องถิ่น จะสามารถเติมเต็มและพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบัน โดยเป็นการเสริมบทบาทให้ชุมชนหรือศาสนสถาน และผู้ประกอบการได้มีบทบาทเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ได้อย่างแท้จริง^{๑๒๖} ในองค์ประกอบด้าน ท้องถิ่นจัดทำงบประมาณ เพื่อพัฒนาป้ายสื่อความหมายให้ศูนย์บูรณาการข้อมูลชุมชน สร้างการรับรู้เส้นทางแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่า เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ควรเกิดขึ้น เนื่องจากการสร้างสัญลักษณ์ให้คนในชุมชนรับรู้ร่วมกัน

^{๑๒๑} สทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ดีธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านมุง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๒๒} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอดุลธรรมสาร (บุญญิตี), เจ้าคณะอำเภอนิคมบ่งพร่าง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๒๓} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวรเขตบัมจิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๒๔} สทนากลุ่มเฉพาะ นายศุภเชษฐ์ ปั่นประเสริฐ, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๒๕} สทนากลุ่มเฉพาะ นายศุภเชษฐ์ ปั่นประเสริฐ, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๒๖} สทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวสุธาทิพย์ สังสี, นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบตำบลบ้านมุง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

ถึงการมีอยู่ของชุมชนแหล่งเรียนรู้ที่สามารถจับต้องได้ และสร้างความรู้สึกร่วมและเป็นเจ้าของในแหล่งเรียนรู้ที่ตกผลึกมาจากการจัดการความรู้ร่วมกันของคนในชุมชนนั้นๆ เอง^{๑๒๗}

ในด้านหลักธรรมที่สอดคล้องในการพัฒนา ด้านการเข้าถึงความรู้ ผู้เชี่ยวชาญเสนอว่า ควรใช้หลักจินตามยปัญญา ในการนิยามปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ เพื่อการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก โดยหลักธรรม จินตามยปัญญา นั้น หมายถึง ปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณาหาเหตุผล ตามวัตถุประสงค์นั้นๆ เทียบกับในทางพระพุทธศาสนาแล้ว จินตามยปัญญา คือปัญญาในขั้นต้นๆ หลังจากที่ได้อบรมศึกษาเรียนรู้สิ่งต่างๆ และนำมาขบคิดพิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการ คือการพิจารณาอย่างแยบคาย เป็นเหตุเป็นผล ตามความทรงจำที่ได้เรียนศึกษา เป็นปัญญาเริ่มต้นในการปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ดีในการนำจินตามยปัญญา มาประยุกต์นิยามกับการจัดการความรู้ ด้านการเข้าถึงความรู้ นั้น ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเห็นตรงกันแล้ว มีความสอดคล้องและสามารถนำมา นิยามได้ชัดเจน เนื่องจากการเข้าถึงความรู้ในกระบวนการจัดการความรู้ นั้น เป็นการส่งข้อมูลความรู้ที่จัดการแล้วให้ผู้สนใจรับข้อมูล และให้โอกาสให้ผู้รับข้อมูลสามารถพิจารณาเลือกข้อมูลองค์ความรู้ตามที่ต้องการได้อย่างเป็นระบบและพอเพียงต่อความต้องการที่ตั้งได้อธิบายไว้เบื้องต้น ด้วยเหตุนี้ จินตามยปัญญาจึงสามารถนำมาเสริมในการอธิบายได้อย่างชัดเจนตามวัตถุประสงค์การวิจัย^{๑๒๘}

๔.๓.๑.๖ ความเหมาะสมขององค์ประกอบ และหลักธรรมที่สอดคล้องด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

ด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๑๐ ท่าน ให้ความเห็นว่า องค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ประกอบด้วย ๙ กลยุทธ์/องค์ประกอบ มีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้เป็นกลยุทธ์ ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงกลยุทธ์ว่า การแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการจัดการความรู้ในชุมชนทุ่งแสลงหลวงให้มีความยั่งยืน เนื่องจากองค์ความรู้ต่างๆ มีการพัฒนาปรับปรุงตลอดเวลา ทั้งในด้าน กฎ ระเบียบ หรือการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้คนในชุมชนจัดการความรู้ ต้องมีการอัปเดต หรือการปรับปรุงข้อมูลความรู้ของชุมชนตนเองให้เป็นปัจจุบันเสมอๆ ดังนั้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับชุมชนทุ่งแสลงหลวงที่เหมาะสมในทางปฏิบัติ สามารถเป็นได้ทั้งลักษณะ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ Community of Practice ที่ทุกคนมีส่วนร่วมเรียนรู้ร่วมกัน หรือระบบพี่เลี้ยง Mentoring System ที่อาจมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้การจัดการความรู้เป็นไปได้อย่างเป็นปัจจุบัน โดยเวทีสำหรับการ

^{๑๒๗} สอนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอดุลธรรมสาร (บัญญัติ), เจ้าคณะอำเภอเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๒๘} สอนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวรเขตบัณฑิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

แลกเปลี่ยนความรู้ Knowledge Forum ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะทำให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนทุ่งแสงหลวงและชุมชนอื่นๆ ได้อย่างเป็นระบบ^{๑๒๙}

ผู้เชี่ยวชาญจึงเห็นควรในองค์ประกอบ การจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึก ตั้งทีมงานผู้ประสานงาน เพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วม เครือข่ายจิตอาสา ฝักระวังมลภาวะป่าอนุรักษ์ทุ่งแสงหลวง จะช่วยให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและทำให้คนในชุมชนเกิดความรักและห่วงใยในการดำเนินการจัดการความรู้ในชุมชนของตนเอง^{๑๓๐} โดยผู้เชี่ยวชาญ ได้แสดงความคิดเห็นสอดคล้องไปในทางเดียวกัน การที่ชุมชนรวมตัวแบ่งปันแนวทางการประกอบอาชีพ SME ผ่านการสร้างศูนย์หรือเครือข่ายต้นกล้าผู้ประกอบการทุ่งแสงหลวง ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบที่เลี้ยง ที่ทำให้คนในชุมชนได้ต่อยอดแนวทางการประกอบกิจการไปพร้อมกับการอนุรักษ์ทรัพยากรภูมิวัฒนธรรมชาติได้อย่างต่อเนื่อง^{๑๓๑} ในขณะที่ องค์ประกอบ การจัดกิจกรรมเสริมพลังแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการอนุรักษ์ปกป้องมรดกธรรมชาติทั้งในนอกพื้นที่ เป็นประจำทุกปี การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ชุมชนทุ่งแสงหลวง ๒ จังหวัด การปลูกจิตสำนึก ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่า จะสามารถทำให้คนในชุมชนเกิดความตื่นตัวในการทำงานด้านการอนุรักษ์และเสริมพลังในการจัดการความรู้ให้มียุคความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอจากบทเรียนชุมชนต้นแบบอื่นๆ นอกพื้นที่^{๑๓๒} สอดคล้องกับ การที่ผู้นำชุมชนตั้งเครือข่ายออนไลน์คนแสงหลวงไม่ลืมถิ่น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำด้านองค์ความรู้ และการรักษาภูมิปัญญา จะเป็นการช่วยกันรักษาองค์ความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนให้สามารถนำมาต่อยอดเพื่อการพัฒนาได้อย่างเป็นระบบ โดยที่องค์ประกอบ ใช้วัดในชุมชนเป็นศูนย์รวบรวมข้อมูล ในกระบวนการเครือข่าย การเสริมทักษะความรู้ในด้านต่างๆ ทั้งผลิตภัณฑ์ การท่องเที่ยว รวมถึงการอนุรักษ์ ก็จะเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้การแลกเปลี่ยนมีที่ทางในชุมชน โดยใช้ศาสนสถานในทางศาสนาเป็นแหล่งศูนย์รวมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน^{๑๓๓} ในด้าน หน่วยงานต่างๆ ตั้งทีมงานผู้ประสานงาน KM ท่องเที่ยวโดยชุมชน มัคคุเทศก์ ไกด์ชุมชน ที่พัก โฮมสเตย์ บริการ ผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยใช้บุคลากรในพื้นที่ ทั้งรูปแบบออนไลน์ และอาสาสมัคร เป็นอีกวิธีที่จะทำให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีวิถีในการเข้าร่วมในการจัดการความรู้ได้ โดยใช้พื้นที่วัดเป็นศูนย์บูรณาการข้อมูลชุมชนนำเที่ยวป่าอนุรักษ์เพื่อการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนสู่การปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งในขั้นสุดท้าย การตั้งกรรมการคนทุ่งแสงหลวงจิตอาสาพัฒนา KM โดยให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วม โดยใช้วัดเป็นศูนย์

^{๑๒๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ดิธธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านม่วง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๓๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวสุธาทิพย์ สังข์สี, นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบตำบลบ้านม่วง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๓๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอดุลธรรมสาร (บุญญิตี), เจ้าคณะอำเภอนิคมบ่งพร่าง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๓๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางนิธิญา บุญสว่าง, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการนำเที่ยวในพื้นที่บ้านม่วง ตำบลบ้านม่วง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๓๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวธนกร น้อยพันธ์, ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีตำบลบ้านม่วง อำเภอนิคมบ่งพร่าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

บูรณาการการจัดการความรู้ จะเป็นวิธีที่สำคัญที่จะทำให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จได้โดยคนในชุมชนเอง^{๑๓๔}

ในด้านหลักธรรมที่สอดคล้องในการพัฒนา ด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ผู้เชี่ยวชาญเสนอว่า ควรใช้หลักสุตมยปัญญา ในการนิยามปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ เพื่อการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติด้านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก โดย หลักธรรม สุตมยปัญญา นั้น หมายถึงปัญญาเกิดจากการสดับ การเล่าเรียน ศึกษา สืบค้น และแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านกระบวนการต่างๆ เพื่อการทรงจำ ก่อนนำไปประยุกต์ใช้ตามวัตถุประสงค์นั้นๆ เทียบกับในทางพระพุทธศาสนาแล้ว สุตปัญญา คือปัญญาในขั้นรองหลังจากที่ได้ลงมือพิจารณาค้นหาความรู้และจัดเป็นระบบ เป็นส่วนปัญญาแห่งการรู้แจ้งในขั้นต้น อย่างไรก็ตาม การนำสุตมยปัญญา มาประยุกต์ใช้กับการจัดการความรู้ด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ นั้น ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเห็นตรงกันสอดคล้อง สามารถนำมาเสริมในการอธิบายได้อย่างชัดเจนตามวัตถุประสงค์การวิจัย เนื่องจากการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ คือการนำความรู้ที่ได้รับจากขั้นตอนเบื้องต้น ที่ได้จากการคิดวิเคราะห์พิจารณาจัดระบบแล้ว มาทำการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการส่งต่อองค์ความรู้ไปยังผู้สนใจทั้งภายในหรือภายนอก ผ่านการใช้สื่อต่างๆ ที่จะทำให้องค์ความรู้ได้รับการถ่ายทอดต่อไปยังผู้สนใจในวงกว้าง ในประเด็นการจัดการความรู้^{๑๓๕}

๔.๓.๑.๗ ความเหมาะสมขององค์ประกอบ และหลักธรรมที่สอดคล้องด้านการเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้

ด้านการเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๑๐ ท่าน ให้ความเห็นว่า องค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติด้านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ด้านการเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ ประกอบด้วย ๖ กลยุทธ์/องค์ประกอบ มีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติด้านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงกลยุทธ์ว่า การนำความรู้ไปใช้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการดำเนินการทั้งหมด ซึ่งในชุมชนทุ่งแสลงหลวง จะเกิดการนำความรู้ไปใช้ได้จากการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ และสร้างแรงจูงใจ ให้การจัดการความรู้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และคนในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ โดยที่ไม่รู้สึกแปลกแยกจากพื้นที่ป่านุรักษ์ ให้พื้นที่ชุมชนที่คนอยู่อาศัย เป็นส่วนหนึ่งที่ประสานสัมพันธ์กับทรัพยากรภูมินิเวศธรรมชาติดี สิ่งสำคัญที่ควรเกิดขึ้นในชุมชนทุ่งแสลงหลวงก็คือการเปิดโอกาสให้ทุกคนเป็นเจ้าของ ได้เข้ามาเรียนรู้ และต่อยอดความรู้ แบ่งปัน และต่อยอดความรู้^{๑๓๖} อย่างต่อเนื่อง โดยคนในชุมชนเอง จะทำให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จได้อย่างแท้จริง จากการเกิดวงจรแห่งการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องไม่สิ้นสุด^{๑๓๖}

^{๑๓๔} สทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวสุธาทิพย์ สังสี, นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบตำบลบ้านม่วง อำเภอนิคมบ่งช้าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๓๕} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวรเขตบมพิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านม่วง ตำบลบ้านม่วง อำเภอนิคมบ่งช้าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๓๖} สทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวสุธาทิพย์ สังสี, นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบตำบลบ้านม่วง อำเภอนิคมบ่งช้าง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

ผู้เชี่ยวชาญจึงเห็นควรในองค์ประกอบ ท้องถิ่นจัดกิจกรรมจิตอาสา ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติ เช่น ปลูกป่าปลัดดัน ต้นไม้ประจำตัว การดูแลไม้ที่ปลูกระยะยาว ได้แสดงความคิดเห็นสอดคล้องไปในทางเดียวกัน ว่าการสร้างจิตสำนึกเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมรู้สึกรัก ผูกพัน และเป็นเจ้าของกิจกรรมนั้นๆ เช่น การปลูกต้นไม้ที่ต้องมีการดูแล ไม่ใช่การปลูกแล้วปล่อยให้ตาย แต่เป็นการปลูกจิตสำนึก และมีการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ จะทำให้คนในชุมชนตั้งแต่เยาวชนจนถึงผู้ใหญ่ มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับการจัดการความรู้ นั้นๆ^{๑๓๗} องค์ประกอบ มีกิจกรรมอาสา มอบรางวัลชุมชนไร่คว้น (ไม่เผาต่อซัง) เพื่อสร้างแรงจูงใจลดมลภาวะหมอกควันในพื้นที่ ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่า เป็นสิ่งที่ควรเกิดขึ้น จากการที่การแก้ปัญหาในปัจจุบันเน้นการปราบปรามหรือใช้อำนาจบังคับตามกฎหมาย แต่หากปรับมุมมองทัศนคติให้มาเป็นในเชิงบวก ก็อาจทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้^{๑๓๘} นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมอบรมสร้างเครือข่ายมัคคุเทศก์ ไกด์ชุมชน ด้านภูมินิเวศธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งออฟไลน์และออนไลน์ เพื่อให้เข้าถึงได้จากทุกพื้นที่ ก็สามารถนำมาดำเนินการเพื่อให้ชุมชนเกิดเครือข่ายความรู้และผู้สนใจด้านความรู้ที่เข้าถึงได้อย่างไม่จำกัด ส่งผลให้เกิดการต่อยอดความรู้ชุมชนทุ่งแสลงหลวงไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุดได้^{๑๓๙} ในด้าน ภาครัฐเข้ามาจัดโครงการชุมชนต้นแบบบุคคลต้นแบบด้านภูมิปัญญาฯ การท่องเที่ยวฯ มีการมอบรางวัลเพื่อเสริมแรงจูงใจ ภาครัฐ จัดทำโครงการต้นกล้าผู้สืบสานภูมิปัญญาทุ่งแสลงหลวง มีการประกวดและมอบรางวัลยกย่องเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ ก็เป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้คนในชุมชนเกิดความภูมิใจและตระหนักถึงความสำคัญของชุมชนตนเอง^{๑๔๐} รวมถึง ในองค์ประกอบด้าน ส่งเสริมให้ใช้วัดหรือศาสนสถานที่มีต้นทุนทางภูมินิเวศในชุมชนเป็นสถานที่จัดกิจกรรมด้านการถ่ายทอดความรู้ของหน่วยงานต่างๆ ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่า เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดวงจรการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง เพราะวัดหรือศาสนสถานเกิดขึ้นโดยคนในชุมชน และเมื่อวัดในชุมชนได้มีบทบาทสำคัญแก่ทุกคนในพื้นที่ คนในชุมชนก็จะร่วมกันดูแล รักษา และต่อยอดให้แหล่งเรียนรู้ในวัด และชุมชนเป็นศูนย์กลางของวงจรการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง^{๑๔๑}

ในด้านหลักธรรมที่สอดคล้องในการพัฒนา ด้านการเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ ผู้เชี่ยวชาญเสนอว่า ควรใช้หลักภวามยปัญญา ในการนิยามปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ เพื่อการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก โดย หลักธรรม ภวามยปัญญา นั้น หมายถึงปัญญาเกิดจากการฝึกอบรมลงมือปฏิบัติจนประสบผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์นั้นๆ เทียบกับในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ภวามยปัญญา คือ

^{๑๓๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสรวิชัย ทิมป่าตี๋ พนักงานพิทักษ์ป่า ประจำหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ สล.๖ (บ้านมุง) สังกัดสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๓๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายศุภเชษฐ์ ปิ่นประเสริฐ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๓๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวบังอร ดิธธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๔๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสายทอง ทาสี, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการนำเที่ยวภูมินิเวศในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๔๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูอดุลธรรมสาร (บุญญิตี), เจ้าคณะอำเภอเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

ปัญญาในขั้นสุดท้ายหลังจากที่ได้ลงมือปฏิบัติ เป็นปัญญาแห่งการรู้แจ้ง หรือปัญญาในอริยมรรค อริยผล อย่างไรก็ตามในการนำภาวนามยปัญญา มาประยุกต์นียมกับการจัดการความรู้ด้านการเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ นั้น ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเห็นตรงกันสอดคล้อง เนื่องจากการเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ คือการนำความรู้ที่ได้รับการตกลึกจากการลงมือค้นหาสืบค้นจัดระบบ มาสู่การลงมือปฏิบัติจนสำเร็จผล และขยายผลการปฏิบัติไปสู่ชุมชนต่างๆ ในประเด็นการจัดการความรู้ นั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ ภาวนามยปัญญาจึงสามารถนำมาเสริมในการอธิบายได้อย่างชัดเจนตามวัตถุประสงค์การวิจัย^{๑๔๒}

๔.๓.๒ องค์ประกอบการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

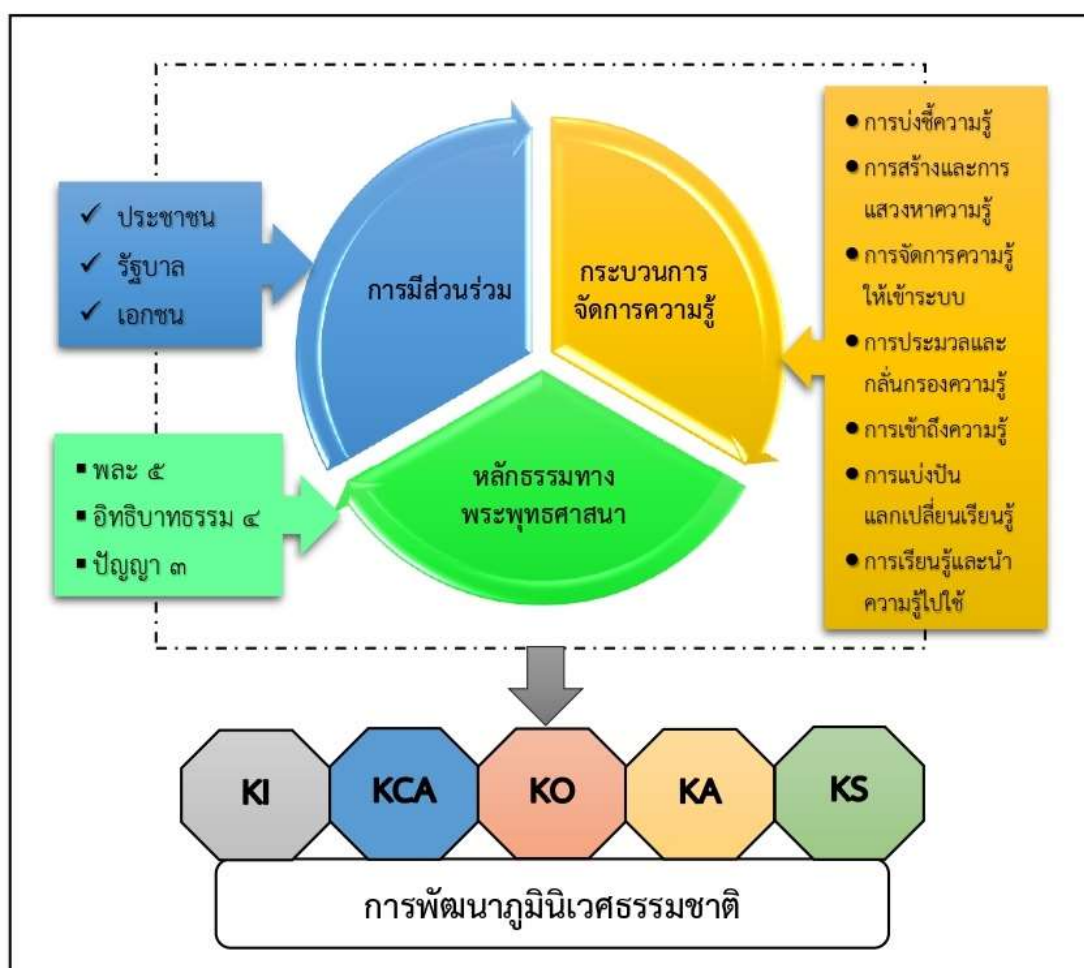
จากการวิเคราะห์ SWOT ปัจจัยภายในและภายนอก และสังเคราะห์ TOWS matrix เพื่อหาแนวทางในการกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการจัดการการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก สามารถนำมาจัดทำเป็นกลยุทธ์ หรือองค์ประกอบที่สำคัญๆ ได้ ๗ ด้าน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความเป็นไปได้ และความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการผู้เชี่ยวชาญ ในรูปแบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยจัดลำดับการนำเสนอตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้จากเทคนิคการสัมภาษณ์ เพื่อกำหนดลำดับความจำเป็นในการนำไปปฏิบัติ ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ๑.) การบ่งชี้ความรู้ ๒.) การสร้างและแสวงหาความรู้ ๓.) การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ ๔.) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ๕.) การเข้าถึงความรู้ ๖.) การเข้าถึงความรู้ และ ๗.) การเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ และได้จัดทำร่างแผนการจัดการความรู้เชิงพื้นที่ (Knowledge Management Action Plan) การพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติ ของชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

จากผลการวิจัยในหัวข้อก่อนหน้านี้ ในบรรดาทั้ง ๕ มิติ ที่ทำการศึกษา พบว่า ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว มีความต้องการจำเป็นต้องพัฒนาเพียงมิติเดียว แสดงให้เห็นว่าการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนในการวิจัยครั้งนี้ มีความจำเป็นต้องมุ่งเน้นในมิติการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในพื้นที่ภูมินิเวศธรรมชาติที่มีบทบาทในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ตอบโจทย์การวิจัย เพื่อเสริมความจำเป็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ร่วมด้วย โดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาการจัดการในพื้นที่ต้นแบบ โดยใช้ชุดปฏิบัติการด้านการจัดการองค์ความรู้ บูรณาการท่องเที่ยวชุมชน ด้วยการจัดทำต้นแบบการจัดการความรู้ ในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ภูมินิเวศทุ่งแสงหลวง เช่น ป่า สัตว์ น้ำ วิถีชุมชน และภูมินิเวศธรรมชาติ โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่อไป เพื่อสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างชัดเจนได้ในขั้นตอนสุดท้าย

^{๑๔๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวรเขตบัณฑิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยนี้ แสดงให้เห็นเป็นแบบสังเคราะห์ (Synthesis Model) โดยสรุปองค์ความรู้ จากการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดแนวคิด สร้างสรรค์ในการพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติ ด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชน และพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำไปสู่การยกระดับพื้นที่ที่อยู่ในตัวคน และกระจายอยู่ในสถานที่ต่างๆ ให้รวบรวมเป็นหมวดหมู่ และง่ายต่อการบริหารจัดการของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศึกษาและวิเคราะห์ บริบทพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ด้านแหล่งท่องเที่ยวสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่จำเป็นต้องได้รับการปกป้องและพร้อมที่จะฟื้นฟูต้อนรับนักท่องเที่ยว ได้ดังแผนภาพ ๔.๔ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ตามแนวพระพุทธศาสนา ตามผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติในพื้นที่ และกระบวนการในลักษณะต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก โดยการมีส่วนร่วมของทั้ง ๓ ภาคส่วน คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคเอนกชน จากนั้นการเข้าสู่กระบวนการจัดการความรู้ ในลักษณะกิจกรรม ทั้ง ๗ ขั้นตอน ซึ่งได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาโดยสังเคราะห์ตามคำแนะนำจากผลการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม รวมถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการในแผนการจัดการความรู้เชิงพื้นที่ในพื้นที่ชุมชนวัดบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง ซึ่งยังคงต้องมียุทธศาสตร์ประกอบสนับสนุน คือ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติผ่านการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ พละ ๕ อิทธิบาทธรรม ๔ และ ปัญญา ๓ ดังนี้

๑. พละ ๕ คือ กำลัง ๕ ประการ ได้แก่ ศรัทธาพละ ความเชื่อ กำลังการควบคุมความสงสัย ความวิตกวิริยะพละ ความเพียร กำลังการควบคุมความเกียจคร้าน สติพละ ความระลึกได้ กำลังการควบคุมความประมาท ความมกมายสมาธิพละ ความตั้งใจมั่น กำลังการควบคุมการวอกแวก เหวี่ยงวุ่น ฟุ้งซ่านปัญญาพละ ความรอบรู้ กำลังการควบคุม การทำเกินพอดี

๒. อิทธิบาท ๔ คือ ฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จ หรือ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณเครื่องสำเร็จสมประสงค์ ทางแห่งความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มี ๔ ประการ คือ

๒.๑ ฉันทะ (ความพอใจ) คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป หากประชาชนมีความต้องการที่พัฒนาชุมชนของตนให้น่าอยู่ จะส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วม

๒.๒ วิริยะ (ความเพียร) คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง เมื่อประชาชนมีความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง เมื่อเกิดปัญหาอุปสรรค ก็สามารถผ่านพ้นไปได้

๒.๓ จิตตะ (ความคิด) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝืน ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป เมื่อเกิดการรับรู้ร่วมกันในชุมชน ก็จะเกิดพลังความสามัคคีอันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน พัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง และยั่งยืนสืบต่อไป

๒.๔ วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง) คือ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เมื่อประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชน ได้เข้าร่วมประชุม วางแผน ช่วยการแก้ไขปัญหา ช่วยการพัฒนาท้องถิ่น ก็จะช่วยแก้ไขปัญหาการโยกย้ายถิ่นเข้ามาหากิน ลดการแผ้วถางทำลายป่า

๓. ปัญญา ๓ คือ ความรู้ทั่ว คือรู้ทั่วถึงเหตุถึงผล รู้อย่างชัดเจน รู้เรื่องบาปบุญคุณโทษ รู้สิ่งที่ควรทำควรเว้น เป็นต้น เป็นธรรมที่คอยกำกับศรัทธา เพื่อให้เชื่อประกอบด้วยเหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างมกมาย ประกอบด้วย

๓.๑ สุตมยปัญญา (ปัญญาเกิดจากการฟัง) คือ ความรู้ที่เกิดจากการฟัง เกิดจากเล่าเรียนมาจากผู้อื่นนี้ เมื่อมีการจัดกิจกรรม / โครงการ อบรมให้ความรู้แก่ประชาชน ทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจ และเจ้าหน้าที่ภาครัฐให้ความรู้แนะนำชี้แจงจนเกิดความเข้าใจ ทำให้ลดความขัดแย้ง

๓.๒ จินตมยปัญญา (ปัญญาเกิดจากการคิด) คือ เมื่อประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน มีความคิดเห็นที่ตรงกัน นั้นหมายถึง มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ กฎระเบียบ ที่ข้อบังคับ ต่างคนต่างทำหน้าที่ของตน มีความเข้าใจ เห็นใจ ซึ่งกันและกัน ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง เกิดการจัดการความรู้ที่สามารถนำไปพัฒนา หรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน หรือท้องถิ่นได้

๓.๓ ภวานามยปัญญา (ปัญญาเกิดจากภavana) คือ การลงมือปฏิบัติ เมื่อได้เข้าร่วมโครงการ ได้รับฟังความรู้ที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ ต่อชุมชน สังคม ตนเอง แล้วนั้น วิธีที่จะทำให้ความรู้อยู่ติดตัวอย่างถาวรก็คือการได้ลงทำปฏิบัติ ลองผิด ลองถูก เพื่อก่อให้เกิดการบูรณาการอยู่ร่วมกันกับชุมชน รวมไปถึงการปรับตัวให้เข้าสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอด

องค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก จากผลการวิจัยในหัวข้อก่อนหน้านี พบว่า การจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนในการวิจัยครั้งนี้ ได้มุ่งเน้นในมิติการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในพื้นที่ภูมินิเวศธรรมชาติที่มีบทบาทในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยว ตอบโจทย์ เสริมความจำเป็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย ตามผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) โดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาการจัดการในพื้นที่ต้นแบบ ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดองค์ประกอบที่มีควมมีการปรับปรุงพัฒนาในระยะต่อไป ๕ ประเด็น ตามกรอบการจัดการความรู้ ที่มีความจำเป็นจากประเด็นการจัดประชุมสรุปผลกิจกรรมเชิงปฏิบัติการจัดการความรู้ เพื่อสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างชัดเจนได้ในขั้นตอนสุดท้าย โดยสามารถกำหนดองค์ประกอบ ดังนี้

๑. KI - Knowledge Identification คือกระบวนการบ่งชี้ความรู้

๑.๑ ส่งเสริมเกษตรกรและผู้ประกอบการที่เป็นชุมชนต้นแบบด้านการรักษาพื้นที่รอยต่อ บูรณาการกับการทำเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนอนุรักษ์มรดกโลก

๑.๒ หน่วยงานต่างๆ ประชาสัมพันธ์การยกระดับทุ่งแสลงหลวงให้เป็นมรดกโลกของ UNESCO โดยเน้นการมีส่วนร่วม และความเป็นเจ้าของของชุมชนโดยรอบ เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวในพื้นที่

๑.๓ ท้องถิ่นจัดกิจกรรมให้ความรู้การทำเกษตรปลอดภัย การเกษตรยั่งยืน ไร่นาป่าผสมหรือวนเกษตร (Agro Forestry)

๑.๔ กำหนดองค์ความรู้ที่จำเป็นในการขับเคลื่อนแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ประวัติ ธรณีวิทยา ภูมิปัญญา ปราชญ์ ศิลปะ วัฒนธรรม กลุ่มผลิตอาหาร การแต่งกาย

๑.๕ จัดทำคู่มือชุมชนภูมิปัญญาป่าอนุรักษ์ (KM) เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ถึงความสำคัญขององค์ความรู้ในชุมชน

๑.๖ ประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อร่วมกันออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว เส้นทางท่องเที่ยวชุมชน ที่บูรณาการธรรมชาติกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาวิถีชีวิต

๑.๗ ผู้นำชุมชนร่วมกันจัดทำข้อสรุปความรู้ที่จำเป็น หลัก และรองที่ต้องการ สำหรับการการอนุรักษ์ภูมิปัญญาภูมิวัฒนธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในแต่ละชุมชน

๒. KCA - Knowledge Creation and Acquisition การสร้างและแสวงหาความรู้

๒.๑ ภาครัฐ เร่งจัดทำชุมชนพื้นที่แนวกันชน (Buffer Zone) ให้เป็นชุมชนนักรักว่าที่ปามรดกโลก มีการกำหนดระดับชุมชนอนุรักษ์มรดกโลก มอบรางวัลฯ เพื่อเสริมแรงจูงใจ

๒.๒ ชุมชนสำรวจพื้นที่ เพื่อสร้างและประชาสัมพันธ์ เส้นทางท่องเที่ยวธรรมชาติในพื้นที่ให้ครบทุกฤดูกาล

๒.๓ ภาครัฐเร่งดำเนินการปักหลักเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรอยต่อรับทราบโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน เช่น กิจกรรมบวชป่า ปักเขตมรดก

๒.๔ อปท.จัดกิจกรรมสำรวจรวบรวมร่วมกับชุมชน และภาครัฐส่งเสริมการขึ้นทะเบียนนามสงเคราะห์ ปราชญ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒.๕ สถานศึกษาภาคบังคับในพื้นที่เพิ่มหลักสูตรเยาวชนรักบ้านเกิด ศึกษาประวัติศาสตร์จากผู้บุกเบิก ปราชญ์ชุมชน

๒.๖ ผู้นำชุมชนจัดทำพงศาวลี เพื่อสร้างจิตสำนึกและสามัคคีของคนในชุมชน

๒.๗ ชุมชนรวบรวมจัดทำเอกสาร ฐานข้อมูล ความเชื่อร่วมสมัย สำหรับการเผยแพร่ และรักษาองค์ความรู้ในพื้นที่

๓. KO - Knowledge Organization การจัดความรู้ให้เป็นระบบ

๓.๑ ชุมชนสร้างฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนอนุรักษ์มรดกโลกฯ

๓.๒ ชุมชนส่งเสริมกิจกรรมสำนึกรักบ้านเกิด เพื่อรักษาและสืบทอดภูมิปัญญาในท้องถิ่น ในรูปแบบออนไลน์และเครือข่ายโดยใช้สื่อโซเชียลมีเดีย

๓.๓ หน่วยงานจัดให้สถานที่เหมาะสมในวัดเป็นห้องสมุดชุมชน เป็นจุดบูรณาการต้อนรับนักท่องเที่ยว ที่สามารถศึกษาความรู้ ข้อมูล อัตลักษณ์ชุมชนได้ตลอดทั้งปี

๓.๔ ผู้นำชุมชน ใช้เครือข่ายจัดตั้งที่มีอยู่ เช่น อสม. ประธานคุ้มบ้าน ฯลฯ เป็นผู้นำในการเชื่อมโยงบ่งชี้รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาฯ

๓.๕ จัดทำคู่มือ/ ฐานข้อมูล สำหรับการเผยแพร่ และรักษาองค์ความรู้ KM ชุมชนผ่านระบบออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่าย

๔. KA - Knowledge Access การเข้าถึงความรู้

๔.๑ ภาครัฐเสริมทักษะให้คนในชุมชน ในการใช้สื่อออนไลน์เพื่อการประชาสัมพันธ์ความรู้ การท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ของชุมชน ผ่านแอปพลิเคชันในโทรศัพท์มือถือ

๔.๒ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดโครงการสร้างเครือข่ายความรู้ ในพื้นที่ โดยใช้รูปแบบพี่เลี้ยง (Mentoring) เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ

๔.๓ ท้องถิ่น ทำการประชาสัมพันธ์ ขึ้นทะเบียน บุคคล สถานที่ ผู้ประกอบการ ที่สืบสานภูมิปัญญา มอบเกียรติบัตร รวมถึงออกแบบตราสัญลักษณ์สำหรับมอบให้ติดในผลิตภัณฑ์ เพื่อยืนยันมาตรฐานคุณค่าและความดั้งเดิมที่น่าสนใจ

๔.๔ ส่งเสริมจัดทำการศึกษาเรียนรู้รูปแบบออนไลน์และเครือข่ายโดยใช้สื่อโซเชียลมีเดีย “คนทุ่งแสงหลวงรักบ้านเกิด” สร้างการตระหนักรู้ถึงข้อมูลเรื่องราว ตำนาน วิถีชีวิต ความผูกพัน ในชุมชน

๔.๕ ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนองค์ความรู้ ให้กรรมการฯ KM เพื่อช่วยประมวลผล กลั่นกรองเป็นตัวแบบ (model) สู่การปฏิบัติได้จริง

๕. KS - Knowledge Sharing แบ่งปันความรู้

๕.๑ จัดทำฐานข้อมูลออนไลน์ ตัวอย่างผู้ประกอบการ เกษตรปลอดภัย การท่องเที่ยว ในชุมชนต้นแบบ ที่สามารถเข้าถึง และเรียนรู้ได้ในทุกชุมชน

๕.๒ ภาครัฐส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ใช้พื้นที่ วัดให้เกิดประโยชน์สำหรับคนทุกวัย

๕.๓ ทุกหน่วยงานใช้วัดในชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ สอดคล้องกับกิจกรรมทางศาสนาตลอดทั้งปี

๕.๔ หน่วยงานใช้เครือข่ายจัดตั้งที่มีอยู่ เช่น จิตอาสา อสม. ฯลฯ ในการเสริมพลังการ รับรู้และส่งต่อข้อมูลด้าน การท่องเที่ยว การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในพื้นที่

๕.๕ ท้องถิ่นจัดระบบองค์ความรู้เป็นชุดความรู้ด้านต่างๆ รวมถึงถอดบทเรียน ผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จเผยแพร่ในฐานข้อมูลออนไลน์ของท้องถิ่น

๕.๖ กำหนดวาระการปรับปรุงข้อมูล โดยชุมชน วัด ผู้ประกอบการในพื้นที่ มีส่วน ร่วมกันปรับปรุงชุดความรู้ให้เป็นปัจจุบัน เพื่อลงในฐานข้อมูลออนไลน์ของท้องถิ่น

๕.๗ ท้องถิ่นจัดทำงบประมาณ เพื่อพัฒนาป้ายสื่อความหมายให้ศูนย์บูรณาการข้อมูล ชุมชน สร้างการรับรู้เส้นทางแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่

บทที่ ๕

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก” ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นศึกษาวิเคราะห์การมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อค้นหากระบวนการที่เหมาะสม ในการจัดการความรู้ของเครือข่ายตัวแทนชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อหาคำตอบประกอบปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ การจัดการความรู้ภูมินิเวศน์ธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านวิชาการ เสริมสร้างศักยภาพ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น สู่การจัดการความรู้ที่ยั่งยืน ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งนอกจากข้อมูลต่างๆ แล้ว ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านยังให้คำแนะนำในเรื่อง ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ขอบเขตการศึกษาการจัดการความรู้ ความสัมพันธ์ และความสอดคล้องของเกณฑ์การจัดการความรู้ที่นำมาศึกษา จากการศึกษาระดับสภาพการจัดการความรู้ภูมินิเวศน์ธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และยังได้พบอีกว่า องค์ประกอบด้านศักยภาพที่สำคัญ ต่อ การจัดการความรู้ภูมินิเวศน์ธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ภายใต้กรอบการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ ด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ และด้านความรู้และการถ่ายทอดความรู้ เชิงภูมินิเวศน์ธรรมชาติ ในทุกด้าน ทั้งการบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การเข้าถึงความรู้ และการเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม และควรได้รับการบูรณาการเข้ากับหลักธรรมสำคัญในทางพระพุทธศาสนา โดยการนำข้อมูลทั้งหมดไปวิเคราะห์และสังเคราะห์ พร้อมทั้งนำเสนอผลสรุปการวิจัยและอภิปรายผล ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งผู้วิจัย ได้แบ่งการนำเสนอ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัย สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

การศึกษาวินิจฉัยเรื่อง “การพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก” ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ จำนวน ๒ ข้อ ๑) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศน์ทุ่งแสลงหลวง และ ๒) เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ดังนี้

๕.๑.๑ แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศทุ่งแสงหลวง

จากผลการวิเคราะห์ SWOT ปัจจัยภายในและภายนอก และสังเคราะห์ TOWS matrix หาแนวทางในการกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการจัดการสร้างกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้การใช้จุดแข็งแสวงหาโอกาส (SO Strategies) การลดจุดอ่อนและแสวงหาโอกาส (WO Strategies) การหลบอุปสรรคและใช้จุดแข็ง (ST Strategies) และการลดจุดอ่อนและหลบอุปสรรค (WT Strategies) ทำให้สามารถนำมาจัดทำเป็นกลยุทธ์ ได้องค์ประกอบที่สำคัญต่อการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ได้ ๗ ด้าน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความเป็นไปได้ และความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการผู้เชี่ยวชาญในรูปแบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ ทุกองค์ประกอบเหมาะสมต่อการนำไปจัดทำแผนการจัดการความรู้เชิงพื้นที่ (Knowledge Management Action Plan) การพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติ ของชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ได้ต่อไป โดยจัดลำดับการนำเสนอตามผลการศึกษา ที่มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้จากเทคนิคการสัมภาษณ์ เพื่อกำหนดลำดับความจำเป็นในการนำไปปฏิบัติ ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การเข้าถึงความรู้ และการเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ ได้ดังนี้

๕.๑.๑.๑ ด้านการบ่งชี้ความรู้

มีองค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการจัดการสร้างกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน ๘ กลยุทธ์ ดังนี้

(๑) ส่งเสริมเกษตรกรและผู้ประกอบการที่เป็นชุมชนต้นแบบด้านการรักษาพื้นที่รอยต่อ บูรณาการกับการทำเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนอนุรักษ์มรดกโลก

(๒) หน่วยงานต่างๆ ประชาสัมพันธ์การยกระดับทุ่งแสงหลวงให้เป็นมรดกโลกของ UNESCO โดยเน้นการมีส่วนร่วม และความเป็นเจ้าของของชุมชนโดยรอบ เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวในพื้นที่

(๓) ภาครัฐจัดทำโครงการส่งเสริมชุมชนไร้สารเคมี ผลผลิตปลอดภัย โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการ

(๔) ท้องถิ่นจัดกิจกรรมให้ความรู้การทำเกษตรปลอดภัย การเกษตรยั่งยืน ไร่นาป่าผสมหรือวนเกษตร (Agro Forestry)

(๕) กำหนดองค์ความรู้ที่จำเป็นในการขับเคลื่อนแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ประวัติ ธรณีวิทยา ภูมิปัญญา ปรากฏ ศิลปะ วัฒนธรรม กลุ่มผลิตอาหาร การแต่งกาย

(๖) จัดทำคู่มือชุมชนภูมิปัญญาป่าอนุรักษ์ (KM) เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าขององค์ความรู้ในชุมชน

(๗) ประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อร่วมกันออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเส้นทางท่องเที่ยวชุมชน ที่บูรณาการธรรมชาติกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาวิถีชีวิต

๘) ผู้นำชุมชนร่วมกันจัดทำข้อสรุปความรู้ที่จำเป็น หลัก และรองที่ต้องการ สำหรับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาภูมินิเวศวัฒนธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในแต่ละชุมชน

๕.๑.๑.๒ ด้านการสร้างและแสวงหาความรู้

มีองค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการจัดการสร้างกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน ๗ กลยุทธ์ ดังนี้

(๑) ภาครัฐ เร่งจัดทำชุมชนพื้นที่แนวกันชน (Buffer Zone) ให้เป็นชุมชนนักรักษาป่ามรดกโลก มีการกำหนดระดับชุมชนอนุรักษ์มรดกโลก มอบรางวัลฯ เพื่อเสริมแรงจูงใจ

(๒) ชุมชนสำรวจพื้นที่ เพื่อสร้างและประชาสัมพันธ์ เส้นทางการท่องเที่ยวธรรมชาติในพื้นที่ให้ครบทุกฤดูกาล

(๓) ภาครัฐเร่งดำเนินการปักหลักเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรอยต่อรับทราบโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน เช่น กิจกรรมบวชป่า ปักเขตมรดก

(๔) อปท.จัดกิจกรรมสำรวจรวบรวมร่วมกับชุมชน และภาครัฐส่งเสริมการขึ้นทะเบียนนามสงเคราะห์ ปราชญ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

(๕) สถานศึกษาภาคบังคับในพื้นที่เพิ่มหลักสูตรเยาวชนรักบ้านเกิด ศึกษาประวัติศาสตร์จากผู้บุกเบิก ปราชญ์ชุมชน

(๖) ผู้นำชุมชนจัดทำพงศาวลี เพื่อสร้างจิตสำนึกและสามัคคีของคนในชุมชน

(๗) ชุมชนรวบรวมจัดทำเอกสาร ฐานข้อมูล ความเชื่อร่วมสมัย สำหรับการเผยแพร่ และรักษาองค์ความรู้ในพื้นที่

๕.๑.๑.๓ ด้านการจัดความรู้ให้เป็นระบบ

มีองค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการจัดการสร้างกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน ๕ กลยุทธ์ ดังนี้

(๑) ชุมชนสร้างฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนอนุรักษ์มรดกโลกฯ

(๒) ชุมชนส่งเสริมกิจกรรมสำนึกรักบ้านเกิด เพื่อรักษาและสืบทอดภูมิปัญญาในท้องถิ่น ในรูปแบบออนไลน์และเครือข่ายโดยใช้โซเชียลมีเดีย

(๓) หน่วยงานจัดให้สถานที่เหมาะสมในวัดเป็นห้องสมุดชุมชน เป็นจุดบูรณาการต้อนรับนักท่องเที่ยว ที่สามารถศึกษาความรู้ ข้อมูล อัตลักษณ์ชุมชนได้ตลอดทั้งปี

(๔) ผู้นำชุมชน ใช้เครือข่ายจัดตั้งที่มีอยู่ เช่น อสม. ประธานคุ้มบ้าน ฯลฯ เป็นผู้นำในการเชื่อมโยงบ่งชี้รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาฯ

(๕) จัดทำคู่มือ/ ฐานข้อมูล สำหรับการเผยแพร่ และรักษาองค์ความรู้ KM ชุมชน ผ่านระบบออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่าย

๕.๑.๑.๔ ด้านการประมวลและกลั่นกรองความรู้

มีองค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการจัดการสร้างกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน ๕ กลยุทธ์ ดังนี้

(๑) ภาครัฐเสริมทักษะให้คนในชุมชน ในการใช้สื่อออนไลน์เพื่อการประชาสัมพันธ์ความรู้ การท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ของชุมชน ผ่านแอปพลิเคชันในโทรศัพท์มือถือ

(๒) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดโครงการสร้างเครือข่ายความรู้ ในพื้นที่ โดยใช้รูปแบบพี่เลี้ยง (Mentoring) เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ

(๓) ท้องถิ่น ทำการประชาสัมพันธ์ ขึ้นทะเบียน บุคคล สถานที่ ผู้ประกอบการ ที่สืบสานภูมิปัญญา มอบเกียรติบัตร รวมถึงออกแบบตราสัญลักษณ์สำหรับมอบให้ติดในผลิตภัณฑ์ เพื่อยืนยันมาตรฐานคุณค่าและความดั้งเดิมที่น่าสนใจ

(๔) ส่งเสริมจัดทำกรเรียนรู้รูปแบบออนไลน์และเครือข่ายโดยใช้สื่อโซเชียลมีเดีย “คนทุ่งแสลงหลวงรักบ้านเกิด” สร้างการตระหนักรู้ถึงข้อมูลเรื่องราว ตำนาน วิถีชีวิต ความผูกพัน ในชุมชน

(๕) ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนองค์ความรู้ ให้กรรมการฯ KM เพื่อช่วยประมวลผล กลั่นกรองเป็นตัวแบบ (model) สู่การปฏิบัติได้จริง

๕.๑.๑.๕ ด้านการเข้าถึงความรู้

มีองค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการจัดการสร้างกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน ๗ กลยุทธ์ ดังนี้

(๑) จัดทำฐานข้อมูลออนไลน์ ตัวอย่างผู้ประกอบการ เกษตรปลอดภัย การท่องเที่ยวในชุมชนต้นแบบ ที่สามารถเข้าถึง และเรียนรู้ได้ในทุกชุมชน

(๒) ภาครัฐส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ใช้พื้นที่วัดให้เกิดประโยชน์สำหรับคนทุกวัย

(๓) ทุกหน่วยงานใช้วัดในชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับกิจกรรมทางศาสนาตลอดทั้งปี

(๔) หน่วยงานใช้เครือข่ายจัดตั้งที่มีอยู่ เช่น จิตอาสา อสม. ฯลฯ ในการเสริมพลังการรับรู้และส่งต่อข้อมูลด้าน การท่องเที่ยว การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในพื้นที่

(๕) ท้องถิ่นจัดระบบองค์ความรู้เป็นชุดความรู้ด้านต่างๆ รวมถึงถอดบทเรียนผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จเผยแพร่ในฐานข้อมูลออนไลน์ของท้องถิ่น

(๖) กำหนดวาระการปรับปรุงข้อมูล โดยชุมชน วัด ผู้ประกอบการในพื้นที่ มีส่วนร่วมกันปรับปรุงชุดความรู้ให้เป็นปัจจุบัน เพื่อลงในฐานข้อมูลออนไลน์ของท้องถิ่น

(๗) ท้องถิ่นจัดทำงบประมาณ เพื่อพัฒนาป้ายสื่อความหมายให้ศูนย์บูรณาการข้อมูลชุมชน สร้างการรับรู้เส้นทางแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่

๕.๑.๑.๖ ด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

มีองค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการจัดการสร้างกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน ๙ กลยุทธ์ ดังนี้

(๑) จัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึก ตั้งทีมงานผู้ประสานงาน เพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วม เครือข่ายจิตอาสา เฝ้าระวังมลภาวะป่าอนุรักษ์ทุ่งแสลงหลวง

(๒) ชุมชนรวมตัวแบ่งปันแนวทางการประกอบอาชีพ SME ผ่านการสร้างศูนย์หรือเครือข่ายต้นกล้าผู้ประกอบการทุ่งแสลงหลวง

(๓) จัดกิจกรรมเสริมพลังแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการอนุรักษ์ปกป้องมรดกธรรมชาติทั้งในนอกพื้นที่ เป็นประจำทุกปี

(๔) ผู้นำชุมชนตั้งเครือข่ายออนไลน์คนแสลงหลวงไม่ลืมถิ่น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำด้านองค์ความรู้ และการรักษาภูมิปัญญา

(๕) ใช้วัดในชุมชนเป็นศูนย์รวบรวมข้อมูล ในกระบวนการเครือข่ายการเสริมทักษะความรู้ในด้านต่างๆ ทั้งผลิตภัณฑ์ การท่องเที่ยว รวมถึงการอนุรักษ์

(๖) จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ชุมชนทุ่งแสลงหลวง ๒ จังหวัด การปลูกจิตสำนึก

๗) หน่วยงานต่างๆ ตั้งทีมงานผู้ประสานงาน KM ท่องเที่ยวโดยชุมชน มัคคุเทศก์ ไกด์ชุมชน ที่พัก โฮมสเตย์ บริการ ผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยใช้บุคลากรในพื้นที่ ทั้งรูปแบบออนไลน์ และอาสาสมัคร

(๘) ใช้พื้นที่วัดเป็นศูนย์บูรณาการข้อมูลชุมชนนำเที่ยวป่าอนุรักษ์เพื่อการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนสู่การปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

(๙) ตั้งกรรมการคนทุ่งฯจิตอาสาพัฒนา KM โดยให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วม โดยใช้วัดเป็นศูนย์บูรณาการฯ

๕.๑.๑.๗ ด้านการเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้

มีองค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการจัดการสร้างกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน ๖ กลยุทธ์ ดังนี้

(๑) ท้องถิ่นจัดกิจกรรมจิตอาสา ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติ เช่น ปลูกป่าปีละต้น ต้นไม้ประจำตัว การดูแลไม้ที่ปลูกระยะยาว

(๒) มีกิจกรรมอาสา มอบรางวัลชุมชนไร้ควัน (ไม่เผาตอซัง) เพื่อสร้างแรงจูงใจลดมลภาวะหมอกควันในพื้นที่

(๓) จัดกิจกรรมอบรมสร้างเครือข่ายมัคคุเทศก์ ไกด์ชุมชน ด้านภูมินิเวศธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งออฟไลน์และออนไลน์ เพื่อให้เข้าถึงได้จากทุกพื้นที่

(๔) ภาครัฐเข้ามาจัดโครงการชุมชนต้นแบบ บุคคลต้นแบบด้านภูมิปัญญา การท่องเที่ยว มีการมอบรางวัลเพื่อเสริมแรงจูงใจ

(๕) ภาครัฐ จัดทำโครงการต้นกล้าผู้สืบสานภูมิปัญญาทุ่งแสลงหลวง มี การประกวดและมอบรางวัลยกย่องเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ

(๖) ส่งเสริมให้ใช้วัดหรือศาสนสถานที่มีต้นทุนทางภูมิณีเวศน์ในชุมชน เป็นสถานที่จัดกิจกรรมด้านการถ่ายทอดความรู้ของหน่วยงานต่างๆ

๕.๑.๒ การพัฒนาระบบภูมิณีเวศน์ด้วยการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน

การพัฒนา การจัดการความรู้ในพื้นที่ต้นแบบ การพัฒนาระบบภูมิณีเวศน์ธรรมชาติ ด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ใช้ชุด ปฏิบัติการด้านการจัดการองค์ความรู้ บูรณาการท่องเที่ยวชุมชน ด้วยการจัดทำต้นแบบการจัดการ ความรู้ ในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิณีเวศน์ทุ่งแสลงหลวง เช่น ป่า สัตว์ น้ำ วิถีชุมชน และภูมิณีเวศน์ธรรมชาติ โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็น เครื่องมือส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนกิจกรรม ทำการพัฒนาแบ่งเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑ ระหว่างวันที่ ๑๐-๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นการวางแผนดำเนิน กิจกรรม ในขั้นตอนการเตรียมการก่อนปฏิบัติการการวิจัย จัดเตรียมชุมชนเป้าหมาย จัดเตรียมคน ได้ ทำความเข้าใจทีมงานในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการสำรวจจัดหาคำความรู้ และสร้าง ความเข้าใจให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการร่วมกับบุคลากร ในสถานศึกษา และกลุ่มเยาวชนในชุมชนบ้านนามุง

ระยะที่ ๒ ระหว่างวันที่ ๑๑-๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นการปฏิบัติการวิจัย ใน ขั้นตอนการดำเนินการตามเพื่อจัดหาคำความรู้ตามผลการวิจัย โดยได้ศึกษาองค์ความรู้ และข้อมูลพื้นฐานที่เหมาะสมและจำเป็น จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อกำหนด องค์กร และองค์ความรู้ฯ ออกแบบเส้นทางศึกษาธรรมชาติ จัดทำป้ายข้อมูล ที่เหมาะสมสำหรับ ชุมชนบ้านนามุง ตามผลการวิจัย นำผลจากการสนทนากลุ่ม ไปแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายการ จัดการความรู้ภูมิณีเวศน์ฯ เพื่อร่วมกันศึกษาปรับปรุงแก้ไข และประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ ในการนำองค์ความรู้ไปใช้ และความเป็นประโยชน์จริงของการจัดการความรู้แบบ องค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อให้้องค์กรในชุมชน เครือข่าย ได้รับทราบและมีทิศทางในการจัดการความรู้ในขั้นตอนต่อไปมาทำความเข้าใจการจัดการ องค์ความรู้ในชุมชนตามศักยภาพในปัจจุบัน

ระยะที่ ๓ ระหว่างวันที่ ๑๒-๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นการ ๑) ปฏิบัติการวิจัยเพื่อ พัฒนา จัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการการจัดการความรู้ภูมิณีเวศน์ฯ (KM for Namung) ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ หลากหลายประเภทในการให้ข้อมูล ข่าวสาร แก่นักท่องเที่ยว ก่อนการท่องเที่ยวในแหล่งภูมิณีเวศน์ใน พื้นที่ ที่เป็นผลจากการดำเนินการตามหลักการในการจัดการความรู้จากผลการวิจัย ๒) จากนั้น ประชุมสรุปผลกิจกรรมเชิงปฏิบัติการจัดการความรู้ฯ เพื่อให้ได้รูปแบบนวัตกรรมจัดการความรู้ที่ ชุมชนมีส่วนร่วม โดยนำข้อมูลที่ได้จากการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการฯ มาสะท้อนผลการจัดการ ความรู้ ๓) ส่งมอบป้ายสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากผลการวิจัย ที่ได้มาจากคนในชุมชนร่วมกันออกแบบ จัดทำในพื้นที่ที่มีความต้องการจำเป็นตามผลการวิจัย ให้แก่วัดนามุง ในฐานะศูนย์กลางชุมชนบ้านนา มุง ตำบลนามุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้านการจัดการ ความรู้ภูมิณีเวศน์ธรรมชาติ แก่คนในชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง ได้ต่อไป

องค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จ ในการพัฒนาระบบภูมิปัญญาวัฒนธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า แนวทางการพัฒนาระบบภูมิปัญญาวัฒนธรรมชาติในพื้นที่ และกระบวนการในลักษณะต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการจัดการความรู้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมชาติ ในพื้นที่อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก มีข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ใน ๒ ประเด็น คือ ด้านองค์ความรู้ และด้านการจัดการความรู้ โดยใช้ ๔ มิติ เป็นฐาน ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญในการพัฒนาที่สำคัญจำเป็นในปัจจุบัน ได้แก่ มิติด้านการอนุรักษ์ มิติด้านระบบภูมิปัญญาวัฒนธรรมชาติ มิติด้านสิ่งแวดล้อม และมิติด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีมิติด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว มีความต้องการจำเป็นสูงสุดจากผลการวิจัยในขั้นต้น จากนั้นการเข้าสู่กระบวนการจัดการความรู้ ในลักษณะกิจกรรม ซึ่งต้องมีองค์ประกอบสนับสนุน คือ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการพัฒนาระบบภูมิปัญญาวัฒนธรรมชาติผ่านการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ ศรัทธา จาคะ สุตะ และปัญญา โดยบูรณาการสอดคล้องกับการจัดการความรู้ชุมชนทุ่งแสลงหลวงตามผลการวิจัยที่ศึกษาแนวทางที่เหมาะสมต่อการนำไปปฏิบัติ และตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญดังนี้

KI - Knowledge Identification คือกระบวนการบ่งชี้ความรู้ ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการกิจกรรมการจัดการความรู้แบบองค์รวมที่ทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในด้าน “ศรัทธา”

KCA - Knowledge Creation and Acquisition จากนั้นคนในกระบวนการต้องเข้าสู่การสร้างและแสวงหาความรู้ โดยใช้หลักธรรมข้อ “สุตะ” ได้แก่ สุตมยปัญญา

KO - Knowledge Organization เมื่อเข้าสู่ขั้นตอนการจัดการความรู้ ต้องใช้หลักธรรมตามความหมายของ “ศีล” ในศีลสามัญญุตตา ซึ่งเป็นองค์คุณในสาราณียธรรม

KA - Knowledge Access คือขั้นตอนถัดมา อันได้แก่กระบวนการในการเข้าถึงความรู้ได้ง่ายและสะดวก ซึ่งใช้หลักธรรมในด้าน “ปัญญา” ในปัญญา ๓ ทั้ง สุตมยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการศึกษา จินตามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการวิเคราะห์ทำความเข้าใจ และ ภวานามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการลงมือทำให้อุ

KS - Knowledge Sharing แบ่งปันความรู้ ในขั้นตอนท้ายสุดในกระบวนการกิจกรรมการจัดการความรู้ในชุมชน คือการนำหลักธรรมในด้าน “จาคะ” อันเป็นความหมายหนึ่งของสาธารณโภคี ในสาราณียธรรมมาใช้

ซึ่งในลำดับสุดท้ายขององค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ คือก่อให้เกิด **LL - Lifelong Learning** หรือ ชุมชนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่คนในชุมชนเป็นผู้ที่มีจิตใจในเอื้อเฟื้อและพร้อมที่จะแบ่งปัน ส่งต่อองค์ความรู้ภูมิปัญญาให้เป็นประโยชน์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยเกิดเครือข่ายที่ทุกคนในชุมชน และชุมชน หน่วยงาน ภาคส่วนต่างๆ เข้ามาเป็นภาคีเครือข่ายการจัดการ เพื่อให้เกิด **community-curated knowledge networks** หรือ การจัดการความรู้โดยชุมชน ได้อย่างยั่งยืน

๕.๒ อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวการพัฒนากระบวนภูมิวิเทศด้วยการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำเสนอประเด็นที่สำคัญ และมีความน่าสนใจในแง่มุมทางวิชาการ โดยนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

๕.๒.๑ แนวทางการพัฒนาภูมิวิเทศทุ่งแสงหลวง

จากผลการวิเคราะห์ SWOT ปัจจัยภายในและภายนอก และสังเคราะห์ TOWS matrix หาแนวทางในการกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ และแนวทางการพัฒนาซึ่งได้รับการยืนยันแนวทางจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) พบว่า ในการจัดการสร้างกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ทำให้สามารถนำมาจัดทำเป็นกลยุทธ์ ต้ององค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญต่อการจัดการความรู้ภูมิวิเทศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน ๗ ด้าน ๔๗ กลยุทธ์การพัฒนา

โดยแนวทางการพัฒนาภูมิวิเทศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก จะต้องเริ่มพัฒนาโดยใช้ ๔ แกนเสาหลัก (4 Pillar) เน้นบทบาทร่วมของ **สี่ภาคส่วนพัฒนา** คือผู้นำชุมชน ภาครัฐ คนในชุมชน รวมถึงผู้ประกอบการภาคเอกชน โดยมีภาคส่วนชุมชนเป็นผู้ร่วมพัฒนาและได้รับประโยชน์สูงสุดจากการจัดการความรู้ภูมิวิเทศธรรมชาติร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ตามลำดับ ซึ่งต้องมีองค์ประกอบ ในรูปแบบ Active Learning ที่คนในชุมชนร่วมกันปฏิบัติ เพื่อเป้าหมายของการบูรณาการภูมิวิเทศธรรมชาติ ชุมชนทุ่งแสงหลวง ให้สามารถตอบโจทย์ด้านเศรษฐกิจ สังคมการเรียนรู้ รวมถึงการท่องเที่ยว ธรรมชาติ ไปพร้อมกัน สอดคล้องกับการวิจัยของ **สมบูรณ์ ธรรมลังกา**^๑ ที่ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ในบริบททางด้านสังคมของชุมชนที่เข้มแข็งในจังหวัดเชียงราย มีปัจจัยสำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ระบบเครือข่าย ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาภูมิวิเทศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก สามารถประยุกต์ใช้ตามแนวพระพุทธศาสนา ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ที่มีองค์ประกอบ คือ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับจัดการสร้างศักยภาพด้านการท่องเที่ยว อำเภอนันทบุรี ปรากฏ ได้แก่ ๔ เสาหลัก ค้ำยัน ให้เกิด “ต้นไม้แห่งการเรียนรู้ ๗” บนแนวหลักธรรมอิทธิบาทธรรม ๔ และปัญญา ๓ ในการพัฒนาภูมิวิเทศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งสอดคล้องกับ ฌฎฐวัฒน์ แสงภูเขียว ได้วิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอลำปาง จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวในอำเภอลำปางคือจังหวัดเพชรบูรณ์ มีระดับความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยใช้องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านพื้นที่

^๑ สมบูรณ์ ธรรมลังกา, “รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาการศึกษาและการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๖).

ด้านการจัดการ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านกิจกรรมและกระบวนการ^๒ บุคลากรสอดคล้องกับ การ จัดลำดับความจำเป็นในการนำไปปฏิบัติจากผลการวิจัย ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ฉันทะ ความรักและตั้งใจในการปฏิบัติ ใช้นิยามแทนการบ่งชี้ความรู้ วิริยะ ความขยันหมั่นเพียร ใช้นิยาม แทนการสร้างและแสวงหาความรู้ จิตตะ ความฝักใฝ่ใฝ่ในงาน ใช้นิยามแทนการจัดความรู้ให้เป็น ระบบ วิมังสา ความรู้จักปรับปรุงตรวจสอบ ใช้นิยามแทนการประมวลและกลั่นกรองความรู้ จินตามย ปัญญา ปัญญาจากการคิดพิจารณาด้วยเหตุผล ใช้นิยามแทนการเข้าถึงความรู้ สุตมยปัญญา ปัญญา จากการเล่าเรียนจากผู้อื่น ใช้นิยามแทนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และ ภวานามยปัญญา ปัญญา จากการลงมือปฏิบัติ ใช้นิยามแทนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนทุ่งแสงหลวง ที่คนในชุมชนทุก ภาคส่วนทุกเพศวัย เกิดความสนใจใฝ่เรียนรู้ศึกษา ต่อยอด องค์ความรู้ในทุกด้านของภูมิทัศน์ใน ชุมชนทุ่งแสงหลวง ซึ่งนิยามด้วยสี่เหลี่ยมของไม้ที่ครอบคลุมให้ร่มเงาแก่ภาคส่วนต่างๆ ที่สามารถ เข้ามาใช้ประโยชน์จากฐานคู่มือองค์ความรู้ของการพัฒนาภูมิทัศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการ ความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบดังกล่าว และสามารถต่อยอดไปสู่การปฏิบัติได้จริงต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ **ภูวดล บัวบางพล** ได้วิจัยเรื่อง แนว ทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี พบว่า มาตรฐาน ในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้นักท่องเที่ยวประทับใจ และเกิดการ กลับมาเที่ยวซ้ำ ด้านสังคมและวัฒนธรรม คือ การส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการ จัดการการท่องเที่ยวภายในอุทยานฯ ให้มากขึ้น รวมถึงจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรด้านการท่องเที่ยวเชิง นิเวศของอุทยานฯ โดยคณะกรรมการกลุ่มประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยว และด้าน สิ่งแวดล้อม จัดทำคู่มือท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น^๓

๕.๒.๒ การพัฒนาระบบภูมิทัศน์ด้วยการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน

จากผลการวิจัยในหัวข้อก่อนหน้านี้ พบว่า มีความจำเป็นต้องมุ่งเน้นในมิติการส่งเสริมการ ท่องเที่ยว ในพื้นที่ภูมิทัศน์ธรรมชาติที่มีบทบาทในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ตอบโจทย์การ วิจัย และเมื่อพิจารณาจากผลการวิจัย ในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ทำให้มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลการวิจัย ได้ตามประเด็นดังกล่าว ดังนี้

๑. ข้อค้นพบด้าน ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ ของแนวทางการจัดการความรู้ภูมิ นิเวศธรรมชาติแบบองค์รวม ร่วมกับชุมชนในพื้นที่ต้นแบบ ตามผลการประเมินความต้องการจำเป็น พบว่า มีความเหมาะสม สามารถนำไปประยุกต์สร้างเป็นแผนกิจกรรม ในการจัดการความรู้เชิงพื้นที่ (Knowledge Management Action Plan) ในพื้นที่ต้นแบบ โดยการสื่อสารข้อมูลให้แก่ นักท่องเที่ยว ซึ่งที่ประชุมเสนอให้มีการติดป้ายในพื้นที่วัดบ้างมุง เพราะเป็นศาสนสถานศูนย์รวมใน ชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่งดงาม ซึ่งสอดคล้องกับ **เมตตา เก่งชูวงศ์ และคณะ** ได้วิจัย เรื่อง ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาปู่ตาบหนองแสง อำเภอลำปาง

^๒ ญัฐวัฒน์ แสงภูเขียว, (๒๕๖๓, กันยายน - ธันวาคม), การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเขาค้อ จังหวัด เพชรบูรณ์, วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๑๐(๓) : ๒๖๕-๒๗๘,

^๓ ภูวดล บัวบางพล, (๒๕๖๑, พฤษภาคม - สิงหาคม), แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน อุทยาน แห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี, วารสารวิจัยราไพพรรณี, ๑๒(๒) : ๙๑ -๑๐๑,

จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ชุมชนมีศักยภาพทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ศักยภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพด้านการบริหารจัดการองค์กร และศักยภาพด้านการเรียนรู้ โดยรูปแบบควรเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนิเวศและสุขภาพ โดยให้ความสำคัญกับสุขภาพและความงามที่เน้นธรรมชาติบำบัด และได้ใช้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านปลาปูเป็นแนวทางในการวางกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยว^๔

๒. ข้อค้นพบด้าน องค์ประกอบที่สำคัญต่อ การสร้าง การจัดการระบบ การกำหนดกิจกรรมและความต่อเนื่องของแนวทางการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติแบบองค์รวม ร่วมกับชุมชนในพื้นที่ต้นแบบ พบว่า ควรนำแนวคิดของการจัดการความรู้ ในประเด็นของการสร้างความรู้ และจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบควรใช้แหล่งทรัพยากรทางการศึกษาในชุมชนที่มีอยู่แล้วเป็นแม่ข่ายหลัก คือ โรงเรียน วัดบ้านมุง เพื่อสานสัมพันธ์การจัดกิจกรรมที่มีความต่อเนื่องทั้งในรูปแบบของบ้าน วัด และโรงเรียน ที่จะได้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ให้เป็นแนวทางการจัดการที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ **ธง คำเกิด และคณะ** ได้วิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานรากวิถีชีวิตชุมชนอย่างยั่งยืน ของตำบลต้นตาล อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานรากวิถีชีวิตชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชน เป็นกระบวนการตั้งแต่การวางแผน การกำหนดเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจน รวมถึงผลลัพธ์ ของการบูรณาการการทำงานร่วมกันในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยโครงสร้างการทำงานของการท่องเที่ยวตำบลต้นตาลมีรูปแบบการทำงานที่มีลักษณะไม่ซับซ้อน^๕

๓. ข้อค้นพบด้าน ภาคส่วนในกระบวนการส่งเสริม การจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติแบบองค์รวม ร่วมกับชุมชนในพื้นที่ต้นแบบ พบว่า ควรมีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูล ข่าวสาร แก่ นักท่องเที่ยว ก่อนการท่องเที่ยวในแหล่งภูมินิเวศ เช่น ป้ายข้อมูล แผ่นพับ หรือการจัดนิทรรศการ โดยมีการจัดสื่อหลากหลายเพื่อเอื้อต่อการแจกจ่ายข้อมูลที่ถูกต้องและเหมาะสม แก่ นักท่องเที่ยว โดยการจัดทำป้ายไว้ตามจุดต่างๆ ที่เชื่อมโยงไปแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่เป็นวัดถ้าด้วยกันในอำเภอเดียวกัน เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนสถานที่สำคัญภูมินิเวศธรรมชาติให้เกิดความสงบทางจิตใจ เป็นเส้นทางแสวงบุญในมิติภูมินิเวศในอำเภอเนินมะปรางและใกล้เคียง ซึ่งสอดคล้องกับ **ภาสกร จวนสง**^๖ ได้วิจัยเรื่อง การประเมินศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนบ้านท่าลั้ง จังหวัดอุบลราชธานี และชุมชนบ้านท่าวัด จังหวัดสกลนคร พบว่า พื้นที่ศึกษาทั้งสองพื้นที่ มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม และประเด็นที่ควรปรับปรุงคือ การส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น และมีข้อเสนอแนะต่อภาครัฐทั้งในระดับ

^๔ เมตตา เก่งชูวงศ์ และคณะ, “ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาปูตำบลหนองแสง อำเภอลำปุม จังหวัดมหาสารคาม”, (รายงานการวิจัย), มหาสารคาม : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๖๒.

^๕ ธง คำเกิด และคณะ, “การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานรากวิถีชีวิตชุมชนอย่างยั่งยืน ของตำบลต้นตาล อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี”, (รายงานการวิจัย), คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, ๒๕๖๔.

^๖ ภาสกร จวนสง, “การประเมินศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนบ้านท่าลั้ง จังหวัดอุบลราชธานีและชุมชนบ้านท่าวัด จังหวัดสกลนคร”, วิทยานิพนธ์การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาดิน, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๓).

ท้องถิ่นและระดับชาติให้มีการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีความชัดเจนและสอดคล้องกัน แนวทางการพัฒนามี ๒ แนวทาง คือ การพัฒนาระดับชุมชน ควรมีการส่งเสริมให้ประชาชน เอกชนและผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เปิดเวทีสาธารณะให้ชุมชนกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ โดยมีหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนในการวางแผนทั้งในด้านแผนที่ ศักยภาพ และการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นและการรื้องานเชิงรุกของภาครัฐและระดับภูมิภาค การพัฒนาระดับภูมิภาค ควรมีศึกษาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีการเชื่อมโยงกันเป็นเส้นทางท่องเที่ยวโดยใช้จุดเชื่อมต่อในมิติของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีเรื่องราว (story) หรือวิถีชีวิตริมโขงเพื่อให้เกิดจุดท่องเที่ยวในระดับภูมิภาค

๔. ข้อค้นพบด้าน การตรวจสอบและประเมิน การจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติแบบองค์รวม ร่วมกับชุมชนในพื้นที่ต้นแบบ พบว่า ความมุ่งเน้นภาคส่วนที่อยู่ในพื้นที่เพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปในทางปฏิบัติ และเป็นหน้าที่ของเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวภูมินิเวศ ที่จะดำเนินการตรวจสอบและประเมินด้วยตนเอง คือทั้งอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง บางส่วนเป็นพื้นที่ของวัดนาบุง ซึ่งมีพื้นที่ท่องเที่ยวเป็นของตัวเอง ซึ่งสอดคล้องกับ **วัชรภรณ์ จันทร์ขำ**^๗ ได้วิจัยเรื่อง ศักยภาพของชุมชนไทลื้อในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาบ้านดอนมูล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน พบว่า กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน เกิดขึ้นจากองค์กร ชุมชนได้ร่วมกันจัดการท่องเที่ยวขึ้นโดยใช้ศักยภาพของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว

๕. ข้อค้นพบด้าน การพัฒนา การจัดการความรู้ในพื้นที่ต้นแบบ การพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า

ระยะที่ ๑ ระหว่างวันที่ ๑๐-๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นการวางแผนดำเนินกิจกรรม ในขั้นตอนการเตรียมการก่อนปฏิบัติการวิจัย จัดเตรียมชุมชนเป้าหมาย

ระยะที่ ๒ ระหว่างวันที่ ๑๑-๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นการปฏิบัติการวิจัย ในขั้นตอนการดำเนินการตามเพื่อจัดหาและสร้างองค์ความรู้ตามผลการวิจัย โดยได้ศึกษาองค์ความรู้และข้อมูลพื้นฐานที่เหมาะสมและจำเป็น จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อกำหนดองค์กร และองค์ความรู้ฯ ออกแบบเส้นทางศึกษาธรรมชาติ จัดทำป้ายข้อมูล

ระยะที่ ๓ ระหว่างวันที่ ๑๒-๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นการ ๑) ปฏิบัติการวิจัยเพื่อพัฒนา จัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการการจัดการความรู้ภูมินิเวศฯ (KM for Namung) ๒) จากนั้นประชุมสรุปผลกิจกรรมเชิงปฏิบัติการจัดการความรู้ฯ ๓) ส่งมอบป้ายสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากผลการวิจัย ที่ได้มาจากคนในชุมชนร่วมกันออกแบบ ให้แก่วัดนาบุง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้านการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ แก่คนในชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง ซึ่งสอดคล้องกับ **นิสากร ยินดีจันท์ และคณะ** ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนจันทบุรี พบว่า ควรมีเครือข่ายประสานความร่วมมือในการจัดการ ท่องเที่ยว

^๗ วัชรภรณ์ จันทร์ขำ. “ศักยภาพของชุมชนไทลื้อในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาบ้านดอนมูล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗).

ระหว่างชุมชนด้วยกัน ด้านการส่งเสริมการตลาด มีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านช่องทางสื่อสารที่ทันสมัย เช่น เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว^๔

๖. ข้อค้นพบด้าน องค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จ ในการพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า แนวทางการพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติในพื้นที่ และกระบวนการในลักษณะต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก มีข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ใน ๒ ประเด็น คือ ด้านองค์ความรู้ และด้านการจัดการความรู้ โดยใช้ ๔ มิติ เป็นฐาน เข้าสู่กระบวนการจัดการความรู้ในลักษณะกิจกรรม ซึ่งต้องมีองค์ประกอบสนับสนุน คือ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการพัฒนา เพื่อก่อให้เกิด LL - Lifelong Learning หรือ ชุมชนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ สมบูรณ์ ธรรมลังกา^๕ ที่ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย พบว่า ในบริบททางด้านสังคมของชุมชนที่เข้มแข็งในจังหวัดเชียงราย มีปัจจัยสำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ระบบเครือข่าย ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๓.๑.๑ รัฐบาล ควรผลักดันการเสนอให้ทุ่งแสลงหลวงเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ และควรพิจารณาปรับแก้ไขกฎหมายในการดำเนินการป่าอนุรักษ์โดยเปิดโอกาสให้คนในพื้นที่รอยต่อได้มีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ สามารถเสนอนโยบาย หรือแผนในการจัดการความรู้และอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติในพื้นที่

๕.๓.๑.๒ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรมีนโยบายให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ในพื้นที่อนุรักษ์ โดยการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่สามารถเข้าถึงได้อย่างเป็นสาธารณะมาใช้ เพื่อป้องกันการบุกรุกและเพื่อการตรวจสอบพื้นที่ภูมินิเวศธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์ การศึกษา และการท่องเที่ยว

๕.๓.๑.๓ หน่วยงานท้องถิ่น เป็นหน่วยประสานงาน ในการสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ สสำรวจ ประชาคม และบรรจุแผนการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนชุมชน ในยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

^๔ นิสากร ยินดีจันทร์ และคณะ, “การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนจันทบุรี”, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม ๑๓(๑) (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๔) หน้า ๒๔๘-๒๖๐.

^๕ สมบูรณ์ ธรรมลังกา, “รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษาและการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๖).

๕.๓.๒.๑ ควรสร้างเครือข่ายการจัดการความรู้ชุมชนทุ่งแสงหลวงภาคประชาชน อาจใช้พื้นที่ของวัดในชุมชนเป็นศูนย์กลางในการประสานในระดับชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดเครือข่าย โดยมีชุมชนเป็นแกนหลัก

๕.๓.๒.๒ ควรมีการร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก โดยเน้นการนำวิชาการ หรือ เทคโนโลยีใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ ในการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ เพื่อให้คนในชุมชน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้พัฒนาตนเองด้านการจัดการความรู้ อย่างสม่ำเสมอ

๕.๓.๒.๓ ควรมีการสร้างเครือข่าย จัดการอบรมพัฒนาให้คนในพื้นที่รู้จักใช้สื่อออนไลน์ ในการรวบรวม เผยแพร่ การจัดการความรู้ภูมินิเวศในพื้นที่ เพื่อสร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วมของคนทั้งในและนอกพื้นที่ รวมถึงมีการปรับปรุงข้อมูลอย่างเป็นปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๕.๓.๓.๑ ในการวิจัยครั้งต่อไปอาจนำไปพัฒนาเป็นการวิจัยเชิงพื้นที่ การพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ในพื้นที่ชุมชนต้นแบบ และใช้วิธีวิจัยการทดลองรูปแบบที่พัฒนาขึ้น

๕.๓.๓.๒ ควรทำการวิจัยเชิงพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติอย่างยั่งยืน

๕.๓.๓.๓ ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบ หรือวิธีการสร้างเครือข่าย ในชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยไปเสริมการสร้างเครือข่ายในการจัดการความรู้เพื่อการอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติในชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวงอย่างยั่งยืน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

๕.๓.๓.๔ ควรประยุกต์ใช้หลักธรรมต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการวิจัย เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการเสริมขีดความสามารถในการสร้างศักยภาพ ตามหลักธรรมต่างๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

-

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. แผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔.

กุลวรา สุวรรณพิมล. ความหมายของนักท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า, ๒๕๔๘.

จุมพล นิมพานิช. การบริหารและการพัฒนาองค์กร หน่วยที่๔. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕.

เจนเนตร มณีนาคและคณะ. สร้างองค์กรอัจฉริยะในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : ซัมซีสเท็ม จำกัด, ๒๕๔๖.

เจนเนตร มณีนาคและคณะ. สร้างองค์กรอัจฉริยะในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : ซัมซีสเท็ม จำกัด, ๒๕๔๖.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภาการพิมพ์, ๒๕๒๖.

ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ. การจัดการความรู้ในองค์กรธุรกิจ. กรุงเทพมหานคร : เอ็กสเปอร์เน็ท, ๒๕๔๘.

ชัยรัตน์ เจริญสินโอสถ. วาทกรรมการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : วิชาษา, ๒๕๔๒.

ณพิชญ์ จักรพิทักษ์. ทฤษฎีการจัดการความรู้. กรุงเทพมหานคร : ธนาเพรส, ๒๕๕๒.

ทวีวงศ์ ศรีบุรี. สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. องค์กรแห่งความรู้ จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รัตนไตร, ๒๕๕๒.

ธัญญา ผลอนันต์. แบบฝึกหัดคิดพิชิต Mind Map สำหรับพนักงานและหัวหน้างาน. กรุงเทพมหานคร : Buzan Centre Thailand (BCT), ๒๕๕๔.

นันทิยา หุตานวัตร และณรงค์ หุตานวัตร. SWOT: การวางแผนกลยุทธ์ธุรกิจชุมชน. อุบลราชธานี : คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๔๕.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๔๘.

บุรชัย ศิริมหาสาร. จัดการความรู้ สูความเปนเลิศ. กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๕๐.

- ประพนธ์ ผาสุกยี่ต. **การจัดการความรู้ ฉบับขับเคลื่อน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไผ่ไหม, ๒๕๕๐.
- ประสาน ตั้งสิกบุตร. **การจัดการทรัพยากรมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยวิจัย, ๒๕๔๓.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. **ทฤษฎีและการพัฒนาชุมชน สาขาพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.
- พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ. **ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดใน การจัดตั้ง สหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๘.
- พินิจดา วีระชาติ. **การฝึกอบรมกับการพัฒนาอาชีพ**. กรุงเทพมหานคร : โอ, เอส, พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๓.
- พระมหาสุทิตย์อากาศโร(อบอุ่น) และ พระมหาเสรีชน นริสสโร. **การพัฒนารูปแบบ และ กระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๖.
- พะยอม ธรรมบุตร. **เอกสารประกอบการเรียนการสอนหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖.
- พิมพ์ระวี โรจนรุ่งสัจด์ย์. **การท่องเที่ยวชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๓.
- ไพรัช เตชะรินทร์. **นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๒๗.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. **เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๕.
- ยศ สันตสมบัติ. **ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน**. เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชน และหลักการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. **องค์การและการจัดการงานบุคคลหน่วยที่ ๑๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์จำกัด, ๒๕๔๖.
- วิจารณ์ พานิช. **KM วันละคำ จากนักปฏิบัติ KM สู่นักปฏิบัติ KM**. กรุงเทพมหานคร : ตาตาพับลิเคชั่น, ๒๕๔๙.

- วิมล จิโรจน์ และคณะ. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๘.
- วิลาวรรณ รพีพิศาล. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิจิตรหัตถกรรม, ๒๕๕๐.
- วีรวัฒน์ นนทบุตร. การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๓๕.
- ศรัญญา วรากุลวิทย์. ปฐมนิเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : เฟื่องฟ้า พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๖.
- ศรีพร สมบุญธรรม. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๖.
- ศุภชัย วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์** อ่างใน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการกำหนดนโยบายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๔๒.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการกำหนดนโยบายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๔๒.
- สนธยา พลศรี. กระบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔), กรุงเทพฯ, ๒๕๖๐.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. โครงการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อนุรักษ์. กรุงเทพมหานคร : มปท, ๒๕๓๗.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. กรอบทิศทางการพัฒนาการศึกษา ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- สุจิตรา ธนานันท์. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๐.
- สุมิตร สุวรรณ. รัฐบาลแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา. นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.
- เสน่ห์ จามริก. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓.
- อคิน ระพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๒๗.
- อนิวัช แก้วจางง. การจัดการทรัพยากรมนุษย์. สงขลา : บริษัทนำศิลป์โฆษณาจำกัด, ๒๕๕๒.
- อานันท์ ปันยารชุน อ่างใน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. เอกสารประกอบการสัมมนาวันสิ่งแวดล้อมไทย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๓.
- อารีย์ แก้วสกุลพันธ์. การจัดการเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๕๓.

อุ้นตา นพคุณ. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในขบวนการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สารมวลชน, ๒๕๒๘.

๑.๒.๒ รายงานการวิจัย

ฉัตรชัย ดั่งจาด. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาความคิดเห็นชุมชนคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์สาขาวิชา รัฐศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.

เถกิงศักดิ์ ชัยชาญ. “การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. **รายงานการวิจัย**. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๖.

ธง คำเกิด และคณะ. “การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานรากวิถีชีวิตชุมชนอย่างยั่งยืน ของ ตำบลต้นตาล อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี”. **รายงานการวิจัย**. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, ๒๕๖๔.

บุญดี บุญญากิจและคณะ. **การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : จีรวัดน์ เอ็กซ์เพรส, ๒๕๔๘.

บุญพา คำวิเศษณ์. “ข้อมูลพื้นฐานที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาชุมชนหมู่บ้านวัดเขา ตำบลโคกกลอย อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา”. **รายงานการวิจัย**. นนทบุรี : วิทยาลัยราชพฤกษ์, ๒๕๕๗.

ภาสกร จวนสง. “การประเมินศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนบ้านท่าลี่ จังหวัดอุบลราชธานีและชุมชนบ้านท่าวัด จังหวัดสกลนคร”. **วิทยานิพนธ์การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาดบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๓.

เมตตา เก่งชูวงศ์ และคณะ. “ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาปู่ตำบลหนองแสง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม”. **รายงานการวิจัย**. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๖๒.

วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์. “แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** สาขาการจัดการการท่องเที่ยว. พะเยา : มหาวิทยาลัยพะเยา, ๒๕๖๑.

วัชรารณณ์ จันท์ขำ. “ศักยภาพของชุมชนไทลื้อในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาบ้านดอนมูล อำเภอท่าม่วง จังหวัดน่าน”. **รายงานการวิจัย**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗.

สมจินตนา จิรายุกุล. “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การบริหารจัดการที่ดีและการออกแบบผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนเขตธนบุรีโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๘.

สมบูรณ์ ธรรมลังกา. “รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต** สาขาการศึกษาและการพัฒนาสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๖.

สุจิตราภรณ์ จุสปาโล. “การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่เกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล”. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานคณะกรรมการอุดมการศึกษา (สกอ.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔.

๑.๒.๓ บทความ

นิสากร ยินดีจันทร์ และคณะ. “การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกรณีศึกษา เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนจันทบุรี”, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๔): ๒๔๘-๒๖๐.

ภูวดล บัวบางพลู. “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี”, วารสารวิจัยรำไพพรรณี. ปีที่๑๒ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๑): ๙๑ -๑๐๑.

วิภากรณ์ พรพฤตพันธ์. “นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืนในอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์”, วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์. ปีที่ ๓๙ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๕): ๙๗-๑๑๗.

๑.๒.๔ สื่ออิเล็กทรอนิกส์

การท่องเที่ยว แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ. <http://nscr.nesdb.go.th/wp-content/uploads/2021/01/๐๖_NS_๐๕.pdf>. ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๕.

๒. ภาษาอังกฤษ

I Books

Boo, Elizabeth. **Ecotourism : The Potentials and Pitfalls**. Washington D.C. : WorldWildlife Fund-US, 1991.

Ceballos-Lascurain, Hector. Properties Opinion on Ecotourism: A case study of the Roxz Bau,Sydney Australia. **Journal of Ecotourism Research**. 60 (4), 1998.

Constantino, Renato. **The Challenge of the Churches**. Paper presented during the First Gregorio Aplipay Lecture on Nationalism, Manila, Philippines, May 18, 1984.

Coralie Bryant and Louise G. White. **Managing development in the third world**. Colorado : Westview Press, 1982.

- Crist, Costas. **Ecotourism and sustainable Development.** The 6 th International Conference 7 -8 September. Bangkok : Institute of Ecotourism, Srinakharinwirot University, 2002.
- Edward Barbier. **Sustainable Development: Ecology and Economic Progress.** London : Earthscan Publications, 1990.
- Edward Barbier. **Sustainable Development: Ecology and Economic Progress.** London : Earthscan Publications. 1990.
- Freire, P. **Education : The Practice of Freedom.** London : Writers and Readers Publishing Cooperative, 1972.
- Gunn, Clare A. **Environmental Design and Landuse.** Travel Tourism and Hospitality Research A Handbook for Managers and Researchers. New York : John Wiley & Sons, 1994.
- Helene Heyd and Andreas Neef. **International Food Policy Research Institute 2033 K Street,** N.W. Washington, D.C. 2006 (U.S.A. December 2004).
- Michael P. Todaro. **Economic development.** 5th ed. New York : Longman, 1994.
- Misra, R.P. and Jonjo, M. (ed.). **The Changing Perspective of Development Problems In Misra.** Hong Kong: Maruzen Investment Hong Kong, 1981.
- Roger, Everette M. and BurdgerRabel J. **Social Change In Rural Societies.** New Jersey : Prentice – Hall, 1972.
- Stark, Elizabeth. **Ecotourism, Information Please Environment Almanac.** Boston : Houg Mifflin, 1993.
- WTO (World Tourism Organization). **Sustainable Tourism Development.** USA, 1993.

ภาคผนวก

ผนวก ก
หนังสือนำ

ที่ ทส ๐๙๑๐.๕๘๐๓/ ๔๓๒๔

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
๖๑ ถนนพหลโยธิน แขวงลาดยาว
เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ๑๐๙๐๐

๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเข้าไปทำการศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์
(พระครูรัตนสุตาภรณ์, ผศ. ดร. : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

เรียน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อ้างถึง หนังสือวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ที่ อว ๘๐๑๖/๒๓ ลงวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เงื่อนไขประกอบการอนุญาตให้เข้าร่วมทำการศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์
๒. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒
๓. ระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการเข้าไปในอุทยานแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๖๓

ตามหนังสือที่อ้างถึง แจ้งความประสงค์ขออนุญาตให้ พระครูรัตนสุตาภรณ์, ผศ. ดร. และคณะ
เข้าไปศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เรื่อง “การพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการ
จัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก” โครงการย่อยที่ ๑ เรื่อง “วิเคราะห์แนวทาง
การพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชน” และโครงการย่อยที่ ๒ เรื่อง “การพัฒนา
ระบบภูมินิเวศธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชน” ณ อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง
โดยมี พระครูรัตนสุตาภรณ์, ผศ. ดร. เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย ระยะเวลาศึกษาวิจัย ตั้งแต่วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๖
ถึงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖ นั้น

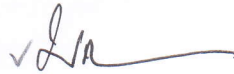
กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช พิจารณาแล้ว จึงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๐
แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒ และระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
ว่าด้วยการเข้าไปในอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓ ข้อ ๖ (๓) อนุญาตให้ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมี พระครูรัตนสุตาภรณ์, ผศ. ดร. ผู้วิจัย และคณะ เข้าไปศึกษาหรือวิจัย
ทางวิชาการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ตามโครงการศึกษาหรือวิจัยดังกล่าว ตั้งแต่วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๖
ถึงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖ โดยให้อยู่ในการกำกับ ดูแล ของหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และจะต้อง
ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และเงื่อนไขที่ส่งมาด้วย ทั้งนี้ ก่อนเข้าไปดำเนินการศึกษาหรือวิจัยในพื้นที่ ขอให้แจ้ง
เป็นหนังสือให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ทราบ ล่วงหน้าอย่างน้อย ๑๕ วัน พร้อมทั้งประสานงาน

ให้หัวหน้า...

ให้หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ทราบ และเมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัยแล้วจะต้องส่งรายงานผลการวิจัย ฉบับสมบูรณ์ จำนวน ๕ เล่ม พร้อมแผ่นบันทึกข้อมูล จำนวน ๑ แผ่น ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาแจ้งผู้ได้รับอนุญาตเข้าทำการศึกษาวิจัยทราบ และถือปฏิบัติต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายมงกุฎ ขวาของ)

นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ

ผู้อำนวยการส่วนจัดการทรัพยากร

รักษาราชการแทนผู้อำนวยการสำนักอุทยานแห่งชาติ

ปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

สำนักอุทยานแห่งชาติ

โทร. ๐ ๒๕๖๑ ๐๗๗๗ ต่อ ๑๗๒๐, ๑๗๒๒

โทรสาร ๐ ๒๕๖๒ ๐๗๕๙

แบบเงื่อนไขประกอบการอนุญาตให้เข้าร่วมทำการศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์

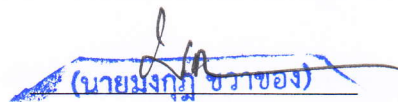
1. ผู้ได้รับอนุญาตให้เข้าร่วมทำการศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ต้องปฏิบัติตามนี้
 - (1) ต้องแจ้งเป็นหนังสือให้อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชทราบ ก่อนเข้าไปดำเนินการในพื้นที่อย่างน้อย 15 วัน และให้แจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ทราบก่อนจึงเข้าไปดำเนินการได้
 - (2) ต้องรายงานความก้าวหน้าของการศึกษาหรือวิจัยตามแบบที่กำหนด ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จำนวน 3 ชุด พร้อมสำเนาข้อมูลดิบทุกๆ 6 เดือน พร้อมทั้งสรุปผลงานสะสม ตั้งแต่เริ่มโครงการมาด้วย
 - (3) กรณีที่มีการเก็บตัวอย่างเพื่อการศึกษาหรือวิจัย จะต้องจัดส่งตัวอย่างมาเก็บรักษา ไว้ที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หรือเก็บในสถานที่ที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เห็นชอบ ทั้งนี้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ขอสงวนสิทธิการเป็นเจ้าของในตัวอย่างนั้นๆ การนำตัวอย่าง หรือตัวอย่างหัวเชื้อ (Culture of Isolates) ไปใช้ประโยชน์จะต้องได้รับอนุญาตจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชก่อน
 - (4) เมื่อสิ้นสุดโครงการศึกษาหรือวิจัย ให้ส่งรายงานผลการศึกษาหรือวิจัยฉบับสมบูรณ์ และเอกสารที่นำไปเผยแพร่ในวารสารต่างๆ จำนวนอย่างละ 5 ชุด พร้อมแผ่นบันทึกข้อมูล 1 ชุด ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชด้วย ทั้งนี้ ให้ถือว่าผลงานดังกล่าวเป็นสิทธิร่วมกันของผู้ได้รับอนุญาต ให้เข้าร่วมศึกษาหรือวิจัยและกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
 - (5) ต้องปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ แผนงาน วิธีการ และเงื่อนไขที่ระบุไว้ใน ข้อตกลงของโครงการศึกษาหรือวิจัยที่กำหนดไว้เท่านั้น
 - (6) ต้องปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการป่าไม้ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง อย่างเคร่งครัด ตลอดจนต้องปฏิบัติตามระเบียบ ข้อกำหนด ประกาศ คำสั่ง วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ใน หนังสืออนุญาต และต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งสั่งการตามอำนาจหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมาย อย่างเคร่งครัด
 - (7) ต้องนำผลการศึกษาหรือวิจัยมานำเสนอในการประชุม/สัมมนา/ฝึกอบรม ที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จัดขึ้น อย่างน้อย 1 ครั้ง เพื่อถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีจากการดำเนินงานศึกษาหรือวิจัยให้เจ้าหน้าที่และสาธารณชนนำไปใช้ประโยชน์ในการคุ้มครองรักษาทรัพยากรต่อไป
 - (8) กรณีฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง หรือ ส่อพฤติกรรมที่อาจจะเป็นภัยต่อสังคมหรือความมั่นคงของประเทศ หรือทำให้เกิดความเสียหาย หรือเป็นอันตราย ต่อสภาพแวดล้อม ต่อชนิดพันธุ์และต่อพันธุกรรมแห่งพืช สัตว์ จุลินทรีย์ หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช อาจระงับการอนุญาต และดำเนินการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
 - (9) ในกรณีมีความจำเป็นต้องขยายเวลาทำการศึกษาหรือวิจัย ให้ยื่นหนังสือ ขอต่อยุ่โครงการต่ออธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ก่อนสิ้นสุดโครงการ ไม่น้อยกว่า 30 วัน พร้อมทั้งชี้แจงเหตุผลความจำเป็น และให้แนบรายงานความก้าวหน้าของผลการศึกษาหรือวิจัยที่ทำมาแล้วเป็น ภาษาไทย จำนวน 5 ชุด มาพร้อมหนังสือขอต่อยุ่โครงการด้วย

(10) ในกรณี...

(10) ในกรณีผู้ได้รับอนุญาตให้ร่วมศึกษาหรือวิจัยไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข สถาบันทางวิชาการหรือหน่วยงานราชการในประเทศไทยที่รับรองและร่วมรับผิดชอบโครงการ ต้องรับผิดชอบให้มีการปฏิบัติตามเงื่อนไขนี้

2. กรณีที่ผู้ได้รับอนุญาตให้เข้าร่วมทำการศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ประสงค์จะนำผลการศึกษาหรือวิจัยไปจดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญา (ลิขสิทธิ์ (Copy Right) หรือทะเบียนสิทธิบัตร (Patent) หรือเครื่องหมายการค้า (Trade Mark) หรือทะเบียนตามกฎหมายอื่น) เพื่อผลิตเป็นอุตสาหกรรมหรือทางการค้า หรือพิมพ์ผลงานเพื่อจำหน่าย ต้องได้รับอนุญาตจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชก่อนจึงจะดำเนินการได้ และให้ถือว่า ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า และสิทธิตามกฎหมายอื่นนั้น เป็นสมบัติร่วมกันกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และต้องทำความตกลงการแบ่งปันผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในภายหน้าให้กับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นกรณี ๆ ไป

ข้าพเจ้าได้อ่านและเข้าใจข้อความในเงื่อนไขโดยละเอียดแล้ว จึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน

(ลงชื่อ) (นายมงกุฎ ชวาของ) ผู้อนุญาต

ตำแหน่ง **นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ**
อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
ผู้อำนวยการสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้

(ลงชื่อ)
รักษาราชการแทนผู้อำนวยการสำนักอุทยานแห่งชาติ
ปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

(ลงชื่อ) _____ ผู้ได้รับอนุญาตให้เข้า
ตำแหน่ง (พระครูรัตนสุตาภรณ์, ผศ.ดร.)
หัวหน้าโครงการ ร่วมศึกษาหรือวิจัย

(ลงชื่อ)
ตำแหน่ง (พระราชรัตนสุธี, รศ.ดร.) สถาบัน/หน่วยงาน
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ที่ให้การรับรองโครงการ

ผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

การพัฒนาภูมิทัศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่
ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

The Natural Landscape Development through The Knowledge Management
Process with The Community at
Thung Salaeng Luang area, Phitsanulok Province

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภูมิทัศน์ทุ่ง
แสลงหลวง และ ๒) เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการภูมิทัศน์ด้วยการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมกับ
ชุมชน

๒. สัมภาษณ์ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative
Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้เชี่ยวชาญ โดยมีแนวคำถามในการศึกษาจะมีด้วยกัน ๔ ตอน
ดังนี้

๑. ลักษณะทั่วไปในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไร

๒. ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน มีกระบวนการ การพัฒนาภูมิ
ทัศน์ธรรมชาติในพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก อย่างไรบ้าง

๓. แนวทางการพัฒนาภูมิทัศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับ
ชุมชนพื้นที่ ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก อย่างยั่งยืน ควรเป็นอย่างไร

๔. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนา ภูมิทัศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการ
จัดการความรู้ร่วมกับชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก อย่างยั่งยืน มีอะไรบ้าง (ซึ่งเป็นคำถามที่
เปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ)

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

วันเดือนปีเกิด

ภูมิลำเนา (บ้านเกิด)

ที่อยู่ปัจจุบัน

ข้อมูลติดต่อ (โทรศัพท์มือถือ อีเมล ฯลฯ)

สถานที่ทำงาน/ อาชีพหลัก

อาชีพเสริม

วุฒิการศึกษา

การเป็นสมาชิกกลุ่ม

การเป็นกรรมการ

ส่วนที่ ๒ ความรู้และประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชน

๑. ลักษณะทั่วไปในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

- ภูมิประเทศ.....

.....

- พืชพันธุ์ธรรมชาติ.....

.....

- สัตว์ป่า.....

.....

- การท่องเที่ยว.....

.....

๒. ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน มีกระบวนการการพัฒนาภูมินิเวศน์ ธรรมชาติในพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ด้านใดบ้าง

- ด้านภูมินิเวศน์ธรรมชาติ.....

.....

- ด้านสิ่งแวดล้อม.....

.....

- ด้านการอนุรักษ์.....

.....

- ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว.....

.....

๓. แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับ
ชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก อย่างยั่งยืน ควรเป็นอย่างไร

- ด้านพื้นที่.....

.....

- ด้านการจัดการ.....

.....

- ด้านกระบวนการกิจกรรม.....

.....

- ด้านองค์กรชุมชน.....

.....

๔. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนา ภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการ
ความรู้ร่วมกับชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก อย่างยั่งยืน มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

ขอขอบคุณ/เจริญพรขอบคุณ ผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน
คณะผู้วิจัย

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 การพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชน
 พื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

The Natural Landscape Development through The Knowledge Management
 Process with The Community at
 Thung Salaeng Luang area, Phitsanulok Province

วัตถุประสงค์การสนทนา

๑. เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันพิจารณาความถูกต้อง ความเหมาะสมของร่างแบบจำลองต้นแบบเครือข่าย การพัฒนาระบบภูมินิเวศน์ธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมฯ
๒. เพื่อนำข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิไปพัฒนา แก้ไข ปรับปรุงการพัฒนา ระบบภูมินิเวศน์ธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ให้สมบูรณ์แบบ

สถานที่จัดสนทนากลุ่ม

ห้องประชุมฯ.....

วันเวลาที่จัดสนทนากลุ่ม

วันที่..... พ.ศ. ๒๕๖๖ เวลา..... น.

ผู้ร่วมการสนทนากลุ่ม

การประชุมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน ๑๐ ท่าน ประกอบด้วย

๑. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการส่งเสริมท่องเที่ยวในพื้นที่	จำนวน ๒ รูป/คน
๒. ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นปราชญ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่	จำนวน ๒ รูป/คน
๓. ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารและเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติในพื้นที่	จำนวน ๒ คน
๔. ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นเครือข่ายภาคเอกชนด้านการท่องเที่ยว	จำนวน ๒ คน
๕. ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้นำท้องที่และผู้นำในภาคส่วนชุมชน	จำนวน ๒ คน

ผู้ดำเนินรายการสนทนากลุ่ม

.....

ผู้รับผิดชอบการสนทนากลุ่ม

.....

ประเด็นในการสนทนากลุ่ม

การจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยสร้างประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม โดยมีมุ่งหมายให้การทำสนทนากลุ่ม สามารถหาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ความเหมาะสม เป็นไปได้ จากการสังเคราะห์ ร่างแบบจำลองรูปแบบ “การพัฒนาภูมินิเวศน์ธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก” เพื่อนำเสนอได้ต่อไป โดยการทำสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) นั้น ผู้วิจัยตั้งกรอบคำถามเบื้องต้นไว้ ๔ กรอบประเด็นคำถาม ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ การพัฒนาระบบภูมินิเวศน์ด้วยการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างไร

ประเด็นที่ ๒ องค์ประกอบที่สำคัญต่อ การสร้างเครือข่าย การจัดระบบบริหารเครือข่าย การกำหนดกิจกรรม และความต่อเนื่องของเครือข่าย ระบบการจัดการความรู้ภูมินิเวศน์ธรรมชาติร่วมกับชุมชนพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๓ ภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน มีกระบวนการส่งเสริม และการพัฒนาระบบภูมินิเวศน์ธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๔ แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศน์ทุ่งแสลงหลวงด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก อย่างไร

ผนวก ค
ภาพประกอบ

ชุมชนบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก

บริเวณทางเข้าถ้ำเดือน ถ้ำดาว
อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

สถานที่พักผ่อนและลงเล่นน้ำ ตำบลวังนกแอ่น

บริเวณทางเข้าถ้ำไทรงาม

จุมชมวิว บ้านเข็กน้อย

ด้านหลังร้านครัวจำกอง
มีป้ายอุทยานแห่งชาติ ติดที่ต้นไม้

ทางเข้าถ้ำบริเวณวัดบ้านมุง

สะพานสลิงอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

ผนวก ง
รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๑. พระครูวรเขตบัณฑิต (สุชาติ) เจ้าอาวาสวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก (ตัวแทนเจ้าอาวาสวัดในพื้นที่ต้นแบบ)

๒. นายสรารุฒิ ทิมป่าตี้ว พนักงานพิทักษ์ป่า ประจำหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ สล.๖ (บ้านมุง) สังกัดสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ จังหวัดพิษณุโลก (ตัวแทนอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง)

๓. นางสาวสุธาทิพย์ สังสี, นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบตำบลบ้านมุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก (ตัวแทนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอนีนมะปราง)

๔. นางสาวบังอร ดีธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านมุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก (ตัวแทนศูนย์การเรียนรู้ชุมชน)

๕. พระครูอดุลธรรมสาร (บัญญัติ), เจ้าคณะอำเภอนีนมะปราง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก (ตัวแทนผู้นำชุมชนในพื้นที่)

๖. นางสาวธนาภร น้อยพันธ์, ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีตำบลบ้านมุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก (ตัวแทนผู้นำชุมชนในพื้นที่)

๗. นายศุภเชษฐ์ ปั้นประเสริฐ, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก (ตัวแทนผู้นำชุมชนในพื้นที่)

๘. นางอัมพร อยู่เจริญ, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก (ตัวแทนปราชญ์ชุมชนในพื้นที่)

๙. นายสายทอง ทาสี, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการนำเที่ยวภูมินิเวศในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก (ตัวแทนปราชญ์ชุมชนในพื้นที่)

๑๐. นางนิธิญา บุญสว่าง, ตัวแทนปราชญ์ชุมชนด้านการนำเที่ยวในพื้นที่บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก (ตัวแทนปราชญ์ชุมชนในพื้นที่)

รายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการให้สัมภาษณ์

๑. นายพิษณุชัย ทรงพุดิ, ผู้ก่อตั้งเครือข่ายกลุ่มคนรักนีนมะปราง ตำบลนีนมะปราง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๒. นายประสิทธิ์ แสงพุทธประทีป, เครือข่ายกลุ่มคนรักนีนมะปรางในพื้นที่ชุมชนบ้านนามุง หมู่ ๑ ตำบลนามุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๓. นางภัสสร จันศิริ, ผู้มีบทบาทจัดการความรู้ชุมชนในพื้นที่บ้านน้ำพรม หมู่ ๔ ตำบลวังนกนางแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

๔. นางชิว แซ่หลอ, ผู้มีบทบาทจัดการความรู้ชุมชนในพื้นที่บ้านห้วยทรายเหนือ หมู่ ๖ ตำบลห้วยเสี้ย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

๕. นางเพ็ญแข ศรีเครือแก้ว, ผู้ประกอบกิจการในพื้นที่บ้านแยง ตำบลบ้านแยง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

๖. นายวิจิตร หล้าเรืองฤทธิ์, ผู้ประกอบกิจการในพื้นที่บ้านห้วยทรายเหนือ หมู่ ๖ ตำบลห้วยเสี้ย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

๗. นางลำยอง มณีโชติ, ผู้มีบทบาทอนุรักษ์ธรรมชาติในพื้นที่ชุมชนบ้านแยง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

๘. นายอนันท์ชัย ยงใย, ผู้มีบทบาทอนุรักษ์ธรรมชาติในพื้นที่ หมู่ ๒ ตำบลแก่งโสภา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

๙. นายณรงค์ธรรม ดีเยี่ยม, กลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสาในพื้นที่ หมู่ ๕ ตำบลชมพู อำเภอนิคมบ่งไพร จังหวัดพิษณุโลก

๑๐. นายอนุชิต ศรีมหานาม, กลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสาในพื้นที่ หมู่ ๔ ตำบลวังนกนางแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

๑๑. พระครูสุภัททกิจวิบูลย์ (สุทิน), รองเจ้าคณะอำเภอนิคมบ่งไพร เจ้าอาวาสวัดเนินมะปราง ตำบลเนินมะปราง อำเภอนิคมบ่งไพร จังหวัดพิษณุโลก

๑๒. พระครูวิรุฬห์จันทโชติ (พยัพ), เจ้าคณะตำบลแก่งโสภา เจ้าอาวาสวัดปากยาง ตำบลแก่งโสภา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

๑๓. พระครูวรเขตบดินทิต (สุชาติ), เจ้าอาวาสวัดบ้านมุง หมู่ ๑ ตำบลบ้านมุง อำเภอนิคมบ่งไพร จังหวัดพิษณุโลก

๑๔. พระอธิการไกรสร พุทฺธสโร, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์เงิน หมู่ ๑๐ บ้านหนองอีป้อง ตำบลชมพู อำเภอนิคมบ่งไพร จังหวัดพิษณุโลก

๑๕. พระพิโมกข์ ปภสฺสโร (ศรีจันทร์), ผู้ดูแลที่พักสงฆ์ถ้ำพระไทรงาม หมู่ ๘ บ้านดงสูงใหม่ ตำบลเนินมะปราง อำเภอนิคมบ่งไพร จังหวัดพิษณุโลก

๑๖. แม่ชีจินตนา จิตต์สุคนธ์, ผู้ดูแลประจำที่พักสงฆ์ถ้ำวังหน้า หมู่ ๑๕ ตำบลชมพู อำเภอนิคมบ่งไพร จังหวัดพิษณุโลก

๑๗. นายวรชัย เทียงไธสง, กำนันตำบลชมพู อำเภอนิคมบ่งไพร จังหวัดพิษณุโลก

๑๘. นายสมพงษ์ พิมพ์เสน, ผู้ใหญ่บ้านน้ำพรม หมู่ ๔ ตำบลวังนกนางแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

๑๙. นายพิทักษ์ สายคำดี, ผู้ใหญ่บ้านมุง หมู่ ๑ ตำบลบ้านมุง อำเภอนิคมบ่งไพร จังหวัดพิษณุโลก

๒๐. นายชูชีพ น้อยพันธ์, กรรมการหมู่บ้านบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนิคมบ่งไพร จังหวัดพิษณุโลก

๒๑. นางสาวกนกวรรณ สมศรีโย, ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนิคมบ่งไพร จังหวัดพิษณุโลก

๒๒. นางสาวบังอร ดีธรรมะ, ครูประจำศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบ้านมุง อำเภอนิคมบ่งไพร จังหวัดพิษณุโลก

๒๓. นายศุภเชษฐ์ ปั้นประเสริฐ, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนิคมบ่งไพร จังหวัดพิษณุโลก

๒๔. นายชัยวุฒิ สุวรรณลา, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนวัดบ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอนิคมบ่งไพร จังหวัดพิษณุโลก

๒๕. นายศุภกิจ ชันทอง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ สำนักงานพัฒนาชุมชน
อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๒๖. นางสาวนภาพรรณ พัทธสีมา, สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเนินมะปราง จังหวัด
พิษณุโลก

๒๗. นางสาวธัญพร หล้าชีวะ, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ สำนักงานพัฒนาชุมชน
อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๒๘. นางสาวสุธาทิพย์ สังสี, นักวิชาการพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ (พัฒนากร) สำนักงาน
พัฒนาชุมชนอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๒๙. นายสรารุฒิ ทิมป่าดัว, พนักงานพิทักษ์ป่า ประจำหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่
สล.๖ (บ้านมุง) สังกัดสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ จังหวัดพิษณุโลก

๓๐. นายนครินทร์ สุทัตโต, หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง อำเภอนครไทย
จังหวัดพิษณุโลก

ผนวก จ
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) พระครูรัตนสุตาภรณ์, ผศ.ดร. (ธีรเดช โพธิ์ทอง)
 ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Phrakrurattanasutaphorn, Asst.Prof. Dr. (Teeradet Photong)
๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน ๓๖๕๐๖๐๐๔๔๒๘๗๙
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน
 ๓.๑ รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๓.๒ เป็นอาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก
 ที่อยู่ปัจจุบัน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๑๗/๙ หมู่ ๖ ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐
 สถานที่ทำงาน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๑๗/๙ หมู่ ๖ ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐
 โทรศัพท์ ๐๘๑-๐๔๒-๗๑๘๒
 E-mail tandej@hotmail.com
๕. ประวัติการศึกษา
 ๕.๑ เปรียญธรรม ๔ ประโยค พ.ศ. ๒๕๓๖
 ๕.๒ ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พ.ศ. ๒๕๔๓
 ๕.๓ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.) สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา พ.ศ. ๒๕๔๖
 ๕.๔ รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รป.ด.) สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ พ.ศ. ๒๕๕๘

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) พระราชรัตนสุธี, รศ.ดร. (ขวัญรัก เกษรบัว)
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Phrarajrattanasudhi, Assoc.Prof. Dr.
(Khaunrak Gaesonbau)
๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน ๓ ๖๔๐๑ ๐๐๘๔๙ ๗๕๙
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน
- ๓.๑ เจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก
- ๓.๒ ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๓.๓ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก
- ที่อยู่ปัจจุบัน ๙๒/๓ ถนนพุทธบูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
- สถานที่ทำงาน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๑๗/๙ หมู่ ๖ ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐
- โทรศัพท์ ๐๘๑-๘๘๘-๖๒๔๘
- E-mail khun83@hotmail.com
๕. ประวัติการศึกษา
- ๕.๑ ปริญญาเอก รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ปี ๒๕๕๘
- ๕.๒ ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยนเรศวร ปี ๒๕๔๘
- ๕.๓ ปริญญาตรี รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา ปี ๒๕๔๖
- ๕.๔ เปรียญธรรม ๙ ประโยค (ป.ธ.๙) ปี ๒๕๓๗

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิกุล, ดร. (สุเทพ ดีเยี่ยม)
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Phrakrupaladsuwattanabuddhikun, Dr.
(Suthep Deeyiam)
๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน ๑๓๐๑๕๐๐๐๑๙๖๐๒
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน
ประธานหลักสูตรสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก
ที่อยู่ปัจจุบัน ๙๒/๓ ถนนพุทธบูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
สถานที่ทำงาน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๑๗
หมู่ ๖ ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๙๒-๙๙๓-๙๖๕๖
E-mail suthepdee55@gmail.com
๕. ประวัติการศึกษา
- ๕.๑ เปรียญธรรม ๖ ประโยค พ.ศ. ๒๕๕๔
- ๕.๒ พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๖
- ๕.๓ พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๗
- ๕.๔ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๐

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) พระมหาเทวประภาส วชิรญาณเมธี, ดร. (มากคล้าย)
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Phramaha Tevaprapas Vajirayanamedhi, Dr.
๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน ๑๕๓๙๙๐๐๑๔๐๙๘๖
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน
๔. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก
ที่อยู่ปัจจุบัน ๒๘๕ หมู่ ๔ วัดคู้งตะเภา ตำบลคู้งตะเภา อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์
สถานที่ทำงาน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๑๗/๙
หมู่ ๖ ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๙๐-๑๙๙-๙๐๒๒
E-mail tevaprapas@gmail.com
๕. ประวัติการศึกษา
 - ๕.๑ เปรียญธรรม ๔ ประโยค พ.ศ. ๒๕๔๕
 - ๕.๒ นิติศาสตรบัณฑิต (น.บ.)
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ. ๒๕๕๑
 - ๕.๓ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.)
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ พ.ศ. ๒๕๕๔
 - ๕.๔ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ (พธ.ด.)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๐

๑. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) พระสันต์ทัศน์ คมภีรปญโญ (สินสมบัติ) ดร.
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Phra Santhas Kamprelapunyo (Sinsombat). Ph.D.
๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน ๑๖๖๐๑๐๐๐๒๒๖๔๕
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน
อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก
ที่อยู่ปัจจุบัน ๒๘๕ หมู่ ๔ วัดคู้งตะเภา ตำบลคู้งตะเภา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
สถานที่ทำงาน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๑๗/๙
หมู่ ๖ ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๘๘-๒๗๓-๕๖๘๒
E-mail santasmcu@gmail.com
๕. ประวัติการศึกษา
- ๕.๑ เปรียญธรรมประโยค ๑-๒, นธ.เอก
- ๕.๒ พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาปรัชญา
วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช พ.ศ. ๒๕๕๓
- ๕.๓ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิปัสสนาภาวนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๗
- ๕.๔ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา(พธ.ด.)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๖

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาวณัฏยาณี บุญทองคำ
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Miss. Nattayanee Boontongkham
๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน ๕๖๗๐๑๙๐๐๔๐๔๘๙
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน
อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก
ที่อยู่ปัจจุบัน ๑๖๘ หมู่ ๒ ตำบลท่าพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๗๒๕๐
สถานที่ทำงาน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๒๑๗/๙ หมู่ ๖ ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๙๑-๗๔๓-๕๗๘๙
E-mail kboontongkham@gmail.com
๕. ประวัติการศึกษา
 - ๕.๑ บริหารธุรกิจบัณฑิต (บธ.บ.) สาขาการจัดการอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย พ.ศ. ๒๕๔๗
 - ๕.๒ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (บธ.ม.) สาขาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๕๓
 - ๕.๓ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๐

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ดร.กษิติศร์ ชื่นวิทยา
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Dr.Kasidit Chueinwittaya
๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน ๓๑๓๐๖๐๐๐๐๗๕๗๓
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน
ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนระเบียบวิทยา
๔. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก
ที่อยู่ปัจจุบัน ๗ หมู่ ๑๘ ตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๓๐
สถานที่ทำงาน โรงเรียนระเบียบวิทยา เลขที่ ๗ หมู่ ๑๘
ตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๓๐
โทรศัพท์ ๐๒-๕๓๑-๘๐๓๐ โทรศัพท์มือถือ ๐๘๑-๙๑๕-๙๖๖๙
E-mail kasidit2525@gmail.com
๕. ประวัติการศึกษา
 - ๕.๑ วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต (วิศวกรรมการสื่อสาร หลักสูตรนานาชาติศึกษาเป็นภาษาอังกฤษ)
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๕๑
 - ๕.๒ Master Science in Engineering Management
University of Northumbria at Newcastle. พ.ศ. ๒๕๕๓
 - ๕.๓ Diploma Program in Teaching Profession
St. Theresa International College พ.ศ. ๒๕๖๑
 - ๕.๔ ศีษศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษาและผู้นำการเปลี่ยนแปลง)
มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย พ.ศ. ๒๕๖๒